

ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ТА ПОЛІТИЧНИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ

РЕЙТИНГ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНІВ

ПОВНА ВЕРСІЯ

2013 РІК

НАЦІОНАЛЬНІ
ПРОЕКТИ
ukrproject.gov.ua

InvestUkraine
investukraine.com

На замовлення
Державного агентства з інвестицій та
управління національними проектами України

Підготовлено Київським міжнародним інститутом соціології
у партнерстві з Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій
на замовлення Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами

Зміст

Звіт 1. Огляд основних характеристик інвестиційного середовища регіонів України	3
Звіт 2. Аналіз інвестиційних ризиків в регіонах України.....	46
Звіт 3. Аналіз можливостей та перешкод для інвестиційної діяльності в регіонах України	99
Додаток А. Узагальнені результати дослідження та рекомендації.....	134
Додаток Б. Методологія дослідження.....	333

ЗВІТ 1

Огляд основних характеристик інвестиційного середовища регіонів України

(на основі контент-аналізу статистичних даних)

Зміст

1. Вступ.....	6
2. Географічне розташування	7
2.1 Територія областей.....	7
2.2 Структура земель	8
2.3 Наближеність до центрів економічного розвитку	9
2.4 Доступність транспортних шляхів.....	10
3. Природні ресурси	11
3.1 Руди металів.....	11
3.2 Енергетичні ресурси	13
3.3 Інші мінеральні ресурси	14
3.4 Водні ресурси	14
3.5 Екологічний стан	16
4. Інфраструктура	17
4.1 Автомобільні дороги	17
4.2 Залізниця	18
5. Трудові ресурси	19
5.1 Наявність трудових ресурсів	19
5.1.1 Чисельність населення	19
5.1.2 Робоча сила	20
5.1.3 Концентрація населення	21
5.1.4 Міграція.....	22
5.2 Якість трудових ресурсів.....	24
5.3 Характеристики ринку праці	25
5.3.1 Заробітна плата	25
5.3.2 Безробіття	27
6. Розмір ринку: споживчий сегмент	28
6.1 Чисельність споживачів	28
6.2 Доходи населення.....	28
6.3 Витрати населення	30
7. Розмір ринку: бізнес-сегмент	31
7.1 Кількість підприємств в області	31
7.2 Обсяги капіталовкладень	34
7.3 Валовий регіональний продукт	35
7.4 Обсяги державної підтримки.....	37

7.5	Кількість банківських установ	38
7.6	Експорт/імпорт.....	39
7.7	Обсяги прямих іноземних інвестицій.....	40
8.	R&D потенціал областей України	43
8.1	Наявність та кількість науково-дослідних установ.....	43
8.2	Наявність та кількість технопарків.....	44

1. Вступ

Інвестиційна привабливість областей, яка в кінцевому підсумку, проявляється в здатності області залучати інвестиційні ресурси, формується під дією цілої низки факторів. Частина з цих факторів може бути описана за допомогою статистичних індикаторів, які, також, характеризують різні аспекти розвитку соціально-економічного середовища області. В цій частині Звіту дано характеристику тих регіональних факторів, які впливають на прийняття інвестиційних рішень та визначають якість середовища, в якому діють підприємства – суб'єкти інвестування.

Україна є досить неоднорідною країною як з точки зору географічних умов, так і в плані соціально-економічного розвитку. Така географічна та соціально-економічна різноманітність свідчить про значний потенціал областей, оскільки дозволяє запропонувати різноманітні «пакети» інвестиційних умов, якими можуть скористатись широке коло потенційних інвесторів, адже кожний інвестор орієнтується на цілком конкретні характеристики територій, які для нього є визначальними.

У цьому звіті ми аналізуємо вибрані показники офіційної статистики України, що характеризують різні аспекти інвестиційного клімату областей України.

2. Географічне розташування

Історично географічні умови були одним з найбільш важливих факторів процвітання чи занепаду регіонів. В індустріальний та постіндустріальний час їх значення для господарської діяльності зменшилось, але продовжує залишатись великим. На інвестиційний потенціал областей впливають дві групи географічних факторів — природні (фізико-географічні) та економічні (економіко-географічні). До природних чинників належать площа території регіону, кліматичні умови, природні ресурси¹ та рельєф. Економіко-географічні фактори включають положення регіону відносно транзитних шляхів, у тому числі міжнародних, а також близькість до центрів економічної активності, зокрема до більш розвинених областей чи держав. Особливістю географічних факторів є те, що значна їх частина є фактично фіксованими. Якщо решта жорстких факторів, які формують інвестиційну привабливість, може суттєво змінитися протягом 15-20 років (тобто за період, який з погляду економіки є довгостроковою перспективою), то природні фактори протягом такого часу залишаються практично незмінними. Водночас, технологічний прогрес, відкриття нових покладів природних копалин, зміна економічних умов господарювання можуть суттєво змінити оцінку наявного ресурсного потенціалу та тим самим вплинути на інвестиційну привабливість регіону.

Адміністративно Україна розділена на двадцять чотири області, Автономну Республіку Крим, міста Київ і Севастополь. Всі регіони України користуються перевагами загального географічного становища Україна, яка розташована у центральній-східній частині Європи. За площею Україна посідає третє місце у Європі (після Росії та Франції) та 46-е у світі, займаючи територію 603,6 тис. км². Клімат є однаковим — помірно континентальним — майже на всій території країни (за винятком південного узбережжя Криму). Але інші географічні характеристики областей різняться. Далі різниця між регіонами розглянута з позицій чотирьох географічних факторів: (1) розміру території, (2) складу земель та рельєфу, (3) близькості до центрів економічного розвитку (економічної активності) та (4) доступності транспортних шляхів.

2.1 Територія областей

Площа найбільшої за територією області — Одеської — в чотири рази перевищує площу найменшої — Чернівецької. Перша з них займає 33,3 тис. км², друга — лише 8,1 тис. км² (див. Рисунок 2.1). До областей із найбільшою площею належать також Дніпропетровська (32,0 тис. км²), Чернігівська (31,9 тис. км²) та Харківська (31,4 тис. км²). Всі регіони з

За площею земель сільськогосподарського призначення

Найбільші

1. Одеська
2. Дніпропетровська
3. Харківська

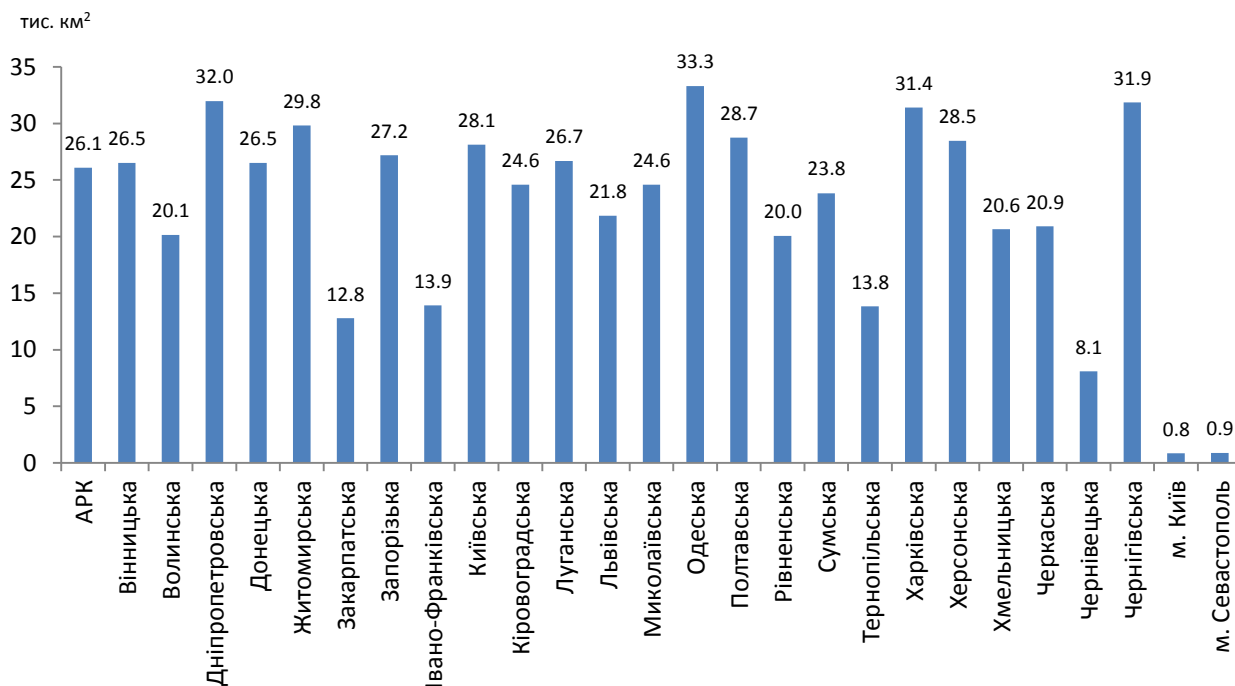
Найменші

1. Закарпатська
2. Чернівецька

¹ У даному звіті природні ресурси, за винятком земельних, віднесено до окремої групи факторів, що впливають на інвестиційну привабливість (див. Розділ 3 «Природні ресурси»). До групи факторів, які включені до Розділу «Географічне розташування», увійшла решта фізико-географічних та всі економіко-географічні чинники.

групи найменших розташовані на заході України — це Закарпатська (12,8 тис. км²), Тернопільська (13,8 тис. км²) та Івано-Франківська (13,9 тис. км²) області. Окремо слід зазначити, що площа Києва становить 839 км², Севастополя – 864 км².

Рисунок 2.1. Площа території регіонів України, тис. км², станом на 1 січня 2012 року.

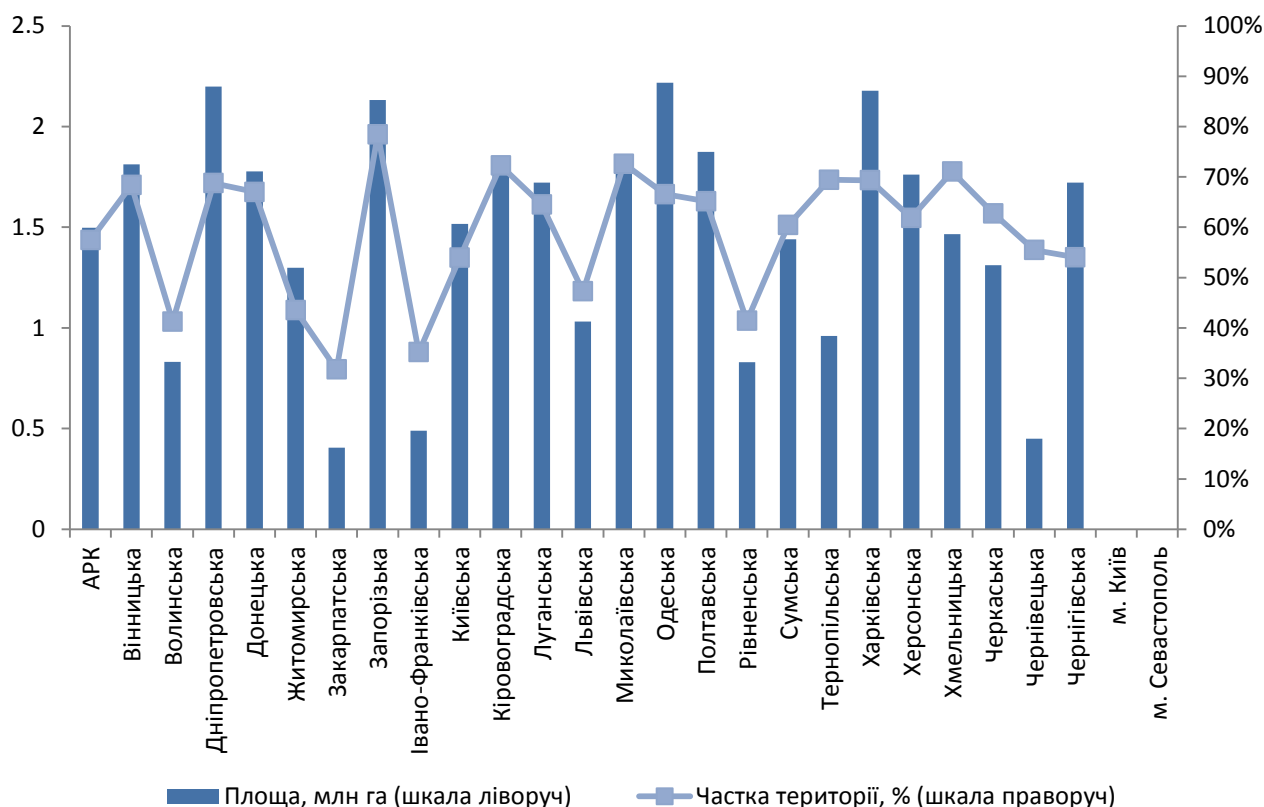
Джерело: ДССУ

2.2 Структура земель

Переважна частина території України має рівнинний характер, гори займають лише 5% території. З точки зору економіки важливо те, що рівнини мають родючі ґрунти і є придатними для використання в сільському господарстві. Відмінності у площі земель сільськогосподарського призначення між областями є приблизно пропорційними до різниці у їх загальній площі. Однак у частині областей частка землі, яка використовується у аграрному виробництві, є більшою за середній показник (60,5%), у частини – суттєво меншою (див. Рисунок 2.2).

Потенціал розвитку аграрного сектору є порівняно великим у одинадцяти областях, в яких частка сільськогосподарської землі є вищою за середню і становить 65,1%-78,5% їх території (Вінницька, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Кіровоградська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Тернопільська, Харківська та Хмельницька області). Найбільшою частка такої землі є Запорізькій області (78,5%). У Миколаївській області частка землі, яка призначена для аграрного виробництва, займає 72,6% території, у Кіровоградській – 72,3%, у Хмельницькій – 71,0%. Ще у восьми регіонах частка сільськогосподарської землі становить 53,9-64,5%, що є близьким до середнього рівня (Автономна республіка Крим, Київська, Луганська, Сумська, Херсонська, Черкаська, Чернівецька та Чернігівська області).

Рисунок 2.2. Площа земель сільськогосподарського призначення у областях України, млн га; частка таких земель у території області, %, станом на 1 січня 2012 року.

Найменшою частка сільськогосподарських угідь є у шести регіонах на заході та на півночі. Так, у аграрному виробництві задіяно лише 31,7% земель Закарпатської області, 35,2% — Івано-Франківської області, 41,3% — Волинської області та 41,4% — Рівненської області. Менше половини території належить до сільськогосподарських угідь також у Житомирській (43,55%) та Львівській (47,28%) областях.

2.3 Наближеність до центрів економічного розвитку

З семи країн, з яким межує Україна, три входять до групи держав з високим рівнем доходів за класифікацією Світового банку (Польща, Словаччина, Угорщина). Ще три держави входять до групи країн з рівнем доходів вище за середній (Росія, Білорусь, Румунія). Лише одна країна-сусід — Молдова — має рівень доходів нижчий, ніж середній у світі, так само як і Україна. Наявність спільних кордонів з розвиненими країнами означає близькість до розвинених та багатших ринків і може бути вважатись фактором, що сприяє інвестиційній привабливості.

Спільні кордони з «найбагатшими» з сусідів України мають три західні області — Волинська, Львівська та Закарпатська. Майже половина регіонів України межують з державами, які мають рівень доходів вищий за середній (Волинська, Донецька, Житомирська, Київська, Луганська,

Лише **п'ять областей** не мають спільних кордонів з іншими державами або виходу до моря, і в цьому сенсі є виключно внутрішніми територіями країни

Одеська, Рівненська, Сумська, Харківська, Хмельницька, Чернівецька Чернігівська). Деякі області мають спільні кордони з кількома державами. Закарпатська область має спільний кордон із Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією. Одеська область межує по суші із Молдовою та Румунією. Кордони з двома державами також мають Волинська область, яка межує з Польщею та Білоруссю, та Чернігівська область, що розташована поруч з Білоруссю та Росією.

Дев'ять областей України не мають сухопутного кордону з іншими державами. П'ять з них не мають виходу до моря, і в цьому сенсі є виключно внутрішніми територіями країни. Це Дніпропетровська, Кіровоградська, Полтавська, Тернопільська та Хмельницька області. Проте їх розташування в центрі країни робить їх важливими транзитними регіонами.

2.4 Доступність транспортних шляхів

Територія України омивається двома морями: Чорним та Азовським. Вихід до моря загалом мають шість регіонів — Донецька, Запорізька, Миколаївська, Одеська, Херсонська області та Автономна Республіка Крим. Це посилює їх інвестиційну привабливість з точки зору транзитного потенціалу, а також створює додаткові можливості для внутрішньої та зовнішньої торгівлі порівняно з іншими регіонами.

3. Природні ресурси

До природних ресурсів належать поклади корисних копалин, водні, лісові та рекреаційні ресурси. Їх наявність, кількісний та якісний склад є важливими факторами, що формують інвестиційну привабливість регіонів. Запаси мінералів у надрах - це не тільки джерело доходів для видобувних та переробних підприємств, але й база для стійкого економічного розвитку регіону. Наявність інших ресурсів також сприяє розвитку економічної активності.

Природні ресурси розподілені серед регіонів України дуже нерівномірно. У надрах частини областей містяться поклади корисних копалин, які мають світове значення. У частині інших регіонів запаси мінералів, енергетичних ресурсів та інших копалин є невеликими і мають лише місцеве значення. Поклади деяких видів копалин є лише у кількох регіонах, поклади інших — у більшості областей. У особливому становищі перебувають два регіони з найменшою площею — міста Київ та Севастополь. На їх території майже немає родовищ корисних копалин².

Слід також зазначити, що нерівномірним є не лише розподіл копалин, але й регіональний розподіл діяльності з їх видобутку. У частині регіонів наявні родовища використовуються вельми інтенсивно, тоді як в іншій частині існує є значна кількість родовищ, які взагалі не розробляються.

Різниця між регіонами в плані наявності природних копалин розглянута з позицій наявності п'яти груп ресурсів: (1) покладів металевих руд, (2) запасів енергетичних матеріалів (3) та інших мінеральних ресурсів, (4) водних ресурсів. Крім цього, розглянута група (5) - різниця у екологічному стані регіонів, оскільки стан навколишнього середовища також є одним з природних чинників, які впливають на економічну активність.

3.1 Руди металів

Надра України містять значні поклади металевих руд. Україна входить до числа одинадцяти країн з найбільшими запасами залізної руди у світі. Вміст заліза у видобувних запасах руди сягає 2,1 млрд тонн, що становить 2,6% від світових запасів³. Значно більшою є частка України у світових запасах марганцевої руди, за якими держава посідає, згідно різних оцінок, перше або друге місце у світі. Надра держави містять видобувні поклади руди, з яких

**У регіоні є родовища,
але вони поки не
розробляються**

Залізна руда

1. Крим
2. Донецька

Марганцева руда

1. Херсонська

Цементна сировина

1. Луганська
2. Тернопільська

Кухонна сіль

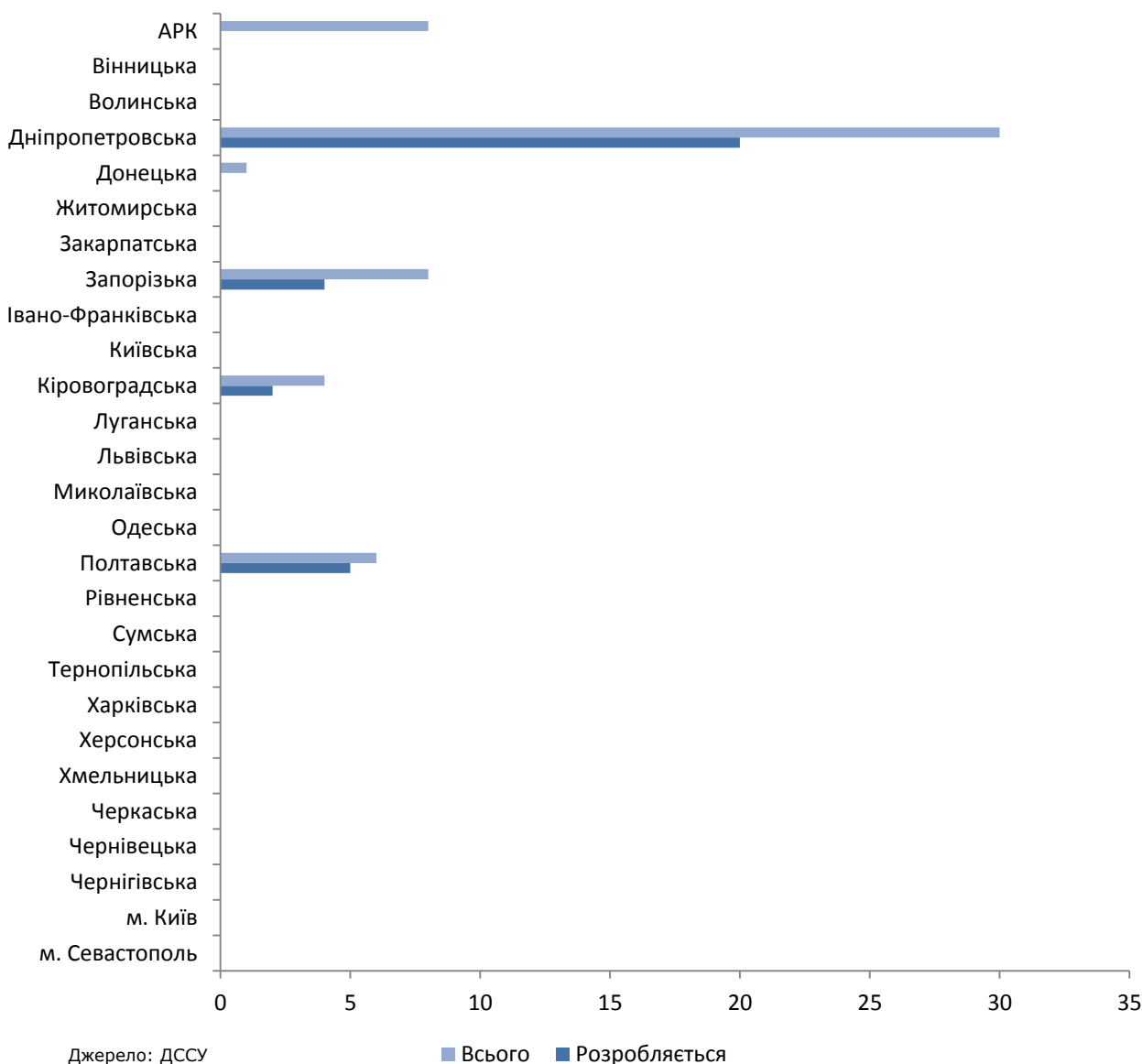
1. Івано-Франківська
2. Сумська

² Згідно з даними статистичного збірника «Регіони України» (2012), у Києві є лише 4 родовища піску, а на території Севастополя не зареєстровано жодного родовища корисних копалин.

³ Веб-сайт Державної геологічної служби США (U.S. Geological Survey), оцінка станом на січень 2012 року

можна отримати 140 млн тонн марганцю, або 22,2% світових запасів⁴. Основна частина запасів цих руд сконцентрована у Дніпропетровській області. Значні запаси залізної та марганцевої руди є також у Полтавській, Запорізькій та Кіровоградській областях (див. Рисунок 3.1).

Рисунок 3.1. Кількість родовищ залізної руди за регіонами, одиниць, станом на 1 січня 2012 року.

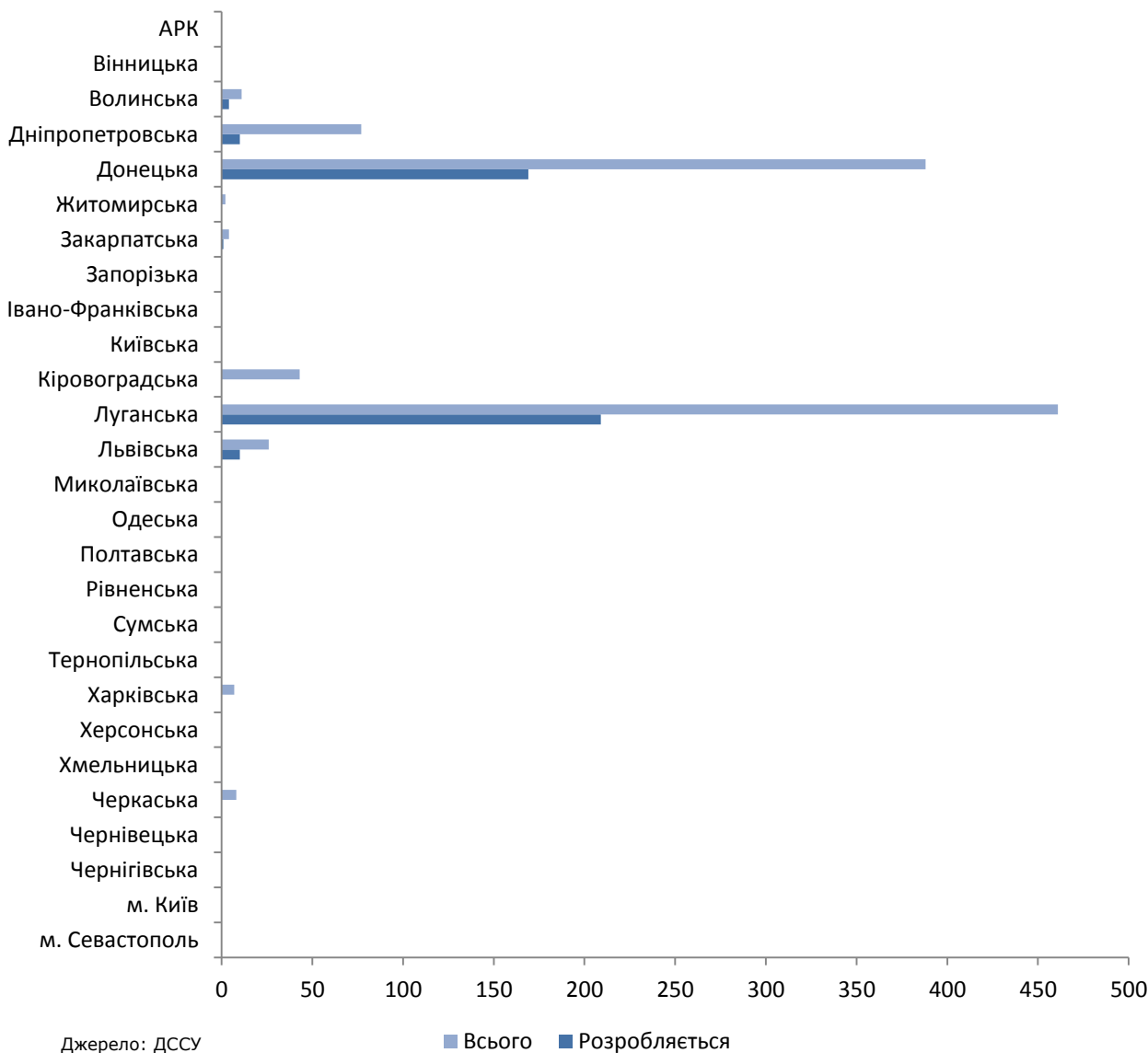
Проте не на всіх відкритих родовищах ведеться видобуток. Запаси залізної руди є також у Криму та Донецькій області, поклади марганцевої руди — у Херсонській області, однак розробка цих родовищ не здійснюється.

Поклади руд кольорових металів в Україні є незначними, а родовища розкидані по різних частинах країни. Поклади нікелевої руди зокрема розташовані на території

⁴ Веб-сайт Державної геологічної служби США (U.S. Geological Survey), оцінка станом на січень 2012 року

Дніпропетровської, Кіровоградської та Миколаївської областей, запаси срібла є у Закарпатській та Луганській областях, золота — у Закарпатській області. Германій можна добувати у Волинській, Донецькій, Луганській, Львівській та Харківській областях, ванадій — у Київській та Житомирській. Родовище уранових руд розташоване у Кіровоградській області, поклади стронцію містяться у Запорізькій області.

Рисунок 3.2. Кількість родовищ кам'яного та бурого вугілля за регіонами, одиниць, станом на 1 січня 2012 року.

3.2 Енергетичні ресурси

Надра України багаті на вугілля. Україна є восьмою за запасами цього енергоносія у світі. Підтверджені запаси кам'яного та бурого вугілля сягають 33,9 млрд тонн, що становить 3,9% від світових запасів⁵. Основні родовища вугілля в Україні зосереджено у

⁵ BP Statistical Review of World Energy, червень 2012 року

двох областях — Донецькій та Луганській. Значні поклади цього енергоносія є також у Дніпропетровській області. Крім цього, родовища кам'яного та бурого також є у Волинській, Житомирській, Закарпатській, Кіровоградській, Львівській, Харківській та Черкаській областях (див. Рисунок 3.2). Варто зазначити, що в середньому розробка вугільних родовищ в Україні ведеться порівняно менш інтенсивно, ніж в інших країнах, які мають найбільші поклади цього енергоносія. Якщо в Україні при нинішніх темпах видобутку запасів вистачить на 390 років, то в інших семи країнах з найбільшими покладами їх достатньо на 240 років.

Україна також має запаси нафти та газу. Найбільші підтверджені запаси цих енергоносіїв розташовані у Полтавській, Сумській, Харківській та Чернігівській областях, проте перспектива їх видобутку пов'язана найбільше з розробкою шельфу Чорного моря.

Порівняно більш рівномірно розповсюджені по території України поклади торфу, який має значення у якості місцевого енергетичного ресурсу. Значна кількість родовищ торфу розташована у п'яти північних та західних областях — Волинській, Львівській, Рівненській, Сумській та Чернігівській (більше 80 у кожній області). Але менш значні запаси цього енергоносія є у ще десяти регіонах — Вінницькій, Житомирській, Івано-Франківській, Київській, Полтавській, Тернопільській, Харківській, Херсонській, Хмельницькій та Черкаській областях. Слід зазначити, що станом на початок 2012 року розроблялась лише незначна частина родовищ торфу (48 родовищ з наявних 834).

3.3 Інші мінеральні ресурси

Значною є частка України у світових запасах ільменіту та рутилу, які є сировиною для виробництва титану. Надра країни містять суттєві поклади цих мінералів, з яких можна отримати 8,4 млн тонн двоокису титану, або 1,2% світових запасів⁶. Поклади ільменіту та рутилу зосереджені, зокрема, у Дніпропетровській, Житомирській та Кіровоградській областях. Переважна більшість областей також має запаси мінералів, які використовуються у будівництві або для виробництва будівельних матеріалів — цементної сировини, глини, будівельного та облицювального каміння, піску (див. Рисунок 3.3).

3.4 Водні ресурси

Найбагатшими на водні ресурси є центральні області України. На 1 січня 2012 року площа водного дзеркала ставків у Вінницькій області досягала 22,5 тис. га, у Черкаській — 17 тис. га, у Кіровоградській — 16,1 тис. га, у Полтавській — 15,9 тис. га.

Найменш забезпечені водними ресурсами є південна та західна Україна. Площа водного дзеркала ставків у Автономній республіці Крим становить 4,5 тис. га, у Херсонській — 6,2 тис. га, у Одеській — 6,8 тис. га. Загальна довжина річок у Криму становить 6,0 тис. км, у

Поклади торфу є у **п'ятнадцяти областях** України. Проте з 834 родовищ розроблялося тільки 48 (станом на початок 2012 року)

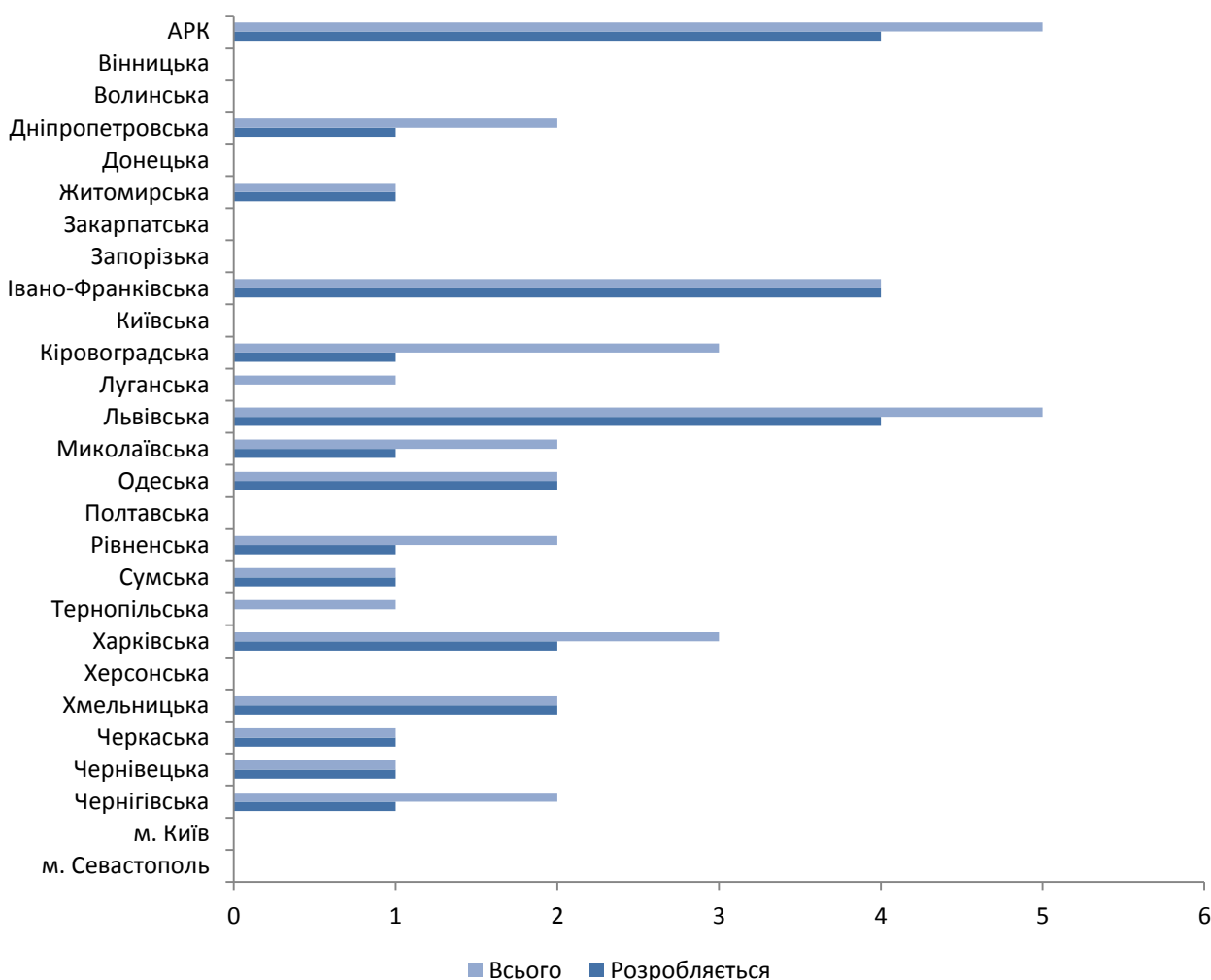
⁶ Веб-сайт Державної геологічної служби США (U.S. Geological Survey), оцінка станом на січень 2012 року

Херсонській області — 0,9 тис. км, у Одеській — 8,0 тис.

Захід України характеризується наявністю досить щільної річкової сітки, проте площа водного дзеркала ставків у цій частині України невелика. На початок 2012 року на території Закарпатської області протікало 9 429 річок загальною довжиною 19,6 тис. км. Загальна довжина річок у Львівській області сягала 16,3 тис. км, а в Івано-Франківській — 15,7 тис. км. У той же час площа водного дзеркала ставків у Закарпатській області становила лише 0,3 тис. га, в Івано-Франківській – 2,4 тис. га, а в Чернівецькій – 2,3 тис. га.

Найважливіша водна артерія України — річка Дніпро — протікає по території восьми регіонів України: Київської, Черкаської, Кіровоградської, Полтавської, Дніпропетровської, Запорізької та Херсонської областей та міста Києва. Важливі судноплавні річки течуть також по території Одеської області (Дунай, Південний Буг, Дністер), Миколаївської області (Південний Буг), Вінницької області (Південний Буг, Дністер), Кіровоградської області (Південний Буг), Хмельницької, Чернівецької, Тернопільської та Івано-Франківської областей (Дністер). Крім цього, по території Чернігівської та Київської областей тече Десна, судноплавна притока Дніпра.

Рисунок 3.3. Кількість родовищ цементної сировини за регіонами, одиниць, станом на 1 січня 2012 року.

Джерело: ДССУ

3.5 Екологічний стан

Техногенний вплив на навколишнє середовище є найвищим на сході України. За обсягом викидів шкідливих речовин перше місце в Україні посідає Донецька область: у 2011 році обсяг викидів у регіоні становив 67,9 тонн на 1 км² площі. Значним обсяг викидів був і у Дніпропетровській (38,2 тонни), Луганській (22,6 тонни), Запорізькій (15,8 тонн) та Харківській (14,4 тонни) областях.

До областей із найменшим обсягом викидів шкідливих речовин належать Севастополь (0,6 тонни), Чернівецька (0,8 тонни), Херсонська (1,3 тонни), Закарпатська (1,4 тонни), Тернопільська (1,4 тонни) та Волинська (1,5 тонни) області.

4. Інфраструктура

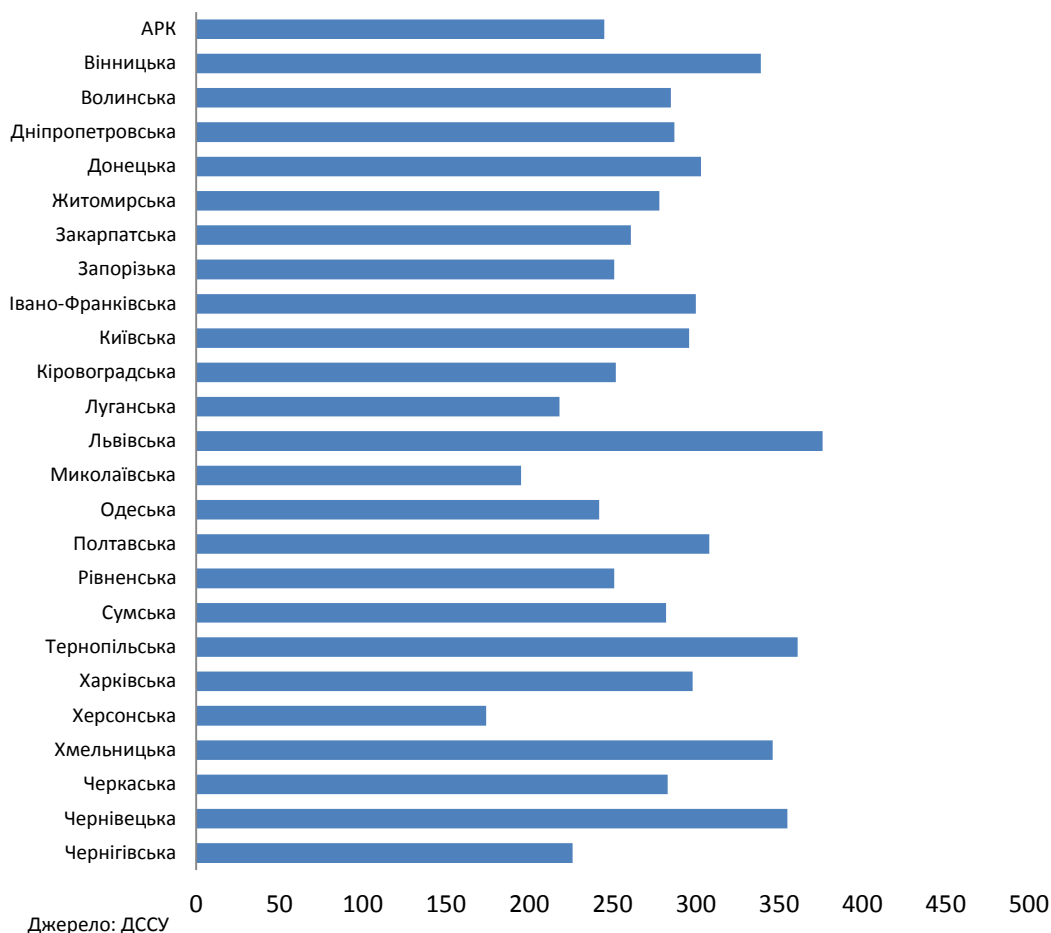
Наявність, доступність та якість інфраструктури є важливим показником інвестиційної привабливості області. В цьому аналізі особлива увага приділяється автомобільній та залізничній інфраструктурі, оскільки автотранспорт та залізничний транспорт забезпечують основну частину перевезень вантажів та пасажирів в Україні.

4.1 Автомобільні дороги

Щільність автомобільних доріг та щільність залізничних колій вважаються основними показниками розвитку інфраструктури області. При визначенні щільності автомобільних доріг враховуються дороги загального користування із твердим покриттям.

Найбільш щільне автомобільне покриття в Україні має Львівська область: 376 км на 1 тис. км² площі. Серед областей із високою щільністю автомобільного покриття – Тернопільська (361 км), Чернівецька (355 км), Хмельницька (346 км) та Вінницька (339 км). Натомість найменшою щільність автомобільних доріг є у таких областях, як Херсонська (174 км), Миколаївська (195 км), Луганська (218 км) та Чернігівська (226 км).

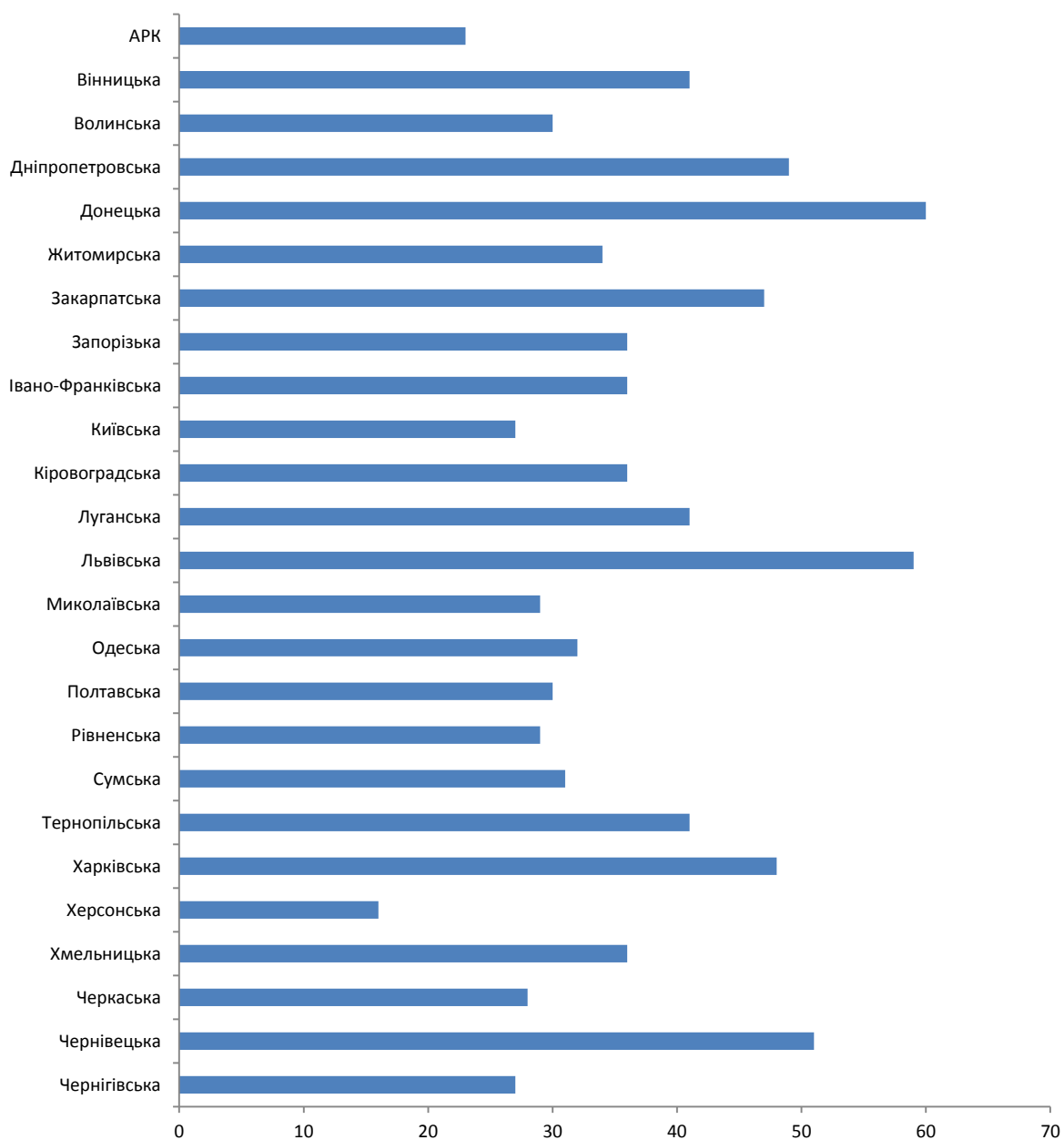
Рисунок 4.1. Щільність автодоріг в Україні, км доріг на 1 тис. км² площі, станом на 1 січня 2012 року.

4.2 Залізниця

Херсонська область також характеризується найменшою щільністю залізничного покриття. На її території пролягає 16 км залізничних колій на 1000 км² площі. Також низькими є показники щільності залізничного покриття у Чернігівській, Київській областях та у Севастополі (по 27 км у кожній кожному з цих регіонів) та в Автономній Республіці Крим (23 км). Найбільша щільність залізничних колій – в Донецькій області (60 км) та у Львівській області (59 км). Місто Київ та Чернівецька область також характеризуються щільним залізничним покриттям, показники якого дорівнюють 51 км колій на 1 тис. км² площі. Досить щільним є і залізничне покриття на території Дніпропетровської (49 км), Харківської (48 км) та Закарпатської (47 км) областей.

Рисунок 4.2. Щільність залізничних колій в Україні, км колій на 1 тис. км² площі, станом на 1 січня 2012 року.

Джерело: ДССУ

5. Трудові ресурси

Робоча сила є особливим фактором виробництва, тому що без неї економічна діяльність неможлива. Проте інвестиційна привабливість регіону залежить не лише від наявності та чисельності населення, але й від особливостей його розміщення та якості робочої сили. Крім цього, важливими є також стан ринку праці, зокрема наявність надлишку чи дефіциту робочої сили.

Україна входить до групи тридцяти найбільш населених країн світу. Станом на 1 січня 2012 року населення країни становило 45,7 млн осіб, що дозволяло їй посідати 29-е місце у світі за кількістю мешканців⁷. Частка економічно активного населення у віці 15-70 років становила 64,3%, або 20,6 млн. осіб.

Населення розподілене серед регіонів України нерівномірно. Відмінності між регіонами щодо кількості та структури населення розглянуті з позицій трьох основних факторів, які впливають на інвестиційну привабливість: (1) наявності людських ресурсів, включаючи чисельність населення, частку економічно активного населення, щільність його розміщення та масштаби міграції; (2) якості людських ресурсів, індикатором якого є рівень освіти; (3) характеристик ринку праці, у тому числі рівня заробітної плати та безробіття.

5.1 Наявність трудових ресурсів

5.1.1 Чисельність населення

Населення в Україні розподілене за регіонами нерівномірно. Найбільшим населення є у Донецькій області, в якій на 1 січня 2012 року мешкало 4,4⁸ млн осіб - 9,7% населення України. Крім Донецької області, в країні є ще шість регіонів з населенням більше 2 млн осіб. Це столиця (2,8 млн) та, в основному, регіони, в яких розташовані найбільші міста: Дніпропетровська (3,3 млн), Харківська (2,7 млн), Львівська (2,5 млн), Одеська (2,4 млн) та Луганська (2,3 млн) області (див. Рисунок 5.1). У названих вище семи регіонах мешкає майже половини населення України (44,9%, або 20,5 млн осіб на початок 2012 року).

В той же час 10 регіонів налічують менше ніж 1,2 млн мешканців кожен. Число мешканців найбільш населеної області (Донецької) перевищує чисельність жителів найменш населеної (Чернівецької) майже у п'ять разів. Загалом до

За чисельністю економічно активного населення

Найбільші

1. Донецька
2. Дніпропетровська
3. Київ

Найменші

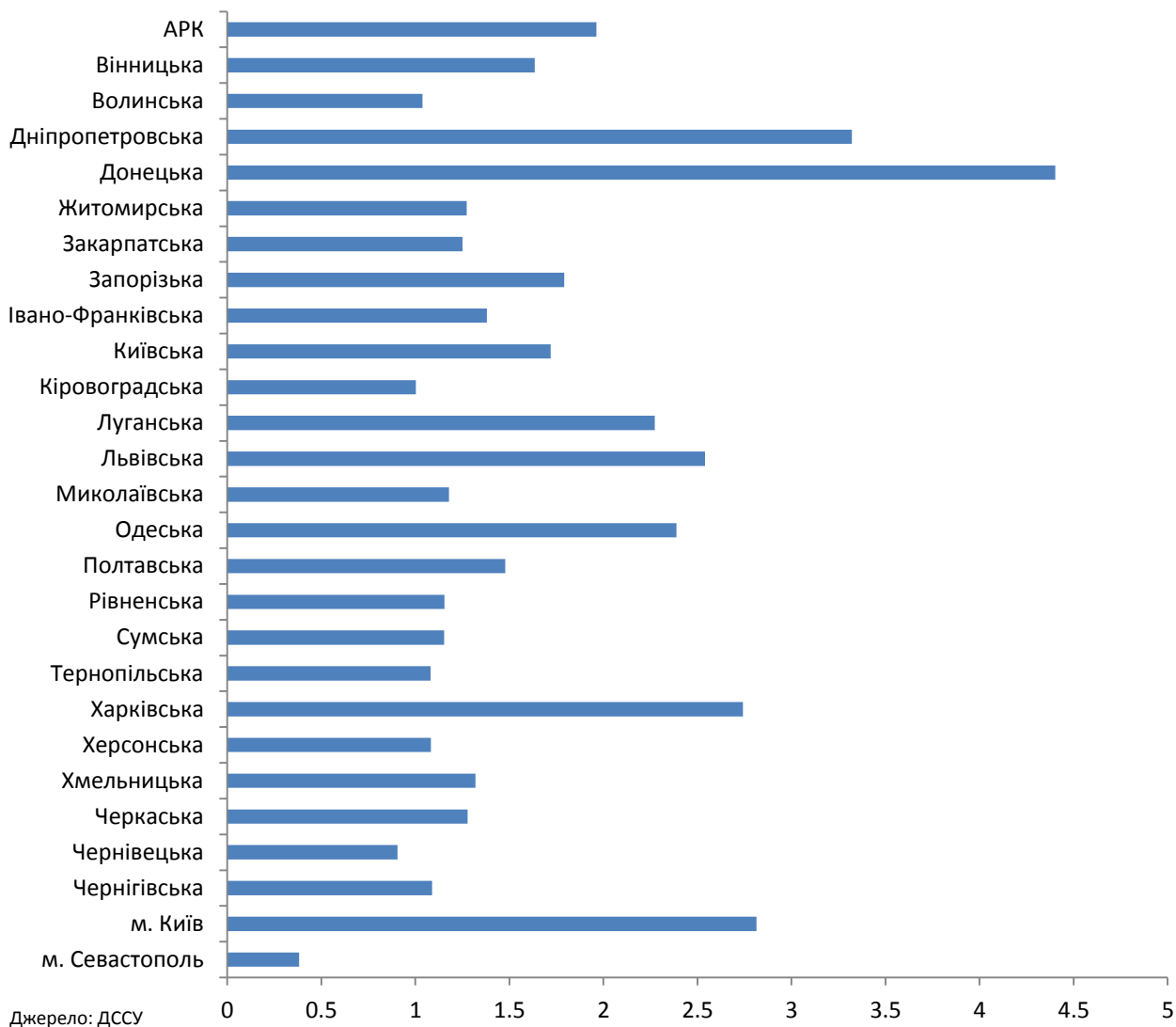
2. Севастополь
3. Волинська
4. Кіровоградська

⁷ IMF World Economic Outlook Database, April 2012

⁸ Тут і далі в цьому розділі — за даними Держстату

групи найменших за числом мешканців регіонів входять Севастополь (0,4 млн осіб), Чернівецька (0,9 млн), Кіровоградська (1 млн), Волинська (1 млн), Тернопільська (1,1 млн), Херсонська (1,1 млн), Чернігівська (1,1 млн), Сумська (1,15 млн), Рівненська (1,15 млн) та Миколаївська (1,18 млн) області.

Рисунок 5.1. Загальна чисельність населення, млн осіб, станом на 1 січня 2012 року.

5.1.2 Робоча сила

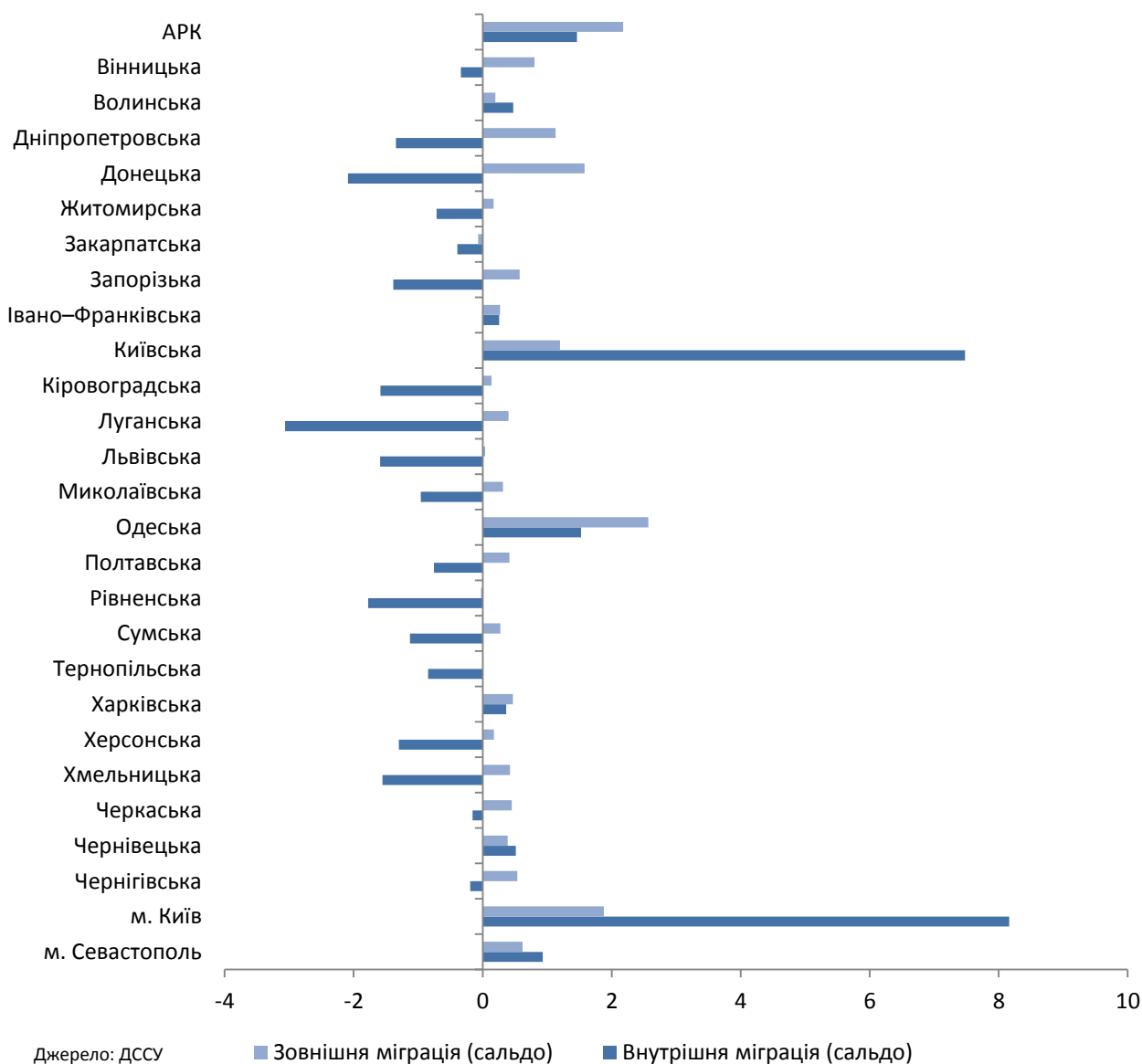
До економічно активного населення відносяться особи у віці 15-70 років, які працюють або шукають роботу. Частка такого населення є приблизно однаковою майже у всіх регіонах України. У 2011 році⁹ вона становила від 61% до 66,4%, тобто плюс-мінус 3% від середнього показника по Україні, у 25 з 27 регіонів України¹⁰. Частка економічно активного населення значно перевищувала всеукраїнський рівень (64,3%) лише у Києві (68,2%). Найнижчим цей показник був у Івано-Франківській області (57,2%).

⁹ Середньорічний показник

¹⁰ Оцінка Державної служби статистики України за результатами дослідження, проведеного за методологією Міжнародної організації праці

Тому пропорції розподілу робочої сили між регіонами є практично такими самими, як і пропорції розподілу населення. Найбільша кількість економічно активного населення мешкає у Донецькій (2,2 млн осіб), Дніпропетровській (1,6 млн) областях та у Києві (1,5 млн). До регіонів з найменшою чисельністю економічно активного населення належать Чернівецька (0,4 млн), Кіровоградська (0,5 млн), Волинська (0,5 млн) області та Севастополь (0,2 млн).

Рисунок 5.2. Сальдо внутрішньої та зовнішньої міграції у 2011 році, тис осіб

5.1.3 Концентрація населення

Висока щільність населення може розглядатися як фактор, що в цілому підвищує інвестиційну привабливість регіону. По-перше, висока концентрація населення збільшує пропозицію робочої сили у місцях розміщення виробничих потужностей, сприяючи зниженню витрат на працю та підвищенню кваліфікації працівників (фактично мова йде про ефект зовнішньої економії на масштабах виробництва). По-друге, концентрація зменшує певні види непрямих витрат працівників, зокрема витрати на транспорт. Хоча варто зазначити, що за певних умов висока щільність населення може мати нейтральний або

негативний вплив на інвестиційну привабливість, наприклад, для сільськогосподарських компаній.

Регіони України є різними за щільністю населення. При цьому якщо у регіоні мешкає багато людей, це не завжди означає, що щільність населення у ньому є високою. Очевидно, що найбільшою концентрація населення є у містах Києві та Севастополі (3 368 та 441 особа на км² відповідно, станом на 1 січня 2012 року). Крім них, до групи регіонів з найбільшою щільністю входять як багаті на людські ресурси східні регіони (Донецька, Дніпропетровська області), так і західні області, які мають порівняно невелике населення (Львівська, Чернівецька, Івано-Франківська, Закарпатська). У Донецькій області щільність населення становить 166 осіб на км², у решті перелічених вище регіонів — від 98 до 116 осіб на км².

До групи областей з найменшою щільністю населення (від 34 до 48 осіб на км²) входять Сумська, Миколаївська, Житомирська, Кіровоградська, Херсонська та Чернігівська області.

Ще одним показником, який є індикатором концентрації населення, є співвідношення міських та сільських мешканців. Найбільший рівень урбанізації спостерігається у східних промислових регіонах. У Донецькій, Луганській, Дніпропетровській, Харківській та Запорізькій областях частка міського населення становить від 77% до 90,6%. Найнижчою частка мешканців міст у структурі населення спостерігається на заході України. У Вінницькій, Рівненській, Тернопільській, Івано-Франківській, Чернівецькій та Закарпатська областях городяни становлять від 37,2% до 49,9% населення.

Донецька область посідає перше місце в Україні за кількістю міст, яких на її території налічується 52. До областей із великою кількістю міст належать також Львівська (44 міста) та Луганська (37 міст). Найменша кількість міст (по 9) припадає на Миколаївську та Херсонську області.

Як висновок, найбільшим позитивний ефект високої щільності населення має бути у східних регіонах. Суттєвий внесок у підвищення рівня інвестиційної привабливості цей фактор може також у західних областях України. Варто додати, що негативний ефект низької щільності населення може бути зменшений у разі наявності розвиненої транспортної інфраструктури.

5.1.4 Міграція

Притік працівників у певний регіон позитивно впливає на його інвестиційну привабливість. Він збільшує пропозицію робочої сили. Міграція дозволяє подолати дефіцит робочої сили в певному регіоні за рахунок інших областей та країн, а також полегшує пошук кваліфікованих

За медіанним віком

Найстаріші

1. Чернігівська
2. Луганська
3. Донецька

Наймолодші

1. Закарпатська
2. Рівненська
3. Волинська

Примітка: медіанний вік — це вік, який дозволяє розділити населення на дві рівні половини таким чином, що 50% осіб

працівників для підприємств. І навпаки, відтік працівників погіршує людський потенціал регіонів-донорів.

Таблиця 5.1. Основні характеристики населення Україна за регіонами

Регіони	Населення, тис.	Економічно активне населення у віці 15-70 років, % від усього населення цього віку	Рівень безробіття, % від економічно активного населення в віці 15-70 років	Медіанний вік, років
	На 1 січня 2012 року	В середньому за 2011 рік		
Україна	45 633,6	64,3%	7,9%	39,6
АРК	1 963,0	65,6%	6,1%	39,8
Вінницька	1 634,2	64,7%	9,7%	40,2
Волинська	1 038,6	64,3%	8,3%	35,6
Дніпропетровська	3 320,3	65,2%	6,8%	40,2
Донецька	4 403,2	64,8%	8,2%	41,8
Житомирська	1 273,2	65,8%	10,0%	39,3
Закарпатська	1 250,7	62,6%	9,6%	35,0
Запорізька	1 791,7	65,1%	7,2%	41,0
Івано-Франківська	1 380,1	57,2%	8,7%	37,1
Київська	1 719,5	63,1%	6,7%	39,7
Кіровоградська	1 002,4	63,3%	8,6%	41,1
Луганська	2 272,7	61,3%	6,6%	41,9
Львівська	2 540,9	63,1%	7,7%	37,9
Миколаївська	1 178,2	65,1%	8,1%	39,5
Одеська	2 388,3	61,8%	6,0%	38,4
Полтавська	1 477,2	64,7%	9,2%	41,3
Рівненська	1 154,3	65,6%	10,4%	35,1
Сумська	1 152,3	65,1%	9,1%	41,8
Тернопільська	1 080,4	61,0%	10,4%	38,5
Харківська	2 742,2	65,1%	7,0%	40,4
Херсонська	1 083,4	64,3%	9,0%	39,3
Хмельницька	1 320,2	64,4%	8,8%	40,2
Черкаська	1 277,3	65,3%	9,2%	41,5
Чернівецька	905,3	62,9%	8,2%	36,8
Чернігівська	1 088,5	66,4%	10,4%	42,8
м. Київ	2 814,3	68,2%	5,6%	37,5
м. Севастополь	381,2	66,0%	6,2%	40,1

Джерело: ДССУ

Найбільшими реципієнтами внутрішніх міграційних потоків є місто Київ та Київська область, на які припадає приріст в 8,2 тис. осіб та 7,4 тис. осіб відповідно. Лідерами за розміром залучення зовнішніх міграційних потоків є Автономна Республіка Крим, Одеська область та м. Київ (див. Рисунок 5.2).

5.2 Якість трудових ресурсів

Висока чи низька якість робочої сили у різних регіонах є однією з причин різниці у продуктивності праці. Індикатором якості робочої сили є, перш за все, рівень освіти населення. Висока частка населення з вищою освітою може свідчити про наявність більшої кількості кваліфікованих кадрів (за інших рівних умов), а також дозволяє зменшити витрати підприємств на навчання та сприяти успішному впровадженню інновацій.

Найвищою частка осіб з вищою освітою у структурі економічно активного населення є у м. Київ (56,9%). Крім столиці, високу частку працівників з вищою освітою мають Харківська (34%) та Львівська області (30%), а також місто Севастополь (36%). До регіонів з найменшою часткою економічно активного населення з вищою освітою належать Житомирська (20%), Чернівецька (19%) та Волинська (21%) області (див. Рисунок 5.3).

Загалом серед областей, де частка людей з вищою освітою є більшою, переважають регіони, у яких розташована велика кількість вищих навчальних закладів (I-IV рівнів акредитації). Найбільша кількість таких закладів працює у столиці — 117, або 14,3% від їх загальної кількості. Друге місце посідає Донецька область, де нараховується 80 ВНЗ (9,8%), третє місце – Харківська область (70 закладів, або 8,6%). Найменше вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації розташовано у Волинській, Миколаївській та Сумській областях (по 15 закладів, або 1,8%, у кожному з цих регіонів)¹¹.

Крім кількісного, важливим є і якісний вимір. Вищі навчальні заклади Києва, Харкова, Львова, Донецька та Дніпропетровська посідають провідні місця у національних рейтингах. Мова йде, зокрема, про Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, Національні університети "Київський політехнічний інститут" та "Києво-Могилянська академія", Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана, Національний університет «Львівська політехніка», Львівський національний університет ім. Івана Франка, а також Харківський політехнічний інститут, Донецький національний технічний університет, Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара та Донецький національний університет.

В якості висновку можна зазначити, що якість робочої сили є перевагою, насамперед, Києва, Харківської, Львівської, Донецької та Дніпропетровської областей.

На початок 2012 року 56,9% економічно активного населення Києва мали вищу освіту. Крім столиці, високу частку дипломованих працівників було зафіксовано у Харківській області (34%), Львівській області (30%), а також у місті Севастополі (36%)

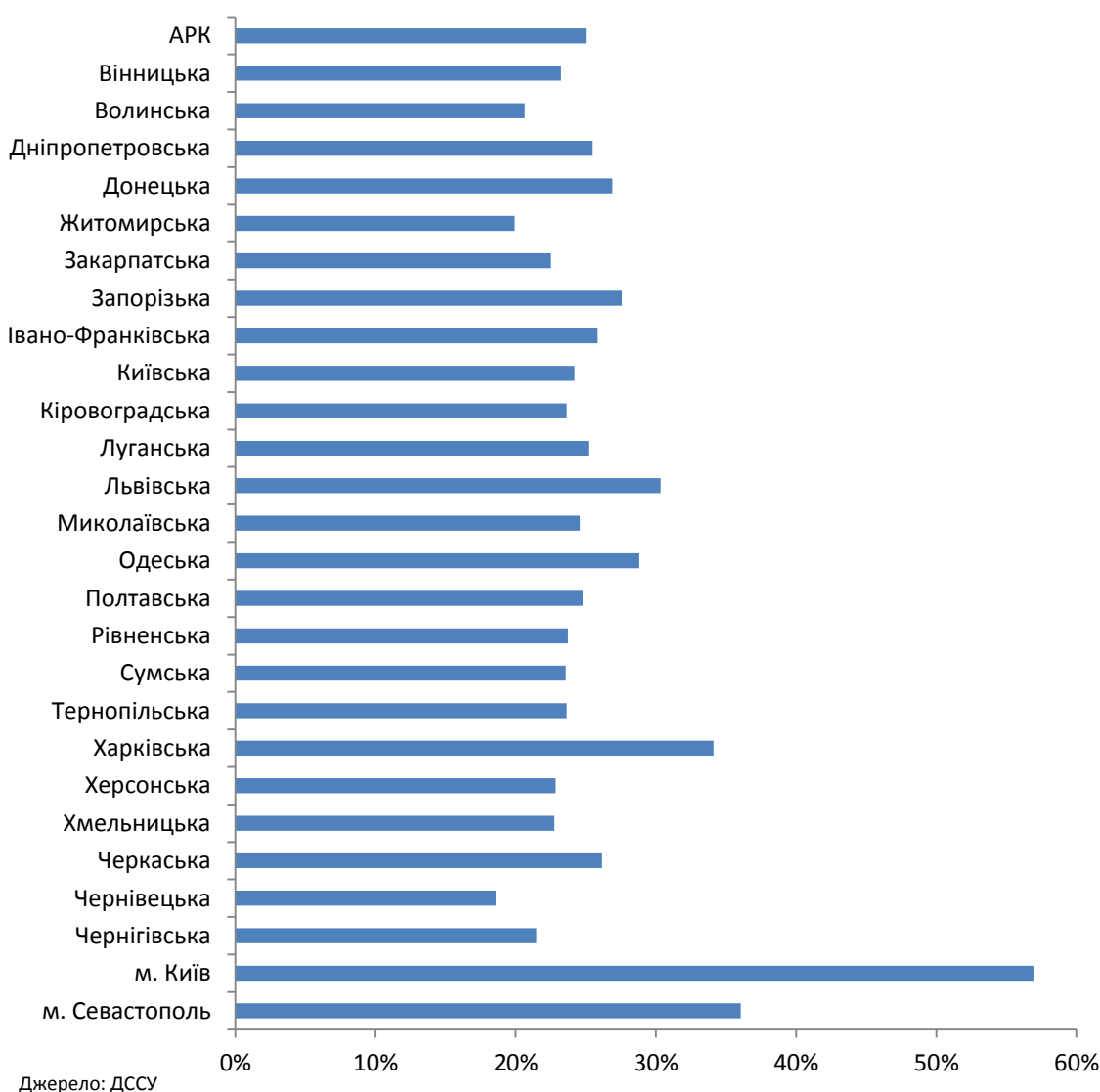
¹¹ Станом на початок 2011/2012 навчального року.

5.3 Характеристики ринку праці

5.3.1 Заробітна плата

Витрати на оплату праці складають значну частину витрат підприємств. Заробітна плата працівників формується в результаті взаємодії попиту та пропозиції під впливом ряду факторів, серед яких головними є: наявність трудових ресурсів в регіоні, рівень освіти та кваліфікації працівників тощо. Розмір зарплати є одним з факторів, від якого залежить інвестиційна привабливість регіону.

Рисунок 5.3. Частка економічно активного населення з вищою освітою

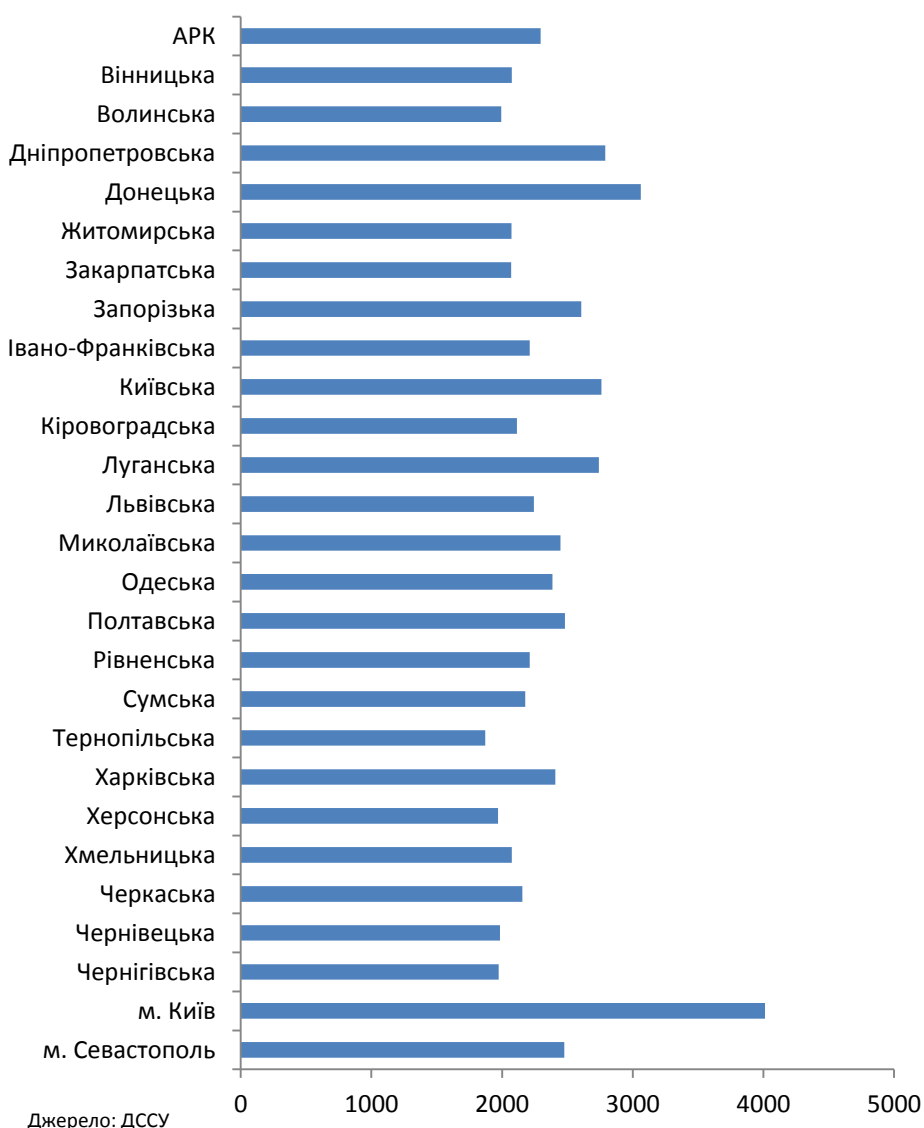
В регіональному розрізі рівень заробітної плати досить суттєво коливається. Основними регіональними факторами, які спричиняють таку нерівномірність, є: надлишок/нестача робочої сили, наявність кваліфікованих працівників, продуктивність праці в різних галузях економіки, розподіл населення на сільське та міське тощо.

У 2011 році лише в кількох областях середньомісячна заробітна плата перевищувала середню по країні. Найвища середня заробітна плата зафіксована в місті Київ — понад 4

тис. грн. В областях заробітна плата є значно меншою. Різниця між Києвом та областю з наступною найбільшою за розміром середньою зарплатою становить близько 1 тис. грн. При цьому серед решти регіонів за цим показником лідирує Донецька область (близько 3 тис. грн.).

До регіонів, де працівники отримують найменшу заробітну плату, належать: Тернопільська (1,9 тис. грн.), Чернігівська (2 тис. грн.) та Чернівецька (2 тис. грн.) області (див. Рисунок 5.4).

Рисунок 5.4. Середня зарплата за регіонами України у 2011 році, грн на місяць

Варто відзначити, що за інших рівних умов низька заробітна плата позитивно впливає на інвестиційну привабливість регіонів. Водночас з іншого боку заробітна плата становить основу доходів населення. Тому перед інвестором може виникнути свого роду дилема, як врахувати в своїх планах величину споживчого ринку (доходи населення) та витрати на робочу силу (в тому числі на заробітну плату).

5.3.2 Безробіття

З одного боку, безробіття свідчить про відносний надлишок робочої сили в регіоні. Це дає інвестору можливість залучати працівників з цієї категорії населення та певною мірою економити на оплаті праці. З іншого боку, категорія безробітних включає низькокваліфікованих працівників, професійний рівень яких не задовольняє інвестора, який зазвичай потребує працівників високої кваліфікації. Крім того, високий рівень безробіття збільшує рівень соціальної напруги в регіоні.

Проте різниця в рівнях безробіття є дещо меншою порівняно з різницею в оплаті праці і становить 4,8 відсоткових пункти. Так, в Києві безробіття становить 5,6% і є найменшим в регіональному розрізі. Також не набагато більший рівень безробіття зафіксовано у південних регіонах країни, зокрема в АРК – 6,1%, в Одеській області – 6,0% та в місті Севастополь – 6,2%.

До областей з найвищим рівнем безробіття переважно належать західні та північні регіони. В Тернопільській та Рівненській областях цей показник становить 10,4%, в Житомирській – 10,0%. До цієї групи також належить і Чернігівська область, в якій безробітними є 10,4% громадян.

6. Розмір ринку: споживчий сегмент

Величина споживчого ринку охоплює індикатори, які відображають розмір ринку продукції кінцевого споживання. Вона є важливою, насамперед, для інвесторів, які планують зосередитись на обслуговуванні саме регіонального ринку. Розмір внутрішнього ринку може впливати також на рішення тих інвесторів, які планують випускати товари для клієнтів у інших регіонах чи країнах, адже за інших рівних умов наявність близько розташованих споживачів є перевагою.

Різниця у розмірі внутрішнього ринку регіону аналізується за допомогою двох характеристик: (1) чисельність споживачів та (2) рівня їх доходів та витрат.

6.1 Чисельність споживачів

Кількість споживачів відповідає чисельності населення і має враховуватись при оцінці інвестиційної привабливості, оскільки від неї залежить середньо- та довгостроковий потенціал внутрішнього ринку регіону.

Як вже зазначалось, найбільша кількість населення проживає на території Донецької та Дніпропетровської областей, де мешкає 4,4 млн та 3,3 млн осіб відповідно¹². За ними за показником чисельності населення йдуть Київ (2,8 млн), Харківська (2,7 млн) та Львівська (2,6 млн) області. Ці регіони входять також до числа областей з найвищою часткою міського населення, а відповідні регіональні ринки мають найбільший потенціал в довгостроковій перспективі.

Найменший споживчий ринок з огляду на чисельність населення існує у Чернівецькій області, де мешкає 0,9 млн осіб. До числа регіонів з найнижчою кількістю населення входять також Кіровоградська (1 млн осіб), Волинська (1,04 млн осіб) та Херсонська (1,09 млн осіб) області.

6.2 Доходи населення

Безумовним лідером за доходами населення є Київ. У 2011 році жителі міста в середньому отримали 41,8 тис. грн доходу (див. Рисунок 6.1). Цей показник у Києві у півтора рази перевищує результати регіонів, які є наступними за рівнем доходів — Донецької та Дніпропетровської областей (24,6 тис. грн. та 23,7 тис. грн. в розрахунку на одну особу у річному вимірі відповідно) та більш ніж в два рази — середній показник по Україні. Тому ці регіони є потенційно найбільшими ринками збуту передовсім споживчих товарів у короткостроковій перспективі.

Рівень наявного доходу

Найвищий

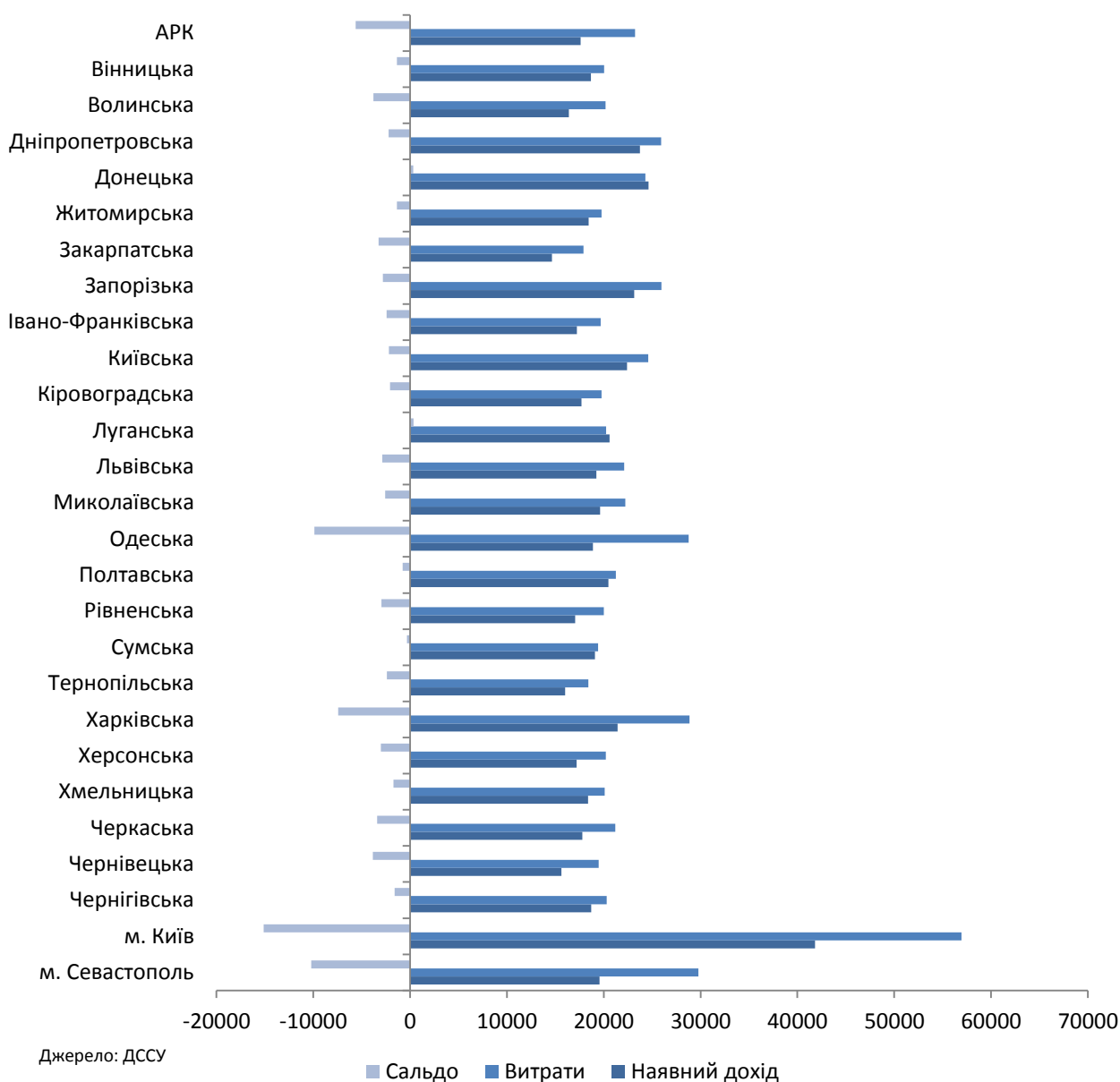
1. Київ
2. Донецька
3. Дніпропетровська

Найнижчий

1. Закарпатська
2. Чернівецька
3. Тернопільська

¹² Див. Розділ 3 «Трудові ресурси»

Рисунок 6.1. Наявний дохід та витрати в розрахунку на одну особу за регіонами, за 2011 рік, грн

Найменший рівень доходів в розрахунку на одну особу має Закарпатська область (14,7 тис грн.). Не на багато вищий дохід в таких областях як Чернівецька (15,6 тис грн.), Тернопільська (16,0 тис грн.).

В цілому по країні витрати населення перевищують наявні доходи на 3,6 тис. грн в розрахунку на одну особу. Лише в **двох регіонах** України доходи перевищують витрати – у Донецькій та Луганській областях

Згідно офіційних статистичних даних, загалом, рівень доходів в західних областях України є значно нижчим порівняно зі східними областями. Проте варто зауважити, що значна частина витрат в західних регіонах фінансується за рахунок переказів грошових коштів з-за кордону, які лише частково відображаються у статистиці.

6.3 Витрати населення

Попри те, що існує значна диференціація областей за показником величини доходів, обсяги витрат є більш-менш співставними, причому в абсолютній більшості областей витрати значно перевищують доходи.

В цілому по країні витрати перевищують доходи на 3,6 тис грн. в розрахунку на одну особу (за підсумками 2011 року). Лише в двох областях України доходи населення перевищують цей показник витрати в розрахунку на одну особу — Донецькій та Луганській. Серед причин такого феномену можна назвати заощадження, здійснені в попередні періоди, споживчі кредити, динаміка яких дещо покращилася порівняно з кризовим періодом, наявність тіньової економіки.

В цілому з позиції розміру споживчого сегменту східні регіони, зокрема Донецька, Дніпропетровська та Харківська області мають більшу інвестиційну привабливість.

7. Розмір ринку: бізнес-сегмент

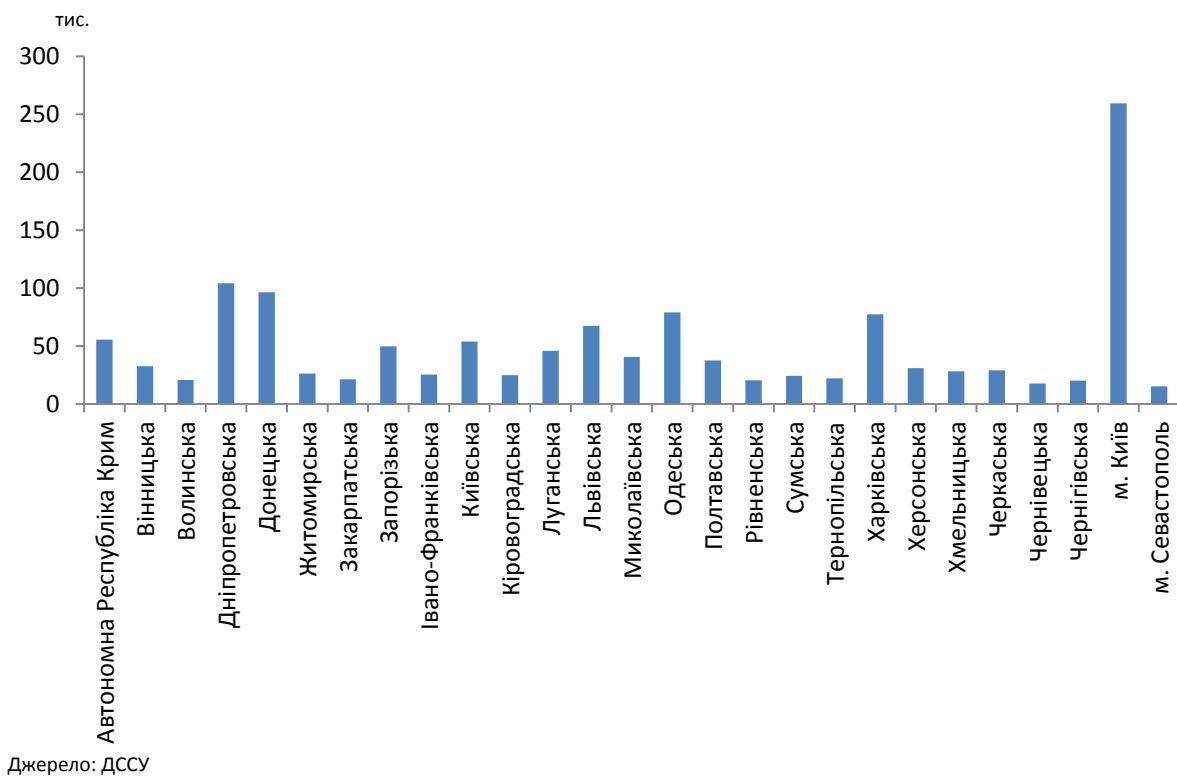
Наступним жорстким фактором інвестиційної привабливості регіону є бізнес-сегмент області, який формується під впливом підприємницької діяльності. Фактично мова йде про систему виробничо-комерційних зв'язків між компаніями, які (зв'язки) забезпечують функціонування компаній як виробників відповідних товарів та постачальників послуг. За певних умов такі зв'язки ведуть до формування кластерів – сконцентрованих на деякій території групи взаємопов'язаних компаній: постачальників продукції, комплектуючих послуг, інфраструктури, науково-дослідницьких установ та ін., які взаємодоповнюють один одного та тим самим збільшують конкурентні переваги окремих компаній всередині кластеру.

Як й інші жорсткі фактори, бізнес-сегмент являє собою агрегований показник, до складу якого входить досить багато статистичних індикаторів. Виділяють наступні індикатори розвитку бізнес-сегменту: (1) кількість підприємств в області; (2) інвестиції в основні засоби (капіталовкладення); (3) обсяги державної підтримки; (4) кількість банківських установ; (5) обсяги експорту/імпорту; (6) обсяги прямих іноземних інвестицій.

7.1 Кількість підприємств в області

Велике значення для аналізу бізнес-сегменту має кількість підприємств, що знаходиться в області, адже чим їх більше, тим більша ймовірність утворення кластеру та вища інвестиційна активність.

Рисунок 7.1 Кількість підприємств області

На сьогодні в Україні зареєстровано 1323,8 тис. об'єктів ЄДРПОУ. У регіональному розрізі найбільше з них розташовано у місті Києві (259,3 тис.) та у Дніпропетровській області (104,1 тис.). На третьому місці – Донецька область (96,2 тис.). Найменше ж об'єктів ЄДРПОУ зареєстровано у Чернівецькій області (17,6 тис.) та Рівненській області (20,4 тис.).

Таблиця 7.1. Розподіл підприємств за їх розміром по регіонам

Область	Частка великих підприємств	Частка середніх підприємств	Частка малих підприємств
Україна	0.006	0.057	0.937
Автономна Республіка Крим	0.004	0.058	0.938
Вінницька	0.006	0.075	0.919
Волинська	0.009	0.068	0.923
Дніпропетровська	0.009	0.064	0.927
Донецька	0.01	0.06	0.93
Житомирська	0.006	0.078	0.916
Закарпатська	0.003	0.057	0.94
Запорізька	0.004	0.053	0.943
Івано-Франківська	0.003	0.041	0.956
Київська	0.008	0.066	0.926
Кіровоградська	0.005	0.06	0.935
Луганська	0.008	0.067	0.925
Львівська	0.005	0.058	0.937
Миколаївська	0.004	0.05	0.946
Одеська	0.004	0.052	0.944
Полтавська	0.009	0.067	0.924
Рівненська	0.006	0.07	0.924
Сумська	0.006	0.076	0.918
Тернопільська	0.005	0.059	0.936
Харківська	0.005	0.051	0.944
Херсонська	0.005	0.057	0.938
Хмельницька	0.005	0.066	0.929
Черкаська	0.007	0.077	0.916
Чернівецька	0.003	0.057	0.94
Чернігівська	0.006	0.081	0.913
м. Київ	0.005	0.044	0.951
м. Севастополь	0.005	0.061	0.934

Джерело: ДССУ

Хоча лівова частка усієї кількості підприємств припадає на малі, великі та середні підприємства виробляють більшу частку валового регіонального продукту (ВРП).

Як вже зазначалось, утворення кластерів безпосередньо пов'язане з кількістю підприємств, розміщених на відповідній території. Перелік кластерних утворень в регіональному розрізі наведено в Таблиці 7.2.

Таблиця 7.2. Кластерні утворення по економічним регіонам¹³

Економічний регіон	Пріоритетні напрями розвитку кластерів	Реально діючі кластерні структури
Подільський: -Вінницька обл. -Тернопільська -Хмельницька обл.	Машинобудування, підтримка існуючих кластерів (швейного, будівельного, харчового, туризму)	- Хмельницький будівельний кластер, - Хмельницький швейний кластер, - Кам'янець-Подільський туристичний кластер, - кластер сільського туризму «Оберіг» (с. Гриців, Хмельницька обл.), - інноваційно-інвестиційний кластер (м. Тернопіль), - Вінницький переробно-харчовий кластер
Карпатський: -Закарпатська обл. -Львівська обл. -Івано-Франківська -Чернівецька обл.	Хімічний, харчовий, оздоровлення і туризму, деревообробки, народних промислів, швейний, будівельний, автобудування	- кластер виробництва сувенірів «Сузір'я», - кластер Ліжникарства, - транспортно-логістичний кластер Закарпаття, - туристичний кластер «Сім чудес України», - Львівський кластер ІТ та бізнес-послуг, - кластер біотехнологій
Причорноморський: -АР Крим -Миколаївська обл. -Одеська обл. -Херсонська обл. -м. Севастополь	Високих технологій, суднобудівний, мікроелектроніки, агропромисловий, рибний, логістики, оздоровлення і туризму	- 7 кластерів в м. Севастополь, - транспортно-логістичний кластер «Південні ворота України» (м. Херсон), - кластер «Транзитний потенціал України» (м. Одеса), - 3 кластера в Придніпров'ї - 5 кластерів в Миколаївській обл.
Поліський: -Волинська обл. -Житомирська обл. -Рівненська обл. -Чернігівська обл.	Агропромисловий, продовольчий, екологічний туризм, деревообробки та обробки граніту	- кластер деревообробки (Рокитнівський р-н Рівненської обл.), - лісові кластери, - туристсько-рекреаційні кластери
Донецький: -Донецька обл. -Луганська обл.	Машинобудівний, хімічний, гірничошахтний, металургійний, харчовий, переробної промисловості	- національний інноваційний кластер «Нові технології природокористування»: - транскордонний нанокластер
Придніпровський: -Дніпропетровська -Запорізька обл. -Кіровоградська обл.	High-Tech (аеро-, електроніка, біотехнології), машинобудівний, металургійний, хімічний, харчової та переробної промисловості	- національний інноваційний кластер «Нові машини» та будівельний кластер (м. Дніпропетровськ), - інноваційний технологічний кластер «АгроБУМ», медовий кластер «Бджола не знає кордонів» (м. Мелітополь), харчовий кластер «Купуй Запорізьке. Обирай своє» (м. Запоріжжя)
Східний: -Полтавська обл. -Сумська обл. -Харківська обл.	Високі технології, хімічний, машинобудівний, металургійний, металообробки, електроенергетики, харчової, паливної промисловості агропромисловий, туризму та оздоровчого туризму	- регіональний кластер екологічно чистої агропродукції (Полтавська обл.), - Сумський кластер екологічно чистої продукції АПК, - Сумський будівельний кластер. - Харківський технопарк «Технополіс» – кластер альтернативної енергетики та науково-освітній кластер. Також – авіаційний, космічної сфери, енергомашинобудівний, фармацевтичний, нано-біотехнологій, охорони здоров'я, бронетехніки, с/г машинобудування
Центральний: -Київська обл. -Черкаська обл.	High-Tech (нові матеріали), будівельний, машинобудування, продовольчий, туризму	- національний інноваційний кластер «Енергетика сталого розвитку» (м. Київ, НТУУ «Київський політехнічний інститут») - національний інноваційний кластер «Технології інноваційного суспільства» (м. Київ, НТУУ «Київський політехнічний інститут»), - національний інноваційний кластер «Інноваційна культура суспільства» (м. Київ, КНУ ім. Т. Шевченка), - національний інноваційний кластер «Нові продукти харчування» (Київська обл.)

¹³ Див. Соколенко С. І., інтернет-публікація «Структура кластерних систем по регіонах України»<http://ucluster.org/blog/2012/06/struktura-klasternikh-sistem-po-regionakh-ukraini/>

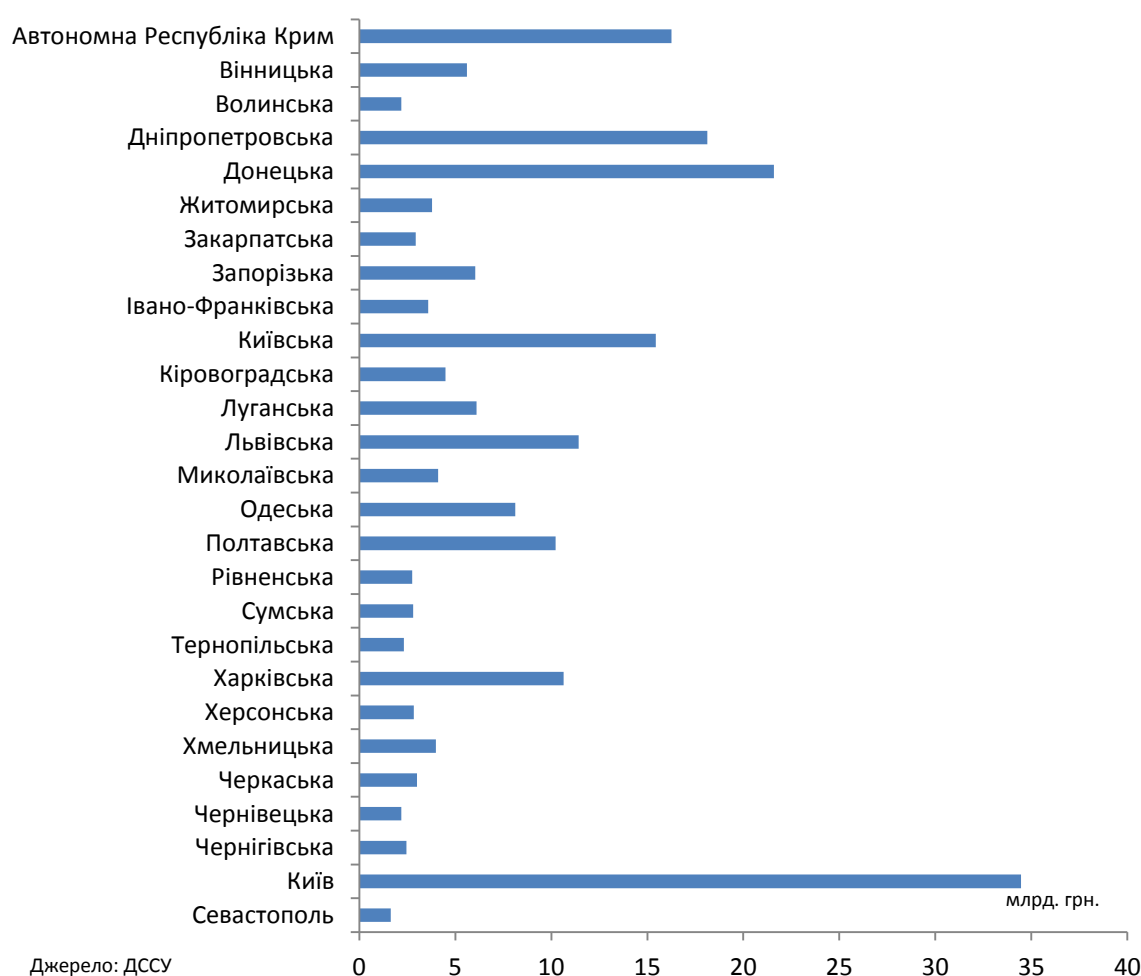
7.2 Обсяги капіталовкладень

Обсяги капітальних інвестицій мають довготерміновий вплив на діяльність підприємств. Вони також є базою для розширення виробничої діяльності підприємств. Чим більшим є рівень капіталовкладень, тим привабливішою для інвестора є область.

В цілому по країні, в 2011 році обсяг інвестицій в основний капітал становив 209,1 млрд. грн.

Обсяг капітальних інвестицій, що були здійснені у регіоні протягом певного проміжку часу свідчить серед іншого про економічний стан підприємств області (див. Рисунок 7.2).

Рисунок 7.2. Обсяг інвестицій в основний капітал за 2011 р.

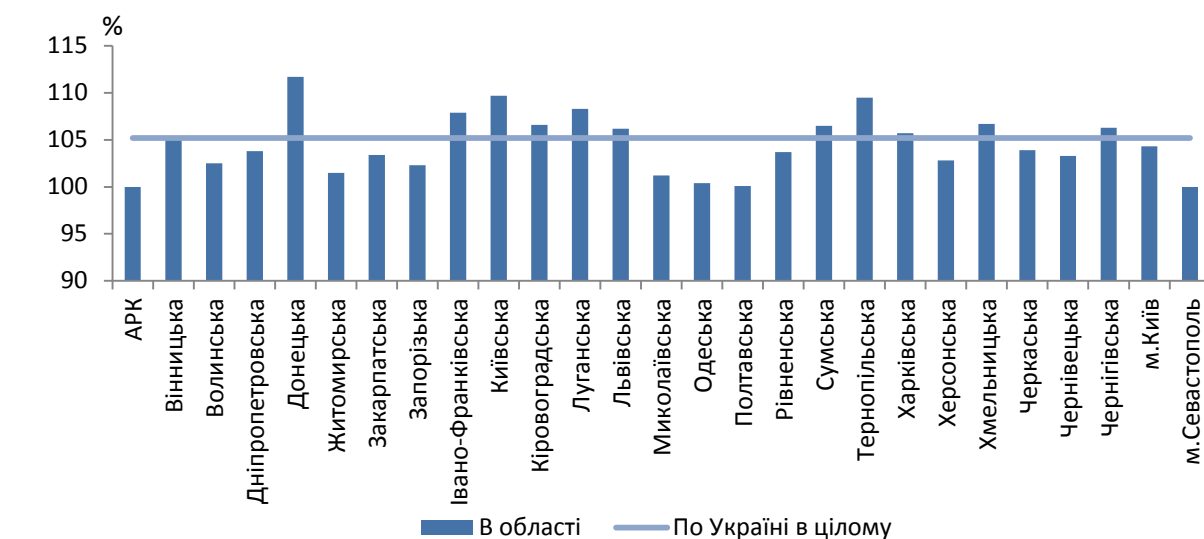
Як видно з Рисунку 7.2, найбільший обсяг інвестицій в основний капітал було здійснено в м. Київ (34,5 млрд. грн.). Також до регіонів з найбільшим рівнем капіталовкладень можна віднести: Донецьку (21,6 млрд. грн.), Дніпропетровську (18,1 млрд. грн.), Київську (15,4 млрд. грн.) області та АРК (16,3 млрд. грн.).

Найменше капіталовкладень було здійснено у Волинській (2,2 млрд. грн.), Чернігівській (2,5 млрд. грн.) та Чернівецькій областях (2,2 млрд. грн.). Така ситуація не є дивною, адже в цих областях знаходиться значно менше підприємств, як вже було сказано у попередньому пункті.

7.3 Валовий регіональний продукт

Валовий регіональний продукт (ВРП) є узагальнюючим показником економічного та соціального розвитку регіону. В основу визначення цього показника покладено виробничий метод. ВРП регіону - це сума валової доданої вартості усіх видів економічної діяльності, яка коригується на величину непрямо вимірюваних послуг фінансового посередництва та податків за виключенням субсидій на продукти¹⁴.

Рисунок 7.3. Індекси фізичного обсягу ВРП по регіонах за 2011р.

Відповідно до даних ДССУ, найбільший приріст фізичного обсягу ВРП спостерігався в Донецькій (111,7%), Київській (109,7%) та Тернопільській (109,5%) областях.

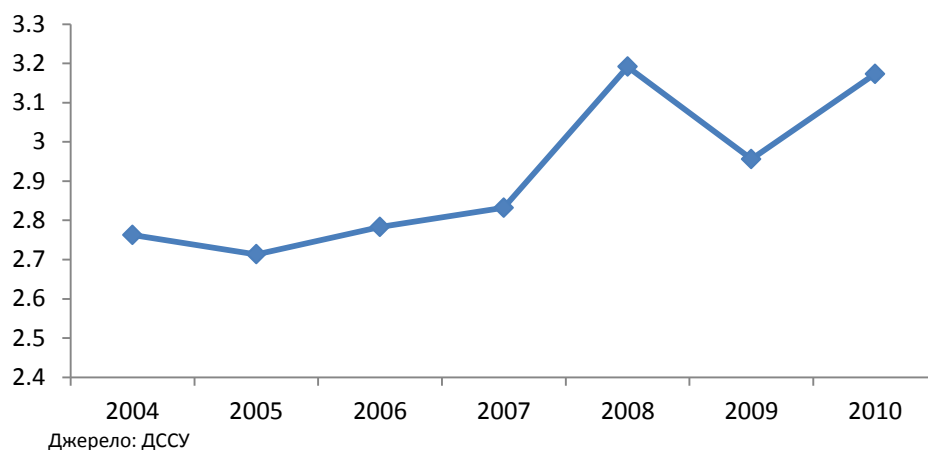
Для визначення диференціації економічного зростання регіонів України, використовують коефіцієнт диференціації, який показує співвідношення між максимальним та мінімальним значенням валового регіонального продукту на одну особу для регіонів України:

$$K_{\text{диф.}} = \frac{ВРП_{\text{max}}}{ВРП_{\text{min}}} \quad (7.1)$$

На Рисунку 7.4 відображено значення коефіцієнта диференціації за останні роки. При аналізі визначенні цього коефіцієнта не брались до уваги міста Київ та Севастополь. При їх включення $K_{\text{диф.}}$ відображає співвідношення ВРП на одну особу лише для цих міст, оскільки протягом досліджуваного періоду місто Київ мало найбільшу, а Севастополь – найменшу величину ВРП на одну особу.

Рисунок 7.4. Значення коефіцієнта диференціації за 2004-2010рр.

¹⁴ Див. Статистичний збірник «Регіони України», 2012

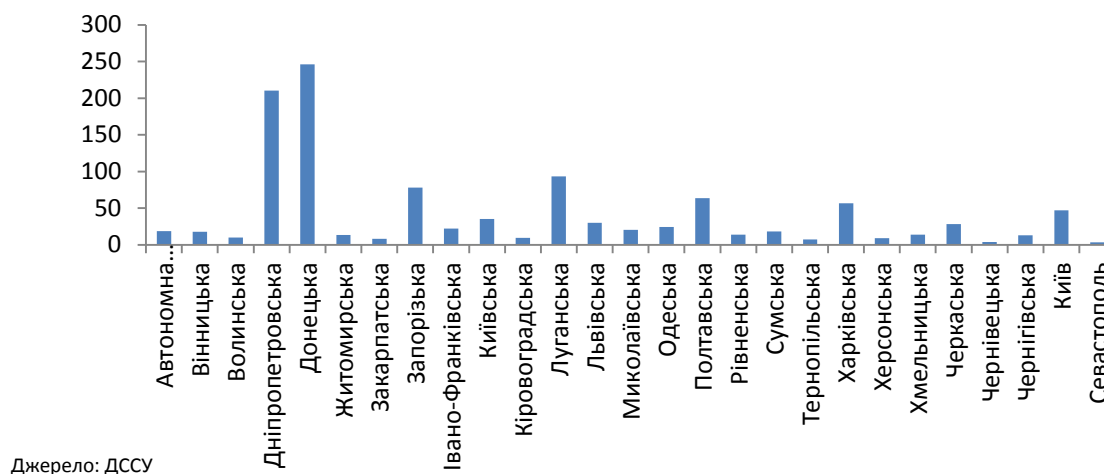

Протягом останніх років відбулись значні зміни у регіональному розподілі ВРП та розвитку регіонів України. Регіонами-лідерами за рівнем ВРП були і є Дніпропетровська, Донецька та Запорізька області. Також високі показники мають Київська, Луганська, Одеська та Харківська області. Можна помітити тенденцію, що до регіонів-лідерів завжди відносяться ті, що мають найвищий рівень розвитку виробництва та запасів мінеральних ресурсів.

Як видно з Рисунку 7.4, у 2005-2010 роках різниця між максимальним та мінімальним розміром ВРП на одну особу збільшилася. Найбільш рівномірно ВРП розподілявся у 2005 році. З того часу різниця між максимальним та мінімальним розміром ВРП на одну особу постійно зростала (за винятком 2009 року, коли Україна пережила глибоку економічну кризу).

Найважливішим компонентом ВРП є обсяги реалізованої промислової продукції, цей показник по регіонах відображено на Рисунку 7.5.

Рисунок 7.5. Обсяги реалізованої промислової продукції по регіонах за 2011р.

Відповідно до даних ДССУ, лідерами за обсягами реалізованої промислової продукції є Дніпропетровська (210,6 млрд. грн.) та Донецька (246,3 млрд. грн.) області.

До регіонів з найменшою реалізацією промислової продукції відносяться: Чернівецька (3,7 млрд. грн.), Тернопільська (7,2 млрд. грн.) та Закарпатська (8,3 млрд. грн.) області.

7.4 Обсяги державної підтримки

За даними Інституту громадянського суспільства у бюджеті 2011 року передбачена субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій (код програмної класифікації 3511210). Її загальна сума — 1,786 млрд. грн. Більшу частину субвенції призначено для Донецької (32,1%) та Одеської (17,4%) областей. Такі області, як Вінницька, Тернопільська, Хмельницька, міста Київ та Севастополь не отримали субвенції взагалі.

Таблиця 7.3. Розміри субвенцій по регіонам

<i>Регіон</i>	<i>Сума по регіону</i>	<i>%</i>
Бюджети Автономної Республіки Крим	22 300,00	1,2
Бюджети Вінницької області	0,00	0,0
Бюджети Волинської області	16 000,00	0,9
Бюджети Дніпропетровської області	2 000,00	0,1
Бюджети Донецької області	573 463,00	32,1
Бюджети Житомирської області	89 000,00	5,0
Бюджети Закарпатської області	14 000,00	0,8
Бюджети Запорізької області	156 100,00	8,7
Бюджети Івано-Франківської області	57 600,00	3,2
Бюджети Київської області	104 732,00	5,9
Бюджети Кіровоградської області	30 100,00	1,7
Бюджети Луганської області	67 700,00	3,8
Бюджети Львівської області	1 000,00	0,1
Бюджети Миколаївської області	27 800,00	1,6
Бюджети Одеської області	310 200,00	17,4
Бюджети Полтавської області	85 000,00	4,8
Бюджети Рівненської області	5 500,00	0,3
Бюджети Сумської області	22 500,00	1,3
Бюджети Тернопільської області	0,00	0,0
Бюджети Харківської області	52 100,00	2,9
Бюджети Херсонської області	6 000,00	0,3
Бюджети Хмельницької області	0,00	0,0
Бюджети Черкаської області	6 000,00	0,3
Бюджети Чернівецької області	95 300,00	5,3
Бюджети Чернігівської області	41 258,50	2,3
Міський бюджет міста Києва	0,00	0,0
Міський бюджет міста Севастополя	0,00	0,0
ВСЬОГО	1 785 653,50	100,0

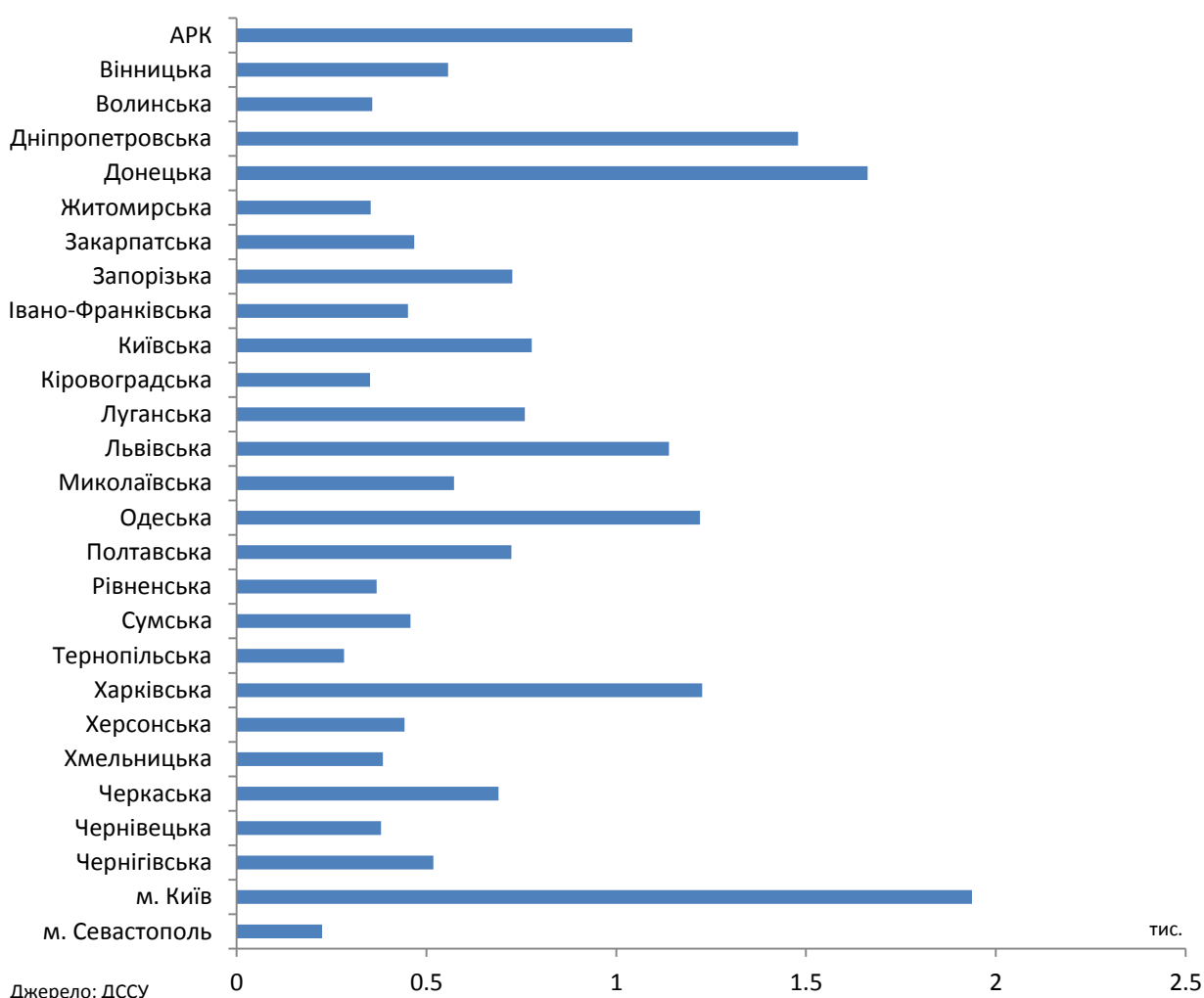
7.5 Кількість банківських установ

Рівень розвитку фінансової мережі, одним з індикаторів якого є кількість банківських відділень в області, важливий для інвестора щонайменше з двох основних причин:

- По-перше, полегшується доступ до фінансових ресурсів, необхідних для діяльності підприємства;
- По-друге, розвинута фінансова мережа збільшує можливості доступу населення до позичкових коштів, і, як результат, сприяє зростанню платоспроможного попиту, що веде до збільшення обсягів споживання.

Кількість банківських установ у регіоні впливає, перш за все, на формування кредитного потенціалу регіону. Чим кращий буде такий потенціал, тим більш привабливим буде регіон для інвестора за інших рівних умов.

Рисунок 7.6. Кількість банківських відділень у 2012 р.

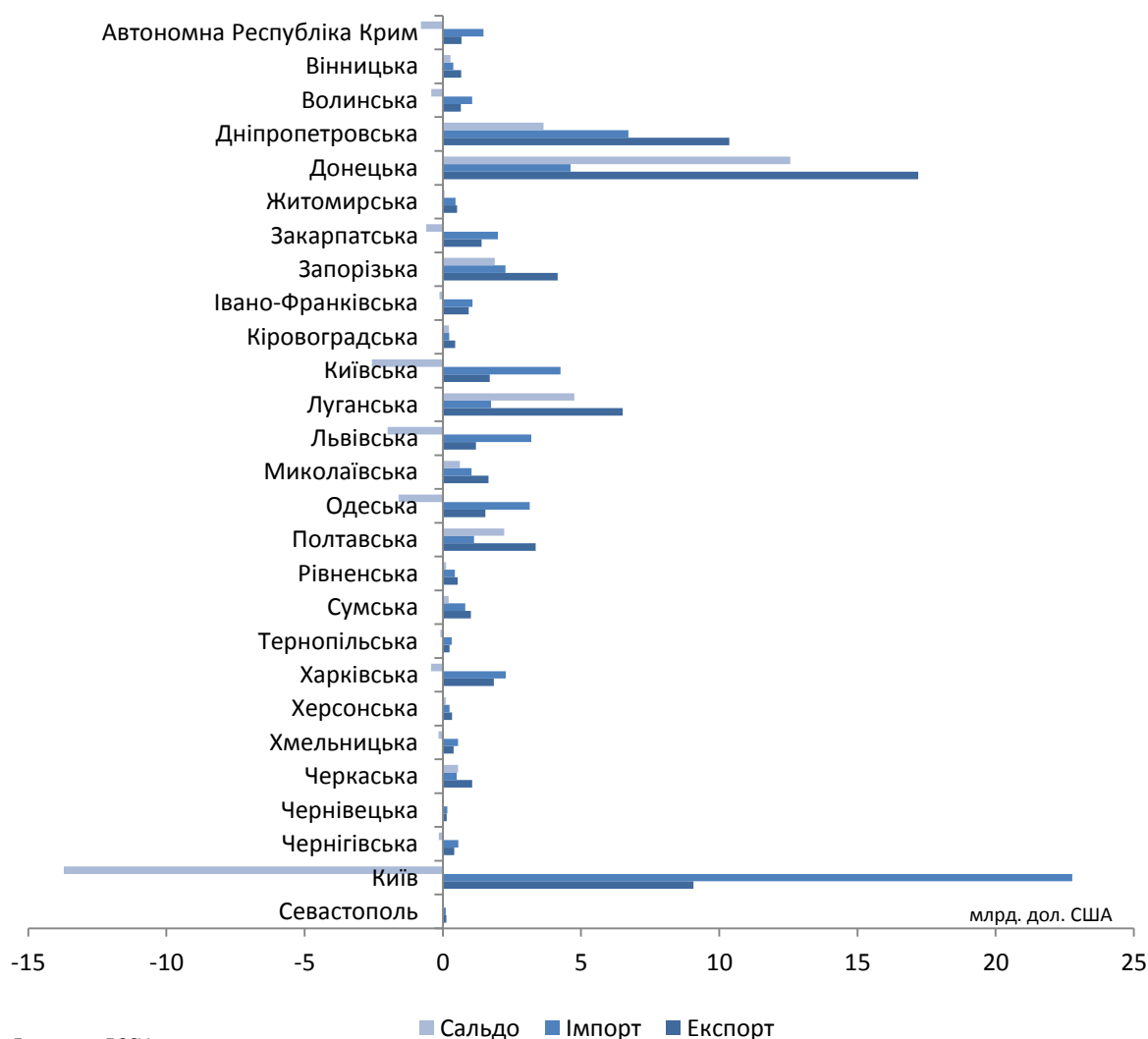
Таким чином, сьогодні в Україні налічується всього 19,5 тис. відділень банків. Найбільше відділень з-поміж усіх регіонів знаходиться у місті Києві (1,9 тис.), Донецькій (1,7 тис.) та Дніпропетровській областях (1,5 тис.), найменше – у місті Севастополі (0,2 тис.) та Житомирській (0,4 тис.) області. Звичайно, таку ситуацію можна пов'язати із підприємницькою активністю: чим більше підприємств у регіоні, тим більше у них фінансових потреб, а отже, більше банківських установ, які б задовольняли ці потреби.

7.6 Експорт/імпорт

Регіональні структури експорту та імпорту характеризують масштаби та особливості участі регіонів в міжнародному поділі праці та їх залежність від зовнішньоекономічних зв'язків. Великий розмір експорту та імпорту свідчить про значний економічний потенціал, який є фактором інвестиційної привабливості регіону.

У 2011 році обсяги експорту та імпорту товарів значно зросли порівняно з попереднім роком і становили 68,4 млрд. дол. США (133% до величини експорту 2010 року) та 82,6 млрд. дол. США (136% до 2010 року) відповідно. Регіональну структуру обсягів експорту/імпорту товарів відображено на Рисунку 7.7.

Рисунок 7.7. Велична експорту/імпорту товарів по регіонах за 2011р.

Джерело: ДССУ

Як видно з Рисунку 7.7, лідерами за обсягами зовнішньої торгівлі є м. Київ, Донецька та Дніпропетровська області. Проте, показники зовнішньої торгівлі м. Києва характеризуються значним негативним сальдо у розмірі 13,7 млрд. дол. США, тоді як торговельне сальдо Донецької та Дніпропетровської області є позитивним і становить 12,6 млрд. дол. США та 3,6 млрд. дол. США відповідно. Ці дві області характеризуються

значними обсягами експорту товарів, які у 2011 році становили: 17,2 млрд. дол. США в Донецькій області та 10,4 млрд. дол. США в Дніпропетровській області.

Найшвидше обсяги експорту товарів зростали в Луганській (195,7% до 2010 р.), Івано-Франківській (185,6% до 2010 р.) та Тернопільській (183,7% до 2010 р.) областях.

Лише в двох областях спостерігався спад обсягів експорту в порівнянні з попереднім роком: в Одеській області експорт товарів зменшився на 8,5% і становив 1,5 млрд. дол. США та в Херсонській області обсяг експорту зменшився на 2,5% і становив 0,3 млрд. дол. США.

Щодо імпорту товарів, то найбільше він виріс для Волинської області (185,4% до 2010 р.) та Сумської області (173,3%). Спад обсягів імпорту спостерігались в Одеській (89,4% до 2010 р.) та Рівненській (98,4% до 2010 р.) областях. У кількісному вираженні найбільші обсяги імпорту належать м. Києву (22,8 млрд. дол. США) та Дніпропетровській області (67,2 млрд. дол. США).

Найменше товарів імпортувалось в м. Севастополь (0,1 млрд. дол. США) та в Чернівецьку область (0,16 млрд. дол. США).

7.7 Обсяги прямих іноземних інвестицій

Розмір прямих іноземних інвестицій (ПІІ) свідчить про розкритий інвесторами економічний потенціал регіону. Цей потенціал є фактором інвестиційної привабливості регіону. Крім цього, ПІІ покращують якість ділового середовища, посилюючи ринкову конкуренцію та стимулюючи підвищення продуктивності праці.

Підвищення конкуренції є одним із чинників зменшення загального рівня виробничих затрат на ринках окремих видів продукції. Поява підприємства з іноземними інвестиціями супроводжується привнесенням нових технологій, методів управління тощо, що в свою чергу вимагає від місцевих фірм запровадження технологічних і організаційних нововведень з метою збереження своїх позицій на ринку.

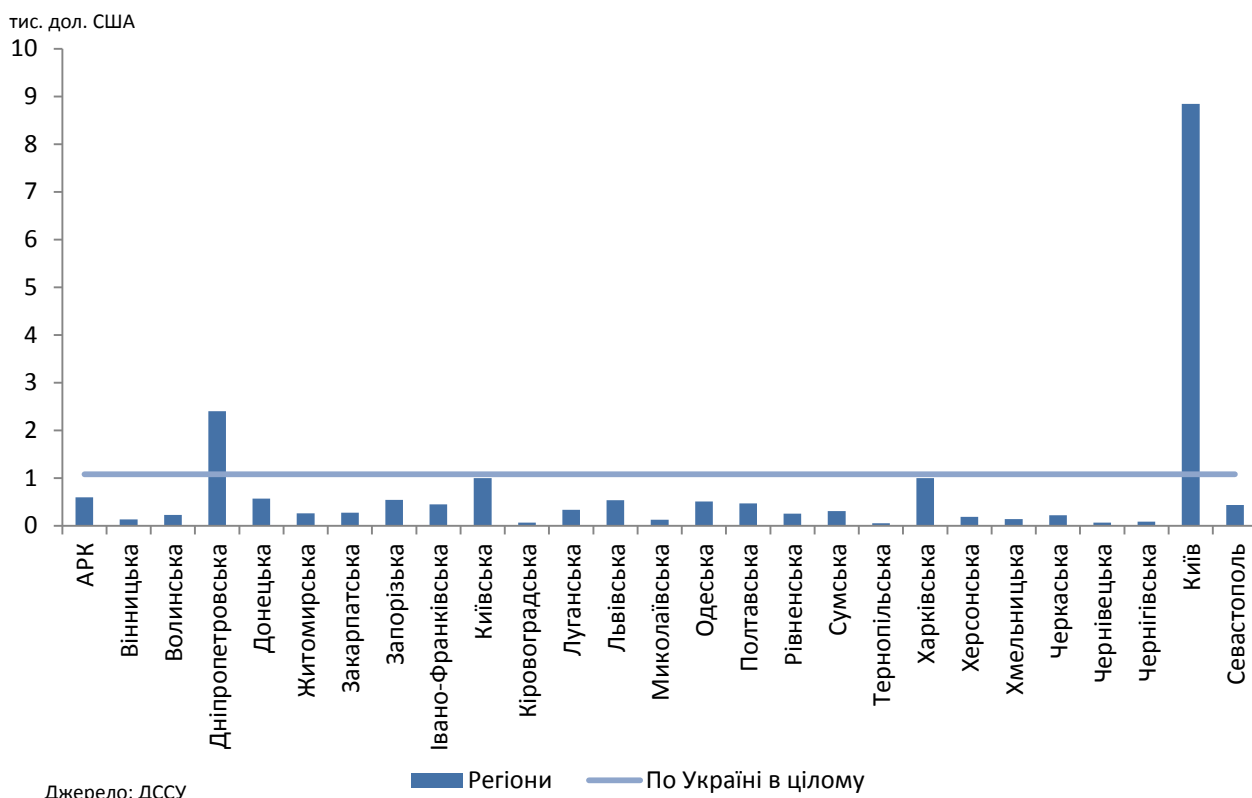
Сьогодні в Україні проблема залучення іноземних інвестицій є особливо актуальною. Станом на 1 січня 2012 р. в Україну надійшло 49,4 млрд. дол. США, з яких в 2011р. надійшло 4,6 млрд. дол. США.

Найбільше прямих іноземних інвестицій було залучено у регіони із найбільшим рівнем виробництва та науковим потенціалом – місто Київ (24,5 млрд. дол. США), Дніпропетровську (8,0 млрд. дол. США) та Харківську (2,7 млрд. дол. США) області.

Найменші обсяги прямих іноземних інвестицій отримали Чернівецька область (61,9 млн. дол. США), Тернопільська (61,9 млн. дол. США) та Кіровоградська область (72,2 млн. дол. США).

Оскільки області є різними за чисельністю населення, то доцільним є відображення обсягів залучених ПІІ в розрахунку на одну особу (див. Рисунок 7.8).

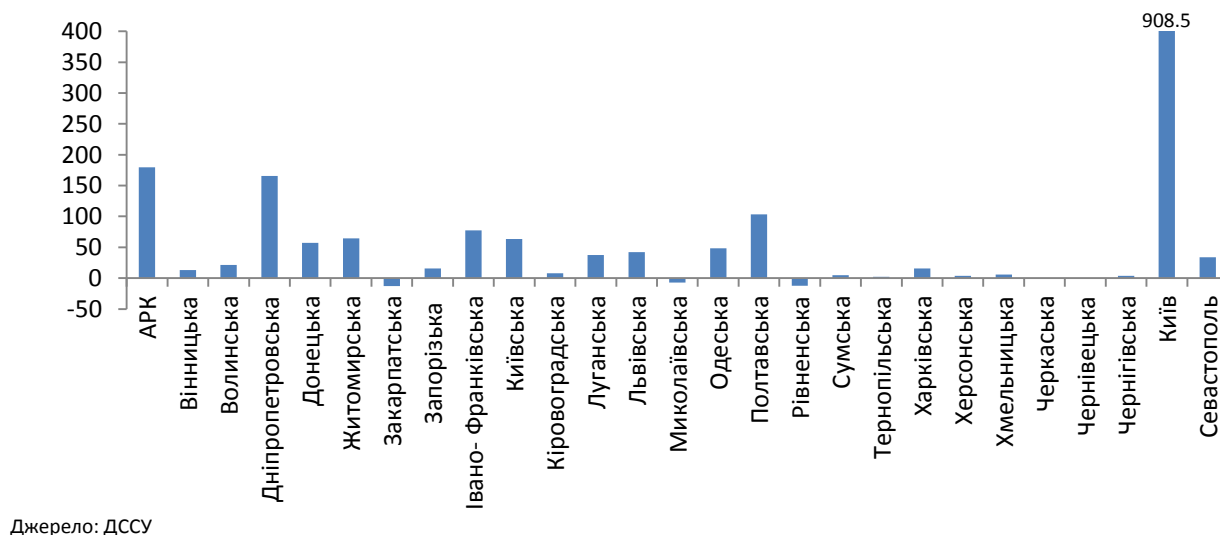
Рисунок 7.8. Величина ПІІ на одну особу станом на 1 січня 2012р.

В розрахунку на одну особу найбільше ПІІ надійшло в м. Київ (8,8 тис. дол. США) та Дніпропетровську (2,4 тис. дол. США) області. Варто відзначити, що лише для цих двох областей величина ПІІ на одну особу є більшою від середнього по країні рівня (1,1 тис. дол. США). Серед решти регіонів близькими до середнього по країні рівня є Київська та Харківська області, на які припало по 1,0 тис. дол. США на одну особу.

Якщо розглянути приріст ПІІ на одну особу за підсумками 2011 року (див. Рисунок 7.9), то варто відмітити, що і тут лідером є Київська область, в яку надійшло 0,91 тис. дол. США на одну особу. Серед інших областей зі значним притоком ПІІ варто виділити Дніпропетровську область (0,17 тис. дол. США) та АРК (0,18 тис. дол. США).

Рисунок 7.9. Приріст ПІІ у 2011р. в розрахунку на одну особу

Варто відмітити, що п'ять областей характеризуються відтоком ПІІ в розрахунку на одну особу. Серед них: Закарпатська (-12,9 дол. США), Рівненська (-12,3 дол. США), Миколаївська (-7,3 дол. США), Черкаська (-1,1 дол. США) та Чернівецька (-0,1 дол. США) області.

8. R&D потенціал областей України

R&D потенціал областей є передумовою створення та запровадження інновацій у даному регіоні.

R&D потенціал – це агрегований показник, який можна кількісно оцінити через низку статистичних індикаторів. До них ми відносимо:

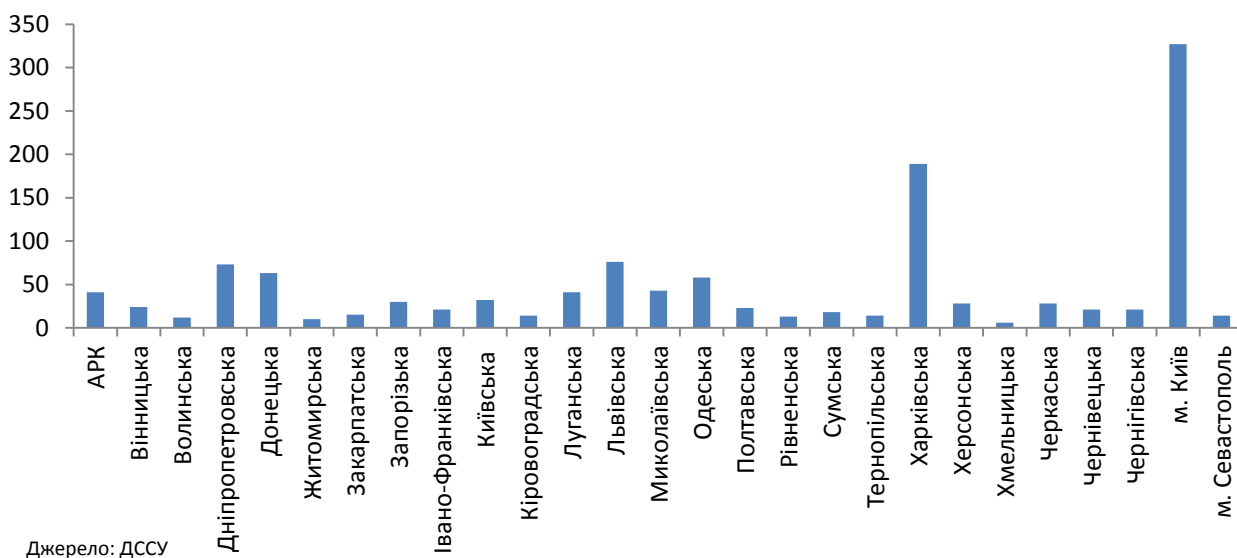
- наявність та кількість науково-дослідних установ;
- наявність та кількість технопарків;

Хоча частина інвесторів надає перевагу «імпортуванню» нових технологій, наявність дослідних центрів сприяє розвитку науково-виробничого потенціалу регіону і уможливорює «експорт» технологій як в інші регіони України, так і за кордон.

8.1 Наявність та кількість науково-дослідних установ

В регіональному розрізі наявність та кількість науково-дослідних установ можна охарактеризувати наступним чином. Абсолютним лідером по кількості наукових організацій є місто Київ, де налічується 327 дослідницьких інститутів, науково-технічних комплексів та обсерваторій. Це також становить 26,1% загальної кількості науково-дослідницьких установ по всій території України, причому це найбільший показник серед усіх областей.

Рисунок 8.1. Кількість науково-дослідних установ по регіонам станом на 2012 р.

Друге місце у даному рейтингу належить Харківській області: на її теренах розташовано 189 науково-дослідницьких установ, що, в свою чергу, становить 15,1% їх загальної кількості по Україні. Третє місце посіла Львівська область, де розташовано 76 науково-дослідницьких установ (тобто 6,1% від загальної кількості по Україні). Аутсайдерами у даному рейтингу є Хмельницька область, де розташовано всього 6 науково-дослідницьких установ (0,5%), Житомирська область, де налічується 10 установ (0,8%) та Волинська область, де налічується 12 установ (1%). Таким чином, місто Київ у розрізі кількісного та якісного складу науково-дослідницьких установ є найбільш привабливим за цим по показником та набагато випереджає інші області.

8.2 Наявність та кількість технопарків

На сьогодні найбільш ефективною формою організації швидкої реалізації наукових розробок є технопарки, в основу діяльності яких покладена координація діяльності та співробітництво науки, виробництва, органів управління, державного та приватного секторів. Для створення технопарків потрібні певні умови, наприклад, наявність в області науково-дослідницьких установ вищого класу, наявність висококваліфікованих спеціалістів, венчурного капіталу тощо.

Переважає кількість технопарків в Україні розташована у Києві та Харкові, де, як вже зазначалось, нараховується найбільша кількість науково-дослідницьких установ. За даними Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України станом на 01.12.2012 року нараховується 16 технопарків, із яких реально працюють 8.

Діяльність українських технопарків за весь період характеризується наступними показниками:

- виконано проектів 116;
- створено нових робочих місць 3551;
- реалізовано інноваційної продукції на 12,3 млрд. грн (у т.ч. 1,7 млрд. грн. – експорт);
- перераховано до бюджету - 0,9 млрд. грн.;
- державна підтримка інноваційних проектів склала 0,48 млрд. грн.

Найбільшими технопарками в Україні є наступні¹⁵:

- технопарк **"Інститут електрозварювання ім. Є.О.Патона"** створений в липні 2000 р. на базі однойменного науково-технологічного комплексу (НТК ІЕС) НАН України в Києві. ;
- технопарк **"Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка і сенсорна техніка"** створений в червні 2001 р. на базі Інституту фізики напівпровідників НАН України в Києві. Пріоритетні напрями діяльності: отримання і обробка початкової сировини, виготовлення напівпровідникових, діелектричних, електропровідних матеріалів і багатошарових структур на їх основі, а також виробів з них для промислової і побутової електронної техніки; оснащені сенсорами пристрої, устаткування, машини тощо;
- **технопарк "Вуглемаш" (Донецьк)** було створено у жовтні 2001 р. з метою впровадження нових технологій і розвитку інноваційної діяльності в паливно-енергетичній, коксохімічній, металургійній, гірничорудній, хімічній галузях, транспорті й машинобудуванні;
- пріоритетна діяльність **Технологічного парку "Інститут технічної теплофізики"** (Київ) охоплює проведення фундаментальних і прикладних досліджень, конструкторсько-технологічних робіт, розробку технологій й устаткування для теплоенергетики, нетрадиційної енергетики, енерго- і ресурсозберігаючих теплотехнологій, промислової екології;
- напрями робіт **Технологічного парку "Укрінфотех" (Київ)**: проведення фундаментальних і прикладних досліджень, спрямованих на створення й розвиток глобального інформаційного простору й глобальних інформаційних мереж, розвиток новітніх інформаційних і телекомунікаційних технологій у різних галузях науки і техніки, а також розробку технологій й устаткування шляхом виконання відповідних

¹⁵ Див.: <http://dknii.gov.ua/2010-09-09-12-22-00/2010-09-09-12-24-35/139-2010-10-07-08-58-30>

інвестиційних й інноваційних проектів і впровадження цих проектів у виробничу практику;

- **технологічний парк "Інтелектуальні інформаційні технології"** (Київ) створено для проведення фундаментальних і прикладних досліджень, конструкторсько-технологічних робіт, розробок технологій, систем, матеріалів й устаткування, постачання внутрішнього й зовнішнього ринків конкурентоспроможною високотехнологічною інноваційною продукцією, надання науково-технічних, інформаційних та інших послуг у сфері інформаційних технологій і телекомунікаційних систем.

- **технологічний парк "Київська політехніка"** створено на базі Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут" (НТУУ КПІ) як об'єднання суб'єктів науково-технічної й підприємницької діяльності, що діє на підставі угоди про спільну діяльність;

- Харківський **Технологічний парк "Інститут монокристалів"** створено у червні 2000 року на базі Науково-технологічного комплексу "Інститут монокристалів" (НТК ІМК) Національної академії наук України. НТК ІМК – один з найбільших у світі центрів із розробки, дослідження й застосування функціональних матеріалів, які використовуються в електронній, лазерній, сцинтиляційній, інформаційній, медичній та інших новітніх галузях сучасної техніки.

Як бачимо, Харків та особливо Київ є двома регіонами України, які є найбільш привабливими з точки зору наявності інноваційного потенціалу.

Звіт 2

Аналіз інвестиційних ризиків в регіонах України

(на основі поглибленого опитування експертів)

Зміст

1. Вступ.....	48
2. Характеристика вибірки.....	50
3. Оцінки та очікування.....	51
4. Планування та прогнозування.....	59
5. Державна підтримка.....	63
6. Регіональна економіка.....	65
7. Соціальна сфера.....	70
8. Правопорушення.....	73
9. Екологія та охорона здоров'я.....	77
10. Людський капітал.....	80
11. Інфраструктура.....	85
12. Інновації.....	87
13. Оцінка інвестиційних ризиків.....	89
14. Пропозиції щодо шляхів активізації інвестиційної активності.....	96

1. Вступ

Головною метою дослідження є визначення рейтингу інвестиційної привабливості регіонів (областей) України на базі індексу, який було розроблено за результатами аналізу інвестиційного потенціалу, інвестиційних ризиків, стану інвестиційного клімату, а також рівня інвестиційної активності регіонів України. Даний звіт присвячений другому компоненту комплексного дослідження «Інвестиційна привабливість регіонів 2013», а саме аналізу основних інвестиційних ризиків в регіонах України. Вивчення даного компоненту є надзвичайно важливим в процесі комплексної оцінки інвестиційної привабливості регіону, оскільки інвестиційні ризики дають змогу якісно оцінити ступінь інвестиційної привабливості регіону, який вказує на можливість втрати інвестицій та доходу від них. Визначення таких ризиків для кожного з регіонів дозволить розробити адекватні заходи з мінімізації їх наслідків, що в свою чергу стане підґрунтям для зменшення таких ризиків та відповідно покращення інвестиційної привабливості регіону.

В основу дослідження покладено результати поглиблених інтерв'ю з експертами-економістами і фахівцями у сфері інвестування в усіх 27 регіонах України (24 області, АР Крим, міста Київ та Севастополь). Респонденти є представниками трьох основних груп експертів, а саме:

- представник бізнес асоціації або фахівець з питань залучення інвестицій,
- представник регіонального органу виконавчої влади, до функцій якого належить координація інвестиційної діяльності в регіоні,
- представник консалтингової компанії (інвестиційної, юридичної або аудиторської), що має досвід співпраці з інвесторами).

Опитування проводилося у формі поглиблених інтерв'ю за анкетною, яка містила як закриті, так і відкриті питання за наступними блоками:

1. Оцінки та очікування
2. Планування та прогнозування
3. Державна підтримка
4. Регіональна економіка
5. Соціальна сфера
6. Правопорушення
7. Екологія та охорона здоров'я
8. Людський капітал
9. Інфраструктура
10. Інновації

Анкета містила три типи питань:

1. Закриті питання – питання, за якими респондентам було запропоновано обрати один (або декілька) з наявних варіантів
2. Відкриті – питання, в яких респондентам було запропоновано надати власні відповіді. Отримані відповіді були згруповані у блоки, які стали базою подальшого аналізу.
3. Питання зі шкалами - питання, в яких респондентам було запропоновано, оцінити вказаний показник за 10 бальною шкалою, де 0 – мінімальне, а 10 – максимальне значення. Отримані оцінки групувалися наступним чином: 0-3 – незадовільно, 4-6 – задовільно, 7-10 – добре.

Аналіз отриманих відповідей проводився за вказаними групами респондентів, за результатами дослідження було визначено основні інвестиційні ризики в регіонах України та запропоновано низку рекомендацій спрямованих на покращення інвестиційного клімату в регіонах країни.

2. Характеристика вибірки

Вибірка рівномірно розподілена за вказаними вище типами респондентів, а саме: в загальному в опитуванні взяли участь 83 респонденти, з яких 30 є представниками бізнес асоціацій та фахівцями з питань залучення інвестицій, 27 - представниками регіональних органів виконавчої влади, до функцій яких належить координація інвестиційної діяльності в регіоні, решта (26 респондентів) – представники консалтингових компаній (інвестиційних, юридичних або аудиторських), які мають власний досвід співпраці з інвесторами. Вибірка є гендерно збалансованою, в цілому серед опитаних респондентів було 50 чоловіків та 33 жінки (відповідно, 60,2 та 39,8% від загальної кількості респондентів), переважання кількості чоловіків у вибірці зумовлене тим, що майже 80% опитаних представників влади були саме чоловіками, що адекватно віддзеркалює загальноукраїнські гендерні тенденції (таблиця 1).

Таблиця 1. Гендерна характеристика експертів в розрізі основних груп

Тип респондента	Чоловіки		Жінки		Разом	
	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %
Асоціації	16	53.3%	14	46.7%	30	100.0%
Влада	21	77.8%	6	22.2%	27	100.0%
Бізнес	13	50.0%	13	50.0%	26	100.0%
Разом	50	60.2%	33	39,8%	83	100.0%

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

Перейдемо безпосередньо до оцінки експертного опитування в розрізі основних блоків.

3. Оцінки та очікування

Загальна оцінка сприятливості бізнес середовища для бізнесу виявилася доволі скептичною - в середньому за десятибальною шкалою, де 0 – зовсім несприятливе, а 10 – дуже сприятливе, респонденти оцінили середовище на 5,56, що свідчить про їх невдоволеність наявною ситуацією (таблиця 2). Слід відзначити, що диверсифікація оцінок за шкалою є досить значною: 86,6% відповідей майже рівномірно розташувалися по шкалі в межах оцінок 4-8 (питома вага кожного з балів складала від 11% для балу 4 до 17,1% для балу 7).

Як свідчать дані таблиці 2, найбільш негативно оцінюють рівень сприятливості бізнес середовища саме представники бізнесу (середній бал – 4,35), а найбільш позитивно – представники влади (7,31), при цьому рівень девіації (відхилення від середнього значення у бік збільшення/зменшення значення показника) для цієї групи є найменшим – 1,692 (для групи бізнесу це показник склав 2,190), що ще раз підтверджує наявність непорозуміння між бізнесом та владою та той факт, що не завжди владні ініціативи, спрямовані на підтримку бізнесу, насправді його підтримують та адекватно сприймаються на рівні підприємств. Відхилення у значеннях може свідчити про те, що оцінка бізнес середовища достатньо сильно пов'язана з рівнем успішності бізнесу в конкретний проміжок часу, а тимчасові проблеми, спричинені внутрішніми характеристиками фірми та особливостями її менеджменту, можуть приписуватися впливу зовнішніх факторів.

Таблиця 2. Оцінка сприятливості сучасного ділового середовища для ведення бізнесу

Оцінка	Тип респондента						Всього	
	Асоціації		Влада		Бізнес		Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %
	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %		
Зовсім несприятливе	2	6.7	0	0.0	3	11.5	5	6.1
2	0	0.0	0	0.0	1	3.8	1	1.2
3	3	10.0	1	3.8	5	19.2	9	11.0
4	8	26.7	0	0.0	3	11.5	11	13.4
5	5	16.7	2	7.7	5	19.2	12	14.6
6	3	10.0	5	19.2	4	15.4	12	14.6
7	4	13.3	5	19.2	5	19.2	14	17.1
8	4	13.3	9	34.6	0	0.0	13	15.9
9	1	3.3	0	0.0	0	0.0	1	1.2
Дуже сприятливе	0	0.0	4	15.4	0	0.0	4	4.9
Разом	30	100	26	100	26	100	82	100

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

Бізнес асоціації є найбільш поміркованими серед усіх респондентів в своїй оцінці, середній бал, представлений представниками даної групи респондентів, склав 5,10 (рівень девіації – 2,203).

Як свідчать дані нашого опитування, респонденти не сподіваються, що в 2013 році бізнес середовище в країні зміниться на краще. Хоча структура оцінки збереглася (найбільш песимістичними є представники бізнесу, а найбільш оптимістичними – представники влади), рівень оцінки зменшився. Так, за десятибальною шкалою, в якій 0 – означає очікування на значне погіршення бізнес середовища, а 10 – на його значне покращення, представники бізнесу в середньому оцінили свої очікування на 4,46 бали, влади – на 6,41 бали, бізнес-асоціацій – на 4,63 бали, при цьому рівень «одностайності» в цьому питанні є вищим, ніж в попередньому (мінімальний рівень девіації для бізнес асоціацій склав 1,866 бали, максимальний для влади 1,927 бали).

Таблиця 3. Очікування експертів з приводу зміни інвестиційного середовища в 2013 р.

Оцінка	Тип респондента						Разом	
	Асоціації		Влада		Бізнес			
	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді
Значно погіршиться	1	3.3	0	0.0	0	0.0	1	1.2
1	1	3.3	0	0.0	1	4.2	2	2.5
2	1	3.3	0	0.0	2	8.3	3	3.7
3	4	13.3	2	7.4	4	16.7	10	12.3
4	4	13.3	1	3.7	3	12.5	8	9.9
5	14	46.7	8	29.6	10	41.7	32	39.5
6	0	0.0	3	11.1	2	8.3	5	6.2
7	2	6.7	5	18.5	1	4.2	8	9.9
8	3	10.0	4	14.8	0	0.0	7	8.6
9	0	0.0	2	7.4	1	4.2	3	3.7
Значно покращиться	0	0.0	2	7.4	0	0.0	2	2.5
Разом	30	100.0	27	100.0	24	100.0	81	100.0

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

На думку експертів найбільш значущими **регіональними факторами**, які **позитивно** впливають на інвестиційну привабливість регіону, є наступні¹⁶:

1. **Географічне розташування** (близькість кордону, зокрема з ЄС, наявність туристичних та рекреаційних об'єктів) та природні ресурси (ліси, корисні копалини тощо). 41 відповідь із загальної кількості отриманих варіантів (27,3% від загальної кількості варіантів).
2. **Розвинута інфраструктура** та наявність дієвих механізмів підтримки інвесторів (відповідно 27 відповідей, або 18,0%).
3. **Потужний кадровий потенціал** (22 відповіді, або 14,7%).

¹⁶ Відкрите питання. Респондентам було запропоновано вказати 3 основних фактори, кількість отриманих варіантів склала 150, троє респондентів не змогли дати відповідь на дане запитання.

4. **Активність регіональної влади** (18 відповідей, або 12%, з яких 11 надали самі представники влади, що свідчить про їх високу самооцінку. Разом з тим, лише 2 представники бізнесу Вінницької та Херсонської областей також назвали цей фактор серед тих, що позитивно впливають на рівень інвестиційної привабливості регіону, що не дозволяє віднести цей фактор до тих, що насправді формують позитивне інвестиційне обличчя більшості областей України).
5. **Наявність об'єктів привабливих для інвестування** (17 відповідей, або 11,3%). Цікаво, що цей фактор вказали переважно експерти, які представляють групу бізнесу та бізнес асоціацій і лише 1 представник влади Кіровоградської області, що можна вважати негативним фактом, оскільки недооцінка інвестиційних можливостей регіону представниками влади призводить в подальшому для помилок в процесі розробки програм залучення інвесторів.
6. **Наявність фінансових ресурсів**, висока ємність ринку та існування бізнес-ніш на ньому (9 відповідей, або 6,0%).
7. **Позитивні зміни** (політичні, економічні) в країні та регіоні (наприклад, підвищення міжнародного кредитного рейтингу регіону) – 6 відповідей, або 4,0%.
8. **Інші фактори** (н-д, приналежність області до території пріоритетного розвитку, психологічна готовність та сприйняття інвестиційного процесу підприємцями тощо).

Серед **загальнодержавних факторів**, які **позитивно** впливають на інвестиційну привабливість області найчастіше респонденти вказували:¹⁷

1. **Внутрішньорегіональні фактори**, вигідні географічні та кліматичні умови, високий внутрішній потенціал регіону, в тому числі кадровий, та розвинена інфраструктура (19 відповідей із загальної кількості отриманих варіантів, або 26,8%). Цей фактор насправді є регіональним, але зважаючи на те, що значна кількість респондентів надали таку відповідь, його було виділено в окрему групу.
2. **Позитивні зміни законодавства**, що призвели до покращання умов інвестиційної діяльності (зокрема, прийняття податкового кодексу), спрощення дозвільної системи (введення електронного декларування на митниці) тощо. 13 відповідей, або 18,3% від загальної кількості варіантів.
3. **Економічна стабільність** в країні (11 відповідей, або 15,5%).
4. Позитивні фактори відсутні (10 відповідей, або 14,1%).
5. **Узгодженість державної та регіональної політики**, зацікавленість влади в інвесторах (7 відповідей, або 9,9%). Цікавим є той факт, що з 7 відповідей, 5 надали представники бізнес асоціацій та жодної представники інвестиційних компаній.
6. **Участь регіону у загальнодержавних проектах та заходах**, в тому числі проектах, що реалізуються окремими відомствами (зокрема Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України) – 3 відповіді (4,1%).
7. Інше (3 відповіді, або 4,2%), зокрема великий ринок збуту, активізація інноваційної політики; підвищення рівня бізнес-культури населення.

Найбільш значущими **регіональними факторами**, які, на думку експертів, **негативно** впливають на інвестиційну привабливість області є наступні¹⁸:

¹⁷ Відкрите питання. Респондентам було запропоновано вказати 3 основних фактори, кількість отриманих варіантів склала 73, четверо респондентів не змогли дати відповідь на дане запитання.

1. **Непрозорість та некомпетентність регіональної влади**, корупція (26 відповідей, або 26,5%). Ця відповідь ще раз підтверджує нашу тезу про те, що самооцінка влади в її позитивному впливі на регіональний розвиток є певною мірою завищеною.
2. **Структурний дисбаланс в економіці регіону, недостатній рівень розвитку механізмів залучення інвестицій в регіон**, в тому числі незадовільний ступінь інформаційного забезпечення інвесторів (20 відповідей, або 20,4%). Ця відповідь повинна бути тривожним сигналом для осіб, що приймають рішення, оскільки свідчить про нагальну потребу структурної перебудови економіки України, про яку іде мова вже не перший рік. Цілком логічно, що інвесторів не цікавлять застарілі виробництва, які не відповідають сучасним потребам економіки високотехнологічних укладів.
3. **Нестабільна економічна ситуація в країні**, недосконалість законодавства (20 відповідей, або 20,4%). Фактично, цей фактор є скоріше загальнодержавним, ніж регіональним, але зважаючи на його значний вплив на ситуацію в регіоні ми виділили його в окрему групу.
4. **Незадовільне географічне розташування** (віддаленість від Києва, статус закритого військового містечка), нестача природних ресурсів, погана екологія (11 відповідей, або 11,2%).
5. **Низький рівень розвитку інфраструктури** як фізичної (дороги), так і економічної (відсутність бізнес інкубаторів) (9 відповідей, або 9,2%).
6. **Нестача кваліфікованих кадрів** та робочих місць, низький рівень підготовки кадрів, в тому числі в органах влади та контролюючих органах (6 відповідей, або 6,1%).
7. Інші (наприклад, відсутність інноваційних технологій). 5 відповідей, або 5,1%.

Як можемо побачити, останні фактори називалися як серед позитивних, так і серед негативних, що зумовлено особливостями вибірки. Так, зокрема, про позитивне географічне положення наголошували респонденти з прикордонних областей.

Найбільший **негативний** вплив на інвестиційний розвиток регіону, на думку експертів, мають наступні **загальнодержавні фактори**¹⁹:

1. **Корупція у верхніх ешелонах влади**, бюрократія, втручання влади у справи бізнесу (28 відповідей, або 20,9%).
2. **Недосконалість законодавчої бази** (зокрема, податкового законодавства) та судової системи (27 відповідей, або 20,1%).
3. **Політична та економічна криза та нестабільність в країні**, низький кредитний рівень України та негативний імідж України в світі (26 відповідей, або 19,4%).
4. **Відсутність захисту та пільг для іноземних інвесторів**, недосконалість інформаційного забезпечення інвестиційного процесу (22 відповіді, або 16,4%).
5. **Недосконалість податкової системи**: високий податковий тиск, недосконала система адміністрування податків (20 відповідей, або 5,2%).

¹⁸ Відкрите питання. Респондентам було запропоновано вказати 3 основних фактори, кількість отриманих варіантів склала 98.

¹⁹ Відкрите питання. Респондентам було запропоновано вказати 3 основних фактори, кількість отриманих варіантів склала 134.

6. **Нестача ресурсів** та їх незадовільна якість (стосується передусім трудових ресурсів) 7 відповідей, або 14,9%.
7. Інші (4 відповіді, або 3,0%), зокрема недостатній рівень підтримки вугільної промисловості в регіоні, низький рівень маркетингової діяльності на міжнародному рівні, низький рівень сприяння впровадженню інновацій, які забезпечують рівень конкурентоспроможності регіону тощо.

Як бачимо, більшість негативних загальнодержавних факторів респонденти тим чи іншим чином пов'язують саме з діями влади, що потребує її реагування і внесення відповідних коректив в процес формування економічної політики на всіх рівнях. Це є ще важливішим з огляду на те, що більшість респондентів (62,2%) вважають саме загальнодержавні фактори дуже вагомими для формування позитивного інвестиційного середовища, найбільш одностайними в цьому питанні виявилися саме представники влади, серед яких більше 80% віддали перевагу вагомості державних факторів поряд з регіональними. Представники бізнесу та бізнес асоціацій близькі в оцінці значущості факторів, що впливають на інвестиційну привабливість регіону, експерти цих груп також визнають загальнодержавні фактори більш значущими, але більшою мірою, ніж представники влади вважають вплив цих показників рівноцінним.

Таблиця 4. Порівняння значущості регіональних та загальнодержавних факторів для формування сприятливого інвестиційного середовища

Тип респондента		Які фактори мають більший вплив на формування інвестиційного середовища			Разом
		Регіональні	Загально державні	Рівної мірою обидві групи	
Асоціації	Кількість відповідей	5	15	10	30
	Питома вага даної відповіді, %	16.7	50.0	33.3	100.0
Влада	Кількість відповідей	3	21	2	26
	Питома вага даної відповіді, %	11.5	80.8	7.7	100.0
Бізнес	Кількість відповідей	4	15	7	26
	Питома вага даної відповіді, %	15.4	57.7	26.9	100.0
Разом	Кількість відповідей	12	51	19	82
	Питома вага даної відповіді, %	14.6	62.2	23.2	100.0

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

Така оцінка рівня значущості факторів, що впливають на інвестиційну привабливість регіону, може опосередковано свідчити про недостатність важелів регіональної влади для формування привабливого інвестиційного середовища на рівні регіонів країни, та про збереження централізованого підходу до формування економічної взагалі та інвестиційної політики зокрема.

Ми запропонували респондентам оцінити ефективність діяльності місцевої влади щодо покращення інвестиційного клімату (за десятибальною шкалою, в якій 0 – зовсім недостатня, а 10 – повністю достатня). Загальна оцінка такої ефективності виявилася

достатньо низькою – середній бал склав 5,51. Як можна побачити за таблиці 6, бізнес респонденти є найбільше незадоволеними діями місцевої влади (3,80 бали), тоді як сама влада оцінює власну ефективність значно вище – на 6,93 бали. Виникає логічне питання: хто є реципієнтами послуг влади в напрямку підвищення інвестиційної привабливості, якщо бізнес цими кроками незадоволений.

Таблиця 5. Оцінка ефективності дій місцевої влади, спрямованих на покращення інвестиційного клімату в регіоні

цінка	Тип респондента						Разом	
	Асоціації		Влада		Бізнес		Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %
	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %		
Зовсім недостатніми	1	3.4	1	3.7	6	24.0	8	9.9
1	1	3.4	0	0.0	0	0.0	1	1.2
2	0	0.0	1	3.7	1	4.0	2	2.5
3	5	17.2	1	3.7	2	8.0	8	9.9
4	2	6.9	1	3.7	6	24.0	9	11.1
5	7	24.1	3	11.1	3	12.0	13	16.0
6	2	6.9	1	3.7	3	12.0	6	7.4
7	2	6.9	5	18.5	2	8.0	9	11.1
8	5	17.2	7	25.9	2	8.0	14	17.3
9	1	3.4	4	14.8	0	0.0	5	6.2
Повністю достатніми	3	10.3	3	11.1	0	0.0	6	7.4
Разом	29	100.0	27	100.0	25	100.0	81	100.0

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

Представники бізнесу переважно вважають, що саме вони (бізнес в цілому) є рушійною силою позитивних змін в економічному середовищі області (таблиця 7) і майже зовсім не вбачають в цьому заслуги місцевої влади (лише один респондент з 78, які надали відповідь на це питання, назвав владу Хмельницької області рушійною силою позитивних змін), натомість 6 респондентів (23,1%) взагалі вважають, що позитивних змін в області не відбувається. Респонденти, що належать до групи бізнес асоціацій, також віддають перевагу бізнесу у формуванні позитивних змін у економічному середовищі, але при цьому не позбавляють і владу права претендувати на звання рушія позитивних змін, натомість представники влади майже порівну розподілили лаври «локомотиву позитивних змін» між власне своєю групою та бізнесом.

Таблиця 6. Рушійна сила позитивних змін в економічному середовищі в області

Тип респондента		Хто є рушійною силою позитивних змін в економічному середовищі в області?			Разом
		Бізнес	Органи влади	Позитивні зміни відсутні	
Асоціації	Кількість відповідей	15	9	4	28
	Питома вага даної відповіді, %	53.6%	32.1%	14.3%	100.0%
Влада	Кількість відповідей	11	12	1	24
	Питома вага даної відповіді, %	45.8%	50.0%	4.2%	100.0%
Бізнес	Кількість відповідей	19	1	6	26
	Питома вага даної відповіді, %	73.1%	3.8%	23.1%	100.0%
Разом	Кількість відповідей	45	22	11	78
	Питома вага даної відповіді, %	57.7%	28.2%	14.1%	100.0%

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

Незважаючи на таку досить негативну оцінку ролі органів місцевої влади у формуванні позитивного економічного середовища в регіоні, більшість респондентів визнають, що місцева влада працює над формуванням позитивного образу регіону перед інвесторами, намагається «рекламувати» та просувати регіон (таблиця 7), при цьому представники бізнес асоціацій та власне самої влади майже однотайно відзначили проведення місцевою владою такої діяльності, що може слугувати підтвердженням власної високої самооцінки влади з цього питання, що не завжди адекватно віддзеркалює реальний стан речей.

Таблиця 7. Чи займаються органи влади 'рекламою'/просуванням області серед інвесторів?

Тип респондента		Чи займаються органи влади 'рекламою'/просуванням області серед інвесторів?		Разом
		так	ні	
Асоціації	Кількість відповідей	28	2	30
	Питома вага даної відповіді, %	93.3	6.7	100.0
Влада	Кількість відповідей	26	1	27
	Питома вага даної відповіді, %	96.3	3.7	100.0
Бізнес	Кількість відповідей	17	7	24
	Питома вага даної відповіді, %	70.8	29.2	100.0
Разом	Кількість відповідей	71	10	81
	Питома вага даної відповіді, %	87.7	12.3	100.0

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

Натомість оцінка успішності такої діяльності виявилася не такою позитивною, середній бал за десятибальною шкалою (де 0 – зовсім неуспішно, а 10 - дуже успішно) склав 5,86, причому оцінка бізнесу виявилася ще нижчою – 4,42 бали з найнижчим рівнем девіації (1,953). Рівень владної самооцінки, як і в попередніх питаннях, виявився достатньо високим і склав 7 балів (середній рівень девіації 2,098). Рівень оцінки ситуації респондентами, що представляють собою групу бізнес агенцій, є найбільш близькою до загальної оцінки за вибіркою – 5.77.

Таблиця 8. Оцінка ефективності заходів місцевої влади в напрямку просування області серед інвесторів

Оцінка	Тип респондента						Разом	
	Асоціації		Влада		Бізнес		Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %
	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %		
Зовсім неуспішно	0	0.0	0	0.0	1	5.3	1	1.4
2	1	3.8	0	0.0	2	10.5	3	4.2
3	4	15.4	2	7.7	3	15.8	9	12.7
4	2	7.7	3	11.5	3	15.8	8	11.3
5	5	19.2	2	7.7	4	21.1	11	15.5
6	3	11.5	1	3.8	4	21.1	8	11.3
7	6	23.1	4	15.4	1	5.3	11	15.5
8	3	11.5	8	30.8	1	5.3	12	16.9
9	1	3.8	4	15.4	0	0.0	5	7.0
Дуже успішно	1	3.8	2	7.7	0	0.0	3	4.2
Всього	26	100.0	26	100.0	19	100.0	71	100.0

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

Резюме: В цілому експерти оцінюють поточний рівень сприятливості бізнес середовища в Україні як задовільний (5,56 балів з 10 можливих) та не сподіваються на покращення інвестиційного середовища в 2013 році. Серед факторів, що позитивно впливають на інвестиційну привабливість регіону основними експерти вважають вигідне географічне положення, наявність ресурсів, в першу чергу природних та трудових, високий рівень розвитку інфраструктури та позитивні зміни в українському законодавстві. Найбільший негативний вплив спричиняє загальна нестабільність в політичному та економічному житті країни, високий рівень корупції в усіх ешелонах влади та внутрішні проблеми регіонів, що стосуються передусім незадовільної структури економіки регіону. На думку респондентів, визначальними для формування позитивного інвестиційного середовища є саме загальнодержавні фактори, при цьому ефективність діяльності місцевої влади як взагалі, так і по відношенню до формування позитивного інвестиційного іміджу краю, експерти оцінюють як середню (5,51 з 10 можливих балів для загальної діяльності та 5,86 для інвестиційного сприяння) та вважають бізнес рушійною силою позитивних змін в соціально-економічному середовищі області.

4. Планування та прогнозування

На питання про наявність в області програм залучення інвестицій 68 респондентів (86%) з 79, які надали відповідь на це питання, відповіли позитивно. Негативні відповіді на це питання при такій питомій вазі позитивних свідчить скоріше про необізнаність респондентів з такими програмами, аніж про їх відсутність в регіоні.

Рівень успішності реалізації таких програм респонденти оцінили як задовільний (середній бал по вибірці склав 5.02), причому, якщо оцінка представників влади склала 6,38 балів, то оцінка представників бізнесу продемонструвала майже цілковиту неефективність програм, що реалізуються в регіоні (середній бал по групі «бізнес» склав 2,56). Такий показник є надзвичайно тривожним сигналом, адже низький рівень ефективності реалізації програм свідчить про їх формальний характер та про відсутність позитивного впливу від реалізації програм на інвестиційну привабливість регіону. Можна припустити, що досить суттєва різниця в оцінках ефективності програм представниками бізнесу та влади, спричинена різницею в очікуваннях та поглядах на результати реалізації програм.

Таблиця 9. Рівень ефективності програм залучення інвестицій в регіоні

Оцінка	Тип респондента						Разом	
	Асоціації		Влада		Бізнес		Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %
	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %		
Зовсім неефективна	0	0.0	0	0.0	3	18.8	3	4.8
1	0	0.0	0	0.0	4	25.0	4	6.3
2	1	4.3	0	0.0	0	0.0	1	1.6
3	3	13.0	1	4.2	2	12.5	6	9.5
4	4	17.4	4	16.7	4	25.0	12	19.0
5	6	26.1	5	20.8	3	18.8	14	22.2
6	4	17.4	1	4.2	0	0.0	5	7.9
7	1	4.3	5	20.8	0	0.0	6	9.5
8	2	8.7	5	20.8	0	0.0	7	11.1
9	2	8.7	2	8.3	0	0.0	4	6.3
Дуже ефективна	0	0.0	1	4.2	0	0.0	1	1.6
Разом	23	100.0	24	100.0	16	100.0	63	100.0

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

На думку експертів, причинами неефективності процесу реалізації програм²⁰ є:

1. Низька ефективність діяльності регіональної влади взагалі, високий ступінь її корумпованості (26 відповідей, або 27,1% від загальної кількості отриманих варіантів).
2. Нестача фінансових ресурсів, зокрема для реалізації програм (17 відповідей, або 17,7%).
3. Низький рівень самих програм (застарілість, формальність) та відсутність механізмів для їх реалізації (в тому числі кваліфікованих кадрів), 15 відповідей, або 15,6%.

²⁰ Відкрите питання. Респондентам було запропоновано вказати 3 основних причини, кількість отриманих варіантів склала 96.

4. Непривабливість регіону для інвестування порівняно з іншими регіонами в країні, недосконалість системи підтримки та інформаційного забезпечення інвесторів (13 відповідей, або 13,5%).
5. Недосконалість та нестабільність законодавства (14 відповідей, або 14,6%).
6. Зовнішні фактори (світова криза, негативний імідж країни, нестабільність політичної ситуації в країні), 11 відповідей, або 11,5%.
7. Серйозні прорахунки в процесі планування інвестиційної діяльності на рівні регіону, частина програм складається «для галочки» та не здійснюють позитивного впливу на формування сприятливого інвестиційного середовища в області.

Опитані експерти оцінили рівень замученості бізнесу до розробки програм в середньому як задовільний. За десятибальною шкалою, де 0 – зовсім не залучаються, а 10 – постійно залучаються, середній ступінь залучення по вибірці склав 5,75 балів, причому найнижчим він виявився для респондентів групи бізнес (4,00 бали), респонденти двох інших груп оцінили ступінь залучення майже однаково: 6,22 бізнес асоціації та 6,63 влада. Слід зазначити досить високий рівень девіації по цьому показнику, що може бути пояснений невеликим розміром вибірки та особливостями відбору респондентів, адже скоріше за все представники бізнесу оцінювали свою власну залученість до процесу розробки програм, а не загальний рівень залучення представників бізнесу в області.

Таблиця 10. Рівень залучення представників бізнесу до розробки програм залучення інвестицій

Оцінка	Тип респондента						Разом	
	Асоціації		Влада		Бізнес		Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %
	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %		
Зовсім не залучаються	0	0.0	1	4.2	1	5.6	2	3.1
1	1	4.3	1	4.2	0	0.0	2	3.1
2	0	0.0	1	4.2	4	22.2	5	7.7
3	2	8.7	2	8.3	5	27.8	9	13.8
4	2	8.7	1	4.2	1	5.6	4	6.2
5	6	26.1	1	4.2	2	11.1	9	13.8
6	1	4.3	4	16.7	2	11.1	7	10.8
7	2	8.7	3	12.5	1	5.6	6	9.2
8	5	21.7	2	8.3	2	11.1	9	13.8
9	2	8.7	0	0.0	0	0.0	2	3.1
Постійно залучаються	2	8.7	8	33.3	0	0.0	10	15.4
Разом	23	100.0	24	100.0	18	100.0	65	100.0

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

На противагу від ступеня залучення представників бізнесу до процесу розробки програм із залучення інвестицій, загальна оцінка участі бізнесу у вирішенні соціально-економічних проблем регіону виявилася достатньо високою: 93,9% респондентів вказали, що бізнес долучається до вирішення таких проблем (лише 2 респонденти, які є представниками бізнес-асоціацій (Севастополь) та влади (Одеська обл.) заперечили участь бізнесу у вирішенні соціально-економічних проблем регіону).

Респондентам було запропоновано вказати, в яких із названих сфер відбувається така взаємодія²¹ (таблиця 11):

- покращення інфраструктури
- покращення стану навколишнього середовища
- соціальна підтримка,

або ж вказати свій власний варіант

Таблиця 11. Сфери взаємодії бізнесу та влади у процесі вирішення соціально-економічних проблем регіону

Сфери взаємодії	Тип респондента			Разом
	Асоціації	Влада	Бізнес	
Покращення інфраструктури	16	16	11	43
Покращення стану навколишнього середовища	7	8	3	18
Соціальна підтримка	22	20	13	55
Ваш варіант	6	4	8	18
Разом	27	27	24	78

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

Найвищим виявився ступінь залучення бізнесу до вирішення соціальних питань (соціальна підтримка), дещо нижчою – до проблем розбудови регіональної інфраструктури, меншою мірою підприємці залучені до вирішення питань, пов'язаних з екологією та забрудненням навколишнього середовища. Серед власних варіантів експерти найчастіше вказували примусовий характер такої взаємодії, наголошуючи на тому, що в більшості випадків бізнес змушений виконувати владні вказівки в обмін на певні вигоди, або ж формальний характер такої співпраці. Це свідчить, з одного боку, про відсутність свідомого наміру бізнесу долучатися до вирішення проблем регіону за межами їх власних підприємств, а з іншого – про відсутність у влади реальних стимулів для організації такої взаємодії.

Резюме: Незважаючи на існування програм залучення інвестицій в більшості регіонів України, рівень успішності їх реалізації, респонденти визнали як задовільний (5,02 з 10 можливих балів), що, на думку експертів, спричинено неефективністю діяльності місцевої влади щодо реалізації програм, недостатнім рівнем їх фінансового забезпечення, власне незадовільним рівнем підготовки самих програм, що в свою чергу зумовлене низьким рівнем залучення до процесу розробки програм представників бізнесу. Крім того, недосконалість та постійні зміни українського законодавства та відсутність достатньої кількості привабливих для інвестування об'єктів також негативно позначаються на реалізації програм. Взаємодія органів влади з представниками бізнесу відбувається

²¹ Респонденту було запропоновано вибрати декілька із запропонованих варіантів.

переважно в сфері соціальної підтримки та покращення інфраструктури, в якості негативної характеристики експерти відмітили примусовий характер такої співпраці.

5. Державна підтримка

Зважаючи на значний вплив загальнодержавних факторів на інвестиційну привабливість регіону, важливим є питання державної підтримки тих галузей економіки, в яких українські регіони мають конкурентні переваги, та які є визначальними для економіки регіону за низкою показників. Значна частина респондентів (65,8%) вважає, що їх регіон має таку підтримку, причому представники влади майже одностайно переконані в цьому. Думки респондентів двох інших груп не є настільки однозначними, якщо серед представників бізнес асоціацій більшість відповідей (15 проти 10) свідчать про наявність такої підтримки, то відповіді представники бізнесу є діаметрально протилежними (11 проти 15). Можливо, однією з причин такого різного трактування ступеню залучення держави до підтримки галузей, визначальних для регіону, є різні підходи до визначення пріоритетності таких галузей, тобто оцінка експертами з групи «бізнес» ведеться на основі оцінки підтримки галузі, до якої власне належить підприємство, яке представляє респондент, а не тих підприємств, які формують економічний профіль регіону за рівнем створення валового регіонального продукту.

Таблиця 12. Ефективність державної підтримки галузей економіки, які є основними для області

Тип респондента		Чи підтримує держава галузі економіки, які є основними для області?			Якщо так, то переважно у якій формі?				Чи сприяє така підтримка зростанню інвестиційної привабливості області?		
		так	ні	Разом	Субсидіювання	Законодавча підтримка	Ваш варіант	Разом	так	ні	Разом
Асоціації	Кількість відповідей	15	10	25	4	4	6	14	9	9	18
	Питома вага даної відповіді, %	60,0	40,0	100,0	28,6	28,6	42,9	100,0	50,0	50,0	100,0
Влада	Кількість відповідей	24	1	25	10	6	8	24	16	6	22
	Питома вага даної відповіді, %	96,0	4,0	100,0	41,7	25,0	33,3	100,0	72,7	27,3	100,0
Бізнес	Кількість відповідей	11	15	26	2	3	5	10	6	5	11
	Питома вага даної відповіді, %	42,3	57,7	100,0	20,0	30,0	50,0	100,0	54,5	45,5	100,0
Разом	Кількість відповідей	50	26	76	16	13	19	48	31	20	51
	Питома вага даної відповіді, %	65,8	34,2	100,0	33,3	27,1	39,6	100,0	60,8	39,2	100,0

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

Серед форм підтримки відповіді рівномірно розподілились між наданням субсидій, законодавчими ініціативами, але найбільше респондентів запропонували власні варіанти, серед яких найчастіше зустрічалися наступні відповіді:

- комбінація першої та другої форм підтримки
- підтримка є декларативною
- залучення державних підприємств до участі в тендерах, переоснащення підприємств

На жаль, лише влада вважає, що ця підтримка сприяє інвестиційній привабливості регіону, натомість думки представників бізнесу та бізнес асоціацій майже порівну розділилися з приводу наявності даного сприяння.

Більшість експертів, які є представниками органів місцевої влади та бізнес асоціацій (відповідно 83,3 та 96,3%), вказують, що частина коштів місцевих бюджетів спрямовуються на цілі, які дозволяють покращити інвестиційну привабливість області, тоді як представники бізнесу більш скептично оцінюють ступінь залучення місцевих бюджетів (лише 65,0% респондентів відповіли ствердно на це запитання, що зокрема може свідчити про необізнаність бізнесу з цими питаннями. Примітно, що лише в Чернівецькому регіоні, на думку експерта, який є представником влади, влада не витрачає коштів місцевих бюджетів на цілі, які дозволяють покращити інвестиційну привабливість області. Серед причин відсутності таких витрат респонденти найчастіше вказували обмеженість фінансових ресурсів місцевих бюджетів, яких вистачає лише на часткове фінансування соціальних програм.

Резюме: Державна підтримка галузей економіки, які є визначальними для держави відбувається переважно у формі субсидювання, створення законодавчих ініціатив та одночасного використання обох форм підтримки. Окремо експерти виділили державну підтримку АПК, що є важливою умовою розвитку економіки сільськогосподарських регіонів України. При цьому експерти відзначили незадовільну ефективність державної підтримки, яка не завжди сприяє зростанню інвестиційної привабливості регіонів, що на місцевому рівні значною мірою спричинено обмеженістю коштів місцевих бюджетів.

6. Регіональна економіка

В даному розділі ми спробували оцінити конкурентні регіональні переваги, які можуть мати вплив на рівень інвестиційної привабливості регіону. Респондентам було запропоновано оцінити за десятибальною шкалою (де 0 – відсутність впливу, зв'язку, або ж низький рівень, 10 – відповідно високий вплив, міцний зв'язок, високий рівень), рівень наступних параметрів:

1. Так звані «параметри наявності», тобто ті параметри, які безпосередньо визначають можливість та здійснюють безпосередній вплив на успішність виробничого процесу. В даному випадку оцінюється важливість вказаних показників для успішного функціонування підприємства:

- наявність природних ресурсів
- чутливість виробництва в регіоні до тимчасових коливань попиту на ринках

2. Параметри опосередкованого впливу, тобто параметри, які створюють умови для успішної діяльності на ринку. В даному випадку оцінюється рівень сприятливості зовнішнього середовища (рівень наявності даних елементів) в регіоні для успішного функціонування підприємства:

- рівень ділової активності
- ступінь виробничих зв'язків між підприємствами

Таблиця 13. Вплив «параметрів наявності» на виробничу діяльність

Тип респондента	Яку роль відіграє наявність природних ресурсів в області для виробничої діяльності?			Наскільки чутливим до тимчасових коливань попиту на ринках є виробництво в області?		
	Середнє значення	Кількість відповідей	Ст.похибка	Середнє значення	Кількість відповідей	Ст.похибка
Асоціації	7.03	30	2.173	6.5	28	2.028
Влада	7.37	27	2.677	6.44	25	2.063
Бізнес	7.29	24	2.216	6.8	25	2.121
Разом	7.22	81	2.34	6.58	78	2.048

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

При оцінці перерахованих параметрів найбільшу однотайність респонденти виявили оцінюючи важливість наявності природних ресурсів для виробництва в області – середній бал за цим показником коливався в межах 7,03 для бізнес асоціацій та 7,37 для влади. Слід відзначити достатньо високий рівень девіації за цим показником, що зумовлено з одного боку нерівномірністю наявності та доступу до природних ресурсів в межах самої України, а з іншого – специфікою виробничої діяльності підприємств, адже не для всіх видів діяльності природні ресурси є однаково важливими. Природні ресурси є більш важливими для традиційно сільськогосподарських регіонів України: Херсонська, Тернопільська, Житомирська, Вінницька області, що і підтвердило наше опитування.

Таблиця 14. Вплив параметрів опосередкованого впливу на виробничу діяльність

Тип респондента	Рівень ділової активності (динаміки випуску та реалізації продукції, послуг) в області			Міцність виробничих зв'язків між підприємствами області		
	Середнє значення	Кількість відповідей	Ст.похибка	Середнє значення	Кількість відповідей	Ст.похибка
Асоціації	6.25	28	2.084	5.38	29	2.259
Влада	6.96	27	1.829	6.04	24	1.517
Бізнес	5.08	25	1.956	5	22	1.927
Разом	6.13	80	2.083	5.48	75	1.968

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

Досить однотайними виявилися експерти при оцінці чутливості виробництва в області до тимчасових коливань попиту на ринках, хоча, на їхню думку, коливання попиту на ринку є дещо менше важливими для виробництва, ніж наявність природних ресурсів, що в принципі є достатньо логічним, адже вірно вибрана маркетингова стратегія підприємства дозволяє значною мірою знівелювати негативний вплив ринкових коливань попиту, тоді як вирішити проблему нестачі чи відсутності природних ресурсів значно важче.

Представники бізнесу оцінили обидва показники сприятливості (рівень ділової активності та ступінь виробничих зв'язків між підприємствами) як середній (відповідно 5,08 та 5,00 балів). Взагалі оцінка ділової активності виявилася вищою, ніж ступеню виробничих зв'язків за усіма групами респондентів.

Для оцінки внутрішнього інвестиційного потенціалу регіону респондентам було запропоновано визначити основні джерела конкурентних переваг підприємств в області²², серед яких:

- наявність корисних копалин/земельних ресурсів
- дешеві фінансові ресурси
- нові технології
- кваліфіковані працівники
- оптимальна структура управління підприємством
- державна підтримка
- низька заробітна плата
- транспортна доступність області

В цілому експерти назвали понад 300 чинників, що є джерелами конкурентних переваг для їх регіонів, які за рівнем пріоритетності розташувалися наступним чином:

1. транспортна доступність області (цей чинник був названий респондентами в якості джерела конкурентних переваг 69 разів, що складає 22,3% від загальної кількості названих чинників)
2. кваліфіковані працівники (відповідно 61 відповідь та 19,7%)

²² Респонденти могли назвати декілька варіантів

3. наявність корисних копалин/земельних ресурсів (56 відповідей, 18,1%)
4. низька заробітна плата (39 відповідей, 12,6%)
5. нові технології (25 відповідей, 8,1%)
6. оптимальна структура управління підприємством (22 відповіді, 7,1%)
7. дешеві фінансові ресурси (13 відповідей, 4,2%)
8. державна підтримка (13 відповідей, 4,2%)

- власний варіант (11 відповідей, 3,6%), серед яких більшість відповідей так чи інакше пов'язані з географічним розташуванням, кліматичними умовами для с/господарства чи історичним минулим області. Також деякі респонденти відзначили серед джерел конкурентних переваг сприяння місцевої влади (Житомирська область).

Як свідчать результати опитування, пріоритетність джерел конкурентних переваг віддзеркалює основні фактори, які позитивно впливають на рівень інвестиційної привабливості регіону.

Очевидно, що внутрішні географічно-ресурсні чинники (розташування регіону поблизу кордонів, наявність корисних копалин) відіграють важливу роль для формування сприятливих стартових позицій, але зрозуміло, що без адекватних методів управління цього виявиться недостатнім. Тому, важливим є той факт, що нові технології мають вищий пріоритет серед конкурентних переваг, ніж дешеві фінансові ресурси, що свідчить про інноваційний потенціал регіонів, прагнення використовувати сучасні передові технології, що в свою чергу здатне підвищувати і рівень інвестиційної привабливості. Позитивом слід вважати високий кваліфікаційний рівень кадрів, але водночас низький рівень заробітної плати може бути при цьому причиною соціальної напруги в регіоні та створювати передумови для відтоку висококваліфікованих кадрів за кордон. Як свідчать дані таблиці, розбіжності у відповідях за групами респондентів є не надто суттєвими.

Пріоритетність перешкод, що стримують розвиток бізнесу в регіоні, та відповідно негативним чином позначається на інвестиційній привабливості регіону виявилася наступною:

1. брак фінансових ресурсів (цей чинник був названий респондентами в якості перешкоди, що стримує розвиток бізнесу в регіоні 59 разів);
2. високий рівень корупції (51 відповідь);
3. неефективність роботи місцевих органів влади (34 відповіді);
4. низький рівень доходів громадян (33 відповіді);
5. нерозвинена інфраструктура (29 відповідей);
6. низька якість робочої сили (18 відповідей);

- забрудненість навколишнього середовища (14 відповідей, 5,5%), яку вказали респонденти Запорізької, Кіровоградської, Дніпропетровської, Донецької областей, що є цілком логічно з огляду на промислову спрямованість даних регіонів.

Те, що нестача фінансових ресурсів виявиться найбільшою проблемою, як для великих промислових, так і для невеличких сільськогосподарських регіонів є цілком очікуваним, зважаючи на загальне падіння економічних показників економіки України. Нерозривно з цією пов'язана і проблема низького рівня доходів населення. Насторожує той факт, що проблеми у стосунках з органами влади, до яких відноситься високий рівень корупції та неефективна робота органів влади, які фактично можна об'єднати в одну велику групу, посідає друге місце після фінансових проблем. Фактично питома вага цих двох перешкод складає майже 70% серед усіх названих, що дозволяє зробити невтішний висновок про те, що нестача коштів та непорозуміння з владою є сьогодні визначальними факторами, що стримують ділову, і, як наслідок, інвестиційну активність в країні.

Таблиця 15. Оцінка основних джерел конкурентних переваг та перешкод в регіоні²³

Конкурентні переваги	Тип респондента			
	Асоціації	Влада	Бізнес	Разом
наявність корисних копалин/земельних ресурсів	21	20	15	56
дешеві фінансові ресурси	4	4	5	13
нові технології	9	10	6	25
кваліфіковані працівники	22	23	16	61
оптимальна структура управління підприємством	6	7	9	22
державна підтримка	4	6	3	13
низька заробітна плата	16	12	11	39
транспортна доступність області	25	25	19	69
Ваш варіант:	3	2	6	11
Разом	110	109	90	309
Перешкоди				
низька якість робочої сили	7	6	5	18
низький рівень доходів громадян	10	10	13	33
високий рівень корупції	20	12	19	51
неефективність роботи місцевих органів влади	12	8	14	34
нерозвинена інфраструктура	9	12	8	29
забрудненість навколишнього середовища	4	4	6	14
брак фінансових ресурсів	24	18	17	59
Ваш варіант:	7	4	4	15
Разом	93	74	86	253

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

Реалізацію в регіоні масштабних інвестиційних проектів відзначили 59 експертів з 77 (76,6%), які відповіли на це питання (позитивну відповідь надали 19 з 29 представників бізнес асоціацій, всі 26 представників влади, які відповіли на дане запитання та 14 з 22 представників бізнесу).

Основним джерелом фінансування таких проектів виступають приватні кошти підприємств, лише 3 респонденти з зазначили наявність проектів, які реалізуються державним коштом (Волинська, Київська, Чернівецька області) Про наявність проектів, що фінансуються спільно бізнесом та владою заявило 11 респондентів (Запорізька область, м. Київ, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Тернопільська, Хмельницька області та м. Севастополь), що свідчить про недостатній рівень розвитку державно-приватного партнерства.

²³ Респондент мав право обрати декілька варіантів

Таблиця 16. Джерела фінансування інвестиційних проектів в області

Тип респондента		Яким чином здійснюється фінансування інвестиційних проектів в області?			Разом
		За кошти бізнесу	За кошти держави	Спільне фінансування	
Асоціації	Кількість відповідей	13	1	5	19
	Питома вага даної відповіді, %	68.4	5.3	26.3	100.0
Влада	Кількість відповідей	21	0	4	25
	Питома вага даної відповіді, %	84.0	.0	16.0	100.0
Бізнес	Кількість відповідей	10	2	2	14
	Питома вага даної відповіді, %	71.4	14.3	14.3	100.0
Разом	Кількість відповідей	44	3	11	58
	Питома вага даної відповіді, %	75.9	5.2	19.0	100.0

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

Резюме: Основними конкурентними перевагами на думку експертів, є географічне розташування області (її транспортна доступність), наявність трудових та природних ресурсів, низький рівень заробітної плати, що дозволяє зменшити собівартість продукції. Найбільший негативний вплив на розвиток бізнесу в регіоні має високий рівень корупції та брак фінансових коштів. Фінансування інвестиційних проектів в регіонах свідчить про недостатній рівень розвитку механізмів державно-приватного партнерства.

7. Соціальна сфера

Однією з характеристик соціальної сфери, є рівень соціальної напруги, який ми запропонували визначити нашим респондентам за десятибальною шкалою, де 0 означає «Дуже низький», а 10 – «Дуже високий». Найчастіше респонденти оцінювали даний показник на 4 бали (20 з 77 відповідей), середній бал по вибірці склав 4,58 бали, майже з однаковою частотою зустрічалися оцінки 5 та 7 (по 12 відповідей) та 6 (11 відповідей). Якщо розглядати значення показника всередині груп, то можна побачити, що представники бізнесу більш негативно оцінюють рівень соціальної напруги в регіоні (середній бал склав 5,46, саме представник бізнесу оцінив рівень соціальної напруги в Чернігівській області як «дуже високий»), тоді як представники влади не розглядають соціальну напругу в регіоні як серйозну загрозу.

Таблиця 17. Рівень соціальної напруги в регіонах

Оцінка	Тип респондента						Разом	
	Асоціації		Влада		Бізнес			
	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %
Дуже низький	0	0.0	5	20.0	0	0.0	5	6.5
1	0	0.0	1	4.0	0	0.0	1	1.3
2	2	7.1	4	16.0	2	8.3	8	10.4
3	2	7.1	0	0.0	2	8.3	4	5.2
4	10	35.7	6	24.0	4	16.7	20	26.0
5	6	21.4	3	12.0	3	12.5	12	15.6
6	4	14.3	2	8.0	5	20.8	11	14.3
7	3	10.7	3	12.0	6	25.0	12	15.6
8	1	3.6	1	4.0	1	4.2	3	3.9
Дуже високий	0	0.0	0	0.0	1	4.2	1	1.3
Разом	28	100.0	25	100.0	24	100.0	77	100.0

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

Серед основних причин створення соціальної напруги в регіоні:²⁴

1. Низький рівень доходів та високий рівень безробіття (38 відповідей, що складає 35,8% від отриманих варіантів).
2. Загальна політична та економічна нестабільність в країні (20 відповідей, 18,8%)
3. Економічні проблеми в регіоні, нестача фінансових ресурсів, нерозвинена інфраструктура (14 відповідей, 13,2%).
4. Психологічне відчуття незахищеності та відсутність впевненості в майбутньому (12 відповідей, 11,3%)
5. Нездатність місцевої влади вирішувати проблеми регіону, корупція (12 відповідей, 11,3%)
6. Напруги немає, населення помірковане, з високим рівнем освіти, або навпаки не знає правди і тому спокійне (6 відповідей, 5,7%), тобто відсутність соціальної напруги в регіоні частина респондентів пояснює протилежними причинами, - з одного боку відсутність напруги пояснюється поміркованістю населення та високим рівнем його освіти, а з іншого – його необізнаністю із реальним станом справ в державі.

²⁴ Відкрите питання. Загальна кількість отриманих варіантів склала 106.

7. Інше (4 відповіді, 3,8%), зокрема екологічна ситуація в регіоні.

За оцінками експертів, рівень безробіття є одним із найважливіших чинників створення соціальної напруги в регіоні. Ступінь його впливу респонденти оцінили на 6,55 бала з 10 можливих (за шкалою 0-не впливає, 10-впливає дуже сильно). Представники органів влади вважають цей чинник дещо менш значущим (5,91 бали), але зважаючи на значну диверсифікацію відповідей, не можна робити однозначних висновків. Взагалі, слід відзначити, що розподіл відповідей на дане запитання є одним з найбільш диверсифікованих, при цьому спостерігається значна концентрація відповідей в групі 7-10, яка свідчить про важливість даного показника – 52% респондентів оцінили даний чинник відповідно на 7 (16,0%), 8 (18,7%) та 10 балів (17,3%). Така ситуація повинна бути взята до уваги особами, що приймають рішення, адже досягнення критичного рівня безробіття в регіоні може спровокувати серйозні соціальні заворушення.

Таблиця 18. Вплив безробіття на рівень соціальної напруги в регіоні

Оцінка	Тип респондента						Разом	
	Асоціації		Влада		Бізнес			
	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %
Зовсім не впливає	0	0.0	1	4.3	0	0.0	1	1.3
1	1	3.6	0	0.0	0	0.0	1	1.3
2	1	3.6	3	13.0	1	4.2	5	6.7
3	2	7.1	2	8.7	0	0.0	4	5.3
4	3	10.7	3	13.0	0	0.0	6	8.0
5	5	17.9	0	0.0	3	12.5	8	10.7
6	3	10.7	3	13.0	1	4.2	7	9.3
7	4	14.3	1	4.3	7	29.2	12	16.0
8	3	10.7	6	26.1	5	20.8	14	18.7
9	2	7.1	1	4.3	1	4.2	4	5.3
Дуже сильно	4	14.3	3	13.0	6	25.0	13	17.3
Разом	28	100.0	23	100.0	24	100.0	75	100.0

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

Позитивним є той факт, що при досить значному рівні безробіття, відносини між працедавцем та працівниками на підприємствах не мають висококонфліктного характеру, адже це є свідченням того, що незважаючи на те, що значна кількість незадіяної робочої сили дає можливість не цінувати наявні кадри, насправді цього не відбувається. Рівень конфліктності відносин респонденти в середньому оцінили на 3,9 бали з 10 можливих (де 0 – означає 'Конфлікти відсутні', а 10 - 'Часті конфлікти '). При цьому представники бізнесу дещо нижче оцінюють вказаний показник, його значення склало 4,41 бали, а для представників бізнес асоціацій – 3,58. З іншого боку, слід мати на увазі, що в опитуванні брали участь менеджери середньої та високої ланки підприємств, а не його персонал, що може певним чином відбиватися на отриманих результатах.

Таблиця 19. Рівень конфліктності відносин між працедавцем та працівниками на підприємствах регіону

Оцінка	Тип респондента						Разом	
	Асоціації		Влада		Бізнес			
	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %
Конфлікти відсутні	1	3.8	1	4.0	0	0.0	2	2.7
1	2	7.7	3	12.0	1	4.5	6	8.2
2	3	11.5	3	12.0	1	4.5	7	9.6
3	9	34.6	5	20.0	5	22.7	19	26.0
4	3	11.5	3	12.0	2	9.1	8	11.0
5	4	15.4	5	20.0	9	40.9	18	24.7
6	2	7.7	2	8.0	2	9.1	6	8.2
7	2	7.7	2	8.0	2	9.1	6	8.2
8	0	0.0	1	4.0	0	0.0	1	1.4
Разом	26	100.0	25	100.0	22	100.0	73	100.0

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

Резюме: Респонденти не вважають сучасну соціальну напругу загрозою для українського суспільства, адже загальний рівень напруги був оцінений ними на 4,58 балів з 10 можливих. Існування ж певного рівня соціальної напруги спричинено передусім низьким рівнем доходів населення, високим рівнем безробіття та загальною економічною і політичною нестабільністю в країні.

8. Правопорушення

Незважаючи на той факт, що серед факторів, що негативно впливають на розвиток економічних відносин в регіоні взагалі, та інвестиційної діяльності зокрема, корупція та адміністративні правопорушення зустрічалися чи не найчастіше, оцінка ступеню тінізації економіки виявилася досить поміркованою. В середньому респонденти оцінили рівень тінізації на 5,55 балів з 10 можливих, де 0 означає 'Дуже низький, а 10 - 'Дуже високий'. Найвищим рівень тінізації визнають експерти, які є представниками бізнес асоціацій, що є цілком логічним, оскільки вони є найменш заангажованими в цьому питанні та можуть відверто на нього відповідати (навіть чи представники влади визнають власну корумпованість, а представники бізнесу – зізнаються в тому, що вони дають хабарі).

Таблиця 20. Рівень тінізації економічних відносин в регіоні

Оцінка	Тип респондента						Разом	
	Асоціації		Влада		Бізнес		Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %
	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %		
1	1	4.8	0	0.0	1	4.2	2	2.9
2	0	0.0	1	4.2	0	0.0	1	1.4
3	2	9.5	2	8.3	0	0.0	4	5.8
4	1	4.8	3	12.5	5	20.8	9	13.0
5	5	23.8	11	45.8	7	29.2	23	33.3
6	3	14.3	3	12.5	4	16.7	10	14.5
7	2	9.5	4	16.7	4	16.7	10	14.5
8	4	19.0	0	0.0	2	8.3	6	8.7
9	2	9.5	0	0.0	0	0.0	2	2.9
Дуже високий	1	4.8	0	0.0	1	4.2	2	2.9
Разом	21	100.0	24	100.0	24	100.0	69	100.0

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

На думку експертів зменшити рівень тінізації економічних відносин в області можуть наступні кроки²⁵:

1. Зміни податкової системи, а саме підвищення її прозорості, зниження рівня відрахувань на заробітну плату, тощо (30 відповідей, що складає 44,1% від загальної кількості отриманих варіантів)
2. Зниження можливостей адміністративного втручання представників владних та контролюючих органів у бізнес, боротьба з корупцією, протидія рейдерству (25 відповідей, 36,8%)
3. Зміни в менталітеті (не лише влада не повинна брати хабарі, але й бізнес не повинен їх давати), 6 відповідей, або 8,8%.
4. Інші заходи (7 відповідей, або 10,3%), серед яких підвищення освітнього рівня підприємців, запровадження практики укладання угод між владою та громадою міста («грузинський варіант»), докорінні зміни в багатьох сферах, підтримка та вдосконалення законодавства для розвитку МСП, політична стабільність, вихід з економічної кризи.

²⁵ Відкрите питання. Загальна кількість отриманих варіантів склала 68.

Як свідчать дані таблиці 21, найбільш поширеним є хабарництво у сфері виділення земельних ділянок (6,92 бали з 10 можливих), процес здійснення державних закупівель (6,49) та судові процеси (6,62). Слід зазначити, що відповіді на ці питання надали лише 60 респондентів, що свідчить про певну психологічну неготовність обговорювати питання корумпованості та хабарництва. Зрозуміло, що представники влади оцінюють рівень хабарництва, як більш низький порівняно з представниками бізнесу.

Таблиця 21. Рівень поширення хабарництва в різних сферах

Тип респондента	Асоціації			Влада			Бізнес			Всього		
Сфера	Середнє значення	Кількість відповідей.	Статистична похибка	Середнє значення	Кількість відповідей.	Статистична похибка	Середнє значення	Кількість відповідей.	Статистична похибка	Середнє значення	Кількість відповідей.	Статистична похибка
Експортно-імпортні операції	5.35	20	3.100	4.00	13	2.708	6.56	18	2.036	5.43	51	2.795
Судові процеси	6.27	22	2.694	6.20	15	2.336	7.29	21	1.821	6.62	58	2.331
Податкові платежі	4.45	22	2.972	4.63	16	2.473	6.15	20	2.207	5.09	58	2.664
Державні закупівлі	6.16	19	3.060	4.75	16	2.933	8.39	18	1.461	6.49	53	2.939
Отримання дозволів/ліцензій	5.18	22	2.754	5.12	17	3.059	6.29	21	2.493	5.55	60	2.764
Виділення земельних ділянок	6.83	23	2.902	6.06	17	2.883	7.75	20	2.489	6.92	60	2.800

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

Загальна політична та економічна нестабільність в країні, високий рівень тінізації української економіки та відсутність дієвих стимулів залучення інвестицій негативно позначаються на рівні захищеності інвесторів, який в середньому був оцінений респондентами на 4,72 бала з 10 можливих. Причому, на думку експертів, які є представниками бізнесу, рівень захисту інвесторів в Україні є дуже низьким – середній бал по цій групі склав 3,5, тоді як представники влади налаштовані більш оптимістично, вони оцінили ступінь захищеності інвесторів на 6,44 бала, а експерти з групи бізнес асоціацій оцінюють ступінь захисту інвесторів на 4,18 бала. Така ситуація є тривожним сигналом та свідченням того, що сьогодні в Україні потрібно приймати невідкладні заходи, спрямовані на посилення захисту інвесторів.

Таблиця 22. Ступінь захищеності інвесторів в регіоні

Оцінка	Тип респондента						Разом	
	Асоціації		Влада		Бізнес			
	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді
Зовсім незахищений	1	3.6	1	3.7	4	15.4	6	7.4
1	1	3.6	0	0.0	1	3.8	2	2.5
2	3	10.7	0	0.0	4	15.4	7	8.6
3	7	25.0	2	7.4	5	19.2	14	17.3
4	4	14.3	1	3.7	4	15.4	9	11.1
5	6	21.4	4	14.8	4	15.4	14	17.3
6	2	7.1	4	14.8	0	0.0	6	7.4
7	2	7.1	5	18.5	2	7.7	9	11.1
8	1	3.6	6	22.2	1	3.8	8	9.9
9	1	3.6	3	11.1	1	3.8	5	6.2
Дуже захищений	0	0.0	1	3.7	0	0.0	1	1.2
Разом	28	100.0	27	100.0	26	100.0	81	100.0

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

Основними причинами незахищеності інвесторів в Україні експерти вважають²⁶

1. Корупцію, хабарництво, рейдерство (22 відповіді, що складає 43,1% від загальної кількості варіантів)
2. Відсутність гарантій з боку держави (13 відповідей, або 25,5%)
3. Недосконалість законодавчої системи (9 відповідей, або 17,6%).
4. Інші (7 відповідей, або 13,7%), серед яких невиконання законодавства щодо повернення ПДВ, мита на імпорту високих технологій, недорозвинені ринки, в т.ч. інтелектуальної власності, відсутність традицій існування приватної власності.

Хоча випадки рейдерства і були названі в якості причин незахищеності інвесторів в Україні, респонденти не вважають рейдерство надто поширеним явищем. Середня оцінка за десятибальною шкалою, де 0 означає 'Практично відсутнє', а 10 - 'Дуже поширене', склала 3,19 бали, представники влади майже повністю заперечують випадки рейдерства (2,44 бали), тоді як представники бізнесу вважають рейдерство більш поширеним явищем (4,15 бали), що може бути свідченням того, що безпосередньо респондент у своїй практиці таких випадків не зустрічав.

²⁶ Відкрите питання. Загальна кількість отриманих варіантів склала 51.

Таблиця 23. Поширеність рейдерство в регіоні

Оцінка	Тип респондента						Разом	
	Асоціації		Влада		Бізнес		Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %
	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %		
Практично відсутнє	2	7,1	7	28,0	1	5,0	10	13,7
1	4	14,3	2	8,0	1	5,0	7	9,6
2	5	17,9	5	20,0	3	15,0	13	17,8
3	6	21,4	5	20,0	5	25,0	16	21,9
4	4	14,3	2	8,0	1	5,0	7	9,6
5	4	14,3	2	8,0	4	20,0	10	13,7
6	0	0,0	0	0,0	1	5,0	1	1,4
7	3	10,7	1	4,0	2	10,0	6	8,2
8	0	0,0	0	0,0	1	5,0	1	1,4
9	0	0,0	1	4,0	1	5,0	2	2,7
Разом	28	100,0	25	100,0	20	100,0	73	100,0

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

Резюме: Загальний рівень тінізації економіки оцінено експертами як середній (5,55 балів з 10 можливих), найбільш корумпованими, на думку респондентів, є сфера виділення земельних ділянок, судові процеси та процедура державних закупівель. Незважаючи на непоширеність випадків рейдерства, рівень захисту прав власності в Україні є низьким, передусім через високий рівень корупції та проблеми судової системи.

9. Екологія та охорона здоров'я

За оцінками експертів стан навколишнього середовища їхньому регіоні є задовільним - середній бал за цим показником становив 5,62 бали з 10 можливих, де 0 означає 'Дуже поганий', а 10 - 'Дуже добрий' (оцінка представників бізнесу є дещо нижчою – 5,08, а оцінка представників влади, навпаки вищою - (6,04), при цьому слід відзначити значний рівень девіації за цим показником (2,077 для бізнесу, 2,711 для бізнес асоціацій та 2,932 для влади), що ускладнює однозначне трактування отриманих результатів.

Таблиця 24. Стан екологічного середовища в регіоні

Оцінка	Тип респондента						Разом	
	Асоціації		Влада		Бізнес		Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %
	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %		
Дуже поганий	2	6.9	2	7.7	0	0.0	4	4.9
1	1	3.4	1	3.8	1	3.8	3	3.7
2	2	6.9	1	3.8	2	7.7	5	6.2
3	2	6.9	1	3.8	4	15.4	7	8.6
4	1	3.4	3	11.5	3	11.5	7	8.6
5	2	6.9	1	3.8	5	19.2	8	9.9
6	4	13.8	2	7.7	3	11.5	9	11.1
7	5	17.2	4	15.4	4	15.4	13	16.0
8	8	27.6	6	23.1	4	15.4	18	22.2
9	2	6.9	4	15.4	0	0.0	6	7.4
Дуже добрий	0	0.0	1	3.8	0	0.0	1	1.2
Разом	29	100.0	26	100.0	26	100.0	81	100.0

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

Значною мірою такий стан екології регіону спричинений недостатнім рівнем розвитку природоохоронної інфраструктури регіону, яка, на думку експертів, знаходиться на середньозадовільному рівні (середній бал становив 5,12 з 10 можливих). Оцінка ситуації представниками бізнесу є більше песимістичною (середній бал 4,00), тоді як представники влади налаштовані до більш високої оцінки (середній бал становив 6,28), що частково може бути свідченням того, що у природоохоронній сфері бізнес воліє покладатися на державу та вважає природоохоронні функції владною прерогативою, хоча саме вплив підприємств на екологію на регіональному рівні є визначальним, що потребує об'єднання зусиль у вирішенні екологічних проблем.

Таблиця 24. Рівень розвитку природоохоронної інфраструктури регіону

Оцінка	Тип респондента						Разом	
	Асоціації		Влада		Бізнес			
	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповід ей	Питома вага даної відповід і, %
Зовсім нерозвинена	1	4.0	0	0.0	3	12.0	4	5.3
1	0	0.0	1	4.0	0	0.0	1	1.3
2	2	8.0	1	4.0	3	12.0	6	8.0
3	4	16.0	2	8.0	4	16.0	10	13.3
4	4	16.0	2	8.0	1	4.0	7	9.3
5	5	20.0	2	8.0	9	36.0	16	21.3
6	0	0.0	4	16.0	3	12.0	7	9.3
7	4	16.0	4	16.0	1	4.0	9	12.0
8	3	12.0	5	20.0	1	4.0	9	12.0
9	2	8.0	2	8.0	0	0.0	4	5.3
Дуже розвинена	0	0.0	2	8.0	0	0.0	2	2.7
Разом	25	100.0	25	100.0	25	100.0	75	100.0

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

Респондентам було запропоновано вказати причини, завдяки яким поточний стан розвитку природоохоронної інфраструктури в регіоні, знаходиться на тому чи іншому рівні²⁷. Слід зазначити, що частина респондентів вважають, що природоохоронна інфраструктура регіоні добре розвинута, в регіоні реалізуються програми, спрямовані на розвиток природоохоронної інфраструктури (6 відповідей, 10,5%), а також, що проблема розвитку інфраструктури є не актуальною для регіону (9 відповідей, 17,3%). Основними ж причинами незадовільного стану природоохоронної інфраструктури експерти вважають:

1. Відсутність проблеми охорони довкілля та розвитку природоохоронної інфраструктури у фокусі державних інтересів (18 відповідей, 31,6%).
2. Нестачу коштів (11 відповідей, 19,3%).
3. Менталітет населення, в якого немає культури дбати про довкілля (6 відповідей, 10,5%).
4. Інші причини (7 відповідей, 12,3%), зокрема добування урану в Кіровоградській області та інших природних копалин в деяких регіонах, корупція та розкрадання коштів.

Майже аналогічними є оцінка експертів рівня та доступності медичного обслуговування. Незважаючи на те, що доступність медичного обслуговування оцінено респондентами дещо вище, ніж його якість, все одно загальний рівень медичного забезпечення визнається респондентами як не зовсім задовільний. Експерти, які є представниками влади, більшою мірою задоволені рівнем та доступністю медичного обслуговування, що частково може бути пояснено тим, що представники органів влади зазвичай отримують медичну допомогу в спеціалізованих медичних закладах, де рівень обслуговування та наданих послуг є вищим.

²⁷ Відкрите питання. Загальна кількість отриманих варіантів склала 57 (53 респонденти).

Таблиця 25. Якість та доступність медичного обслуговування в регіоні

Тип респондента	Якість медичного обслуговування			Доступність медичного обслуговування		
	Середнє значення	Кількість відповідей	Ст. похибка	Середнє значення	Кількість відповідей	Ст. похибка
Асоціації	5.57	28	2.098	6.43	28	2.133
Влада	6.41	27	2.080	6.52	27	2.082
Бізнес	4.19	26	2.040	4.08	26	2.189
Разом	5.41	81	2.240	5.70	81	2.390

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

Резюме: Незадовільний стан екології в регіонах, на думку експертів, значною мірою спричинений недостатнім рівнем фінансування заходів із формування природоохоронної інфраструктури та відсутністю проблеми збереження довкілля серед владних пріоритетів. Якість та доступність медичного обслуговування, на думку експертів, потребують покращення.

10. Людський капітал

Якість людського капіталу оцінювалася нами за низкою показників, а саме:

- поширення знання іноземної мови (крім російської) серед молоді;
- існування практики підвищення кваліфікації своїх співробітників серед підприємств області;
- рівень професійних знань випускників;
- відповідність напрямків підготовки випускників ВНЗ області реальним потребам економіки області;
- доступність Інтернету.

В оцінці рівня володіння іноземними мовами респонденти виявилися досить однотайними – майже все групи експертів оцінюють його як середній (загальний бал 6,04).

Таблиця 27. Рівень поширення знання іноземної мови (крім російської) серед молоді

Оцінка	Тип респондента						Разом	
	Асоціації		Влада		Бізнес			
	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді , %	Кількість відповіді ей	Питома вага даної відповіді , %	Кількість відповіді ей	Питома вага даної відповіді , %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %
Зовсім непоширене	0	0	0	0	0	0	0	0
1	0	0	0	0	0	0	0	0
2	0	0.0	0	0.0	2	8.3	2	2.5
3	4	13.8	3	11.1	2	8.3	9	11.3
4	4	13.8	3	11.1	2	8.3	9	11.3
5	6	20.7	6	22.2	1	4.2	13	16.3
6	3	10.3	2	7.4	5	20.8	10	12.5
7	4	13.8	7	25.9	5	20.8	16	20.0
8	5	17.2	4	14.8	6	25.0	15	18.8
9	1	3.4	0	0.0	1	4.2	2	2.5
Дуже поширене	2	6.9	2	7.4	0	0.0	4	5.0
Разом	29	100.0	27	100.0	24	100.0	80	100.0

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

Як свідчать дані експертного опитування, практика підвищення кваліфікації співробітників серед підприємств регіону, є не надто поширеною (середній бал 5,38). Більш високий показник, який продемонстрували експерти, що є представниками влади (5,96), викликає певні сумніви у своїй об'єктивності зважаючи на те, що питання підвищення кваліфікації працівників всередині підприємств скоріше за все знаходяться поза межами компетенції представників влади та не може бути ними об'єктивно оцінена.

Таблиця 28. Рівень поширення практики підвищення кваліфікації своїх співробітників серед підприємств регіону

Оцінка	Тип респондента						Разом	
	Асоціації		Влада		Бізнес			
	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількіс ть відпов ідей	Питома вага даної відповіді, %
Зовсім непоширена	1	3.6	0	0.0	0	0.0	1	1.3
1	1	3.6	0	0.0	0	0.0	1	1.3
2	2	7.1	0	0.0	2	8.3	4	5.2
3	2	7.1	4	16.0	2	8.3	8	10.4
4	4	14.3	3	12.0	5	20.8	12	15.6
5	7	25.0	4	16.0	7	29.2	18	23.4
6	4	14.3	5	20.0	3	12.5	12	15.6
7	1	3.6	2	8.0	2	8.3	5	6.5
8	4	14.3	4	16.0	3	12.5	11	14.3
9	1	3.6	1	4.0	0	0.0	2	2.6
Дуже поширена	1	3.6	2	8.0	0	0.0	3	3.9
Разом	28	100.0	25	100.0	24	100.0	77	100.0

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

Експерти майже однаково оцінили рівень професійних знань випускників вищих навчальних закладів та випускників ПТУ.

Таблиця 29. Рівень професійних знань випускників вищих навчальних закладів та ПТУ

Тип респондента	Наскільки високим є рівень професійних знань випускників вищих навчальних закладів?			Наскільки високим є рівень професійних знань та навиків випускників ПТУ?		
	Середнє значення	Кількість відповідей	Ст.похибка	Середнє значення	Кількість відповідей	Ст.похибка
Асоціації	6.22	27	1.928	5.67	18	2.114
Влада	6.30	27	2.035	6.20	20	2.191
Бізнес	4.96	25	2.131	4.58	12	1.881
Разом	5.85	79	2.094	5.62	50	2.147

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

На думку експертів, рівень знань є найвищим за наступними напрямками навчання ²⁸:

1. Інженерно-технічні (33 відповіді, 32,7% від загальної кількості отриманих варіантів)
2. Філологічні та інші гуманітарні (17 відповідей, 16,8%)
3. Економічні (15 відповідей, 14,9%)
4. Медичні (12 відповідей, 5,0,1%)
5. Фізико-математичні та природничі (4 відповіді, 4,0%)
6. Сільське господарство (3 відповіді, 3,0%)
7. Однаковий рівень з усіх спеціальностей (3 відповіді, 3,0%)
8. Інші (7 відповідей, 6,4%), зокрема пілоти. Решта відповідей пов'язані із загальною оцінкою якості освіти від власних прагнень студентів до навчання, ніж від напрямків освіти.

На думку респондентів, значна частка випускників працює не за спеціальністю, що є тривожним сигналом для системи підготовки кадрів в регіоні, оскільки вказує на відсутність збалансованості між попитом та пропозицією в цьому процесі. В середньому близько 60% експертів вважає, що випускники працюють не за спеціальностями. Причинами цього на думку експертів є:²⁹

1. Відсутність державного планування ринку праці, що веде до неправильного співвідношення випускників з потребами ринку (31 відповідь, 39,2% від загальної кількості отриманих варіантів).
2. Низька заробітна плата, нестача робочих місць (20 відповідей, 25,3%).
3. Відсутність спеціалізованих агенцій з працевлаштування для молоді (8 відповідей, 10,1%).
4. Відсутність проф.орієнтації, соціальної пропаганди (7 відповідей, 8,9%).
5. Проблема першого робочого місяця для молоді, оскільки важко знайти роботу без досвіду, як відзначили респонденти, освіта – ще не гарантія вмінь (5 відповідей, 6,3%).
6. Відсутність зв'язків між вузами та підприємства (високий рейтинг у ВУЗі не веде до працевлаштування) (2 відповіді, 2,5%).
7. Інші (6 відповідей, 7,6%), зокрема висока вартість навчання на престижних спеціальностях.

Респонденти підтвердили, що основною причиною того, що працевлаштування молоді не відбувається за спеціальностями є невідповідність напрямків підготовки спеціалістів потребам економіки регіону. За їхніми оцінками, ступінь відповідності напрямків підготовки та кількості спеціалістів за вказаними напрямками відповідають потребам економіки регіону лише на 5,11 балів з 10 можливих, де 0 означає 'Зовсім не відповідають потребам', а 10 - 'Відповідають потребам'. Рівень оцінки даного показника експертами бізнесу є нижчим, ніж представниками інших груп (відповідно для бізнесу цей показник склав 4,58 балів, для бізнес агенцій – 5,00, а для представників влади – 5,75), що свідчить про складнощі з поповненням кадрового складу підприємств за рахунок випускників.

²⁸ Відкрите питання. Загальна кількість отриманих варіантів склала 101, відповіді на питання 70 респондентів, 4 респонденти (5,7%) не змогли дати відповідь на питання).

²⁹ Відкрите питання. Загальна кількість отриманих варіантів склала 79, відповіді 69 респондентів, один з яких не зміг дати відповідь на запитання

Таблиця 30. Рівень відповідності напрямків підготовки та кількості спеціалістів за цими напрямками потребам економіки регіону?

Оцінка	Тип респондента						Разом	
	Асоціації		Влада		Бізнес			
	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповіде й	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповіде й	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповід ей	Питома вага даної відповіді, %
Зовсім не відповідають потребам	2	7.7	0	0.0	1	4.2	3	4.1
2	0	0.0	1	4.2	1	4.2	2	2.7
3	7	26.9	1	4.2	8	33.3	16	21.6
4	5	19.2	2	8.3	1	4.2	8	10.8
5	3	11.5	6	25.0	5	20.8	14	18.9
6	1	3.8	6	25.0	3	12.5	10	13.5
7	1	3.8	6	25.0	3	12.5	10	13.5
8	4	15.4	1	4.2	2	8.3	7	9.5
9	1	3.8	1	4.2	0	0.0	2	2.7
Відповідають потребам	2	7.7	0	0.0	0	0.0	2	2.7
Разом	26	100.0	24	100.0	24	100.0	74	100.0

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

До позитивних аспектів можна віднести достатньо високий рівень доступу до Інтернету, який, за оцінками експертів, склав в середньому 8,14 балів з 10 можливих, де 0 означає 'Зовсім недоступний', а 10 - 'Дуже доступний'. Слід зазначити, що представники влади дещо нижче оцінили цей показник (7,96 балів проти 8,36 балів за оцінками експертів зі сфери бізнесу та 8,11 за оцінками експертів з бізнес асоціацій), що може бути свідченням того, що підприємствами Інтернет розглядається як важливий та необхідний елемент інформаційного забезпечення діяльності і тому власники (керівники) прагнуть до забезпечення вільного доступу до Інтернету, тоді як органи влади, які знаходяться на бюджетному фінансуванні, не завжди можуть отримати такий доступ, особливо у віддалених від обласних центрів місцях. Взагалі майже 90% експертів (87,5% оцінили ступінь доступу до Інтернету як високий та дуже високий (7-10 балів).

Таблиця 31. Доступність до Інтернету в регіоні

Оцінка	Тип респондента						Разом	
	Асоціації		Влада		Бізнес			
	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %
	3	1	3.6	1	3.7	0	0.0	2
4	2	7.1	2	7.4	0	0.0	4	5.0
5	1	3.6	1	3.7	1	4.0	3	3.8
6	0	0.0	0	0.0	1	4.0	1	1.3
7	4	14.3	4	14.8	6	24.0	14	17.5
8	6	21.4	6	22.2	4	16.0	16	20.0
9	5	17.9	7	25.9	6	24.0	18	22.5
Дуже доступний	9	32.1	6	22.2	7	28.0	22	27.5
Разом	28	100.0	27	100.0	25	100.0	80	100.0

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

Резюме: Незважаючи на те, що висококваліфіковані кадри є одним з конкурентних переваг значної кількості регіонів, серйозною проблемою сьогодні є невідповідність напрямків підготовки кадрів реальним потребам економіки регіону, що, в свою чергу призводить до збільшення рівня безробіття серед молоді.

11. Інфраструктура

За оцінками експертів, рівень розвитку інфраструктури в регіонах країни є достатньо високим (7,06 балів з 10 можливих, де 0 означає 'Дуже низький', а 10 - 'Дуже високий'), причому дві третини експертів наголошують на покращенні інфраструктури регіону, яке відбулося впродовж останніх 5 років.

Таблиця 32. Зміни інфраструктури впродовж останніх 5 років

Тип респондента		Чи покращилась інфраструктура області за останні 5 років?			Разом
		покращилась	залишилась без змін	погіршилась	
Асоціації	Кількість відповідей	21	8	0	29
	Питома вага даної відповіді, %	72.4	27.6	.0	100.0
Влада	Кількість відповідей	24	2	1	27
	Питома вага даної відповіді, %	88.9	7.4	3.7	100.0
Бізнес	Кількість відповідей	17	8	1	26
	Питома вага даної відповіді, %	65.4	30.8	3.8	100.0
Разом	Кількість відповідей	62	18	2	82
	Питома вага даної відповіді, %	75.6	22.0	2.4	100.0

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

На думку експертів найбільше покращення інфраструктури області за останні 5 років відбулося в наступних сферах³⁰:

1. Транспортні шляхи (49 відповідей, або 57,6% від загальної кількості отриманих варіантів).
2. Сфера телекомунікацій (24 відповіді, 28,2%)
3. Електроенергетика та газифікація (4 відповіді, 4,7%), що відмітили респонденти з АР Крим, Вінницької, Донецької, Кіровоградської областей.
4. Інші (12 відповідей 20,7%).

До інших сфер респонденти переважно віднесли покращання в сфері обслуговування (готелі, ресторани, вивіз сміття тощо), благоустрою територій, інженерних комунікацій.

Більшість експертів відзначила, що в процесі реалізації інфраструктурних проектів відбувається певна взаємодія органів влади з бізнесом (61 експерт, з 75, які надали відповідь на це питання відповіли ствердно, серед представників бізнес асоціацій ствердно відповіли 24 з 27 експертів, серед представників влади: 22 з 27 експертів, серед представників бізнесу: 15 з 21 експерта). При цьому успішність такої взаємодії є не надто високою (в середньому 6,30 з десяти можливих балів). У відповідях на це запитання можна побачити суттєву різницю в оцінках ефективності – якщо влада вважає таку співпрацю досить успішною (7,52 бали), то бізнес – навпаки не надто успішною (4,93 бали).

³⁰ Відкрите питання. Загальна кількість отриманих варіантів склала 85, відповідь надали 58 респондентів

Таблиця 33. Ефективність співпраці органів влади з бізнесом щодо реалізації інфраструктурних проектів в області

Оцінка	Тип респондента						Разом	
	Асоціації		Влада		Бізнес		Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %
	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповідей	Питома вага даної відповіді, %		
Зовсім неефективна	0	0	0	0	0	0	0	0
1	0	0	0	0	0	0	0	0
2	1	4.8	0	0.0	0	0.0	1	1.8
3	0	0.0	0	0.0	6	42.9	6	10.7
4	2	9.5	1	4.8	0	0.0	3	5.4
5	6	28.6	1	4.8	2	14.3	9	16.1
6	4	19.0	2	9.5	4	28.6	10	17.9
7	4	19.0	6	28.6	1	7.1	11	19.6
8	3	14.3	6	28.6	0	0.0	9	16.1
9	0	0.0	3	14.3	0	0.0	3	5.4
Дуже ефективна	1	4.8	2	9.5	1	7.1	4	7.1
Разом	21	100.0	21	100.0	14	100.0	56	100.0

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

Позитивним є той факт, що частина респондентів відзначила поступове зростання співпраці органів влади з бізнесом щодо реалізації інфраструктурних проектів (13 відповідей, 32,5%)³¹. Серед негативних факторів експерти відзначили:

- Недовіра бізнесу до корумпованої влади (9 відповідей, 22,5%)
- Загальна економічна ситуація в країні (3 відповіді, 7,5%)
- Недостатня фінансова підтримка інфраструктурних проектів (3 відповіді, 7,5%)
- Незначна кількість проектів, що реалізується (1 відповідь, 2,5%)
- Технічні складнощі: тендерна документація, складні дозвільні процедури (3 відповіді, 7,5%)
- Різниця інтересів громади та бізнесу, для якого соціальні проекти є не вигідними (1 відповідь, 2,5%)
- Інші (7 відповідей, 17,5%), зокрема нав'язування співпраці з боку влади проти волі бізнесу

33333.Резюме: Експерти відзначили покращення обласної інфраструктури, яке відбулося впродовж останніх 5 років; на ефективність співпраці органів влади з бізнесом в процесі реалізації інфраструктурних проектів негативно впливає загальна економічна ситуація в країні, недостатній рівень фінансового забезпечення інфраструктурних проектів, відсутність єдності поглядів бізнесу та влади на пріоритетність реалізації таких проектів.

³¹ Відкрите питання. Загальна кількість отриманих варіантів склала 40, які надали 38 респондентів.

12. Інновації

Незважаючи на те, що нові технології були названі досить важливим джерелом конкурентних переваг регіону, респонденти не покладаються в їх розробці на науково-дослідні організації регіону. З одного боку, поясненням цього є концентрація науково-дослідних організацій в окремих містах України: Київ, Харків, Дніпропетровськ, Львів, а з іншого – є підтвердженням недостатності зв'язків між наукою та бізнесом. В середньому експерти оцінили роль науково-дослідних організацій в діяльності підприємств області на 4,49 бали з 10 можливих, де 0 означає 'Зовсім незначна', а 10 - 'Дуже значна'. Розподіл всередині груп респондентів виявився наступним: бізнес – 4,00, бізнес асоціації - 4,68 бали, влада – 4,78.

Таблиця 34. Оцінка ролі науково-дослідних організацій в діяльності підприємств

Оцінка	Асоціації		Влада		Бізнес		Разом	
	Кількість відповід ей	Питома вага даної відповіді , %	Кількість відповід ей	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповіде й	Питома вага даної відповіді, %	Кількість відповіде й	Питома вага даної відповіді, %
Зовсім незначну	1	4.0	0	0.0	1	4.0	2	2.6
1	0	0.0	2	7.4	2	8.0	4	5.2
2	2	8.0	5	18.5	3	12.0	10	13.0
3	4	16.0	4	14.8	4	16.0	12	15.6
4	6	24.0	0	0.0	7	28.0	13	16.9
5	6	24.0	5	18.5	3	12.0	14	18.2
6	2	8.0	2	7.4	2	8.0	6	7.8
7	1	4.0	6	22.2	1	4.0	8	10.4
8	1	4.0	2	7.4	0	0.0	3	3.9
9	0	0.0	0	0.0	2	8.0	2	2.6
Дуже значну	2	8.0	1	3.7	0	0.0	3	3.9
Разом	25	100.0	27	100.0	25	100.0	77	100.0

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

Підтвердженням низького рівня взаємозв'язку бізнесу з вітчизняною наукою є також той факт, що в якості джерел своєї інноваційної діяльності підприємства воліють використовувати власні розробки, розробки закордонних науково-дослідних організацій і лише потім – розробки місцевих науково-дослідних організацій, що свідчить про те, що з одного боку вітчизняні НД установи мають розробки, які або не відповідають потребам підприємств, або ж останні просто не знають про наявність необхідних їм робіт. Потрібно посилити заходи, спрямовані на знаходження спільної мови, щоб НДІ могли презентувати свої розробки підприємствам, а ті, в свою чергу, замовляти потрібні їм роботи.

Таблиця 35. Основні джерела інновацій на підприємствах області

Джерело інновацій		Тип респондента			Разом
		Асоціації	Влада	Бізнес	
Власні розробки	Кількість відповідей	17	11	13	41
	Питома вага в загальній кількості отриманих відповідей	16,7	10,8	12,7	40,2
Розробки місцевих науково-дослідних організацій	Кількість відповідей	9	8	8	25
	Питома вага в загальній кількості отриманих відповідей	8,8	7,8	7,8	24,5
Розробки закордонних науково-дослідних організацій	Кількість відповідей	13	13	10	36
	Питома вага в загальній кількості отриманих відповідей	12,7	12,7	9,8	35,3
Разом	Кількість відповідей	39	32	31	102
	Питома вага в загальній кількості отриманих відповідей	38,2	31,4	30,4	100,0

Джерело: результати поглибленого опитування експертів

Резюме: в своїй діяльності підприємства воліють покладатися на власні розробки та на розробки закордонних науково-дослідних організацій, більше, ніж на розробки вітчизняних НДІ, що свідчить про існування розриву між підприємницьким попитом та науковою пропозицією в регіонах України.

Слід зазначити, що оцінка ситуації представниками влади за всіма блоками питань завжди є більш поміркованою, оскільки респонденти даної групи часто змушені висловлювати не власну думку, а офіційну позицію органу влади, який вони представляють.

13. Оцінка інвестиційних ризиків

Результати поглибленого опитування експертів дозволили визначити наступні основні групи ризиків:

1. **Економічні**

- загальна нестабільність економічної ситуації в країні, зокрема нестабільність валютного курсу
- недосконалість податкової системи, передусім високий рівень податків
- структурні дисбаланси в економіці регіону
- невідповідність структури підготовки кадрів реальним потребам економіки регіону
- нестача ресурсів
- низький рівень взаємодії бізнесу та наукових установ

2. **Законодавчі**

- нестабільність та запутаність законодавства взагалі та дозвільної системи зокрема
- низький рівень захисту інвесторів (дотримання прав власності)

3. **Фінансові**

- нестача фінансових ресурсів, зокрема для реалізації програм залучення інвестицій та інфраструктурних проектів
- недостатній рівень фінансового забезпечення місцевих бюджетів

4. **Соціальні**

- психологічне відчуття незахищеності та відсутність впевненості у майбутньому.
- високий рівень безробіття, в тому числі серед молоді
- низький рівень доходів населення
- відсутність профорієнтації та пропаганди серед молоді
- невідповідність інтересів бізнесу інтересам громади

5. **Екологічні**

- недостатній рівень розвитку природоохоронної інфраструктури
- відсутність фінансових ресурсів для реалізації програм охорони довкілля
- нерозвиненість культури охорони довкілля
- низький рівень реалізації політики щодо природоохоронної тематики

6. **Кримінальні**

- високий рівень корупції
- адміністративне втручання в справи бізнесу
- високий рівень хабарництва

7. **Управлінські**

- відсутність механізмів реалізації програм залучення інвестицій на місцях
- застарілість та формальність програм залучення інвестицій
- недосконалість механізму інформаційного забезпечення інвесторів
- недостатній рівень залучення представників бізнесу до процесу складання програм
- відсутність державного планування ринку праці

Отримані результати дозволили виконати SWOT аналіз рівня інвестиційної привабливості регіонів України.

СВОТ аналіз регіонів України (за результатами поглибленого опитування експертів)

Регіон	Сильні сторони	Слабкі сторони	Загрози	Можливості
АР Крим	Розвинута інфраструктура, природно-рекреаційні ресурси	Забюрократизованість та корупція, низький рівень взаємодії бізнесу та наукових установ, неефективність роботи місцевої влади	Рейдерство, посилення соціальної напруги (меншини), подорожчання фінансових ресурсів	Реалізація потенціалу географічного розташування (туризм, енергетика, АПК)
Вінницька	Географічне розташування, транспортна доступність, активність регіон. влади	Корупція, низька частка промислового виробництва у ВРП	Нестача фінансових ресурсів та ускладнений доступ до них	Підвищення інформаційного забезпечення інвестиційної діяльності
Волинська	Близькість до кордону, розвинутий АПК	Пасивність регіональної влади, відсутність промислових зон та інфраструктури	Нестабільність	Підвищення компетенції представників влади
Донецька	Сприятливе бізнес-середовище (активність регіон. влади), природні ресурси, розвинута промисловість	Забруднене навколишнє середовище, відносини бізнесу з податковою та митною службою	Рейдерство, скорочення державної підтримки	Диверсифікація промислового виробництва, збільшення технологічності

Дніпропетровська	Сприятливе бізнес-середовище, захист інвестора; високий рівень знань випускників (кваліфіковані трудові ресурси), активність регіон. влади	Забруднене навколишнє середовище, відносини бізнесу з податковою службою	Залежність від природних ресурсів, тимчасові коливання попиту на ринках	Диверсифікація виробничої діяльності (підвищення ресурсозбереження)
Житомирська	Географічне розташування, активність регіон. влади, дешева робоча сила	Невідповідність освіти потребам ринку та низька якість робочої сили, корупція	Соціальна напруга, конфлікти між працівниками та працедавцями, скорочення державної підтримки	Підвищення кваліфікації профтех освіти
Закарпатська	Географічне розташування, природно-рекреаційні ресурси	Сезонна міграція робочої сили	Посилення соціальної напруги	Підвищення кваліфікації працівників, інформаційне забезпечення інвестиційної діяльності, впровадження нових технологій
Запорізька	Промислова інфраструктура, інженерно-технічні кадри	Інституційна незахищеність інвесторів, забруднене навколишнє середовище, низька якість медичного обслуговування	Погіршення стану інвестиційного середовища, рейдерство, тимчасові коливання попиту на ринках	Активізація ділової активності
Івано-Франківська	Активність регіональної влади, природно-рекреаційні ресурси, інвестиційна інфраструктура (вільні площі, ресурси)	Комунікації з владою ускладнені	Корупційно-бюрократичний апарат	Розвиток туризму, підвищення якості інвестиційних пропозицій, формування підприємницької мереж, кластерів

Київська	Розвинута інфраструктура, близькість до Києва	Корупція, низька якість медичного обслуговування, взаємодія бізнесу та науки	Соціальна напруга	Детінізація підприємницької діяльності; підвищення якості профтех освіти, впровадження нових технологій
Кіровоградська	Розвинутий АПК	Низька ємність регіонального ринку	Погіршення екології, міграція в столичний регіон, скорочення державної підтримки	Створення системи підтримки підприємництва
Луганська	Близькість до кордону, активність регіональної влади, природні ресурси	Інфраструктура (дороги, готелі), корупція, низький рівень взаємодії бізнесу та наукових установ	Відсутність інвестпроектів у виробничій сфері	Формування підприємницьких мереж, кластерів
Львівська	Близькість до кордону з ЄС, природні та трудові ресурси	Транспортна інфраструктура, централізація влади	Зменшення туристичних потоків, посилення проблем з підприємствами, що використовують застарілі технології	Спрощення митних процедур, впровадження нових технологій, концентрація ресурсів на пріоритетних проектах
Миколаївська	Транспортна інфраструктура	Несприятливе бізнес-середовище та позиція влади, низька якість медичного обслуговування, віддаленість від столиці	Міграція бізнесу в інші регіони	Розвиток АПК, підвищення компетентності регіон. влади
Одеська	Географічне положення (море), клімат	Неефективність дій влади щодо інвест. клімату, відсутність пром. майданчиків	Рейдерство	підвищення якості профтех освіти, розвиток інфраструктури

Полтавська	Активність регіон. влади, розвинутий АПК та підприємництво	Низький рівень інноваційної діяльності, залежність економіки регіону від декількох підприємств	Відсутність інвестпроектів у виробничій сфері	Підвищення ефективності роботи місцевої влади
Рівненська	сприятливе бізнес-середовище; активність регіон. влади	Недостатня кількість вільних земель, залежність від рішень центральних органів влади щодо корисних копалин	Погіршення екологічного стану, старіння виробничих фондів, вихід інвесторів з регіону	Промислові зони, формування підприємницької мережі, кластерів, захист інвесторів
Сумська	активність регіон. влади; високий рівень знань випускників, кордон з Росією,	Корупція, низький рівень інноваційної діяльності	Залежність від потужних містоутворюючих підприємств	покращання інвест. середовища
Тернопільська	Кадровий ресурс, географічне положення	Неефективність дій влади щодо інвест. клімату, в т.ч. нестабільність влади; низький рівень взаємодії бізнесу та наукових установ; низький рівень розвитку інфраструктури	Старіння виробничих фондів	Підвищення кваліфікації робочої сили, підвищення ефективності регіональної політики; активізація ділової активності
Харківська	Промислово-інтелектуальний капітал, активність регіон. влади	Корупція	Злиття бізнесу з регіон. владою, конфлікти між працівниками та працедавцями	вихід з тіні, підвищення кваліфікації влади щодо залучення інвестицій
Херсонська	Підтримка інвесторів, наявність портів	Нестача кадрів в АПК	Недостатній обсяг інвестицій у виробничу сферу; Тимчасові коливання попиту на ринках	Впровадження нових технологій

Хмельницька	Транспортні коридори, активність регіон. влади, природні ресурси	Віддаленість кордонів	Призупинення реалізації великих інвестпроектів	Оптимізація структури АПК, детінізація підприємницької діяльності
Черкаська	Кліматичні умови для АПК	Неефективність дій влади щодо інвест. клімату, нерозвинута інфраструктура	Тимчасові коливання попиту на ринках	впровадження нових технологій
Чернівецька	Близькість до кордону, інтелектуально-трудоий потенціал, забруднене навколишнє середовище	Забюрократизованість влади	Залежність від потужних підприємств, які підпорядковуються центральній владі	Підвищення правосвідомості населення
Чернігівська	Близькість до Києва та кордону, сировинна база	Низький рівень взаємодії бізнесу та наукових установ	Сильні негативні тенденції щодо скорочення населення (відсутність кадрів)	Скористатися можливостями транскордонної співпраці , та міжрегіонального співробітництва, розвиток АПК
Київ	Концентрація капіталу, ресурсів, високий рівень знань випускників, ємність ринку	Неефективність дій влади щодо інвест. клімату, високі операційні витрати	Нестабільність влади, масові акції протесту, скорочення інвестицій у виробництво	Підвищення ефективності роботи місцевої влади , забезпечення умов для сталого розвитку з урахуванням інтересів територіальної громади
Севастополь	Науковий потенціал, інфраструктура	Неефективність дій влади щодо інвест. клімату, низька якість медичного обслуговування	Погіршення демографічної ситуації	Підвищення якості інвестиційних пропозицій, подолання негативного іміджу закритого міста, підвищення підприємницької активності населення

14. Пропозиції щодо шляхів активізації інвестиційної активності

Активізація інвестиційної діяльності на рівні регіонів можлива за умови розробки комплексного механізму залучення інвестицій, основними складовими якого є:

1. Виконання регіональних програм залучення інвестицій, де чітко визначені цілі, а також шляхи та методи їх досягнення.
2. Розробка та відпрацювання інвестиційних проектів (інфраструктурних та за галузями економіки регіону).
3. Розробка чіткого механізму роботи з потенційними інвесторами.
4. Інформування інвесторів про створені та успішно реалізовані інвестиційні проекти (піар, веб-сторінки, каталоги, ярмаркові заходи, виставково-презентаційні заходи).
5. Формування сприятливого інвестиційного клімату.

Проблемні питання розвитку інвестиційної діяльності в регіоні можуть бути вирішені лише при умові реалізації комплексу заходів усіма учасниками інвестиційного процесу – владою та безпосередньо самими підприємствами (бізнесом).

ВЛАДНИЙ РІВЕНЬ

ДЕРЖАВНА влада

- створення привабливого інвестиційного клімату, який би передбачав взаємовигідні умови для залучення вітчизняних та зарубіжних інвесторів, які мають намір розвивати пріоритетні галузі економіки регіону.
- розробка механізмів державно-приватного партнерства, які б передбачали впровадження програм спільного фінансування проектів, які матимуть найбільший позитивний ефект на соціально-економічний розвиток регіону;

МІСЦЕВА влада.

На даному рівні заходи, спрямовані на формування привабливого інвестиційного клімату, можна поділити на 2 групи: економічні та організаційно-адміністративні заходи.

економічні заходи

- запровадити механізм проведення інвестиційних конкурсів, яким би враховувалися разом із економічною ефективністю, соціальні та екологічні ефекти для регіону.
- використання можливостей Дозвільного центру для проведення експертизи проектів відкрито та доступно в режимі «єдиного вікна», що сприятиме більш

активному залученню закордонних інвесторів та подоланню бюрократичних перепон.

- розвиток та підтримка регіональної інноваційно-інвестиційної інфраструктури: створення регіональних фінансово-кредитних та консалтингових установ, індустриальних парків, кластерів, технологічних платформ, програм підтримки інноваційних «старт-апів»;
- використання механізму обласного замовлення для шкіл, лікарень, місцевих органів влади тощо (за аналогією з державним замовленням) з наданням пріоритету вітчизняному товаровиробнику;

організаційно-адміністративні заходи, які потрібно проводити для підвищення інвестиційної привабливості регіону:

- активніше долучати до розробки інвестиційних пропозицій науково дослідні установи та підприємствами регіону
- налагодити практику інформування та навчання представників підприємств, суб'єктів малого та середнього підприємництва з питань охорони інтелектуальної власності, спрямоване на підвищення рівня обізнаності щодо значення інтелектуального капіталу, комерціалізації наукових ідей та пошуку інвесторів для їх подальшого впровадження у промисловість регіону;
- періодичне видання регіонального каталогу інвестиційних проектів для подальшої їх популяризації та розповсюдження серед потенційних інвесторів;
- здійснювати підтримку малого інноваційного підприємництва та створення бізнес-інкубаторів для навчання молодих підприємців сучасним меодам ведення бізнесу та взаємодії з потенційними інвесторами, відбору програм, проектів підтримки стартапів та пошуку інвесторів ;
- підготовка презентацій перспективних підприємств регіону для представлення їх на традиційних форумах торгово-промислових палат з метою поширення інвестиційних та інноваційних проектів підприємств та наукових організацій регіону за кордоном;
- допомога керівникам підприємств регіону щодо їх участі у бізнес-місіях закордоном з метою пошуку інвесторів і проведення ділових зустрічей за професійними напрямками, а також до їх участі в зарубіжних виставках зі своїми досягненнями і інвестиційними пропозиціями
- підготовка різноманітного інформаційного матеріалу для іноземних і вітчизняних інвесторів

РІВЕНЬ ПІДПРИЄМСТВ

Рівень підприємств:

- посилити діяльність, спрямовану на залучення інвестицій, а саме сформувати інвестиційну стратегію своїх підприємств, визначивши асортимент та номенклатуру продукції, що є більшою мірою конкурентоспроможна та провести оптимізацію виробництва
- визначити напрямки посилення виробничої кооперації підприємств, зокрема потенційну можливість їх участі у кластерних об'єднаннях, які існують на території регіону

- визначити, які наукові дослідження та прикладні розробки необхідні для підвищення ефективності виробництва на підприємствах та вжити заходів щодо налагодження зв'язків із потенційними розробниками вказаних наукових результатів

Реалізація на практиці запропонованих заходів дозволить частково зменшити ризики інвестиційної діяльності та відповідно підвищить рівень інвестиційної привабливості регіонів.

Звіт № 3

Аналіз можливостей та перешкод для інвестиційної діяльності в регіонах України

(на основі опитування керівників підприємств)

Зміст

1.....	Вступ	102
2.....	Характеристика вибірки	105
3.....	Ділове середовище	106
	Оцінка ділового середовища.....	106
	Оцінка змін ділового середовища у 2013 році	106
4.....	Кон'юнктура ринку	108
	Оцінка поточної кон'юнктури ринку	108
	Оцінка змін ринкової кон'юнктури у 2013 році	108
5.....	Привабливість області для започаткування та розвитку бізнесу	111
	Поточна привабливість області для започаткування бізнесу	111
	Очікувана привабливість області для започаткування бізнесу через 5 років	111
6.....	Джерела конкурентних переваг регіонів	113
	Кваліфіковані працівники	113
	Заробітна плата.....	115
	Нові технології.....	116
	Природні ресурси	116
	Доступність фінансових ресурсів.....	117
	Державна підтримка	119
7.....	Фактори, що обмежують збільшення виробництва	121
	Високий регуляторний тиск	121
	Корупція.....	122
	Розмір податків.....	123
	Брак замовлень та низький попит на продукцію.....	123
	Конкурентний тиск	125
	Інші фактори.....	127
8.....	Ризики для інвестицій	129
	Зміна ринкової кон'юнктури.....	129
	Несумлінні контрагенти	129

Рішення центральної влади	130
Рішення місцевої влади	132
Інші ризики	133

1. Вступ

Інвестиційна привабливість певного регіону держави залежить від низки факторів. За своєю природою їх слід поділити на дві групи – групу факторів національного (центрального) рівня та групу факторів місцевого (регіонального) рівня. Визначення таких факторів, а також оцінка їх впливу на інвестиційну привабливість регіонів України були предметом комплексного дослідження «Інвестиційна привабливість регіонів 2013», здійсненого у 2012 році Київським міжнародним інститутом соціології у співпраці з Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій (м. Київ).

Мета дослідження полягала у визначенні інвестиційного потенціалу, інвестиційних ризиків, інвестиційного клімату та рівня інвестиційної активності регіонів (областей) України та сформуванні рейтингу інвестиційної привабливості регіонів (областей) за цими показниками. У цьому звіті подані результати третього компонента комплексного дослідження «Інвестиційна привабливість регіонів 2013», який включає опитування 600 підприємств, що представляють усі області України, АР Крим, м. Київ та м. Севастополь. Керівники підприємств, як економічні суб'єкти, що включені в усі процеси економічної діяльності та ведення бізнесу, краще за інших можуть оцінити слабкі й сильні сторони ділового клімату певного регіону, визначити переваги та проблемні риси середовища, в якому вони діють, та оцінити фактори ризику інвестиційної діяльності, оскільки саме вони приймають рішення щодо розвитку власного бізнесу та щоденної операційної діяльності. Виявлення їхніх оцінок, очікувань та факторів, які впливають на їхні інвестиційні рішення, дозволять описати та проаналізувати інвестиційний клімат, можливості та перешкоди розвитку бізнесу в кожному окремому регіоні.

Дослідження проведено методом опитування, яке проходило у формі особистого інтерв'ю із керівниками підприємств, які здійснювали інвестиції протягом останніх десяти років. Підприємства представляють усі 27 регіони України (24 області, АР Крим, міста Київ та Севастополь) та промисловий і непромисловий сектори економіки. Опитування здійснювалося за анкетною, яка містила запитання, об'єднані у такі блоки:

11. Інформація про підприємство
12. Оцінки та очікування
13. Інвестиційна діяльність підприємства
14. Екологія та охорона здоров'я в області
15. Інфраструктура в області
16. Освіта та людський капітал в області
17. Ефективність роботи державних органів в області
18. Доступ до фінансування
19. Регіональна економіка
20. Інновації
21. Прийняття рішень

Блок «Інформація про підприємство» складається із таких запитань, як розмір та структура власності підприємства, основний вид його діяльності, наявність експорту та наявність медичного страхування для працівників.

У блоці «Оцінки та очікування» підприємства оцінюють поточну кон'юнктуру ринку та ділове середовище у регіоні, а також прогнозують їхній стан у майбутньому. Крім цього, інвестори також оцінюють привабливість відповідно області, міста чи автономної республіки для започаткування бізнесу на час опитування, а також прогнозують, яким буде рівень цієї привабливості через п'ять років.

Запитання блоку «Інвестиційна діяльність підприємства» мають на меті визначити джерела інвестиційного капіталу підприємств, оцінити успішність здійснених інвестицій та перспективи здійснення інвестицій у майбутньому. Також у цьому блоці оцінюється ступінь впливу різноманітних ризиків та перешкод на інвестиційну діяльність підприємства.

Блок «Екологія та охорона здоров'я в області» включає оцінку екологічного стану регіону, а також доступності і якості медичного забезпечення. Крім цього, виходячи із міркувань про те, що підприємство може нести втрати від незадовільного здоров'я працівників, спричиненого наявністю певних захворювань, підприємствам пропонувалось оцінити вплив таких захворювань на їхню діяльність.

Блок «Інфраструктура в області» містить як загальну шкалу оцінки рівня розвитку інфраструктури в регіоні, так і окремих складових інфраструктури, таких як дорожнє та залізничне сполучення, електропостачання, водопостачання, Інтернет, телефонія та інших.

«Освіта та людський капітал в області» – це блок, присвячений оцінці таких питань, як відповідність рівня знань випускників шкіл, ПТУ та вищих навчальних закладів регіону потребам підприємства, наявність конфліктів між працедавцями та працівниками, а також кваліфікації працівників та можливостей її підвищення.

Блок «Ефективність роботи державних органів в області» має на меті визначення ступеню прозорості процесу державних закупівель, проблемності захисту прав власності, незалежності судів, поширеності хабарництва, ефективності оскарження незаконних дій представників органів влади, а також інших показників. Крім цього, представники підприємств оцінюють ступінь залучення їх місцевими органами влади до прийняття рішень та ступінь інформування їх місцевими органами влади, в тому числі про можливості для інвестування в регіоні. Крім того, тут представники підприємств оцінюють в цілому ефективність роботи окремих органів влади на місцевому рівні, зокрема Державної податкової служби, прокуратури, МВС, Єдиних дозвільних центрів та інших органів влади.

Оцінка доступу до фінансування у відповідному блоці базується на оцінці доступності кредитів та асортименту банківських послуг у регіоні. Також оцінюється доступність альтернативних джерел фінансування.

Блок «Регіональна економіка» досліджує вплив виробничих зв'язків між підприємствами, а також обміну досвідом щодо реалізації інвестиційних проектів на привабливість області. Також у цьому блоці підприємства оцінюють рівень регіональної ділової активності та роль, яку відіграють природні ресурси в регіоні для виробничої діяльності.

Джерела конкурентних переваг регіону, а саме нові технології, кваліфіковані працівники, дешеві фінансові ресурси та інші, оцінюються в блоці «Інновації». Крім цього, тут підприємства повідомляють про співпрацю з науково-дослідницькими організаціями та оцінюють доступність передових технологій для діяльності кожного з них. І, нарешті, блок «Прийняття рішень» передбачає вибір підприємствами факторів, які обмежують збільшення їхніх обсягів виробництва.

Анкета містить два типи питань:

4. Питання з номінальною шкалою – тобто питання, де респондентам було запропоновано обрати один (або декілька) з наявних варіантів відповіді, що описують, те чи інше явище (наприклад, вибрати зі переліку факторів, ті, перешкоджають розвитку бізнесу).
5. Питання зі порядковою шкалою - питання, в яких респондентам було запропоновано, оцінити вказаний показник за 10 бальною шкалою, де 0 –

мінімальне, що означає негативну характеристику явища чи негативний вплив одного фактора на інший, а 10 максимальне значення — що означає позитивну характеристику явища, або позитивний вплив фактора на фактор. Отримані оцінки групувалися так: 0-3 – погано, 4-6 – задовільно, 7-10 – добре.

На основі отриманих відповідей було здійснено аналіз факторів, які впливають на інвестиційний потенціал регіонів. На основі аналізу був складений рейтинг інвестиційної привабливості регіонів із детальним описом інвестиційного клімату в кожному регіоні. Виходячи із результатів дослідження, для кожного регіону були подані рекомендації щодо покращення інвестиційної привабливості.

2. Характеристика вибірки

Генеральна сукупність дослідження – підприємства усіх регіонів (областей) України, які здійснювали інвестиції протягом останніх десяти років (з 2002 до 2012 року). Розмір вибіркової сукупності становить 600 одиниць спостереження.

Побудова вибірки складається з двох етапів.

Перший етап. На першому етапі вибірка будується методом квотної направленої вибірки. Квоти об'єктів спостереження сформовані за географічним (адміністративно-територіальним) розташуванням (локацією). Зокрема, відібрано географічні одиниці (адміністративно-територіальні одиниці України – області, Автономна Республіка Крим та міста Київ та Севастополь) та визначено кількість респондентів в кожній локації. Критеріями визначення кількості об'єктів спостереження на першому етапі є наступні показники державної статистики:

- Кількість населення в працездатному віці за регіонами.
- Кількість суб'єктів Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України (ЄДРПОУ) за регіонами.
- Валовий регіональний продукт (валова додана вартість за регіонами).

Крок 1. На основі комбінації критеріїв відбору, із застосуванням математико-статистичних методів, визначено ваги для кожного регіону (адміністративно-територіальної одиниці). Із врахуванням ваг, визначено кількість об'єктів спостереження для кожної адміністративно-територіальної одиниці.

Крок 2. Визначено також мінімально необхідну кількість респондентів у кожному регіоні, враховуючи математико-статистичні вимоги до мінімально достатньої кількості об'єктів спостереження для самостійної генерації даних за кожною окремою квотою. Мінімально необхідною кількістю об'єктів спостереження в одній адміністративно-територіальній одиниці визначено 20 об'єктів спостереження.

Далі кількість об'єктів спостереження для кожного регіону була скоригована.

Крок 3. Адміністративно-територіальні одиниці було поділено на 4 групи за кількістю об'єктів спостереження (групи визначені на основі показника дисперсії всередині групи), визначено два крайніх (мінімальне та максимальне) значення, які не ввійшли до жодної із груп.

Крок 4. Обчислено відхилення від середньо групового значення кожної квоти (адміністративно-територіальної одиниці) та визначена кількість респондентів для кожної групи.

Крок 5. Враховуючи вимогу до мінімально необхідної кількості об'єктів спостереження в кожній адміністративно-територіальної одиниці, кількість груп скорочено до 3 без урахування максимального та мінімального крайніх значень. Відповідно, була визначена кількість респондентів для кожної з трьох нових груп.

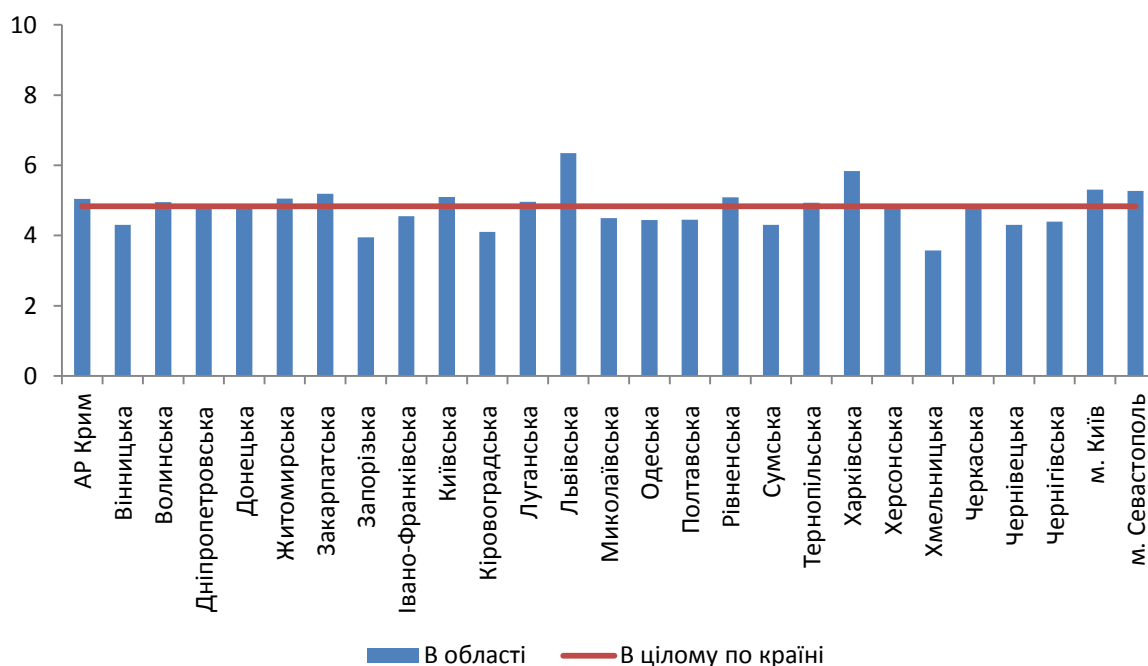
Другий етап. На другому етапі побудови вибіркової сукупності формуються квоти для відбору об'єктів спостереження в середині кожної адміністративно-територіальної одиниці. Емпіричним виміром критерію відбору на другому етапі визначено структуру валової доданої вартості за видами економічної діяльності для кожної адміністративно-територіальної одиниці.

3. Ділове середовище

Оцінка ділового середовища

Інвестори не вважають поточне ділове середовище сприятливим. Середня оцінка цього показника в Україні становить 4,83 бали за шкалою від 0 до 10, що є нижчим за середню поділку. Оцінка ділового клімату в різних областях коливається від 6,35 балів у Львівській області до 3,57 балів у Хмельницькій. Ці крайні значення є відносно поляризованими, оскільки оцінки 24 із 27 регіонів перебувають у діапазоні від 4 до 6 балів. Регіони, які оцінюють діловий клімат краще – це Харківська область (5,84 бали), м. Київ (5,31), м. Севастополь (5,27), та Закарпатська область (5,19). Разом з тим, деякі області оцінюють сучасний стан ділового клімату нижче, ніж в середньому по Україні. Це, зокрема, Запорізька область (3,95), а також Кіровоградська (4,1), Сумська (4,3), Чернівецька (4,3), Вінницька (4,3), Чернігівська (4,4), Одеська (4,44), Полтавська (4,45), Миколаївська (4,5) та Івано-Франківська (4,55) області.

Рисунок 3.1. Оцінка ділового середовища

Джерело: опитування керівників підприємств

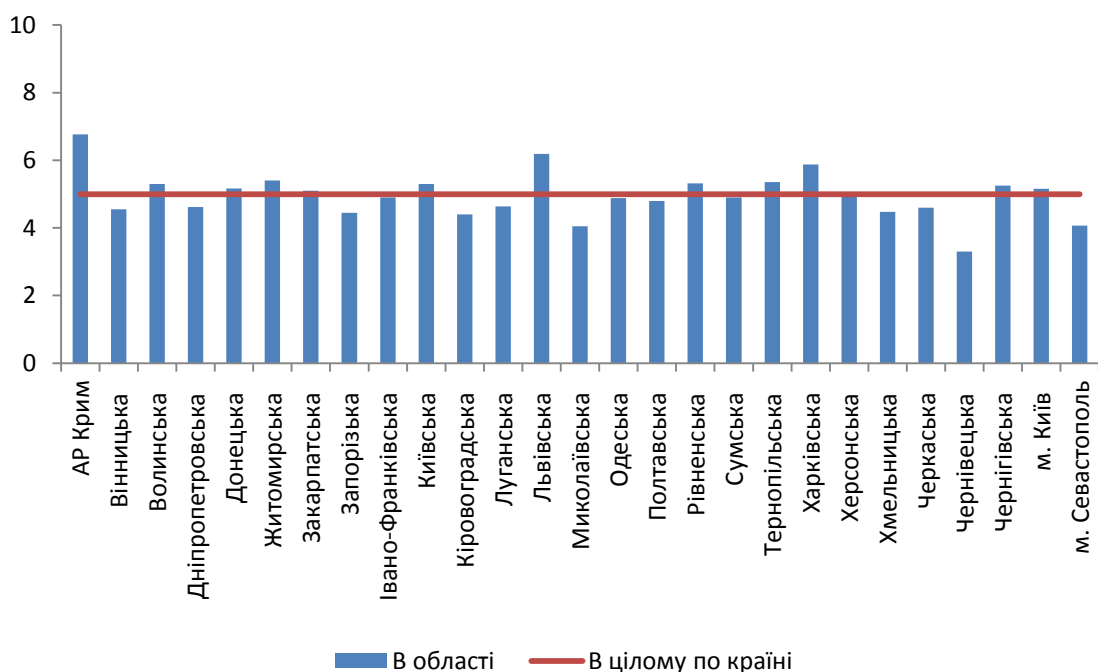
Оцінка змін ділового середовища у 2013 році

Дещо оптимістичніше представники підприємств оцінюють перспективи ділового середовища у наступному році. Середня оцінка змін ділового середовища у 2013 році дорівнює 5 балам, що збігається із середньою позначкою на шкалі від 0 до 10. Більшість регіонів оцінили майбутні зміни ділового клімату від 4 до 6 балів. Кращі прогнози тільки в Автономній Республіці Крим, де представники підприємств оцінили зміну ділового клімату у 2013 році в середньому на 6,76 балів, та Львівська область, де відповідна оцінка становить 6,19 балів. Першість у песимістичних прогнозах щодо ділового клімату належить

Чернівецькій області, де зміни ділового середовища найближчим часом оцінюються в середньому на 3,3 бали.

Із помітним відривом наступне місце за негативними прогнозами займає Миколаївська область (4,05 бали) і відразу після неї – м. Севастополь (4,07 балів). Серед областей із негативними прогнозами також Кіровоградська (4,4), Запорізька (4,45), Хмельницька (4,48) та Вінницька (4,55). З іншого боку, у Харківській переважають більш оптимістичні погляди на ділове середовище наступного року: середня оцінка дорівнює 5,88 балам. Також до областей із порівняно кращими сподіваннями на зміни ділового клімату слід віднести Житомирську (5,4 бали), Тернопільську (5,35), Рівненську (5,32), Київську (5,3) та Волинську (5,3) область.

Рисунок 3.2. Показник «Очікуваний стан ділового середовища»

Джерело: опитування керівників підприємств

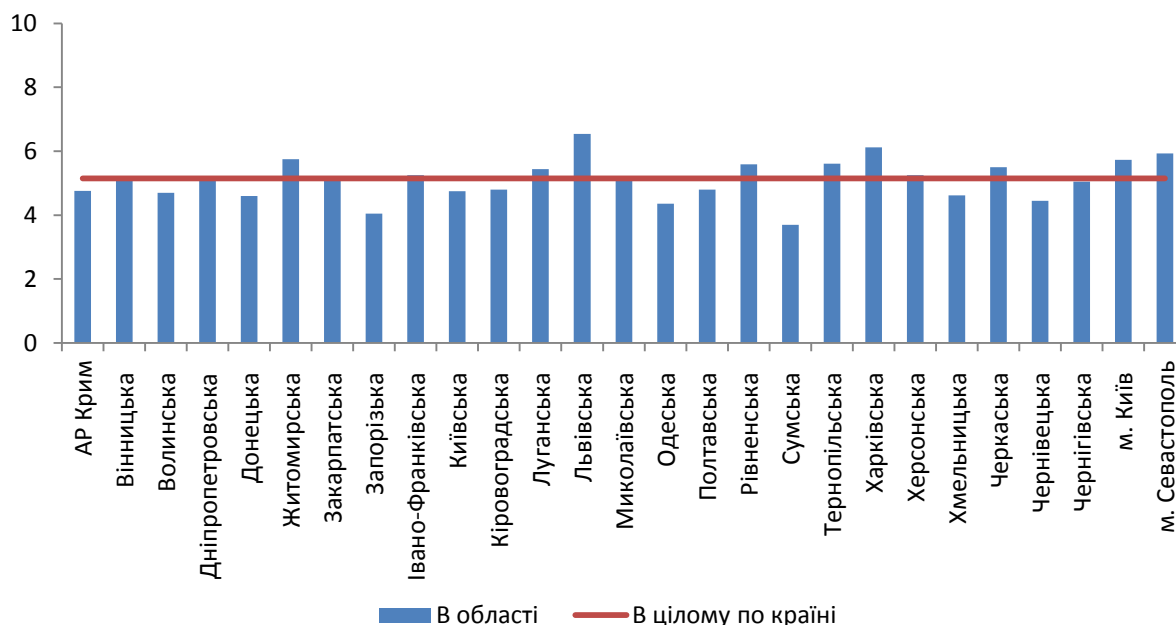
Резюме: В цілому по Україні оцінки стану поточного та майбутнього ділового середовища є в цілому нейтральними. Оцінки є також досить однорідними: більшість областей оцінює як поточний діловий клімат, так і його майбутній стан на рівні від 4 до 6 балів. Така відносна гомогенність може свідчити про те, що поточний діловий клімат формується на національному рівні та мало залежить від особливостей певного регіону. Львівська область належить до тих регіонів, де і поточні оцінки, і прогнози на майбутнє досить позитивні. Натомість Кіровоградська область займає останні місця за оцінками як на 2012, так і на 2013 рік. Крім того, між теперішніми оцінками ділового клімату та прогнозами на майбутнє існує позитивна кореляція: ті підприємства, які позитивно оцінили стан ділового клімату у 2012 році, очікують, що клімат у 2013 році теж буде сприятливим. А ті підприємства, які оцінили стан ділового клімату у 2012 році як негативний, вважають, що у 2013 році він буде несприятливим.

4. Кон'юнктура ринку

Оцінка поточної кон'юнктури ринку

В середньому по Україні інвестори оцінюють поточну кон'юнктуру на рівні 5,15 балів за шкалою від 0 до 10. Найкраща ситуація у Львівській області: тут середня оцінка ринку з точки зору представників підприємств становить 6,54 бали. Підприємства Харківської області також дають досить високі оцінки ринковій кон'юктурі – на рівні 6,12 балів. Високо оцінили ситуацію на ринку і в таких регіонах, як м. Севастополь (5,93 бали), Житомирська область (5,75), м. Київ (5,73), та Тернопільська (5,61) і Рівненська (5,59) області. З іншого боку, у Сумській області переважають негативні погляди на ситуацію на ринку: середнє значення поточних оцінок складає 3,7 бали. Низько оцінили поточну ринкову кон'юнктуру в Запорізькій області (4,05 бали), а також в Одеській (4,36) та Чернівецькій (4,45) областях.

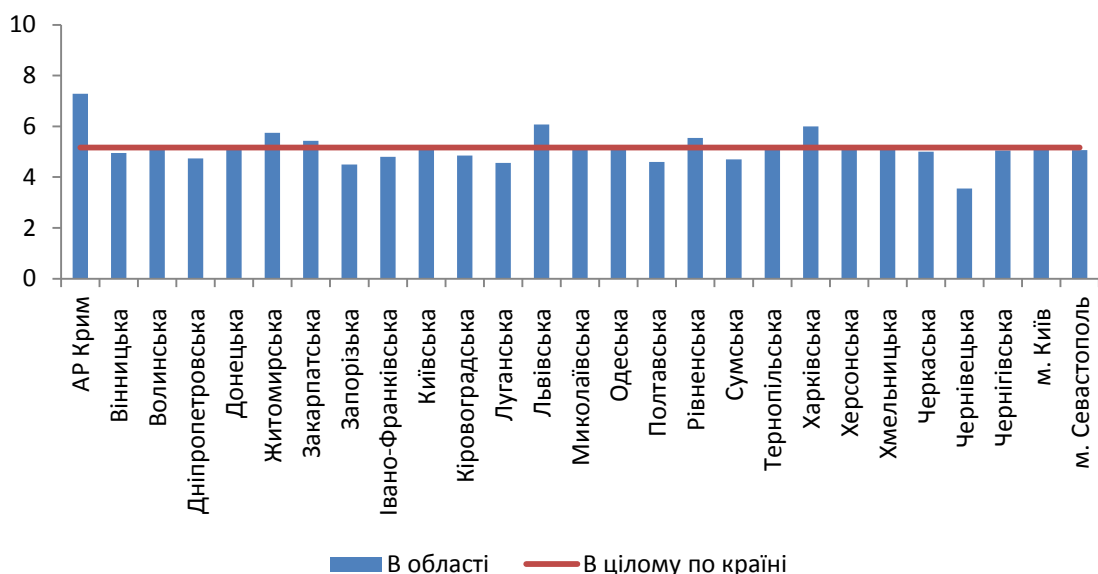
Рисунок 4.1. Оцінка кон'юнктури ринку

Джерело: опитування керівників підприємств

Оцінка змін ринкової кон'юнктури у 2013 році

Підприємства не очікують суттєвих змін кон'юнктури ринку 2013 році. Вони схильні давати середні оцінки за шкалою від 0 до 10, яка вимірює прогнози щодо змін кон'юнктури ринку наступного року, що означає без суттєвих змін. Одна третя усіх опитаних інвесторів (37,5%) зупинилися на позначці 5 на цій шкалі. В результаті, середнє значення очікуваних змін ситуації на ринку для підприємств дорівнює 5,16 в цілому по Україні, що практично не відрізняється від теперішніх оцінок. Прогнози підприємств у різних областях досить подібні. Суттєво відрізняються від інших лише два регіони: у кращий бік – Автономна Республіка Крим, де середнє значення очікуваних змін складає 7,29 балів, та у гірший бік – Чернівецька область, у якій ці очікування в середньому сягають лише 3,55 балів.

Рисунок 4.2. Очікувана кон'юнктура ринку

Джерело: опитування керівників підприємств

Львівську, Харківську та Житомирську області слід зарахувати до регіонів із найвищими оцінками поточної кон'юнктури ринку із 6,08, 6,00 та 5,75 балами відповідно. Також порівняно високі оцінки характерні для Рівненської (5,55 балів) та Закарпатської (5,43) областей. Натомість у Запорізькій (4,5 бали), Луганській (4,56), Полтавській (4,6), Сумській (4,7) та Дніпропетровській (4,74) областях оцінки помірно низькі.

Оцінка змін кон'юнктури ринку у 2013 році: Запорізька, Луганська, Дніпропетровська, Полтавська та Сумська області

Список областей, які найбільш песимістично оцінили зміни ринкової кон'юнктури у 2013 році, значною мірою збігається з переліком регіонів, економіка яких найбільше залежить від переробної промисловості. У Запорізькій області у цьому сегменті створюється 27,9% валового регіонального продукту (ВРП), у Луганській — 25,8%, у Дніпропетровській та Полтавській — 21,8%, у Сумській — 17,4%³². Переробна промисловість є одним з секторів в економіці, які найбільше постраждали від економічного спаду у 2012 році. За даними Державної служби статистики, у третьому кварталі 2012 року обсяг валової доданої вартості у цьому секторі скоротився на 6,4% порівняно з аналогічним періодом минулого року в цілому по Україні. Тому порівняно песимістична оцінка перспектив зміни ринкової кон'юнктури у перелічених вище областях може бути пов'язана з негативними очікуваннями скорочення попиту на промислову продукцію, перш за все на зовнішніх ринках.

Спад у будівництві та сільському господарстві був глибшим, ніж у промисловості — на 15,6% та 8,4% відповідно. Проте будівництво не становить значної частки в економіці жодного регіону (максимум — 5,4% ВРП у Автономній республіці Крим). А чутливість ділового середовища до зменшення обсягів виробництва у сільському господарстві є меншою, ніж до спаду у промисловості, оскільки для аграрного сектору характерне

³² Власний підрахунок на основі даних статистичного збірника «Регіони України» 2012

чергування врожайних та неврожайних періодів. Тому вплив погіршення ситуації у промисловості на оцінку змін кон'юнктури ринку у 2013 році був найбільш вираженим.

Варто зауважити, у двох з семи регіонів, які входять до числа лідерів в Україні за часткою переробної промисловості у ВРП, думки про напрямок зміни ринкової кон'юнктури у 2013 році були більш оптимістичними. Мова йде про Донецьку область (де частка переробної промисловості у ВРП дорівнює 28,4%) та Черкаську (22%) область.

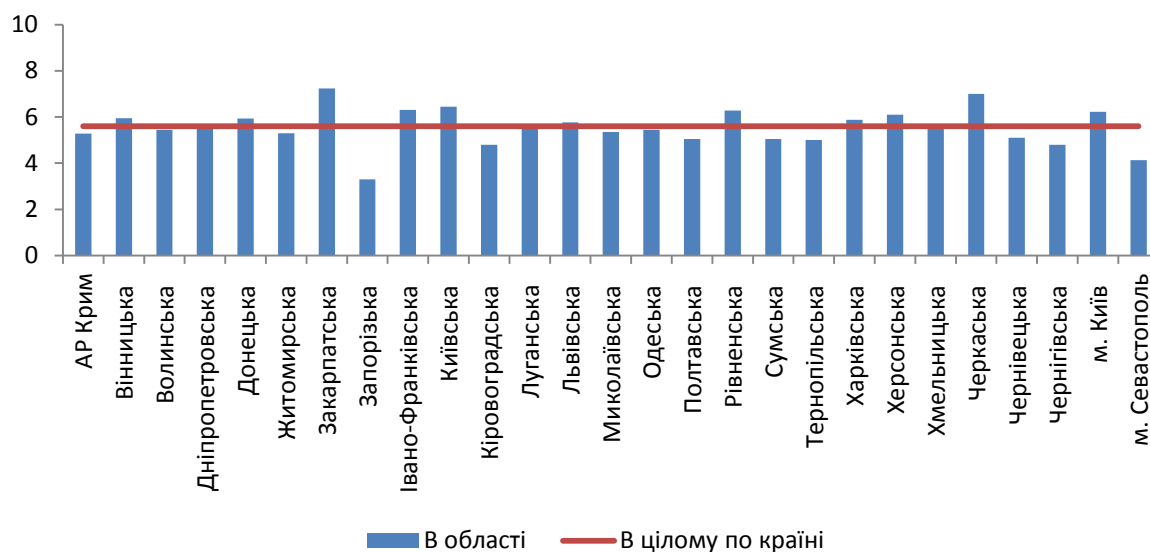
Резюме: Інвестори не можуть назвати поточну ринкову кон'юнктуру ні дуже сприятливою, ні надто несприятливою. Їхні оцінки та прогнози досить обережні: вони зосереджені навколо середніх значень за поданими шкалами. Між поточними оцінками ситуації на ринку та прогнозами на наступний рік існує позитивний зв'язок: чим краще підприємства говорять про поточну кон'юнктуру, тим більш оптимістичні прогнози на майбутнє вони мають. Це особливо яскраво видно на прикладі Львівської, Харківської та Житомирської областей, де інвестори високо оцінюють як поточну, так і майбутню ситуацію на ринку, а також у випадку із Запорізькою областю, в якій бали і щодо 2012, і щодо 2013 років однаково низькі. Та загалом рівень прогнозованих змін ринкової кон'юнктури практично не відрізняється від її теперішніх оцінок. Іншими словами, підприємства не сподіваються на суттєві зміни ситуації на ринку.

5. Привабливість області для започаткування та розвитку бізнесу

Поточна привабливість області для започаткування бізнесу

Інвестори оцінюють привабливість областей для започаткування та розвитку бізнесу дещо вище середнього рівня: на 5,59 балів в цілому по Україні. Їхні оцінки досить диверсифіковані у різних регіонах. Максимальні позитивно оцінюють умови для заснування та розвитку бізнесу у Закарпатській області: в середньому на 7,24 бали. Також високі бали області з точки зору можливостей для бізнесу дають підприємства Черкаської області: 7 балів в середньому. Але Запорізька область відрізняється протилежними оцінками. Там середовище для нового бізнесу оцінюють в середньому лише на 3,3 бали.

Рисунок 5.1. Поточна привабливість області для започаткування бізнесу

Крім цього, інвестори вважають не зовсім привабливими для започаткування та зростання бізнесу м. Севастополь (4,13 балів), а також Чернігівську (4,8) та Кіровоградську (4,8) області. Серед регіонів, привабливих для розвитку власної справи, слід зазначити Київську (6,45), Івано-Франківську (6,3) та Рівненську (6,27) області, а також м. Київ (6,22).

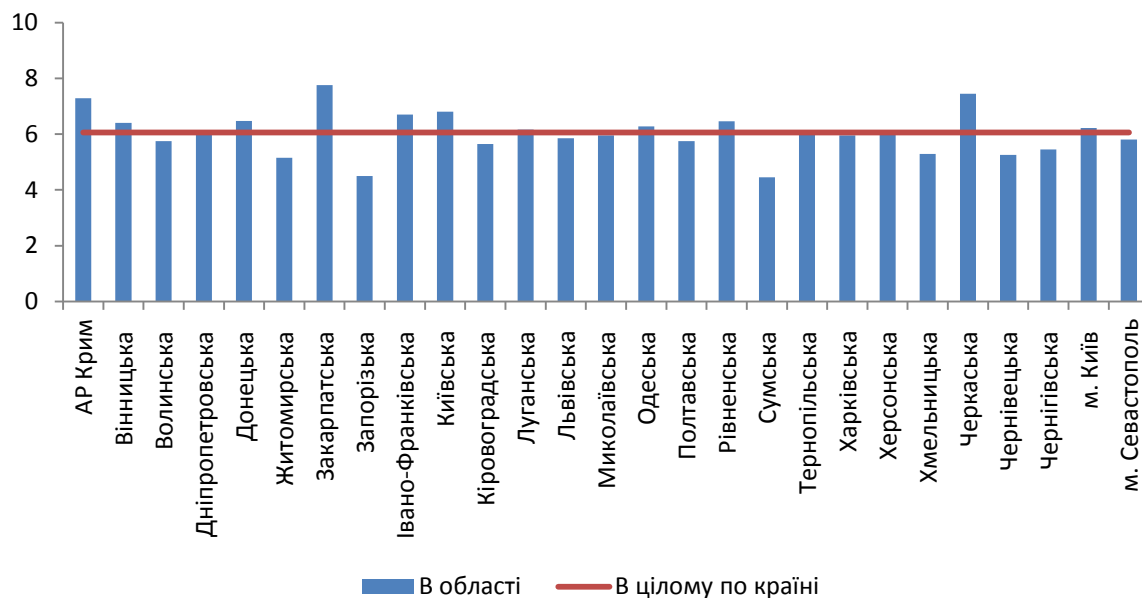
Очікувана привабливість області для започаткування бізнесу через 5 років

Підприємства вважають, що через 5 років ті регіони, де вони знаходяться, стануть ще більш привабливими для започаткування та розвитку бізнесу. Середнє значення очікувань для України в цілому перевищує поточні оцінки і дорівнює 6,06 балам за шкалою від 0 до 10. Більшість опитаних високо оцінює шанси регіонів України на підвищення привабливості для бізнесу. Особливо оптимістично на майбутнє власних регіонів дивляться інвестори Закарпатської області (7,76 балів у середньому), а також Черкаської області (7,45 балів) та Автономної Республіки Крим (7,29).

Порівняно високими є очікування і в таких областях, як Київська (6,8 балів), Івано-Франківська (6,7), Донецька (6,47), Рівненська (6,45) та Вінницька (6,4). А в таких

областях, як Запорізька (4,5 балів), Житомирська (5,15), Хмельницька (5,29) та Чернігівська (5,45) найменше підприємств надіються на те, що через 5 років їхня область стане більш сприятливою для заснування і розвитку власної справи.

Рисунок 5.2. Очікувана привабливість області для започаткування бізнесу через 5 років

Резюме: Інвестори оцінюють привабливість регіонів для започаткування та розвитку бізнесу вище середнього та мають в основному оптимістичні очікування на майбутнє. Між поточними оцінками та очікуваннями на період через 5 років прослідковується позитивний зв'язок: підприємства ймовірно оцінять перспективи для розвитку бізнесу в області в майбутньому приблизно так, як оцінюють теперішню ситуацію. Ця закономірність справджується, зокрема, у Закарпатській, Черкаській, Київській, Івано-Франківській та Рівненській області, де високі оцінки привабливості області для нового бізнесу зараз відповідають оптимістичним очікуванням на майбутнє, та у Запорізькій області, проте із протилежною залежністю.

6. Джерела конкурентних переваг регіонів

Представникам підприємств було запропоновано охарактеризувати умови для розвитку підприємств у регіонах: з одного боку, відзначити основні джерела конкурентних переваг, з іншого — вибрати фактори, які обмежують збільшення обсягів виробництва. Перелік джерел конкурентних переваг та несприятливих факторів дозволяв оцінити умови для розвитку підприємств за таким аспектами:

- інституційним (регуляторний вплив, податковий тиск, державна підтримка);
- ресурсним (наявність та доступність людських, фінансових, природних ресурсів);
- ринковим (величина попиту, рівень конкуренції);
- технологічним (наявність нових чи застарілих технологій);
- інфраструктурним.

Опитування показало, що розподіл думок стосовно основних джерел конкурентних переваг є нерівномірним. Немає жодного сприятливого фактору, який би в середньому по Україні відзначили більше 50% представників підприємств³³. Майже всі з зазначених у переліку факторів отримали від 17% до 29% «голосів» опитаних. Відсутність факторів, які б назвала більшість опитаних, може віддзеркалювати як існування різниці у наборі сильних сторін між регіонами, так і наявність відмінностей у сприйнятті ділового середовища окремими підприємствами. Наведений нижче аналіз показує, що перше з цих пояснень має право на існування: розподіл оцінок має виражені регіональні особливості. На думку представників підприємств, між регіонами є суттєві відмінності з точки зору умов для інвестиційної діяльності.

В цілому по Україні найважливішими джерелами конкурентних переваг для підприємств є наявність кваліфікованих кадрів (її відзначили 43,9% респондентів в середньому по країні), а також низька зарплата (28,5%). Нижче наведено аналіз оцінки факторів, що є джерелами конкурентних переваг для підприємств у регіонах — кваліфікованої робочої сили, низької заробітної плати, нових технологій, корисних копалин, доступності фінансових ресурсів та державної підтримки.

Кваліфіковані працівники

Як вже було зазначено, якість робочої сили стала головним джерелом конкурентної переваги для підприємств на загальноукраїнському рівні. Важливість цього фактору відзначили 43,9% респондентів. Але регіональні оцінки є значно диверсифікованими: частка опитаних, які вважають наявність кваліфікованих працівників одним з джерел конкурентних переваг, досить рівномірно розподілена в діапазоні від 24% до 67,7% для переважної більшості регіонів (24 з 27). Найбільше опитаних наголосили на важливості цього фактору у Одеській області (84%). Якість робочої сили є особливо сильною стороною ще у чотирьох регіонах, в яких її відзначили більше 60% респондентів: у Києві (66,7%), Вінницькій (65%), Кіровоградській (60%) та Чернігівській (60%) областях. На протилежному кінці шкали оцінок шість регіонів, у яких наявність кваліфікованих працівників вважають сприятливим фактором розвитку підприємств менше 30% опитаних:

³³ В цьому питанні респондент міг зазначити кілька джерел конкурентних переваг підприємств регіону, а також кілька факторів, які обмежують збільшення обсягів виробництва, тому сума факторів перевищує 100%

Волинська (5%), Миколаївська (15%), Луганська (24%), Сумська (25%) області, Автономна республіка Крим (26,7%) та Хмельницька (28,6%) область.

Кваліфіковані працівники: Одеська, Вінницька, Кіровоградська, Чернігівська області та місто Київ

Висока оцінка ролі кваліфікованих працівників у формуванні інвестиційної привабливості регіонів не свідчить автоматично про високу якість робочої сили. Регіони, представники яких найактивніше називали кваліфікованих працівників в числі місцевих переваг, не завжди відзначаються високим рівнем розвитку освіти. Зокрема, Вінницька та Чернігівська області входять в групу восьми регіонів, які мають найменшу частку населення з повною або базовою вищою освітою. У цих регіонах частка осіб, які закінчили ВНЗ II-IV рівня акредитації, становить відповідно 16,4% та 15,1% (серед осіб старше 6 років)³⁴. У Кіровоградській області цей показник є близьким до середнього рівня — 19% (в цілому по Україні частка населення з повною або базовою вищою освітою становить 21,1%). Хоча у Києві та у Одеській області ситуація є протилежною. Київ займає перше місце в Україні за часткою осіб, що закінчили ВНЗ II-IV рівня акредитації (41,4%), Одеська область — третє місце (27%).

Однак ці ж регіони належать до числа аутсайдерів з точки зору частки рівня професійно-технічної освіти. Київ та Одеська області входять у трійку регіонів з найменшою в Україні часткою населення, які мають такий рівень освіти (відповідно 13,3% та 15,8% у структурі населення старше 6 років). У Вінницькій та Кіровоградській областях частка осіб, які мають професійно-технічну освіту, є близькою до загальноукраїнської — 21,1% та 23,8% відповідно (в середньому по країні цей показник становить 21,3%). Тільки Чернігівська область є одним з лідерів в Україні за кількістю випускників професійно-технічних навчальних закладів, які не отримали іншого диплому. Частка таких осіб в області становить 31,3%, за цим показником область посідає друге місце в Україні.

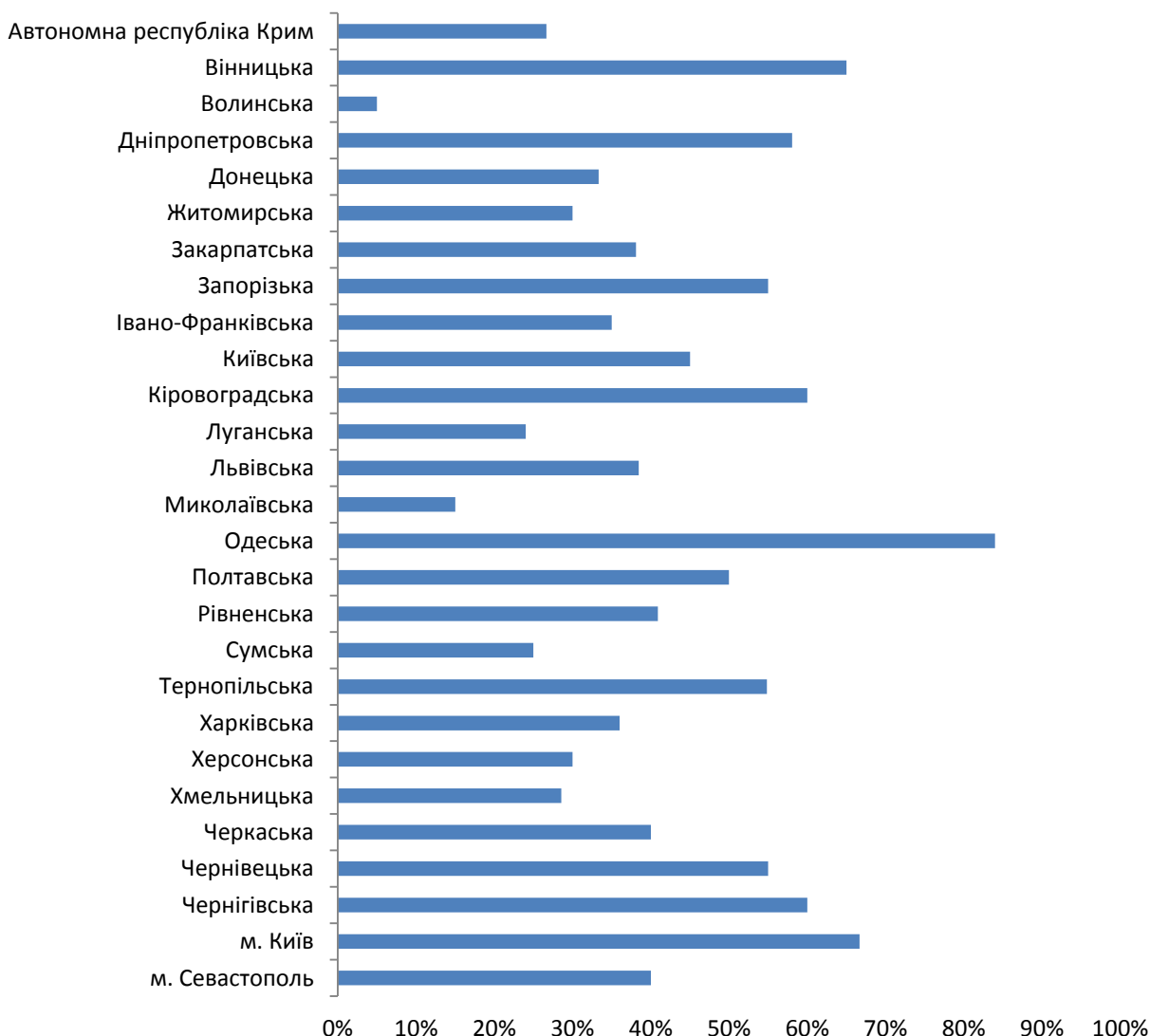
Крім цього, для Києва та Одеської області характерна низька активність підприємств у царині післядипломного навчання працівників. Відповідно до звітів підприємств, які мають у штаті більше 10 осіб, у 2011 році в цих регіонах на курсах підвищення кваліфікації навчалися 6,4% працівників, що є найнижчим рівнем в Україні³⁵. У Вінницькій та Чернігівській областях їх частка була нижче середнього по Україні рівня (9,1%) — 7,4% та 7,3% відповідно. Лише у Кіровоградській області частка працівників, які навчалися на курсах підвищення кваліфікації, була вища за середню (9,9%), але віддалена від максимальної (13,1% у Донецькій області).

Тому можна припустити, що у частині регіонів представники підприємств акцентували увагу на кваліфікації працівників через відсутність у їх регіонах інших виражених факторів інвестиційної привабливості, зокрема значних покладів природних ресурсів чи нових технологій.

³⁴ Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2012 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України). Київ, 2012.

³⁵ Джерело: Статистичний збірник «Регіони України», Київ, 2012. До числа працівників, які пройшли навчання на курсах підвищення кваліфікації, не включені особи, які навчалися за рахунок центрів зайнятості або за власні кошти

Рисунок 6.1. Частка опитаних представників підприємств, які вважають наявність кваліфікованих працівників джерелом конкурентної переваги підприємств регіону

Джерело: результати опитування представників підприємств

Заробітна плата

В цілому по Україні дешевизна робочої сили є джерелом конкурентних переваг на думку лише 28,5% представників підприємств. Оцінка цього фактору розподілена між регіонами більш рівномірно, ніж попереднього. У 16 з 27 областей частка респондентів, які визнають важливість цього фактору, становить від 20% до 40%. Є лише п'ять регіонів, де більше 40% опитаних назвали низьку заробітну плату однією з сильних сторін регіону. Це Крим (60%), Закарпатська (57,1%), Вінницька (50%), Одеська (48%) та Харківська (44%) області.

Найменше представників підприємств називають цей фактор у числі джерел конкурентних переваг у шести областях (в цих регіонах частка таких респондентів

становить менше 20%): у Дніпропетровській (9,7%), Донецькій (10%), Київській (15%), Львівській (15,4%), Луганській (16%) та Рівненській (18,2%). Наявність в цій групі Дніпропетровської, Донецької, Київської та Луганської областей є цілком закономірною — вони входять до числа п'яти регіонів з найвищою середньою зарплатою в Україні³⁶. У Києві, який також входить до п'ятірки зарплатних лідерів, частка респондентів, які вважають низьку зарплату конкурентною перевагою міста, перебуває на середньому для України рівні — 31,1%.

Нові технології

Кількість опитаних представників підприємств, які вважають наявність нових технологій однією з сильних сторін регіону, становить 26,4% в середньому по Україні. За регіонами оцінка цього фактору розподілена нерівномірно. Найвище роль нових технологій оцінили у Харківській та Миколаївській областях, де цей чинник відзначили відповідно 56% та 55% опитаних. Ще у п'яти регіонах оцінка ролі нових технологій є суттєво вищою за середню. До цієї групи також входять регіони з порівняно розвиненою переробною промисловістю: Одеська (44%) та Львівська (42,3%) області, Київ (35,6%), Дніпропетровська (35,5%) та Запорізька (35%) області.

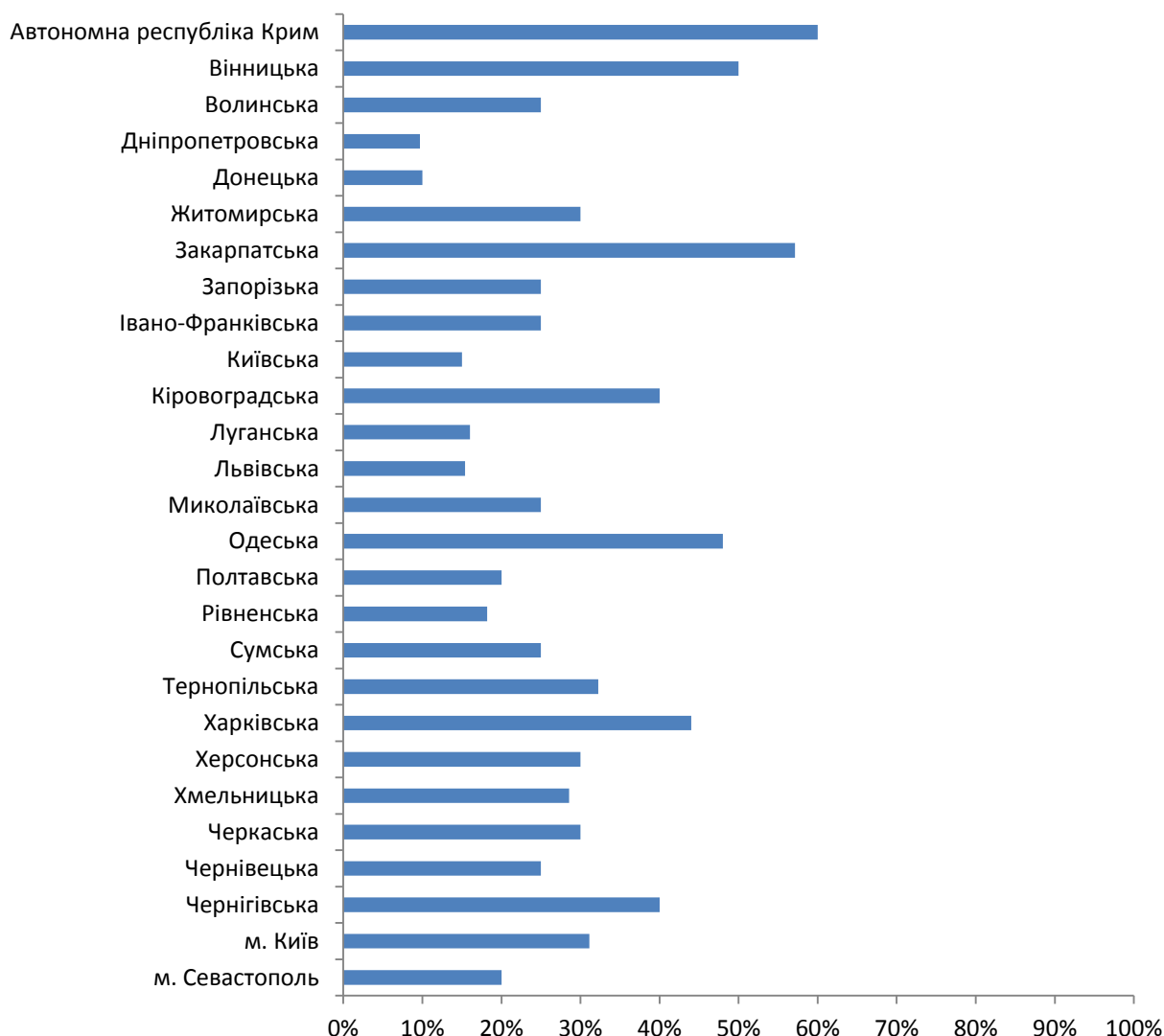
Найменш важливими нові технології сприймаються у п'яти областях, де цей фактор відзначили 10% або менше опитаних: у Житомирській (5%), Івано-Франківській (5%), Полтавській (10%), Чернівецькій (10%) та Чернігівській (10%), та областях. В решті регіонів частка респондентів, які відзначають важливість нових технологій, коливається від 13,3% до 33,3%.

Природні ресурси

На загальноукраїнському рівні частка респондентів, які називають наявність корисних копалин, земельних, водних та лісових ресурсів одним з джерел конкурентних переваг підприємств регіону, є відносно високою — 20,6%. Проте розподіл оцінок у регіональному розрізі є ще більш нерівномірним, ніж розподіл думок представників підприємств стосовно ролі низької зарплати та нових технологій. У двох регіонах — у Автономній республіці Крим та у Київській області — жоден з опитаних не відзначив важливість природних ресурсів. У одинадцяти регіонах частка респондентів, які вважають наявність природних ресурсів сильною стороною регіону є порівняно невеликою — від 3,8% до 15%. Це Львівська (3,8%), Харківська (4%), Волинська (5%) області, Київ (6,7%), Закарпатська (9,5%), Миколаївська (10%), Чернігівська (10%), Одеська (12%), Запорізька (15%), Херсонська (15%) та Полтавська (15%) області.

³⁶ Київ, Дніпропетровська, Донецька, Київська та Луганська області входили до п'ятірки регіонів з найвищою середньою зарплатою і за підсумками 2011 року, і за підсумками січня-жовтня 2012 року

Рисунок 6.2. Частка опитаних представників підприємств, які вважають низьку зарплату джерелом конкурентної переваги підприємств регіону

Джерело: результати опитування представників підприємств

Тільки у восьми регіонах частка опитаних, що наголошують на важливості природних ресурсів, є близькою до середньої (20,6%). Мова йде про Рівненську (18,2%), Хмельницьку (19%) області, Севастополь (20%), Кіровоградську (20%), Житомирську (20%), Чернівецьку (20%), Тернопільську (22,6%) та Сумську (25%) області. При цьому на загальному фоні виділяється група з шести областей, у яких роль природних ресурсів є значно більшою за середню. До неї входять, насамперед, регіони, які мають запаси корисних копалин світового та національного значення: Черкаська (30% респондентів), Донецька (33,3%), Івано-Франківська (45%), Вінницька (50%), Дніпропетровська (51,6%) та Луганська (76%).

Доступність фінансових ресурсів

В цілому по Україні доступність фінансових ресурсів вважають перевагою 16,2% опитаних представників підприємств. Розподіл цієї величини за регіонами є досить

рівномірним. У 18 регіонах з 27 частка респондентів, які відзначили цей фактор як одне з джерел конкурентних переваг підприємств регіону, становить від 10% до 20%.

Дуже високою була оцінка доступності фінансових ресурсів у Львівській області. В цьому регіоні 69% опитаних представників підприємств назвали фінансовий фактор в числі джерел інвестиційної привабливості регіону (дивись можливі пояснення у розділі «Доступність фінансових ресурсів: Львівська область»). Решта областей дуже далекі від такого «рекордного» рівня. Ще у чотирьох регіонах оцінка фінансового фактору є значно вищою за середню (від 24% до 30%). Мова йде про Чернівецьку (30%), Київську (30%), Житомирську (25%) області та Київ (24,4%).

Як свідчать результати дослідження, найбільш складним є доступ до фінансів у Тернопільській області та у Севастополі — там жодний з опитаних не відзначив доступність фінансових ресурсів у якості конкурентної переваги. У групі з найменшим значенням фінансового фактору також Одеська (4,4%), Хмельницька (9,5%) області, та Автономна республіка Крим (6,7%).

Доступність фінансових ресурсів: Львівська область

Дуже висока оцінка доступності фінансових ресурсів у Львівській області має два можливі пояснення. По-перше, у 2012 році область входила до числа регіонів-лідерів за темпами приросту банківського кредитного портфелю. Зокрема, за даними Національного банку України, в січні-листопаді 2012 року область посідала перше місце в Україні за швидкістю зростання обсягу позик у секторі надання послуг підприємцям, операцій з нерухомим майном, оренди та інжинірингу. В цьому сегменті кредитний портфель банків у регіоні зріс на 43,6% (в цілому по Україні — скоротився на 7,8%). У листопаді 2012 року Львівська область також увійшла до п'ятірки регіонів з найнижчою середньою відсотковою ставкою за кредитами, виданими в іноземній валюті (9,2% річних), та була одним з дев'яти регіонів, де видавалися довгострокові валютні позики (на термін більше 5 років).

По-друге, у 2012 році Львівська область була одним з головних реципієнтів державних інвестицій, які спрямовувались на підготовку до Чемпіонату Європи з футболу. Майже половина з опитаних представників львівських підприємств, які назвали доступність фінансових ресурсів джерелом інвестиційної привабливості області, відзначили у якості іншого джерела державну підтримку. Варто зазначити, що у Львівській області частка опитаних, які назвали державну допомогу перевагою регіону, була найвищою в Україні (дивись розділ «Державна підтримка»).

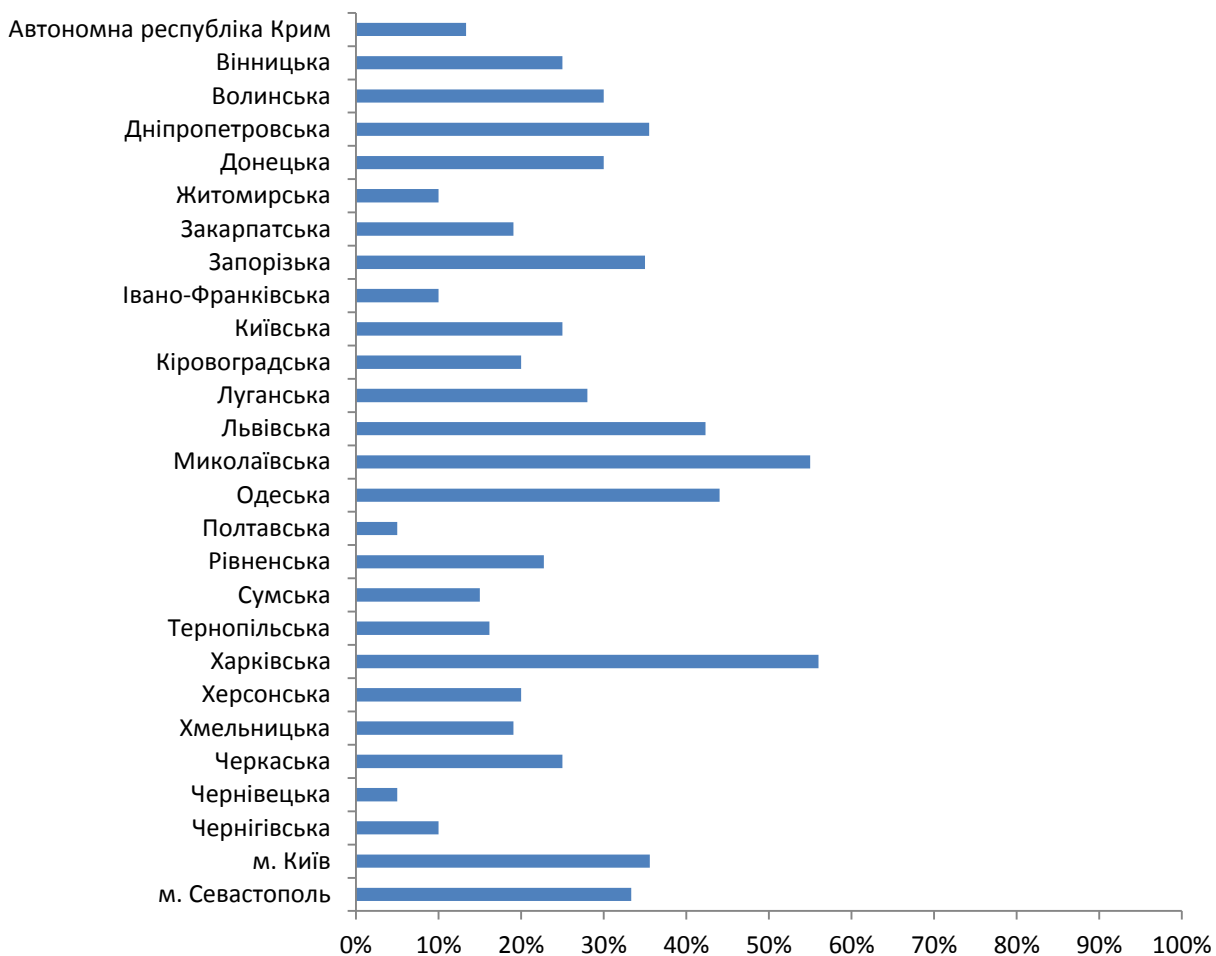
Ймовірно, до вибірки респондентів у Львівській області, яка була сформована шляхом випадкового відбору підприємств з певними характеристиками (детальніше дивись «Характеристика вибірки»), потрапили саме ті підприємства, які відчули суттєвий позитивний ефект збільшення портфелю банківських кредитів, а також державних інвестицій для Євро-2012 на ринок фінансових ресурсів.

Державна підтримка

Більшість опитаних представників підприємств вважають, що державна підтримка не входить до переліку основних джерел конкурентних переваг. На важливості цього фактору наголосили тільки 10,5% респондентів. Проте у регіональному розрізі оцінки є значно диверсифікованими. Є два регіони, в яких державна підтримка вважається істотною перевагою. Це Львівська та Сумська області, де на важливості цього фактору наголосили 34,6% та 25% відсотків респондентів відповідно. Вищою за середню оцінка важливості цього фактору є ще у восьми регіонах — у Києві (17,8%), Харківській (16%), Київській (15%), Волинській (15%), Івано-Франківській (15%), Миколаївській (15%), Дніпропетровській (12,9%) та Луганській (12%) областях.

У чотирьох областях не знайшлося жодного представника підприємства, який би відзначив важливість державної підтримки — у Житомирській, Одеській, Черкаській та Чернівецькій області. У групі з найнижчим рівнем оцінки також Тернопільська (3,2% респондентів вважають цей фактор джерелом конкурентних переваг), Рівненська (4,5%), Полтавська (5%), Херсонська (5%), Запорізька (5%) області.

Рисунок 6.3. Частка опитаних представників підприємств, які вважають нові технології джерелом конкурентної переваги підприємств регіону

Джерело: результати опитування представників підприємств

Резюме: В цілому по Україні найважливішими джерелами конкурентних переваг для підприємств є кваліфіковані кадри (43,9% респондентів назвали цей фактор) та невисока зарплата (28,5%). Крім цього, важливе значення серед сильних сторін регіонів мають нові технології (26,4%) та природні ресурси (20,4%). Менше значення мають доступність фінансових ресурсів (16,2%) та державна підтримка (10,5%).

Найбільш схожими є оцінки ролі невисокої зарплати та доступності фінансових ресурсів у різних регіонах — у більшості областей вони близькі до середнього значення по Україні. Найбільш диверсифікованими є оцінки важливості природних ресурсів, нових технологій, державної підтримки та наявності кваліфікованої робочої сили.

7. Фактори, що обмежують збільшення виробництва

Як свідчать результати опитування, на загальноукраїнському рівні головними факторами, що обмежують збільшення обсягів виробництва є недостатній попит на продукцію (на ньому наголосили 42,6% опитаних), високий рівень конкуренції (36,2%) та значний податковий тиск (35,6%).

Думка представників підприємств стосовно головних несприятливих факторів є досить схожою у різних регіонах³⁷, що чітко окреслює головні проблеми ділового середовища в країні — податковий тиск на фоні низький попит та конкуренції за споживачів. Навпаки, ті фактори, які виявилися найменш важливими при підведенні підсумків в середньому по Україні, є джерелом відмінностей між регіонами як з точки зору переваг, так і з точки зору перешкод для розвитку підприємств³⁸. Нижче наведено аналіз факторів, що обмежують збільшення обсягів виробництва (регуляторний тиск, корупція, особливості стягнення податків, низький попит на продукцію, високий рівень конкуренції, інші фактори).

Високий регуляторний тиск³⁹

Нормативна база, на основі якої здійснюється регулювання діяльності підприємств, є однаковою на всій території України. Однак практика застосування законів та підзаконних актів, а отже і сила негативного впливу регуляторного фактору на розвиток бізнесу можуть бути різними. Результати опитування показують, що у більшості регіонів сприйняття регуляторного тиску є приблизно однаковим, однак в деяких регіонах рівень бюрократичних перешкод є значно більшим чи значно меншим за середній.

В цілому по Україні про негативний вплив регуляторного тиску на виробництво згадали лише 16,5% респондентів. Проте відмінності у відповідях представників підприємств з різних регіонів є значними. Згідно результатів опитування, за силою дії регуляторного фактору регіони можна поділити на три групи. До першої групи відносяться чотири області, в яких частка респондентів, що відзначила наявність високого регуляторного тиску, є значно вищою за середню (35% та більше). До цієї групи входять Чернівецька (50%), Запорізька (45%), Одеська (36%) та Сумська (35%) області. До другої групи, в якій кількість згадок про регуляторний тиск є близькою до середньої (від 9% до 20%), відносяться 17 регіонів.

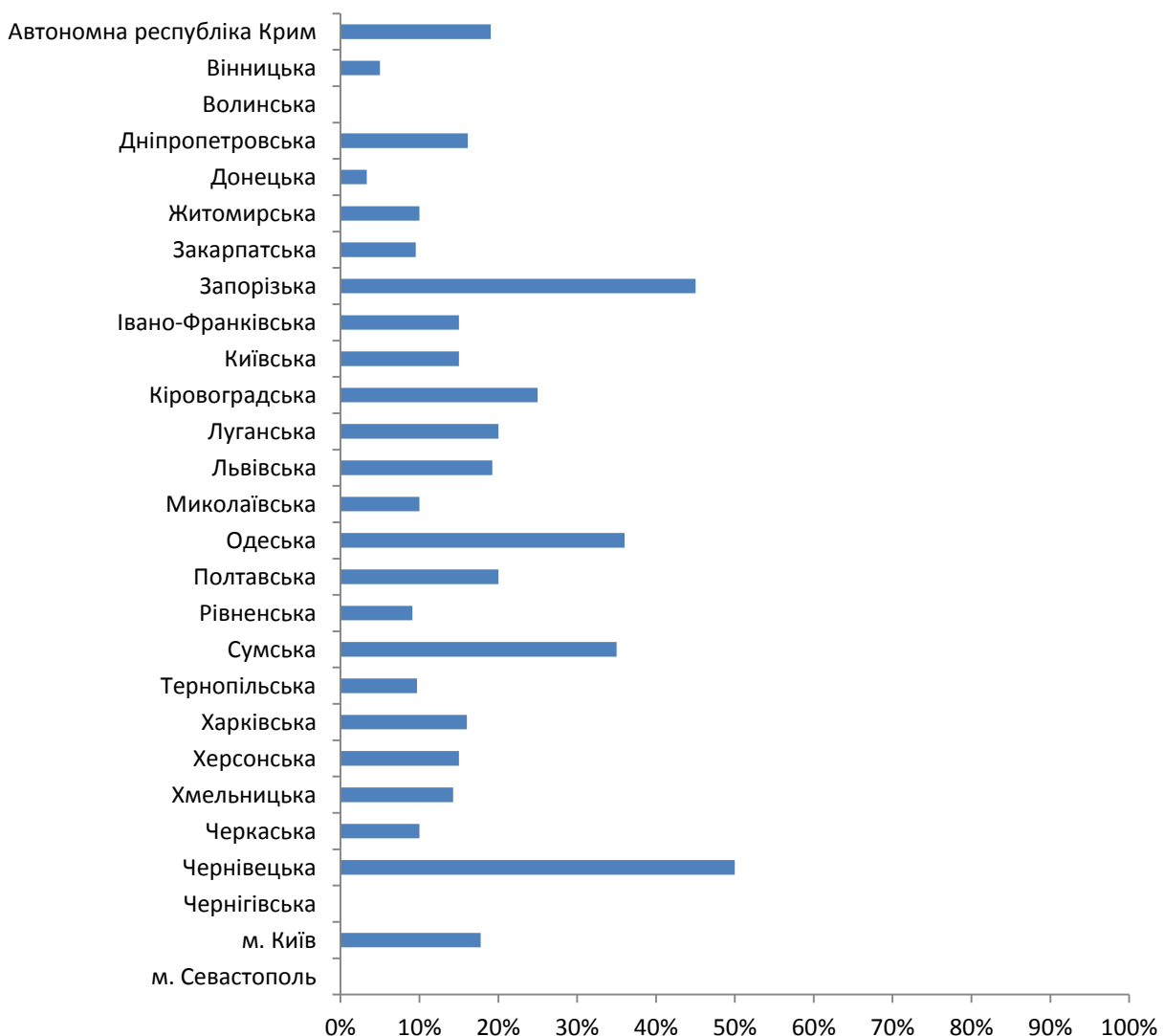
Нарешті, до третьої групи входять п'ять регіонів, в яких бюрократичні процедури вважають перешкодами для бізнесу 5% опитаних або менше. У Волинській, Чернігівській областях та Севастополі жоден представник підприємств не назвав регуляторний тиск проблемою. У Донецькій області про адміністративний тиск згадали лише 3,3% респондентів, у Вінницькій — 5%.

³⁷ Величина стандартного відхилення 27 середніх регіональних оцінок для кожного з цих факторів не перевищує 50% від середньої оцінки по Україні

³⁸ Величина стандартного відхилення 27 середніх регіональних оцінок для кожного з цих факторів становить від 72% до 116% середньої оцінки по Україні)

³⁹ Нечітке законодавство, перевірки, рівень бюрократизації

Рисунок 7.1. Частка опитаних представників підприємств, які вважають високий регуляторний тиск фактором, що обмежує збільшення обсягів виробництва

Джерело: результати опитування представників підприємств

Корупція

На загальноукраїнському рівні корупція також не була відзначена як суттєва перешкода для розвитку підприємств. Загалом цей фактор відзначили лише 15% респондентів. Регіональна диференціація є більш значною, так само як і у випадку з

регуляторним тиском. У групу регіонів-«лідерів», у яких на негативних наслідках хабарництва для підприємств наголосила частка опитаних, що є значно вищою за середню, входить шість регіонів. Мова йде про Київ (35,6%), Запорізьку (35%), Чернівецьку (35%), Сумську (30%), Харківську (38%) та Волинську (25%) області.

Водночас, у одинадцяти регіонах корупція не відзначена як значна перешкода для розвитку підприємств. Представники двох регіонів — Криму та Черкаської області — взагалі не зазначили, що хабарництво є проблемою. В 9 регіонах на корупцію поскаржились менше 10% респондентів — у Донецькій (3,3%), Львівській (3,8%), Закарпатській (4,8%), Херсонській (5%), Вінницькій (5%) областях, Севастополі (6,7%), Рівненській (9,1%), Хмельницькій (9,5%) та Дніпропетровській (9,5%) областях.

Можна припустити, що найсильнішим негативний вплив корупції на бізнес є там, де вони поширена найбільше. Проте, як показало опитування, це не так. Середня оцінка поширеності корупції в Україні становила 5,3 за десятибальною шкалою, де 0 означає широке поширення хабарництва, 10 — відсутність цього явища. В переважній більшості регіонів (20 з 27) оцінка поширеності корупції становила від 4,8 до 5,7. Порівняно високий рівень корупції, згідно опитування представників підприємств, був зафіксований у п'яти регіонах — Одеській, Рівненській, Запорізькій, Сумській областях та у Севастополі, де він становив 4,0-4,4 пункти. Порівняно низький рівень корупції був відзначений у чотирьох регіонах — Луганській, Житомирській, Чернівецькій, Закарпатській (оцінка становила від 6,2 до 7,6 пунктів).

Розмір податків

Податки для підприємств є однаковими у всіх регіонах України, проте практика їх стягнення може бути дуже різною. На загальноукраїнському рівні податковий тягар є значною перешкодою для збільшення обсягів виробництва — так вважають 35,6% респондентів. У більшості регіонів (17 з 27) частка опитаних, які відзначили рівень податків у якості перешкоди для розвитку підприємств, є близькою до середнього рівня і становить від 26,9% до 42,9%.

Проте існує дві групи регіонів з винятковими показниками, в яких податковий тягар є, відповідно, серйозною та незначною проблемою. До першої групи відноситься, передусім, Чернівецька область, в якій рівень згадок про пов'язані з податками проблеми є аномально високим — 85%. Значним є податковий тягар ще у чотирьох регіонах — у Сумській (65%), Харківській (56%), Кіровоградській областях (50%) та у Києві (48,9%). До другої групи, у якій податковий тягар не становить суттєвої проблеми, входять Волинська (10%), Івано-Франківська (10%), Черкаська (15%), Донецька (16,7%) та Дніпропетровська (22,6%) області.

Брак замовлень та низький попит на продукцію

Загалом підприємства вважають проблеми, пов'язані з ринковою кон'юктурою, значно більшою перешкодою для розвитку підприємств, ніж інституційні фактори. На загальноукраїнському рівні на низький попит нарікали 42,6% опитаних представників підприємств. Аналіз відповідей респондентів показує, що у регіональному розрізі розподіл оцінок є відносно рівномірним. У 15 з 27 регіонів проблеми за браком попиту зазначають від 30% до 45,2% опитаних. Проте існує велика група областей, у яких проблема значно

вища за середню. У восьми регіонах про проблеми з попитом повідомили від 55% до 76,2% респондентів. Мова йде про Хмельницьку (76,2%), Запорізьку (70%) області, Севастополь (66,7%), Дніпропетровську (61,3%), Вінницьку (60%), Черкаську (60%), Одеську (56%) та Івано-Франківську (55%) області.

Перелік регіонів, у яких є порівняно низькі проблеми з попитом і замовленнями, значно коротший. До нього входять два регіони, що мають спільний кордон з країнами ЄС — Чернівецька (20%), та Закарпатська (28,6%) області, одна з провідних областей-експортерів — Донецька (26,7%), а також Київ (28,9%), у якому зосереджено значно більше фінансових потоків, ніж у інших регіонах.

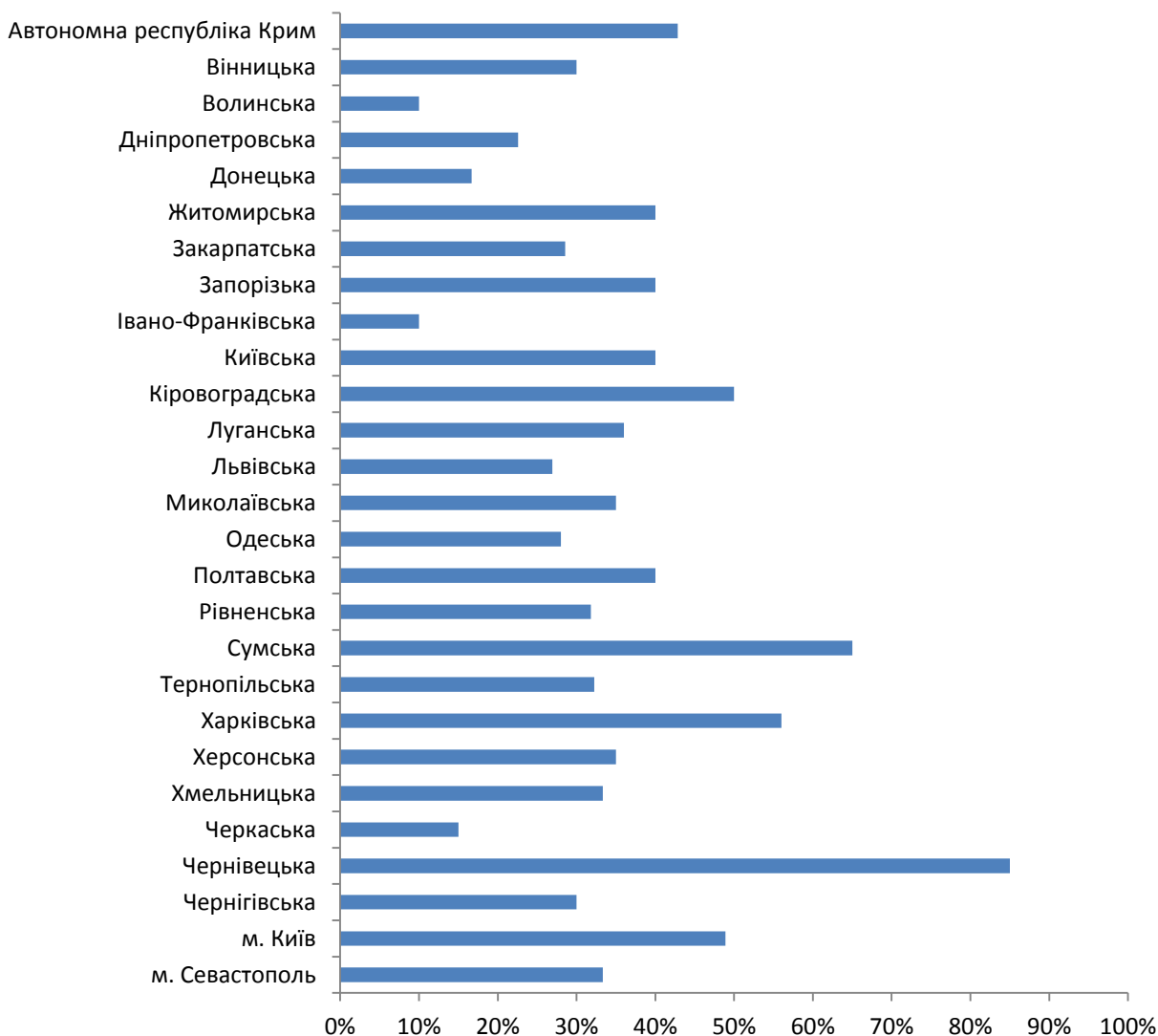
Таблиця 7.1. Поширення корупції у різних сферах державного управління за регіонами

(за інвертованою десятибальною шкалою, у якій 0 означає значне поширення корупції, а 10 — відсутність хабарництва)

Регіон	Експортно-імпорتنі операції	Судові процеси	Податкові платежі	Державні закупівлі	Отримання дозволів та ліцензій	Виділення земельних ділянок
Автономна Республіка Крим	5,5	5,7	6,4	5,8	5,4	5,1
Вінницька	4,6	4,6	5,1	4,1	5,1	4,6
Волинська	5,3	5,3	5,3	5,2	5,2	5,1
Дніпропетровська	5,5	4,7	5,5	5,0	5,3	5,2
Донецька	5,3	5,2	5,3	5,3	5,3	5,4
Житомирська	7,5	7,7	6,7	7,0	7,3	7,5
Закарпатська	5,6	5,8	7,1	6,4	6,4	5,6
Запорізька	4,6	3,8	4,0	4,5	4,4	3,9
Івано-Франківська	5,0	4,8	5,6	4,9	5,1	4,7
Київська	5,3	4,7	5,0	5,5	4,9	4,7
Кіровоградська	5,3	4,6	5,7	5,8	4,7	4,4
Луганська	7,6	7,3	7,7	7,4	7,6	7,6
Львівська	5,6	5,1	5,8	5,8	5,4	4,9
Миколаївська	5,8	5,5	4,7	5,2	5,9	4,9
Одеська	4,0	2,9	5,4	4,7	3,8	3,4
Полтавська	5,5	5,5	5,8	5,2	5,7	5,7
Рівненська	4,0	4,0	4,1	4,7	4,1	3,8
Сумська	4,2	3,6	4,7	4,5	4,3	3,9
Тернопільська	5,6	4,9	5,7	5,0	5,2	5,2
Харківська	5,7	5,2	6,2	6,0	5,5	5,2
Херсонська	5,9	5,4	5,7	5,5	5,7	5,1
Хмельницька	5,7	4,7	5,2	5,4	5,0	4,9
Черкаська	5,0	5,5	6,0	5,6	5,3	5,4
Чернівецька	7,1	7,5	6,6	7,5	7,0	8,0
Чернігівська	5,7	4,5	5,9	5,9	6,1	5,0
м. Київ	5,0	4,4	4,9	5,0	4,8	4,5
м. Севастополь	4,3	4,5	5,0	4,2	4,9	3,7

Джерело: результати опитування представників підприємств

Рисунок 7.2. Частка опитаних представників підприємств, які вважають податковий тягар фактором, що обмежує збільшення обсягів виробництва

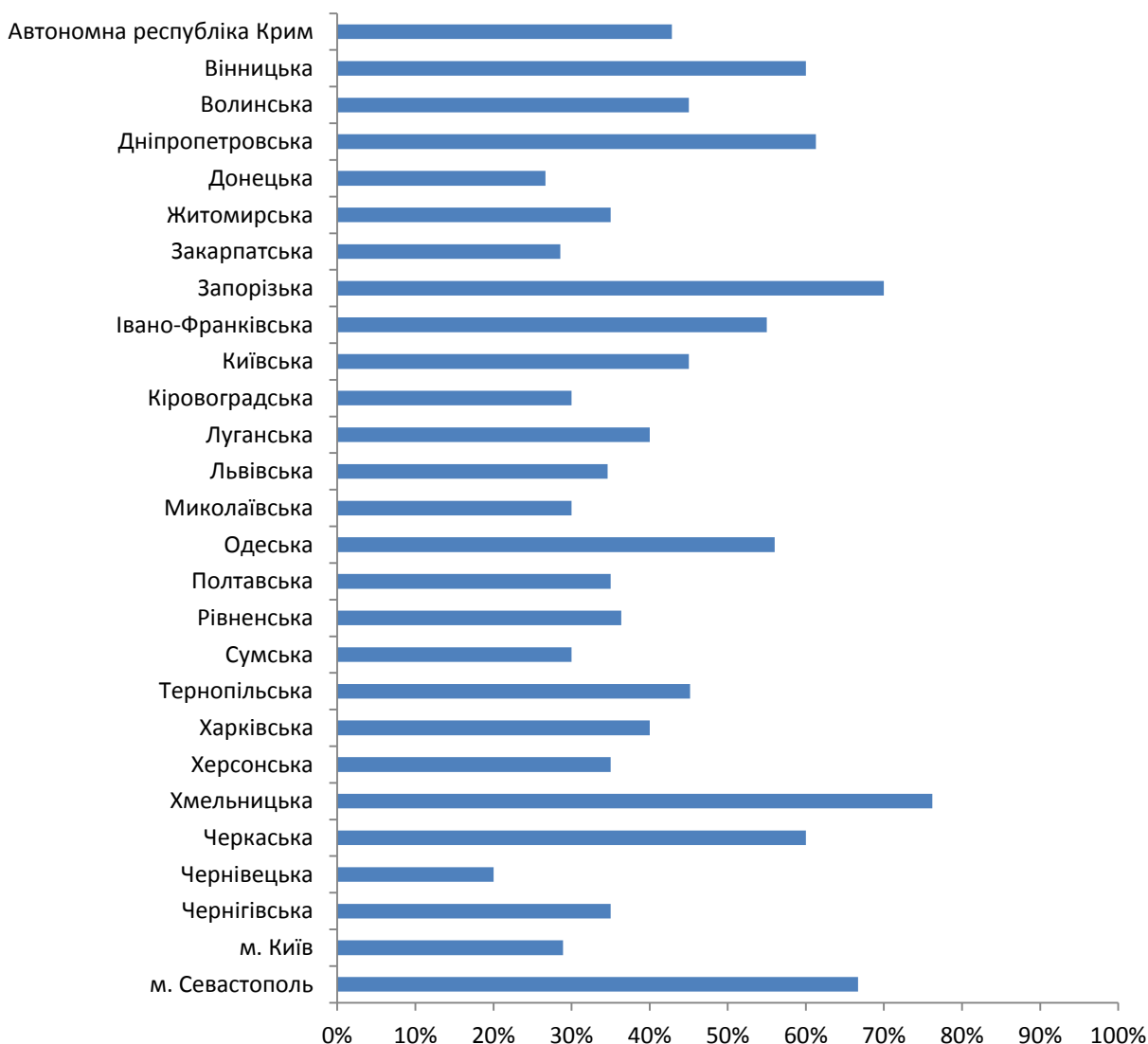
Джерело: результати опитування представників підприємств

Конкурентний тиск

Оцінки негативного впливу високого рівня конкуренції (як добросовісної, так і недобросовісної) на розвиток підприємств та їх регіональний розподіл є схожими на відповідні характеристики оцінок впливу низького попиту. В цілому по Україні 36,2% опитаних представників підприємств відзначили високий рівень конкуренції як перешкоду для збільшення виробництва. Розподіл оцінок за регіонами є відносно рівномірним. Приблизно у половині регіонів (14 з 27) частка респондентів, які вважають цю перешкоду важливою, є близькою до середнього рівня і становить від 25% до 40%. До цієї групи входять Київ (40%), Полтавська (40%), Чернігівська (40%), Рівненська (36,4%),

Запорізька (35%), Житомирська (35%), Івано-Франківська (35%), Дніпропетровська (32,3%), Кіровоградська (30%), Черкаська (30%), Хмельницька (28,6%), Закарпатська (28,6%), Львівська (26,9%) та Херсонська (25%) області.

Рисунок 7.3. Частка опитаних представників підприємств, які вважають брак замовлень та низький попит на продукцію факторами, що обмежують збільшення обсягів виробництва

Джерело: результати опитування представників підприємств

У семи регіонах про негативний вплив високої конкуренції говорить значно більша кількість опитаних — від 47,6% до 66,7%. Найбільшу конкуренцію відчувають підприємства у Севастополі (66,7%), Сумській (65%), Луганській (64%), Тернопільській (58,1%), Харківській (56%), Одеській (56%) областях та Автономній республіці Крим (47,6%).

А група областей, в яких конкуренція не належить до найбільших перешкод у розвитку підприємств, є найменшою (про неї згадали 20% респондентів або менше) — до неї входить лише 6 регіонів. Це Донецька (13,3%), Вінницька (15%), Київська (15%), Волинська (15%), Чернівецька (15%) та Миколаївська (20%) області.

Інші фактори

Іншими факторами, які були відзначені як перешкоди для розвитку виробничих потужностей, є нестабільна політична ситуація, недостатня кількість виробничих потужностей, брак сировини та матеріалів, недостатня кількість обігових коштів, застарілі технології та проблеми з енергопостачанням. З цих факторів найбільше нарікань викликала нестабільна політична ситуація — про неї сказали 17,2% опитаних. Регіональний розподіл оцінок негативного впливу цього фактору є відносно рівномірним. У більшості регіонів (19 з 27) частка опитаних, які назвали політичну нестабільність перешкодою для розвитку підприємств, є близькою до середнього рівня і становить від 14,3% до 30%. Проте є три області, в яких нестабільність сприймається як серйозніша проблема — це Запорізька (50% респондентів відзначили цей фактор), Полтавська (40%) та Івано-Франківська (40%) області. А у п'яти регіонах політична нестабільність практично не вважається проблемою. Це Житомирська (0%), Волинська (0%), Тернопільська (3,2%), Донецька (3,3%) та Харківська (4%) області.

Другою за величиною проблемою серед інших факторів став брак обігових коштів. Про цю перешкоду повідомили 16,3% в цілому по Україні. Серед найгостріших ця проблема у Львівській, Луганській та Чернівецькій областях, де про неї згадали 50%, 40% та 35% опитаних відповідно. Найменшою ця проблема для підприємств Миколаївської (0%), Закарпатської (4,8%) областей та Криму (4,8%). В решті регіонів частка респондентів, які відзначили існування такої перешкоди, є близьким до середнього.

На застарілість технологій звернули увагу в середньому по Україні 10% опитаних, брак сировини та матеріалів — 7,3%, недостатню кількість виробничих потужностей — 5,8%, проблеми з енергопостачанням — 3,1%. У переважній більшості регіонів про наявність таких перешкод повідомили менше 20% респондентів, з чого можна зробити висновок, що значимість цих проблем не є великою, а регіональна диференціація не є суттєвою. Винятком може вважатися проблема застарілих технологій, яку найгостріше відчують у Київській (25%), Полтавській (25%), Сумській (20%), Волинській (20%), Тернопільській (16,1%) та Харківській (16%) областях. У основних індустріальних регіонах вона є мало відчутною — наявність такої перешкоди відзначили 12% респондентів або менше. Зокрема, у Запорізькій області — 0%, у Донецькій — 6,7%, у Дніпропетровській — 9,7%, у Луганській — 12%.

Варто також відзначити, що особливо незначної перешкодою виявилися проблеми з енергопостачанням. У чотирнадцяти регіонах про них не згадав ніхто з респондентів, у решті — не більше 10% опитаних.

Резюме: В середньому по Україні найважливішими чинниками, що обмежують збільшення обсягів виробництва виявилися фактори, пов'язані з ринковою кон'юнктурою. Недостатній попит на продукцію відзначили 42,6% респондентів, високий рівень конкуренції — 36,2%. На третьому місці — значний податковий тиск, на негативних наслідках якого наголосили 35,6% опитаних. Серед решти негативних факторів найбільш

значущими виявилися нестабільна політична ситуація (17,2%), високий регуляторний тиск (16,5%), брак обігових коштів (16,3%) та корупція (15%). Негативний вплив інших факторів (недостатня кількість виробничих потужностей, брак сировини та матеріалів, застарілі технології та проблеми з енергопостачанням), як засвідчило опитування, є незначним.

В цілому оцінки перешкод є менш диверсифікованими, ніж оцінки сприятливих факторів (джерел конкурентних переваг підприємств регіону). Найбільш подібними у різних регіонах є оцінки браку попиту, високої конкуренції, податкового тягара та високого регуляторного тиску. Однак за кожним з цих факторів існує група регіонів, в яких гострота цих проблем є значно вищою чи значно нижчою за середню. Найбільш диверсифікованими є оцінки рівня корупції.

8. Ризики для інвестицій

Загалом представники підприємств розцінили ризики для інвестиційної діяльності як помірні — сила впливу ризиків на капіталовкладення є середньою або слабкою. На думку опитаних, найбільший вплив на інвестиції має ризик зміни ринкової кон'юнктури. На загальноукраїнському рівні його значимість була оцінена як трохи вища за середню: ризик зміни ринкової кон'юнктури набрав 4,91 за десятибальною інвертованою шкалою, у якій 0 означає сильний вплив на інвестиційну діяльність підприємства, а 10 — відсутність впливу. Серед найбільш важливих представники підприємств також відзначили ризики, пов'язані з несумлінністю контрагентів (4,91) та з рішеннями центральної влади (5,35) і місцевої влади (5,77). Їх вплив є дещо нижчим за середній: ці ризики набрали відповідно 5,25, 5,35 та 5,77 балів в середньому по Україні.

Слабший вплив на інвестиційну діяльність мають ризики втрати власності (5,84) та несприятливих погодних умов (5,94). А найменш істотними респонденти назвали кримінальні (6,87) ризики та екологічні (6,94) ризики. Нижче оцінка підприємствами впливу ризиків на інвестиції розглянута у регіональному розрізі.

Зміна ринкової кон'юнктури

В цілому по Україні вплив ризику зміни ринкової кон'юнктури на інвестиційну діяльність респонденти оцінили у 4,91 бали (за 4,91 за десятибальною шкалою, у якій 0 означає сильний вплив на капіталовкладення, а 10 — відсутність такого впливу). У переважній більшості регіонів представники оцінили цей ризик як середній — у 22 регіонах він набрав від 4 до 6 балів.

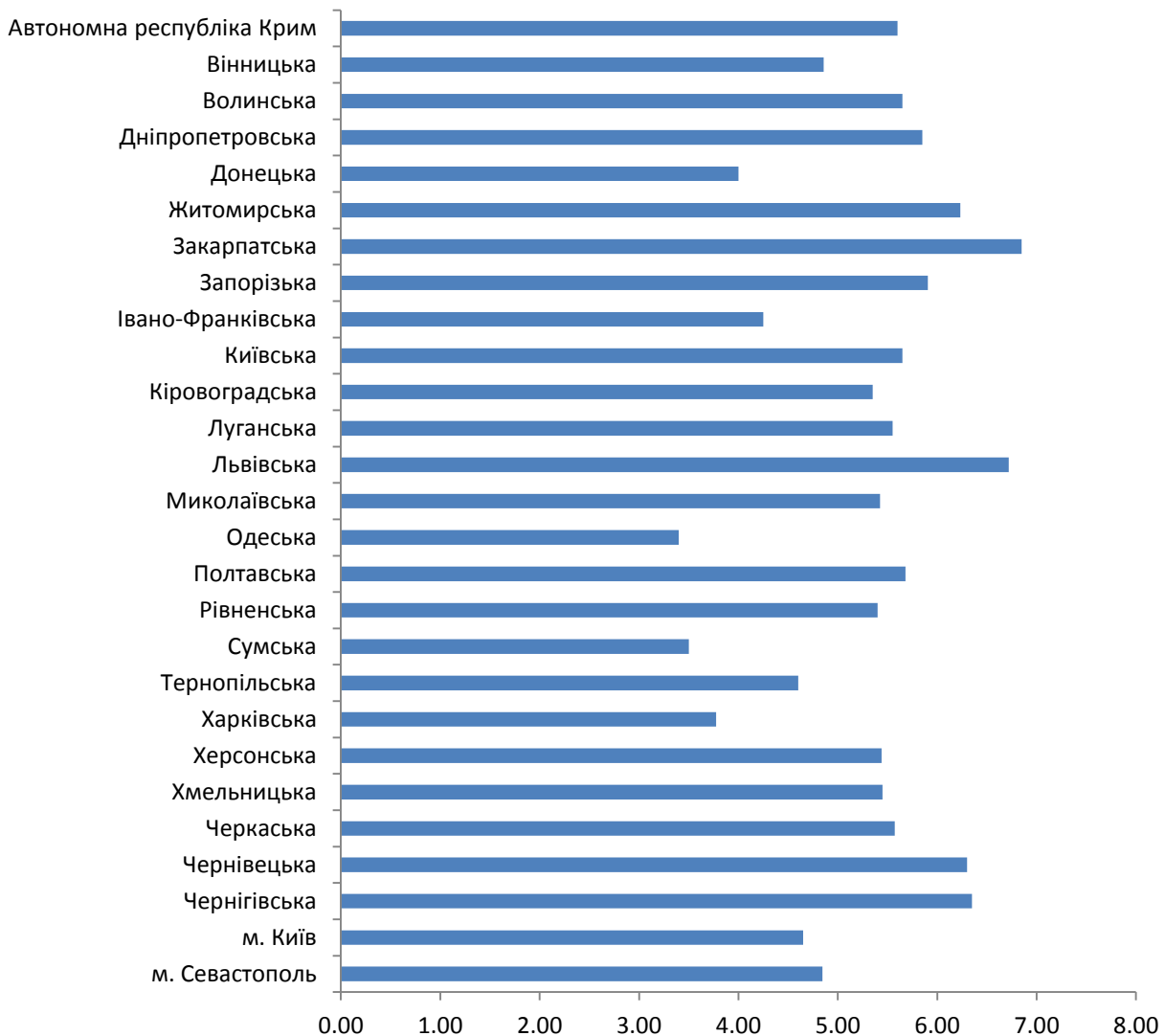
Винятками є Рівненська та Тернопільська області, де значимість цього ризику для інвестиційної діяльності є значно вищим, ніж у решті регіонів (2,77 та 3,77 відповідно). Найнижчим вплив такого ризику є у Житомирській (6,80), Волинській (6,40) та Черкаській (6,30) областях.

Несумлінні контрагенти

За результатами опитування, ризики, пов'язані з несумлінними контрагентами, набрали 5,25 балів, тобто, трохи нижче середнього рівня. Регіональний розподіл оцінок важливості цього типу ризиків теж є відносно рівномірним. Близькими до середнього рівня (від 4 до 6 балів) є оцінки у 18 регіонах.

Найсильнішим вплив ризиків, пов'язаних з несумлінними контрагентами, є у Миколаївській (3,40), Рівненській (3,50) та Тернопільській (3,77) областях. Найнижчим він є у п'яти областях — Житомирській (6,85), Луганській (6,72), Чернівецькій (6,35), Черкаській (6,30), та Донецькій (6,23).

Рисунок 8.1. Оцінка впливу ризиків, пов'язаних з несумлінними контрагентами на інвестиційну діяльність

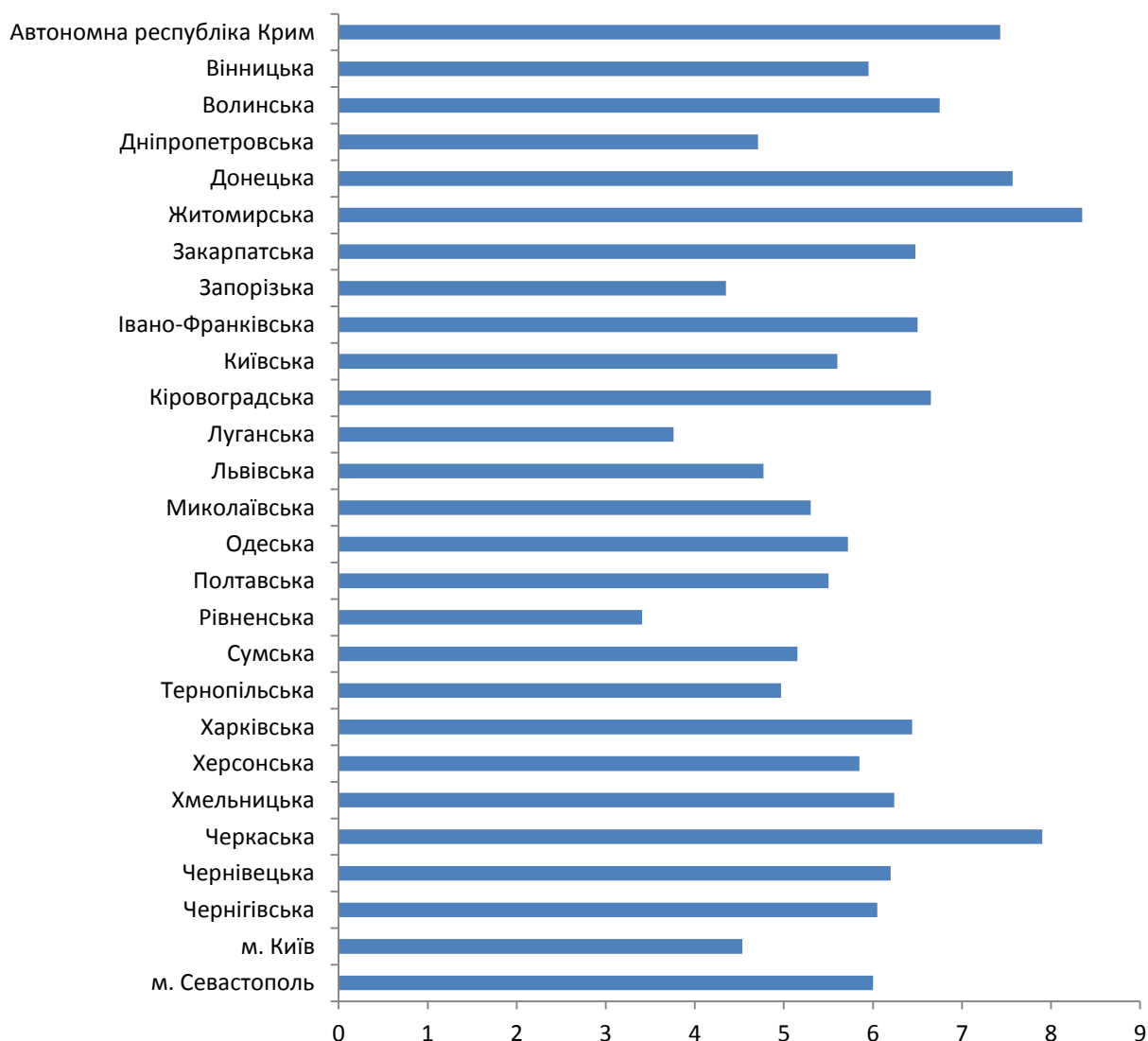
Джерело: результати опитування представників підприємств

Рішення центральної влади

На загальноукраїнському рівні значимість ризиків, які пов'язані з рішеннями органів центральної влади, були оцінені у 5,35 балів, дещо нижче середнього рівня. Так само, як і у випадках з двома зазначеними вище типами ризиків, оцінки у більшості регіонів є

близькими до середнього рівня. Від 4 до 6 балів ця група ризиків набрала у 15 регіонах. Більшим за середній сила їх впливу на інвестиційну діяльність є у Рівненській (3,23) та Дніпропетровській (3,84) областях. А дещо нижчим за середній — у 4 регіонах: Хмельницькій (6,14), Волинській (6,20), Черкаській (6,60) та Закарпатській (6,76) областях.

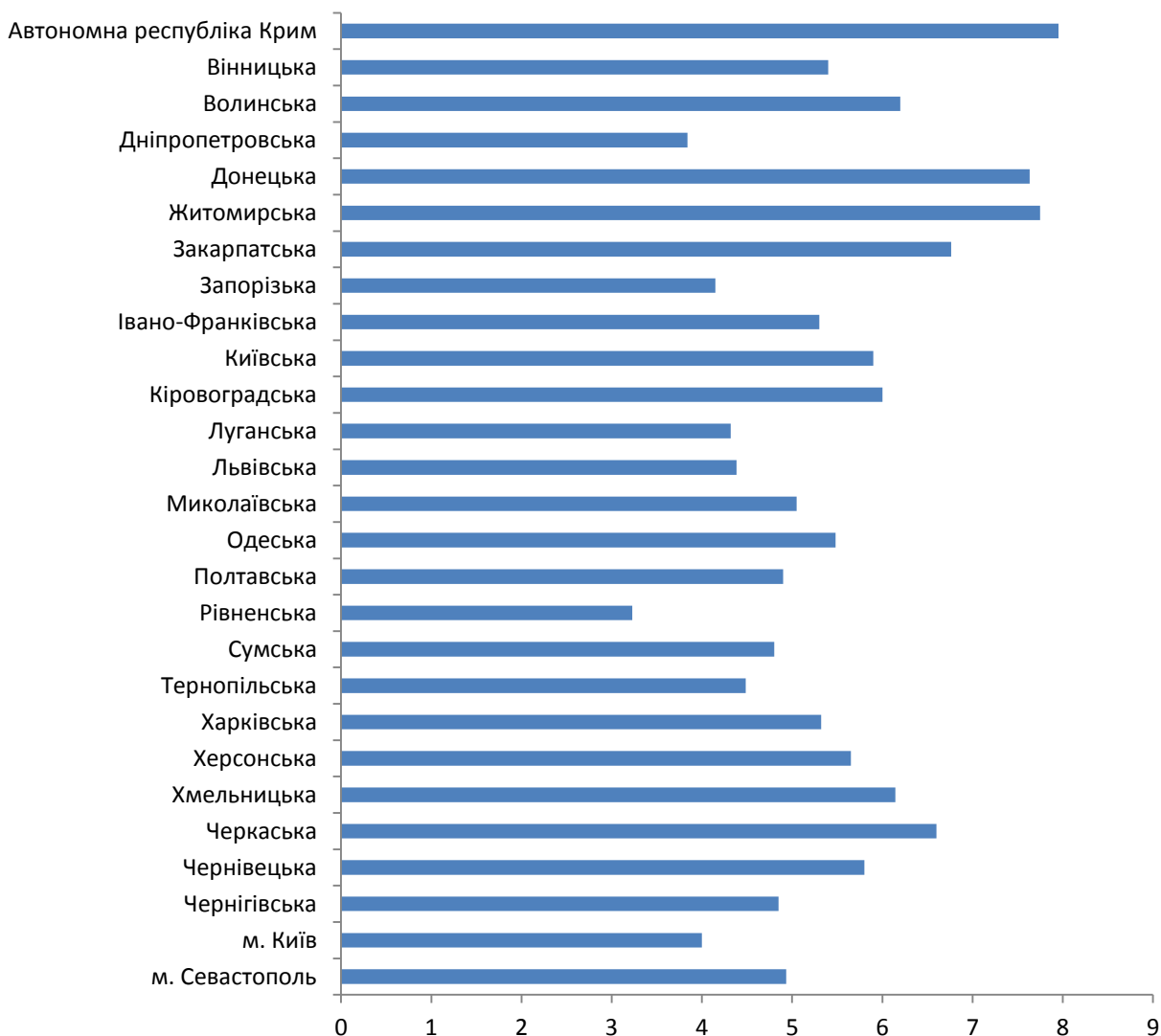
Рисунок 8.2. Оцінка впливу ризиків, пов'язаних з рішеннями місцевої влади, на інвестиційну діяльність

Джерело: результати опитування представників підприємств

Проте особливістю регіонального розподілу оцінок впливу ризиків, які пов'язані з рішеннями органів центральної влади, є наявність групи регіонів, у яких ці ризики дуже слабо впливають на інвестиційні рішення. До цієї групи входять Донецька (7,63), Житомирська (7,75) області та Автономна республіка Крим (7,95).

Рисунок 8.3. Оцінка впливу ризиків, пов'язаних з рішеннями центральної влади, на інвестиційну діяльність

Джерело: результати опитування представників підприємств

Рішення місцевої влади

На думку представників підприємств, ризики, пов'язані з рішеннями місцевої влади є менш значними, ніж ті, які пов'язані з діями центральних органів. В середньому по Україні оцінка впливу цього виду ризиків становила 5,77 за десятибальною шкалою, в якій 0 означає сильний вплив на капіталовкладення, а 10 — відсутність такого впливу.

У регіональному розрізі оцінки сили впливу цієї групи ризиків є досить диверсифікованими. Середнім вплив (на рівні від 4 до 6 балів) вважають у 12 регіонах. У двох областях — Рівненській та Луганській — він є більшим за середній, і становить відповідно 3,41 та 3,76 балів. У восьми регіонах вплив є дещо меншим за середній. Мова йде про Чернігівську (6,05), Чернівецьку (6,20), Хмельницьку (6,24), Харківську (6,44), Закарпатську (6,48), Івано-Франківську (6,50), Кіровоградську (6,65) та Волинську (6,75) області.

Як засвідчило опитування, є група регіонів, у яких сила впливу ризиків, пов'язаних з рішеннями місцевої влади, на інвестиційні рішення підприємств, є слабкою. До цієї групи входять Автономна республіка Крим (7,43), Донецька (7,57), Черкаська (7,90) та Житомирська (8,35) області.

Інші ризики

Розподіл впливу на інвестиційну діяльність інших ризиків (які були оцінені як найслабші на загальноукраїнському рівні) є більш диверсифікованим. Оцінка значимості цих ризиків відносно рівномірно розподілена у діапазоні між середнім та слабким рівнем. Зокрема, **ризик втрати власності** отримав оцінки від 5,00 до 8,45 (нижче середнього рівня за інвертованою десятибальною шкалою) у 21 регіоні. Однак варто зазначити, що у 5 областях вплив цього ризику на інвестиції отримав значення вищі за середні. Мова йде про Рівненську (3,64), Луганську (3,76), Дніпропетровську (4,48), Запорізьку (4,70) та Тернопільську (4,87) області.

Кримінальні ризики є нижчими за середні у 23 регіонах (оцінки становили від 5 до 8,60 балів). Ризик несприятливих погодних умов — у 21 регіоні (від 5,00 до 8,04 балів), ризик забруднення навколишнього природного середовища — у 23 областях (від 5 до 8,67 балів). Аномально великим вплив цих ризиків на капіталовкладення є тільки у Луганській області. Оцінки значимості трьох перелічених вище груп ризиків становили від 2,84 до 3,24 балів, тобто вплив цих ризиків є набагато більшим за середній.

Резюме: Як засвідчило опитування, різниця між регіонами в оцінці впливу ризиків на інвестиційні рішення є загалом невеликою. У більшості областей ті ризики, які є найбільш значимими в цілому по Україні, оцінюються майже однаково — близько до середнього рівня. А ризики, які виявилися найменш важливими у всеукраїнському масштабі, отримали більш диверсифіковані оцінки (переважно у діапазоні від середнього до низького рівня). На загальному фоні виділяються два регіони, у яких вплив ризиків систематично оцінюється як істотно вищий за середній — Луганська та Рівненська області.

Додаток

Узагальнені результати дослідження
та рекомендації

Зміст

Автономна Республіка Крим.....	136
Вінницька область	143
Волинська область.....	149
Дніпропетровська область.....	155
Донецька область	162
Житомирська область	169
Закарпатська область	176
Запорізька область	184
Івано-Франківська область	191
Київська область	199
Кіровоградська область	206
Луганська область.....	214
Львівська область	222
Миколаївська область	230
Одеська область	238
Полтавська область	246
Рівненська область	253
Сумська область.....	261
Тернопільська область	269
Харківська область.....	277
Херсонська область	284
Хмельницька область	291
Черкаська область	298
Чернівецька область.....	305
Чернігівська область.....	311
Київ.....	318
Севастополь	326

Автономна Республіка Крим: загальна інформація

Площа, тис. км ² :	26,1
Кількість районів:	14
Чисельність населення, тис. осіб:	1963,3
Частка області у ВВП, %:	3,00%
Рівень безробіття, %:	6,10%

Автономна Республіка Крим знаходиться на півострові, який простягається з Півдня України між Чорним та Азовським морями. Її **столиця** – м. Сімферополь, населення якого налічує понад 336 тисяч жителів.

До **великих міст регіону** належать також: Алушта, Бахчисарай, Джанкой, Євпаторія, Керч, Сімферополь, Судак, Феодосія, Саки.

Регіон має багатий оздоровчий та рекреаційний потенціал. Він славиться своїми мінеральними водами, лікувальними грязями, туристичними маршрутами в Кримських горах, печерами та водоспадами.

Основні галузі промисловості: харчова, хімічна та нафтохімічна промисловість, енергетика та машинобудування. Основними галузями рослинництва в регіоні є зернові, овочівництво, садівництво і виноробство.

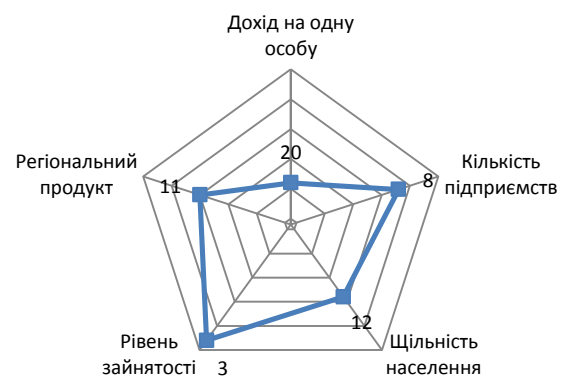
Природні ресурси: нафта, газ, залізна руда. Видобуток нафти і газу здійснюється в основному з морського шельфу.

Інвестиційна привабливість: жорсткі фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості регіонів за групою жорстких факторів АР Крим посідає 8-е місце.

Це зумовлене високими значеннями факторів «Інноваційний потенціал» (2-е місце) та «Розвиненість бізнес сегменту» (4-е місце).

Місце області за відповідною величиною

Джерело: Державна служба статистики України

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

Джерело: опитування керівників підприємств

Знижують позицію АР Крим у рейтингу жорстких факторів значення показника для фактору «Трудові ресурси» (17-е місце). Проте варто відзначити, що статистичні індикатори, які відображають стан здоров'я працівників дещо покращують відповідний показник.

За показниками, які характеризують решту факторів жорсткої групи, АР Крим посідає місця, які перебувають в середині рейтингу, в т. ч. за фактором «Інфраструктура» - 12-е місце.

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості регіонів за групою м'яких факторів АР Крим займає 5-е місце.

На цей показник негативно впливає оцінка інвесторами «Ділового клімату» в цілому, за яким регіон посідає 20-е місце.

Проте за рахунок значного рівня «Ділового оптимізму» (1-е місце в рейтингу) та високою оцінкою таких факторів як «Ефективність влади», «Дотримання прав власності» та «Корупція» (4-е місце) та високої оцінки фактору «Адміністративні процедури» (3-е місце), регіон знаходиться у верхній частині рейтингу. Дещо нижче місце АР Крим посідає за рівнем відкритості влади (7-е місце).

Оцінка використання потенціалу

Слабкі та сильні сторони інвестиційної привабливості регіонів були визначені за допомогою опитування експертів.

<p>Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Розвинута інфраструктура Природно-рекреаційні ресурси 	<p>Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Забюрократизованість та корупція Низький рівень взаємодії бізнесу та наукових установ Неефективність роботи місцевої влади Неврегульованість земельних питань
<p>Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> Реалізація можливостей клімату (туризм, енергетика, АПК) 	<p>Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> Рейдерство Посилення соціальної напруги Подорожчання фінансових ресурсів

Джерело: Опитування експертів

Експерти відзначають, що головною конкурентною перевагою АР Крим є його природно-рекреаційний потенціал і наголошують на тому, що саме в цьому напрямку необхідно докладати зусиль задля покращення інвестиційної привабливості.

Проте реалізація відповідних кроків вимагає суттєвих зусиль зі сторони органів місцевої влади, ефективність діяльності яких потребує підвищення. Так зокрема корупція значно зменшує можливості для залучення інвестицій в пріоритетні для АР Крим галузі. Крім того, забюрократизованість процесу прийняття рішень та тенденції зростання ризику втрати власності теж зменшують інвестиційну привабливість півострова.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Базуючись на аналізі статистичних даних, результатів опитування інвесторів та експертів, а також беручи до уваги стратегію економічного розвитку Закарпатської області, покращення інвестиційної привабливості регіону варто здійснювати за такими основними напрямками:

- Використання рекреаційного потенціалу.
- Розвиток сільського господарства.
- Розвиток промисловості.
- Співпраця органів влади та бізнесу.
- Збільшення обсягів залучення ПІІ

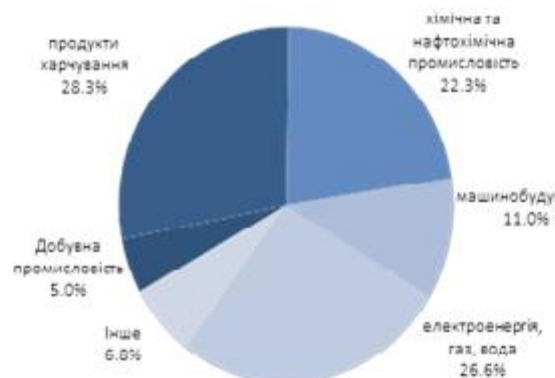
Рекреаційний потенціал.

Серед пріоритетних напрямків збільшення рівня інвестиційної привабливості рекреаційного сектору варто виділити наступні:

Створення умов для збільшення рекреаційної зони. Зважаючи на той факт, що значне антропогенне навантаження на узбережжя негативно впливає на туристичну привабливість регіону, і, як результат, зменшує інвестиційну привабливість, необхідно зробити кроки, спрямовані на розширення корисного використання прибережної зони, що може досягатись, в тому числі, завдяки:

- врегулюванню проблемних питань земельних відносин.
- Укріплення берегової зони.

Структура промислової продукції

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р.

Збереження об'єктів, привабливих для туристів. Значну увагу необхідно приділити відновленню та захисту культурних пам'яток та захисту природного ландшафту, флори та фауни регіону. Мова йде про те, щоб не тільки про те, щоб попередити скорочення переліку туристичних об'єктів та територій внаслідок їх вилучення або перепрофілювання, але й про те, щоб розширити відповідні переліки.

Покращення рекреаційної інфраструктури. Органами місцевої влади повинно приділятися більше уваги саме створенню сприятливого інфраструктурного середовища, яке є одним з базових факторів, що впливають на інвестиційну привабливість АР Крим.

Розвиток цієї сфери потребує комплексного підходу, причому головна увага повинна приділятися **інфраструктурному забезпеченню галузі** (водопостачання та водовідведення, транспортне сполучення, збирання та переробка сміття тощо), збереженню природно-кліматичних ресурсів.

Хоча рекреація відіграють важливу роль в економіці регіону і є його конкурентною перевагою, варто враховувати той факт, що вони мають сезонний характер, що несе в собі певні ризики. Відповідно до цього існує два шляхи, які дозволять згладити цю сезонну складову:

- **Розширення часових рамок туристичного сезону.** Необхідно більше уваги приділяти залученню тих інвестиційних проектів, які дозволяють привабити туристів в міжсезоння (оздоровчий та бізнес-туризм).
- **Розвиток сільського господарства та промисловості в екологічно безпечний спосіб.**

Розвиток сільського господарства

Зважаючи на той факт, що частка земель сільськогосподарського призначення становить 57%, необхідно вживати заходи, спрямовані на залучення інвестицій в сільськогосподарський сектор. Кліматичні умови на території АР Крим є

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р.

особливо сприятливим для вирощування певних видів культур, зокрема винограду.

В структурі сільськогосподарського виробництва більшу частку займають домогосподарства. При цьому домогосподарства значно поступаються сільськогосподарським підприємствам як за обсягами виготовленої продукції, так і за ефективністю виробництва, оскільки вони є малими за розмірами і використовують, в основному, ручну працю.

Сприяння розвитку господарської кооперації. Це допоможе ефективно вирішувати питання матеріально-технічного забезпечення та збуту продукції.

Відновлення і покращення меліоративної мережі. Враховуючи зменшення кількості зрошувальних земель, треба здійснити низку заходів, спрямованих на відновлення та покращення меліоративної мережі, що дозволить збільшити фактичну площу сільськогосподарських земель, враховуючи забезпеченість АР Крим прісною водою.

Промисловість

Однією з головних проблем, які негативно впливають на інвестиційну привабливість промислових підприємств, є зношеність основних засобів та використання застарілих технологій. В результаті цього знижується конкурентоспроможність промислового виробництва, що стримує розвиток регіону.

Створення умов для посилення взаємодії бізнесу і науки. Опитування експертів показало, що однією зі слабких сторін регіону є низький рівень взаємодії бізнесу та науково-дослідних установ. Тому органи влади повинні прикласти більше зусиль в плані просування здобутків науково-дослідних установ серед представників бізнесу. Одним з кроків, які дозволили б досягнути цієї мети, є організація «роад-шоу» серед відповідних підприємств регіону, на якому були б представлені здобутки у відповідних напрямках діяльності. До таких зустрічей можна долучати наукові установи не лише з АР Крим, а й з інших регіонів України.

Важливим напрямком виконання заходів щодо покращення інвестиційної привабливості

Конкурентні переваги:

- Низька заробітна плата
- Кваліфіковані працівники
- Нові технології

Перешкоди:

- Високий рівень конкуренції
- Недостатній попит
- Недостатньо кваліфікованих працівників
- Високий рівень податків

регіону є розгортання роботи зі **створення індустріальних парків**.

Органи влади

Прозорість діяльності органів влади є необхідною умовою для підвищення інвестиційного розвитку регіону. Хоча експерти і наголошують на проблемі корупції, опитані керівники підприємств не надають цьому явищу значної уваги, що частково може бути пояснене адаптацією підприємств діяльності в корупційному середовищі. Проте корупція створює бар'єри для потенційних інвесторів, які ще не мали досвіду реалізації проектів в регіоні. Таким чином, для збільшення інвестиційної привабливості регіону необхідно **зменшити рівень корупції та збільшити прозорість діяльності органів влади в цілому**, оскільки без цього неможлива якісна реалізація прийнятих рішень та залучення нових інвестицій.

Також необхідно більше **уваги приділяти залученню зовнішніх інвестицій**, які б не тільки приносили нові технології, але й могли б стимулювати конкуренцію і, відповідно, активізувати процес соціально-економічного розвитку регіону в цілому.

Місцевим органам влади необхідно також докладати більше зусиль для **зменшення соціальної напруги** в регіоні, яка значною мірою зумовлена конфліктами на національній основі.

Прямі іноземні інвестиції

Головною слабкою стороною для регіону у сфері іноземного інвестування є відсутність чіткої політики стосовно **прямих іноземних інвестицій** (ПІІ). Задля вироблення системного підходу необхідно розробити стратегію залучення ПІІ, яка дозволить сформувати чітке бачення ролі ПІІ в економічному розвитку регіону.

Для ефективної інвестиційної стратегії регіональній владі необхідно визначити чіткі й зрозумілі цілі щодо наявних та очікуваних прибутків від ПІІ, наприклад, капіталовкладень, підвищення надходжень податків, зростання експорту, зайнятості та кваліфікації, технологій та інновацій. Зусилля із залучення інвестицій повинні бути зосереджені на кількох секторах, що мають конкурентні переваги, належать до ключових секторів зростання і сприятимуть нарощуванню потужностей місцевої економіки. Для кожного сектора регіональної економіки слід визначити потенційні країни та найкращі зарубіжні компанії, які можуть генерувати мобільні проекти і відповідають цілям регіону в окремих секторах і технологіях.

Вінницька область: загальна інформація

Площа, тис. км ² :	26,513
Кількість районів:	27
Чисельність населення, тис. осіб:	1637,7
Частка області у ВВП, %:	2,18%
Рівень безробіття, %:	9,70%

Область знаходиться у центральній частині Правобережної України. Її **центр** – м. Вінниця, населення якого налічує більше 371 тисячу жителів. **До найбільших міст** області належать також Жмеринка, Могилів-Подільський, Хмільник, Козятин, Ладижин.

Основними галузями промисловості є виробництво продуктів харчування, енергетика, машинобудування, хімічна та нафтохімічна промисловість. Основною сільськогосподарською продукцією області є зерно, картопля та цукровий буряк.

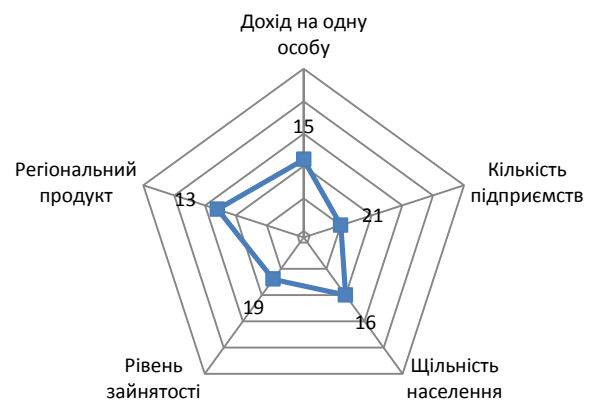
Корисні копалини: каолін, структурний камінь, граніт, фосфорити, крейда тощо. У Вінницькій області було виявлено декілька джерел лікувальних мінеральних вод. Як і радонові джерела, вони розташовані у м. Хмільник.

Інвестиційна привабливість: жорсткі фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості регіонів за групою жорстких факторів Вінницька область посідає 7-е місце.

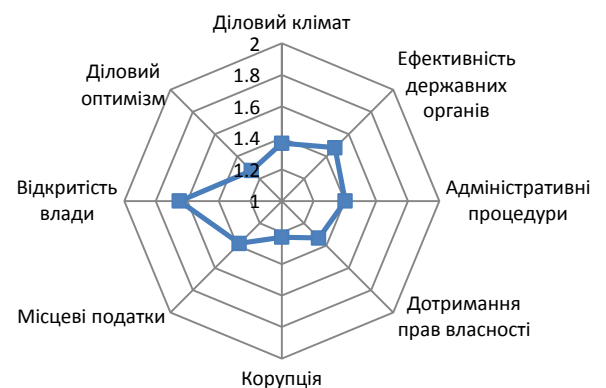
Сільськогосподарський сектор займає головне місце в економіці регіону. Так, частка сільськогосподарських земель в регіоні становить 68%. Крім того за величиною частки сільськогосподарської продукції у регіональному продукті, яка становить 21,6%, Вінницька область займала 2-е місце після

Місце області за відповідною величиною

Джерело: Державна служба статистики України

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

Джерело: опитування керівників підприємств

Херсонської за даними 2010 році. Крім того, промислове виробництво значною мірою пов'язане з сільським господарством: в області виробляється сільськогосподарська техніка, добрива та досить розвинута переробка сільськогосподарської продукції (54,6% промислового виробництва припадає на продукти харчування).

Вдале географічне розташування області створює додаткові конкурентні переваги, які можуть зацікавити інвесторів (регіон посідає 3-є місце за відповідним фактором).

Крім того, область знаходиться у верхній частині рейтингу інвестиційної привабливості за фактором «Трудові ресурси» (10-е місце), що зумовлене, передусім, високим значенням статистичних індикаторів, які характеризують рівень освіти та доступності робочої сили (6-е та 9-е місця відповідно). Крім того, Вінницька область володіє значним інноваційним потенціалом (10-е місце за відповідним фактором).

Проте спостерігається дещо гірша ситуація з оцінками як споживчого, так і бізнес-сектору. Так, за фактором «Споживчий сектор» регіон посів 17-е місце, що було зумовлено відносно низьким рівнем доходів його жителів. Те ж саме місце Вінницька область посіла за фактором «Бізнес-сегмент».

Не на багато краща ситуація з інфраструктурою в регіоні. Так, за відповідним фактором регіон займає 15-е місце в рейтингу інвестиційної привабливості.

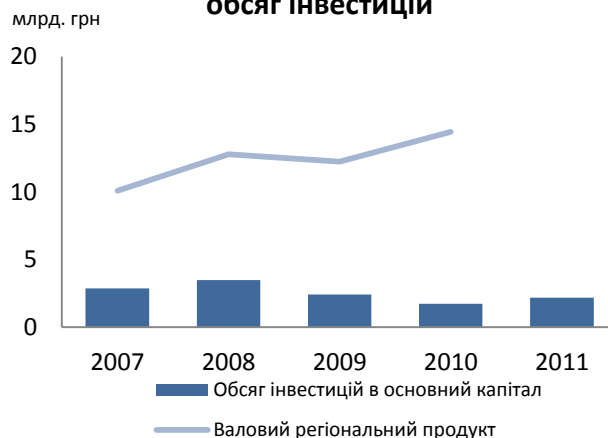
Інвестиційна привабливість: м'які фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості регіонів за групою м'яких акторів Вінницька область посідає 20-е місце.

Це в основному зумовлено низькою оцінкою діяльності органів влади щодо забезпечення прийнятних умов ведення бізнесу.

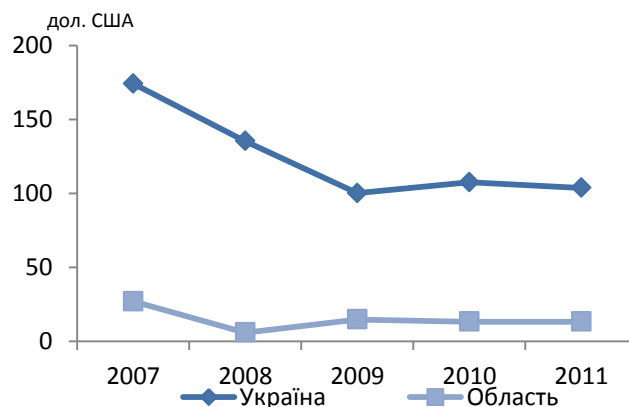
Так, за фактором «Адміністративні правила та процедури» регіон займає 20-е місце. Крім того, негативно інвестори оцінюють рівень корупції, за яким регіон посідає 20-е місце та «Дотримання прав власності» (22-е місце в

Валовий регіональний продукт та обсяг інвестицій

Джерело: Державна служба статистики України

Приріст ПІІ на одну особу

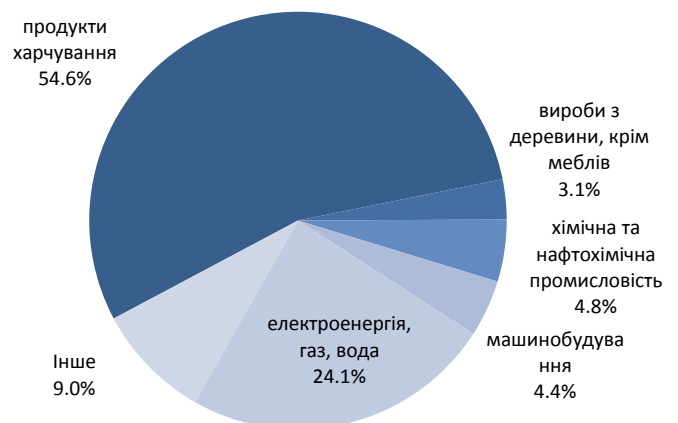
Джерело: Державна служба статистики України

рейтингу за відповідним фактором). Разом з тим, інвесторами порівняно позитивно було оцінено рівень регіонального управління. Так, за фактором «Ефективність влади» область посіла 11-е місце, що стало одним з двох чинників, які сприяли просуванню в рейтингу інвестиційної привабливості. Слід також відзначити, що стан соціально-економічного середовища в регіоні зумовлює низький рівень «Ділового оптимізму», за яким область посідає 24-е місце. Проте керівники підприємств досить позитивно оцінили фактор «Відкритість влади» (за цим фактором регіон посів 10-е місце).

Оцінка використання потенціалу

Оцінка експертами інвестиційного середовища значною мірою збігається з результатами опитування експертів. Так, серед слабких сторін інвестиційної привабливості регіону виділено значний рівень корупції. Як інвесторами, так і експертами серед сильних сторін регіону виділено активність регіональної влади.

Структура промислової продукції

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011р..

<p>Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Географічне розташування Транспортна доступність Активність регіональної влади 	<p>Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Корупція Порівняно невелика кількість промислових підприємств
<p>Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> Нестача фінансових ресурсів та ускладнений доступ до них 	<p>Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> Підвищення інформаційного забезпечення інвестиційної діяльності

Джерело: Опитування експертів

Серед слабких сторін регіону експерти назвали порівняно невелику кількість промислових підприємств.

Експерти наголосили на тому, що регіональна влада повинна активніше використовувати сильні сторони регіону. Одним з шляхів, які пропонуються, має бути підвищення інформаційного забезпечення інвестиційної діяльності.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Враховуючи сильні та слабкі сторони інвестиційної привабливості Вінницької області та беручи до уваги стратегію її соціально-економічного розвитку, покращення інвестиційної привабливості та використання інвестиційного потенціалу цього регіону необхідно здійснити ряд кроків за кількома основними напрямками:

- Повноцінне використання потенціалу сільськогосподарського сектору
- Диверсифікація промислового виробництва
- Підвищення ефективності роботи органів влади у сфері економічного розвитку та залучення інвестицій
- Допомога інвесторам у започаткуванні бізнесу на території регіону та сприяння підприємствам при виході на нові ринки збуту

Конкурентні переваги:

- Кваліфіковані працівники
- Природні ресурси
- Низька заробітна плата

Перешкоди:

- Недостатній попит
- Високий рівень податків
- Неприятлива політична ситуація

Джерело: Опитування керівників підприємств

Сільське господарство

Сільськогосподарський напрям економіки регіону з одного боку потребує оптимізації роботи саме цього сектору з урахуванням спеціалізації, а з іншого - вимагає також уваги й до розвитку інших галузей задля забезпечення структурної диверсифікації регіонального продукту та підвищення на цій основі економічної стійкості регіону. Мова йде про створення багатогалузевих комплексів, урізноманітнення видів діяльності підприємств у виробничій, фінансовій та маркетингових сферах.

Створення умов для розвитку сільського господарства вимагає наступних кроків:

- **Розвиток інфраструктури підтримки експорту продукції сільськогосподарського комплексу** (зерна та продуктів його переробки, цукру тощо).
- **Розширення сільськогосподарської кооперації**, що дозволить оновити матеріально-технічну базу аграрного сектора.
- **Забезпечення співпраці сільськогосподарських підприємств з науково-дослідними установами**, що займаються аграрними питаннями

Трудові ресурси

Низька середня заробітна плата та високий рівень безробіття в регіоні створюють потенційно великі можливості для інвестування в трудомісткі виробництва. Крім того, загальний рівень освіти в регіоні, який є досить високим, дозволяє зменшити витрати на підготовку та перепідготовку працівників.

Тому трудові ресурси регіону є його значною конкурентною перевагою, яка сьогодні не використовується повною мірою.

Покращення роботи органів влади

Попри значну активність регіональної влади, наявність корупції та неякісне адміністрування значною мірою зменшує її ефективність.

З огляду на ті перепони, які супроводжують інвестиційну діяльність підприємств, органи місцевої влади повинні докласти додаткових зусиль для покращення системи інформування потенційних інвесторів про інвестиційні можливості в регіоні. Хоча й існує інвестиційний портал області, проте він є недостатньо професійним. Бажано проводити активніше інформування потенційних цільових інвесторів та збільшувати якість інвестиційних пропозицій (продуктів) регіону. Недостатньою є взаємодія Вінницького регіонального центру з інвестицій

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р.

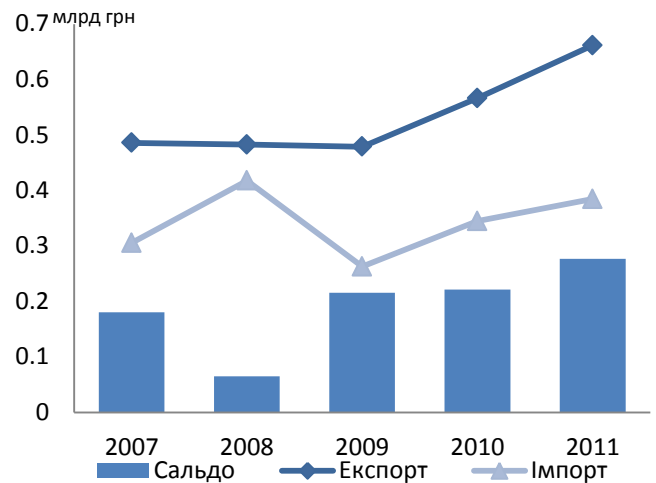
та розвитку та відповідних структурних підрозділів облдержадміністрації.

Прямі іноземні інвестиції

Головною слабкою стороною для регіону у сфері іноземного інвестування є відсутність чіткої політики стосовно **прямих іноземних інвестицій** (ПІІ). Задля вироблення системного підходу необхідно розробити стратегію залучення ПІІ, яка дозволить сформулювати чітке бачення ролі ПІІ в економічному розвитку регіону.

Для ефективної інвестиційної стратегії регіональній владі необхідно визначити чіткі й зрозумілі цілі щодо наявних та очікуваних прибутків від ПІІ, наприклад, капіталовкладень, підвищення надходжень податків, зростання експорту, зайнятості та кваліфікації, технологій та інновацій. Зусилля із залучення інвестицій повинні бути зосереджені на кількох секторах, що мають конкурентні переваги, належать до ключових секторів зростання і сприятимуть нарощуванню потужностей місцевої економіки. Для кожного сектора регіональної економіки слід визначити потенційні країни та найкращі зарубіжні компанії, які можуть генерувати мобільні проекти і відповідають цілям регіону в окремих секторах і технологіях.

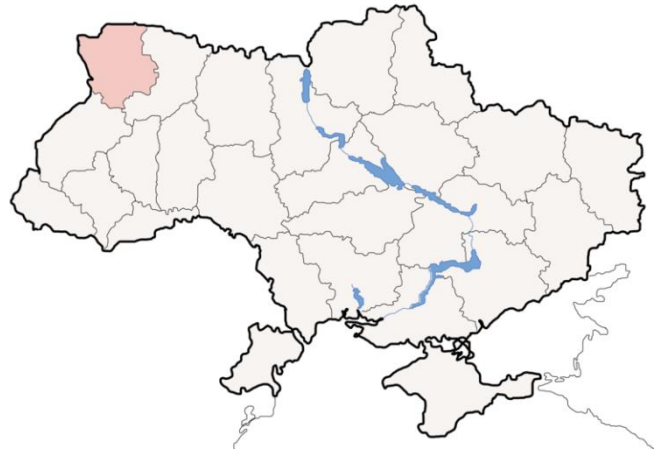
Величина експорту/імпорту

Джерело: Державна служба статистики України

Волинська область: загальна інформація

Площа, тис. км ² :	20,1
Кількість районів:	16
Чисельність населення, тис. осіб:	1035,9
Частка області у ВВП, %:	1,3%
Рівень безробіття, %:	9,1%

Волинська область розташована в західній частині України. Обласним центром є місто Луцьк, населення якого налічує понад 213 тисяч жителів.

До великих міст регіону належать також: Ковель, Нововолинськ, Ківерці, Володимир-Волинський, Маневичі.

31.7% площі області займають ліси. В області є 220 озер, 22 з яких належать до Шацького національного парку. Найбільшим з них є озеро Світязь, яке є найглибшим в Україні.

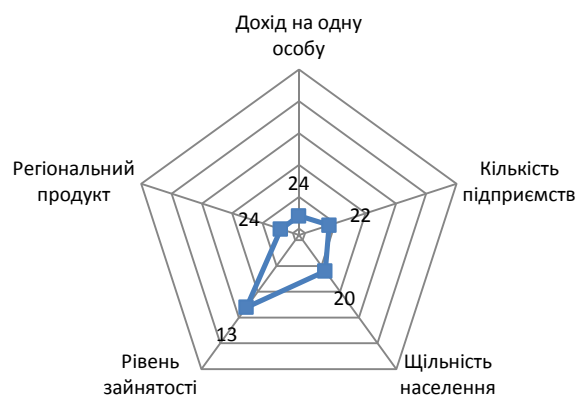
Основними галузями економіки регіону є виробництво продуктів харчування, машинобудування і виробництво та розподілення електроенергії, газу та води. Найбільшу частку у виробництві продуктів харчування займають картопля, цукровий буряк, овочі та зернові.

Корисні копалини: природний газ, вугілля, будівельне каміння тощо. В північній частині області (Ратницький р-н) відкриті родовища мідної руди.

Інвестиційна привабливість: жорсткі фактори

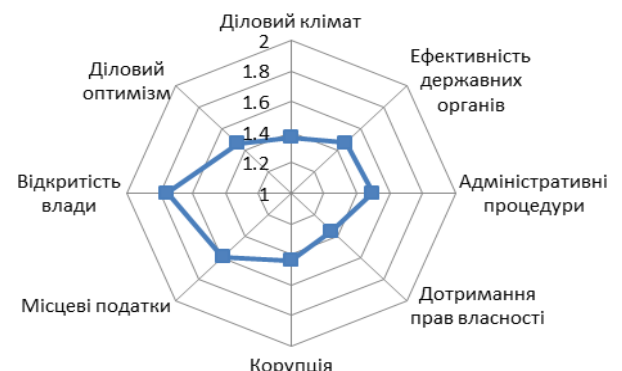
В рейтингу інвестиційної привабливості регіонів за групою жорстких факторів Волинська область займає 23-е місце.

Місце області за відповідною величиною

Джерело: Державна служба статистики України

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

Джерело: опитування керівників підприємств

Позитивно на рейтинг регіону впливають трудові ресурси, за якими вона посідає досить високе 11-е місце. Проте нерозвиненість інфраструктури (19-е місце за цим фактором), невелика купівельна спроможність жителів, яка є одним з індикаторів фактору «Споживчий сегмент» (21-е місце за цим фактором), та нерозвинене бізнес середовище (23-е місце за фактором «Бізнес-сегмент») значно зменшують інвестиційну привабливість регіону порівняно з іншими.

Попри те, що географічне розташування та природно-кліматичні умови регіону створюють сприятливе середовище для розвитку сільського господарства та промисловості, значна зношеність основних засобів як в промисловості, так і в сільському господарстві стримує розвиток відповідних галузей господарства.

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

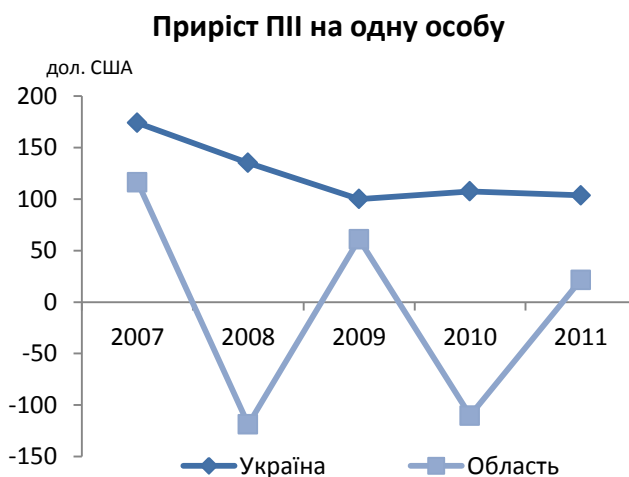
В рейтингу інвестиційної привабливості регіонів за групою м'яких факторів Волинська область посідає 15-е місце.

По двом факторам цієї групи регіон посідає верхні позиції в рейтингу. Зокрема за фактором «Відкритість влади» область займає 5 місце, а за фактором «Податки та збори» - 7-е місце. Трохи гірші позиції область має за фактором «Корупція» (10-е місце) та фактором «Адміністративні процедури» (11-е місце). Керівники підприємств негативно оцінюють стан дотримання прав власності. За цим фактором Волинська область посідає 21-е місце. За фактором «Ефективність влади» в цілому область посідає 12 місце. Таким чином, серед усіх факторів, які тією чи іншою мірою пов'язані з ефективністю роботи державних органів влади, найбільше зусиль треба докласти в сфері дотримання прав власності.

Негативно на рейтинг регіону впливає оцінка інвесторами ділового клімату. За цим фактором («Діловий клімат») регіон посів 18-е місце. Проте керівники підприємств позитивно оцінюють майбутнє регіону. Так, за фактором «Діловий оптимізм» регіон посів 13-е місце.

Джерело: Державна служба статистики України

Джерело: Державна служба статистики України

В цілому за результатами оцінки м'яких факторів шляхом опитування керівників підприємств Волинська область знаходиться дещо нижче середнього рівня по країні як в абсолютному (значення показника м'якої групи факторів), так і у відносному вимірі (місце в рейтингу).

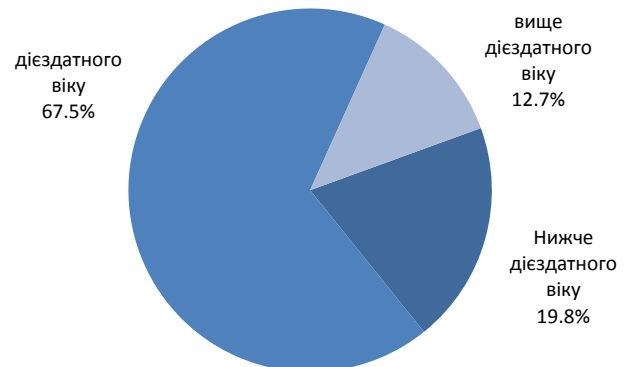
Використання інвестиційного потенціалу

Сильні та слабкі сторони соціально-економічного середовища регіону, які впливають на інвестиційну привабливість, були визначені за допомогою опитування експертів.

Експерти негативно оцінили діяльність місцевих органів влади. Так, серед слабких сторін ними зазначено відсутність зацікавленості регіональної влади в покращенні інвестиційної привабливості. Однією з причин такої ситуації є відсутність політичної стабільності як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні.

Також експерти звертають увагу на необхідність створення промислових зон в регіоні з відповідною інфраструктурою. Хоча в області й існують інвестиційні пропозиції, їх якість є недостатньою для залучення масштабних капіталовкладень.

Розподіл населення за віком

Джерело: Державна служба статистики України
Дані на 1 січня 2012 р.

<p>Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Близькість до кордону Розвинутий АПК 	<p>Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Пасивність регіональної влади Відсутність промислових зон та інфраструктури
<p>Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> Підвищення фахової компетенції представників влади 	<p>Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> Політична нестабільність

Джерело: Опитування експертів

Таким чином, збільшення зацікавленості органів влади у розвитку області дозволить ефективніше використовувати той інвестиційний потенціал, яким володіє регіон. Адже близькість до кордону та розвинений АПК є тими конкурентними перевагами, за допомогою яких можна залучати нові інвестиції.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Покращення інвестиційної привабливості необхідно проводити за декількома основними напрямками. До них належать:

- Підвищення ефективності АПК
- Розвиток інфраструктури
- Підтримка промислового виробництва
- Підвищення ефективності роботи органів влади
- Розвиток рекреаційно-туристичного потенціалу
- Збільшення обсягів залучення ПІІ

Підвищення ефективності АПК

З огляду на те, що сильною стороною Волинської області є розвинений АПК, то особливу увагу слід звернути на залучення інвестицій саме в цей сектор. Проте відсутність ефективно функціонуючого ринку землі може стримувати притік нових інвесторів. У зв'язку з тим, що рівень ефективності сільського господарства залишається низьким, необхідно вжити кроки, які б дозволили радикально оновити засоби виробництва, а також застосовувати нові технології, які б вивели продуктивність галузі на європейський рівень.

Підтримка промислового виробництва

Варто відзначити, область також потребує розвитку промисловості. Зважаючи на високий рівень розвитку АПК, необхідно також звертати увагу на харкову промисловість.

Конкурентні переваги:

- Нові технології
- Низька заробітна плата
- Оптимальна структура управління підприємством

Перешкоди:

- Недостатній попит на продукцію
- Корупція
- Застарілі технології

Джерело: Опитування керівників підприємств

Опитування керівників підприємств показало, що однією з головних проблем, які стримують інвестиційну діяльність, є брак попиту на продукцію. Цю проблему можна вирішити двома шляхами:

- **Інвестиції в нові технології**, які дозволятимуть зменшити вартість виготовленої продукції і, як результат, її ціну, що має збільшити попит. Для цього необхідно посилити взаємодію підприємств з науково-дослідними організаціями в регіоні та за його межами.
- **Вихід на нові ринки збуту.** Органи влади можуть допомагати налагоджувати зв'язки з іншими регіонами та країнами світу з метою збільшення збуту продукції.

Як наголошувалось експертами, в регіоні необхідно створити промислові зони з відповідною інфраструктурою.

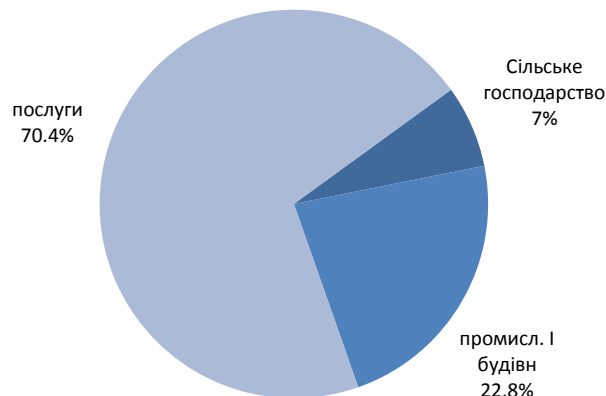
Щодо інфраструктури, то опитування показало, що її розвиток залишається на низькому рівні. Таким чином, реалізація інфраструктурних проектів зробить область більш інвестиційно привабливою.

Підвищення ефективності роботи органів влади

Робота за цим напрямком дозволить реалізовувати рішення державних органів з більшою результативністю. Крім того, ефективна та передбачувана робота державних органів мінімізує ризики для підприємств щодо можливих рішень.

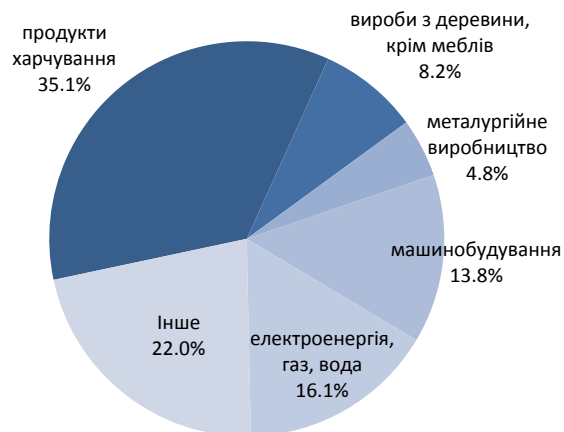
Забезпечення політичної стабільності в регіоні є одним з тих чинників, які створюють зацікавленість чиновників у результатах своєї роботи. Так, уникнення частих кадрових перестановок дозволяє стабілізувати діяльність працівників органів влади і збільшити зацікавленість у результативній роботі.

Розподіл зайнятих за галузями

Джерело: Державна служба статистики України
Дані на 1 січня 2012 р.

Структура промислової продукції

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011р..

Розвиток рекреаційно-туристичного потенціалу

Область має гарні перспективи розвитку рекреаційно-туристичного потенціалу.

Розвиток цієї сфери потребує комплексного підходу, причому головна увага повинна приділятися **інфраструктурному забезпеченню галузі** (водопостачання та водовідведення, транспортне сполучення, збирання та переробка сміття тощо), збереженню природно-кліматичних ресурсів.

Прямі іноземні інвестиції

Головною слабкою стороною для регіону у сфері іноземного інвестування є відсутність чіткої політики стосовно **прямих іноземних інвестицій** (ПІІ). Задля вироблення системного підходу необхідно розробити стратегію залучення ПІІ, яка дозволить сформувати чітке бачення ролі ПІІ в економічному розвитку регіону.

Для ефективної інвестиційної стратегії регіональній владі необхідно визначити чіткі й зрозумілі цілі щодо наявних та очікуваних прибутків від ПІІ, наприклад, капіталовкладень, підвищення надходжень податків, зростання експорту, зайнятості та кваліфікації, технологій та інновацій. Зусилля із залучення інвестицій повинні бути зосереджені на кількох секторах, що мають конкурентні переваги, належать до ключових секторів зростання і сприятимуть нарощуванню потужностей місцевої економіки. Для кожного сектора регіональної економіки слід визначити потенційні країни та найкращі зарубіжні компанії, які можуть генерувати мобільні проекти і відповідають цілям регіону в окремих секторах і технологіях.

Джерело: Державна служба статистики України

Дніпропетровська область: загальна інформація

Площа, тис. км ² :	32,0
Кількість районів:	22
Чисельність населення, тис. осіб:	3328,4
Частка області у ВВП, %:	10,7%
Рівень безробіття, %:	6,8%

Дніпропетровська область знаходиться у південно-східній частині України. Обласним **центром** є м. Дніпропетровськ, населення якого налічує близько 1 млн. жителів.

До **найбільших міст** області належать також Кривий Ріг, Дніпродзержинськ, Нікополь.

Область відноситься до промислово розвинених. У 2011 році її обсяг промислового виробництва склав 19,1% промислового виробництва України, що поставило її на друге місце після Донецька.

Основні галузі промисловості: виробництво кольорових металів, енергетика, гірничодобувна і харчова промисловість. Основною сільськогосподарською продукцією області є зерно, соняшник, цукровий буряк.

Корисні копалини: нафта, газ, вугілля, каолін, уран тощо. Поклади залізної та марганцевої руд мають світове значення. Дніпропетровська область – єдина в Україні, де видобувається марганцева руда.

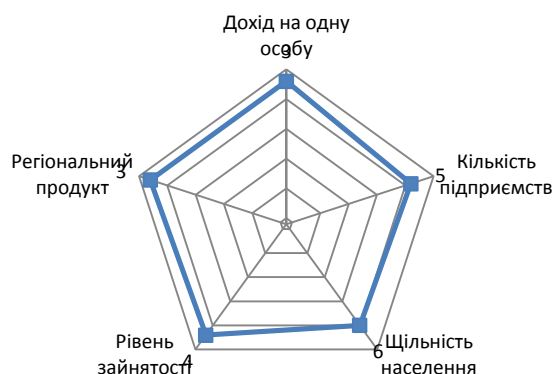
Інвестиційна привабливість: жорсткі фактори

У рейтингу інвестиційної привабливості за групою жорстких факторів Дніпропетровська область посідає 2-е місце.

Таке високе місце в рейтингу пояснюється високими оцінками за більшістю факторів. Зокрема, завдяки розвиненому промисловому

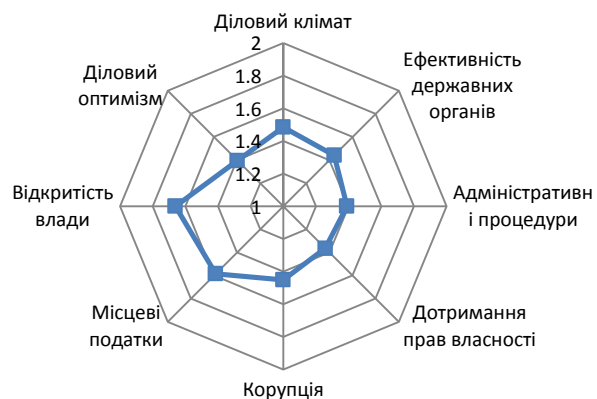

Місце регіону за відповідною величиною

Джерело: Державна служба статистики України

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

Джерело: опитування керівників підприємств

виробництву за фактором «Бізнес-сегмент» регіон посідає 2-е місце. Також 2-е місце регіон має ще за двома факторами, серед яких - «Природні ресурси», що означає великий потенціал області в цій сфері та «Споживчий сегмент», який відображає вищий рівень доходів жителів області порівняно з іншими регіонами.

Проте не зважаючи на високий рівень розвитку промисловості, в Дніпропетровській області інноваційний потенціал залишається відносно низьким (за фактором «Інноваційний потенціал» регіон займає 13-е місце).

Результати за факторами, що характеризують трудові ресурси, з одного боку свідчать про високий освітній потенціал трудових ресурсів регіону, однак несприятливе екологічне середовище є причиною того, що за фактором «Трудові ресурси. Здоров'я» регіон посідає 21-е місце.

Валовий регіональний продукт та обсяг інвестицій

Джерело: Державна служба статистики України

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

У рейтингу інвестиційної привабливості за групою м'яких факторів Дніпропетровська область посідає 14-е місце.

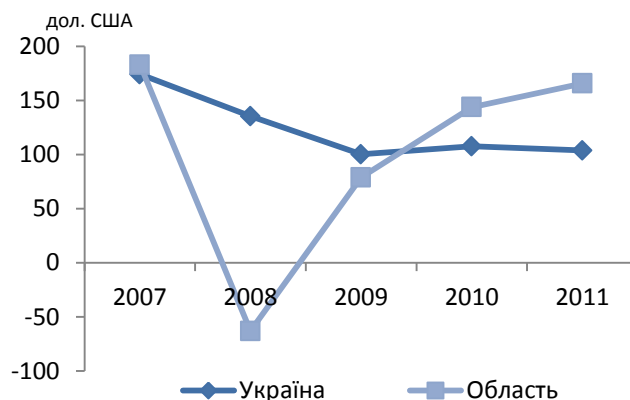
За рейтингами інвестиційної привабливості по кожному з факторів цієї групи місця регіону розподілені досить нерівномірно.

За оцінкою ділового клімату в цілому Дніпропетровська область посідає 10-е місце.

9-е місце регіон посів у рейтингу інвестиційної привабливості за фактором «Відкритість влади», що позитивно впливає на інвестиційну привабливість. Помірний рівень корупції був причиною того, що регіон посів порівняно високе 9-е місце у рейтингу за відповідним фактором.

Низьку оцінку керівники підприємств дали дотриманню прав власності. Так, за відповідним фактором Дніпропетровська область посідає 19-е місце. Гірша ситуація лише з фактором «Адміністративні процедури», за яким регіон посів 21-е місце.

Приріст ПІІ на одну особу

Джерело: Державна служба статистики

Хоча інвесторами було дано досить високу оцінку стану ділового клімату в регіоні, вони з песимізмом оцінюють майбутні зміни в інвестиційному середовищі. За фактором «Діловий оптимізм» область посіла 16-е місце.

Використання інвестиційного потенціалу

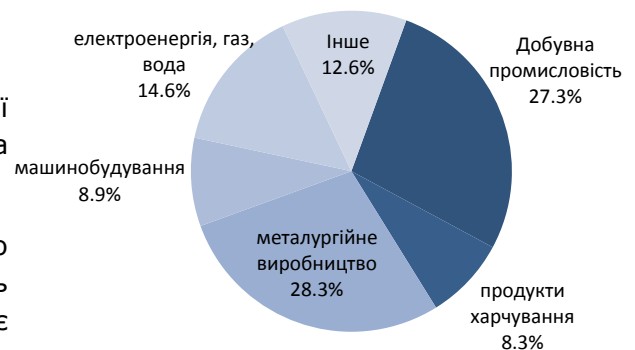
Сильні та слабкі сторони інвестиційної привабливості регіону були визначені за допомогою опитування експертів.

Серед сильних сторін інвестиційного середовища регіону виділяють високий рівень кваліфікації трудових ресурсів, який є важливим індикатором якості робочої сили.

Експерти відмітили значний рівень активності регіональної влади у сфері забезпечення інвестиційної привабливості.

Проте варто відмітити той факт, що як і у багатьох інших регіонах, в області склались непрості стосунки бізнесу з контролюючими органами, зокрема з податковою службою.

Структура промислової продукції

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011р..

<p>Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сприятливе бізнес-середовище, • Захист інвестора; • Високий рівень знань випускників (кваліфіковані трудові ресурси), • Активність регіональної влади 	<p>Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> • Забруднення навколишнього середовища, • Відносини бізнесу з податковою службою
<p>Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> • Підвищення якості професійно технічної освіти 	<p>Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> • Залежність від природних ресурсів, • Тимчасові коливання попиту на ринках

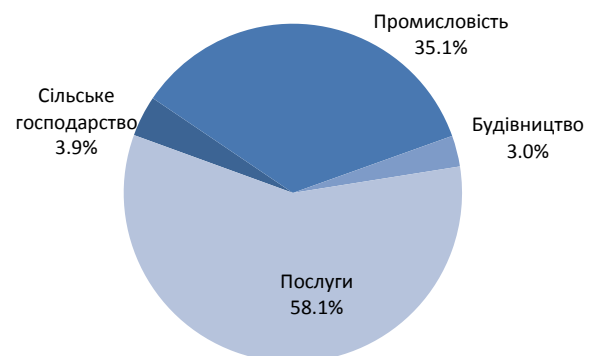
Джерело: Опитування експертів

Таким чином, екологічна ситуація в регіоні та складні відносини підприємств з податковим органами названі експертами як головні чинники, що стримують використання інвестиційного потенціалу Дніпропетровської області повною мірою.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Базуючись на аналізі статистичних даних, результатів опитування інвесторів та експертів, а також беручи до уваги стратегію економічного розвитку Дніпропетровської області,

Розподіл зайнятого населення по секторах

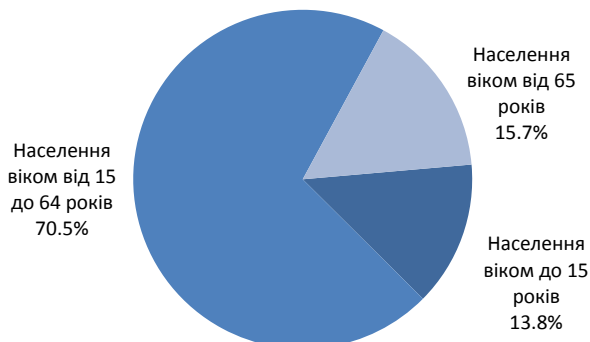

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р.

покращення інвестиційної привабливості регіону варто здійснювати за такими основними напрямками:

- Прозоре та справедливе адміністративне регулювання
- Захист прав власності
- Розвиток високотехнологічного виробництва
- Покращення стану навколишнього середовища
- Сприяння підприємствам у пошуку нових ринків збуту їхньої продукції
- Збільшення обсягів залучення ПІІ

Розподіл населення за віком

Прозоре та справедливе адміністративне регулювання

Джерело: Державна служба статистики України
Дані на 1 січня 2012 р.

Зрозумілі, прозорі та справедливі адміністративні процедури та правила дозволять інвесторам уникати додаткового фінансового та адміністративного навантаження та ризиків, пов'язаних із регулюванням підприємницької діяльності. Для цього потрібно здійснити наступні заходи:

Усунення бюрократичних та корупційних перешкод. Інвестори повинні розуміти вимоги, які до них застосовуються, і бути впевненими у тому, що ці вимоги однакові для всіх та не залежать від особистих уподобань або інтересів державних службовців. Регулювання має бути зрозумілим передбачуванним.

Перешкоди для інвестиційної діяльності

(частка керівників підприємств, які назвали перешкоду, %)

Джерело: Опитування керівників підприємств

Зміни в регулюванні повинні прийматись за умов **публічного діалогу з інвесторами**. Інвесторів як зацікавлену сторону слід

заздалегідь повідомляти про плановані зміни у законах, зборах та процедурах, які стосуються їхньої діяльності. Їхні зауваження та пропозиції слід враховувати при виробленні відповідних рішень. Це збільшить довіру інвесторів до державних органів та зменшить передумови для розвитку тіньової економіки.

Захист прав власності

Інвестори повинні бути впевненими у тому, що їхні права як власників будуть захищені. Це дасть їм можливість робити довгострокові та масштабні інвестиції. Для цього слід забезпечити наступні умови:

Справедливе правосуддя. Інвестори повинні бути впевненими у тому, що будь-які суперечки стосовно прав власності будуть розглянуті та справедливо вирішені судовим шляхом відповідно до принципів верховенства права.

Захист майнових прав. Інвестори повинні знати, які документи їм потрібні для того, щоб засвідчити права власності на об'єкти, основні фонди та інше майно, яке знаходиться у їхній власності.

Особливого значення набуває ефективність функціонування системи реєстрації майнових прав

Розвиток високотехнологічного виробництва

Для збільшення конкурентоздатності місцевого виробництва потрібно зменшити його залежність від природних ресурсів та коливань цін на продукцію на світових ринках. Для цього потрібно зосередитись на кількох напрямках.

Диверсифікація економіки. Варто підтримати розвиток бізнесу у галузях виробництва, які не залежать виключно від видобування та переробки природних ресурсів.

Застосування новітніх технологій. Потрібно сприяти переходу виробництва із ресурсномісткого та трудомісткого до наукомісткого. Потрібно забезпечити фінансову та інформаційну підтримку для впровадження новітніх технологій на підприємствах. Фінансова підтримка, серед всього іншого, може бути

Конкурентні переваги:

- Кваліфіковані працівники
- Природні ресурси
- Нові технології
- Оптимальна структура управління підприємством

Перешкоди:

- Недостатній попит на продукцію
- Високий рівень конкуренції
- Високий рівень податків
- Нестабільність політичної ситуації

реалізована через створення регіонального венчурного фонду.

Крім того, залученню нових технологій у виробництво може сприяти створення бізнес-інкубаторів, наукових парків та технопарків.

Співпраця із навчальними закладами. Вищі та професійні навчальні заклади повинні мати змогу змінювати навчальний процес та адаптувати навчальні програми відповідно до вимог високотехнологічного виробництва. Варто заохочувати співпрацю виробничих підприємств із навчальними закладами.

Дерегуляція підприємницької діяльності. Потрібно максимально спростити адміністративні процедури, пов'язані із зміною виробничого процесу, та скоротити кількість дозволів, необхідних для здійснення тих чи інших видів діяльності або виробничо-комерційних операцій. Також слід збільшити прозорість роботи органів, які мають контролюючі функції щодо підприємств.

Важливим напрямком є розгортання роботи зі **створення індустріальних парків**.

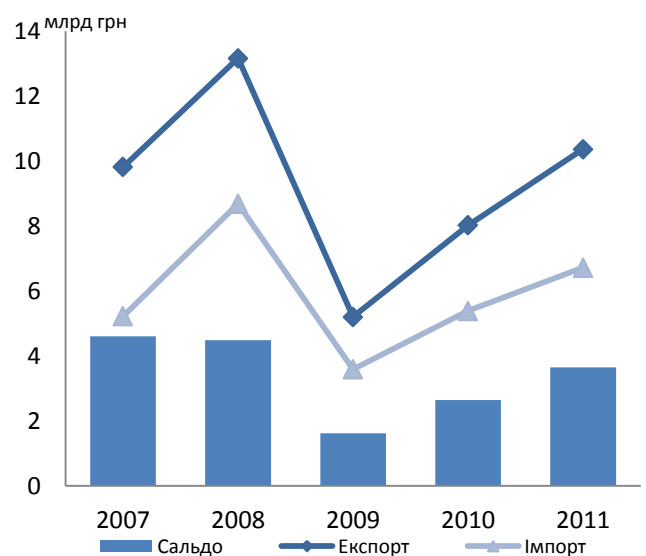
Покращення стану навколишнього середовища

Застосування фінансових та не фінансових стимулів для **збільшення енергоефективності виробництва**. Для підприємств, які підвищують енергоефективність та вживають інших заходів для покращення навколишнього середовища, потрібно передбачити як фінансові стимули (фінансування енергозберігаючих технологій, зниження оподаткування), так і нефінансові (проведення енергетичного аудиту, допомога у пошуку інформації).

Посилення контролю за дотриманням екологічних стандартів, які визначають вимоги до стану повітря, ґрунтів та питної води. Ці стандарти повинні бути прозорими та справедливими. Контроль за дотриманням екологічних стандартів повинен бути чітким і прозорим.

Сприяння підприємствам у пошуку нових ринків збуту їхньої продукції

Величина експорту/імпорту

Джерело: Державна служба статистики України

Для того, щоб сприяти розвитку ділової активності в регіоні та стимулювати попит на продукцію місцевих підприємств, потрібно здійснити такі кроки:

- Проведення зустрічей та форумів за участі національних та закордонних виробників, ділових кіл та представників державних підприємств.
- Сприяння місцевим підприємствам в участі у ділових подіях в інших областях України та закордоном.
- Прозора та продумана інформаційна і фінансова підтримка підприємств.
- Сприяння розвитку малого та середнього бізнесу та сфери послуг як умови підвищення купівельної спроможності місцевого населення.

Прямі іноземні інвестиції

Головною слабкою стороною для регіону у сфері іноземного інвестування є відсутність чіткої політики стосовно **прямих іноземних інвестицій** (ПІІ). Задля вироблення системного підходу необхідно розробити стратегію залучення ПІІ, яка дозволить сформулювати чітке бачення ролі ПІІ в економічному розвитку регіону.

Для ефективної інвестиційної стратегії регіональній владі необхідно визначити чіткі й зрозумілі цілі щодо наявних та очікуваних прибутків від ПІІ, наприклад, капіталовкладень, підвищення надходжень податків, зростання експорту, зайнятості та кваліфікації, технологій та інновацій. Зусилля із залучення інвестицій повинні бути зосереджені на кількох секторах, що мають конкурентні переваги, належать до ключових секторів зростання і сприятимуть нарощуванню потужностей місцевої економіки. Для кожного сектора регіональної економіки слід визначити потенційні країни та найкращі зарубіжні компанії, які можуть генерувати мобільні проекти і відповідають цілям регіону в окремих секторах і технологіях.

Донецька область: загальна інформація

Площа, тис. км ² :	26,5
Кількість районів:	18
Чисельність населення, тис. осіб:	4418,1
Частка області у ВВП, %:	11,91%
Рівень безробіття, %:	8,2%

Донецька область знаходиться у південно-східній частині України. Її **центром** є м. Донецьк, населення яке налічує близько 955 тисяч жителів.

До **великих міст** регіону належать також Макіївка, Маріуполь, Горлівка, Краматорськ.

Область характеризується високим рівнем промислового розвитку. Практично вся її територія використовується в економічних цілях за винятком 0,6% площі, що входить до природного заповідника.

Основними галузями промисловості є металургія, енергетика, гірничодобувна промисловість, машинобудування. Основною сільськогосподарською продукцією області є зерно, соняшник, картопля, овочі.

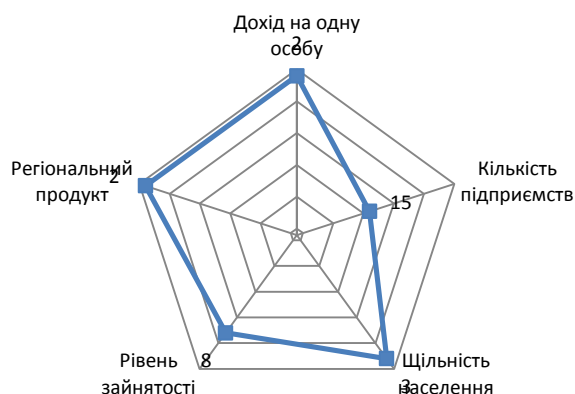
Корисні копалини: вугілля, кам'яна сіль, вапняк, вогнетривка глина тощо. У південній та північній частинах Донецької області розвідують родовища нафти і газу (в т.ч. нетрадиційного походження).

Інвестиційна привабливість: жорсткі фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості регіонів за групою жорстких факторів Донецька область посідає 3-є місце.

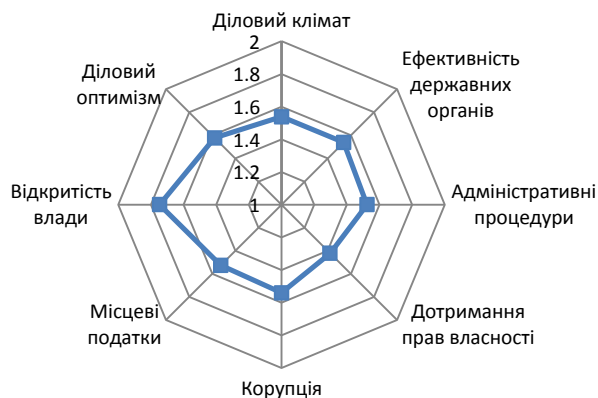
Така висока позиція пояснюється тим, що за більшістю факторів жорсткої групи цей регіон займає верхні позиції рейтингу. Значний

Місце регіону за відповідною величиною

Джерело: Державна служба статистики України

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

Джерело: опитування керівників підприємств

промисловий потенціал зумовив високу оцінку за фактором «Бізнес-сегмент» (3-є місце). Таку ж позицію регіон зайняв за фактором «Споживчий сегмент», що зумовлюється досить високим рівнем доходів громадян та значною чисельністю населення регіону. Наявність значної кількості науково-дослідних організацій є основною причиною того, що регіон зайняв 5-у позицію за фактором «Інноваційний потенціал».

Окрему увагу необхідно звернути на фактори, що пов'язані з робочою силою. Так, за групами статистичних індикаторів, які відображають рівень освітнього потенціалу, регіон посідає 4-е місце. Проте несприятливе екологічне середовище зумовило те, що за групою індикаторів здоров'я трудових ресурсів регіон посідає 20-е місце. Варто також відзначити, що вища заробітна плата працівників (порівняно з іншими регіонами) дещо ускладнює доступність робочої сили (за цією підгрупою регіон посідає 12-е місце).

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості регіонів за групою м'яких факторів Донецька область посідає 14-е місце.

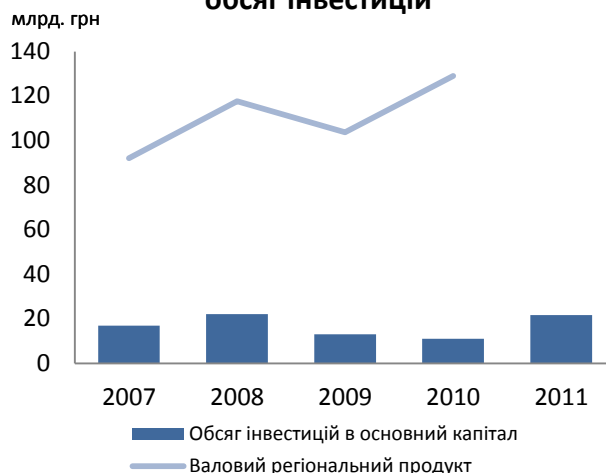
Керівники підприємств дали помірно позитивну оцінку діловому середовищу в регіоні (за фактором «Діловий клімат» область посіла 8-у позицію в рейтингу).

Хоча за всіма факторами регіон посідає позиції у верхній частині рейтингів, оцінки є досить неоднорідними.

Зокрема керівники підприємств дали посередню оцінку «Дотриманню прав власності» (за цим фактором регіон посідає 13-у позицію в рейтингу). 10-е місце регіон посів за фактором «Правила та процедури. Ефективність», що в цілому позитивно свідчить про ефективність роботи органів влади, хоча рівень її ефективності потребує певних покращень.

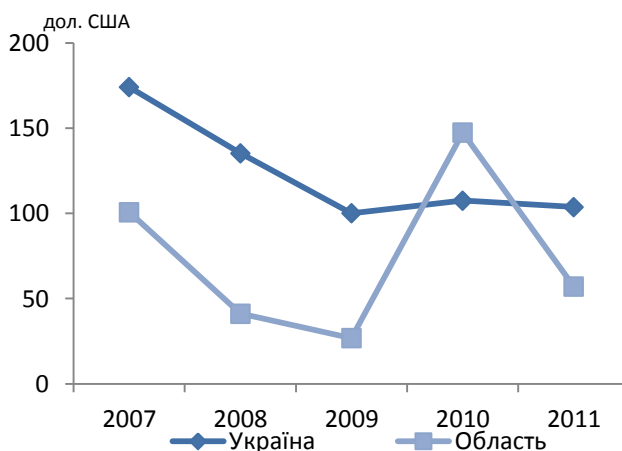
За фактором «Правила та процедури. Податки та збори» Донецька область посіла 11-е місце. Це свідчить про певну незадоволеність керівниками підприємств роботою податкових органів в цілому.

Валовий регіональний продукт та обсяг інвестицій

Джерело: Державна служба статистики України

Приріст ПІІ на одну особу

Джерело: Державна служба статистики України

Прозорість роботи органів влади було досить високо оцінена керівниками підприємств. Так, за фактором «Відкритість влади» регіон посів 6-е місце. Ще одним фактором, за яким Донецька область показала досить високий результат, є «Корупція». Так, оскільки респонденти оцінили рівень корупції як низький, регіон посів 6-е місце за цим фактором.

В цілому інвестори позитивно оцінюють майбутні перспективи розвитку інвестиційного середовища регіону. За фактором «Діловий оптимізм» Донецька область посідає 5-е місце серед решти регіонів України.

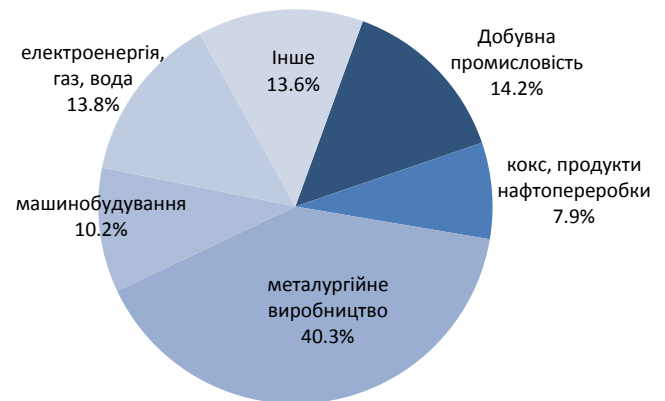
Використання інвестиційного потенціалу

Сильні та слабкі сторони соціально-економічного середовища регіону, які впливають на інвестиційну привабливість, були визначені за допомогою опитування експертів.

Попри те, що в регіоні в цілому сформувалось досить сприятливе бізнес-середовище, в тому числі завдяки зусиллям регіональної влади, однією із слабких сторін регіону є складні відносини підприємств з контролюючими органами, зокрема податковою службою та митницею.

Варто відзначити, що значну роль в розвитку регіону відіграє фінансова державна підтримка. Тому її скорочення є однією з загроз інвестиційного середовища Донецької області.

Структура промислової продукції

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р..

<p>Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сприятливе бізнес-середовище (активність регіональної влади) • Природні ресурси • Розвинута промисловість 	<p>Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> • Стан навколишнього середовища • Ускладнені відносини бізнесу з податковою та митною службою
<p>Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> • Диверсифікація промислового виробництва • Підвищення технологічного рівня виробництва 	<p>Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> • Рейдерство • Скорочення державної підтримки

Джерело: Опитування експертів.

Попри те, що однією з сильних сторін регіону названа промисловість, питання оновлення основних засобів виробництва залишається актуальним через значну їх зношеність.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

З огляду на результати опитування керівників підприємств та експертів, а також аналізу соціально-економічного середовища Донецької області, враховуючи Стратегію економічного розвитку регіону, задля збільшення інвестиційної привабливості Донецької області необхідно здійснювати кроки за такими основними напрямками:

- Покращення стану навколишнього середовища.
- Створення умов для оновлення засобів виробництва.
- Збільшення ефективності роботи органів влади.
- Зменшення залежності економіки регіону від змін кон'юнктури на зовнішніх ринках.
- Збільшення обсягів залучення ПІІ.

Покращення стану навколишнього середовища.

Оскільки в основі економічного розвитку регіону лежить розвинений промисловий сектор, який сформувався досить давно, , відсутність дієвих заходів, спрямованих на зменшення техногенного навантаження є фактором, який зменшує інвестиційну привабливість області в плані здоров'я працівників та перспектив розвитку сільськогосподарської діяльності. Серед таких заходів слід назвати наступні:

Заходи щодо зменшення викидів в Азовське море. Для цього потрібно запровадити дієвий контроль за викидами шкідливих речовин. Слід також збільшити кількість очисних споруд та підвищити ефективність роботи діючих.

Зменшення викидів шкідливих речовин в атмосферу. Для цього необхідно вивести з експлуатації екологічно небезпечних виробництв та запровадити екологічно безпечні технології виробництва.

Збільшення обсягів та рівня переробки відходів. Очевидно, що ця сфера діяльності може фінансуватись як з державного

Розподіл зайнятого населення по секторах

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р.

(місцевого) бюджету, так і приватними інвесторами.

Вжиття заходів щодо рекультивації пошкоджених земель тощо. З цією метою може бути створений спеціальний фонд, який би мобілізував би відповідні кошти, нагромаджував та розповсюджував інформацію про відповідні технології та кращі практики їх використання тощо.

Створення умов для оновлення засобів виробництва.

Застаріле обладнання, особливо у деяких галузях, є не тільки причиною низької продуктивності, а й одним з чинників, який значно збільшує травматизм на виробництві. Тому вкрай необхідно створювати умови, які б забезпечували оновлення основних засобів.

Розвиток фінансової інфраструктури.

Однією з основних причин недостатнього оновлення основного капіталу є відсутність у підприємств достатньої кількості фінансових ресурсів. Хоча органи влади не можуть безпосередньо впливати на прибутковість підприємств, вони можуть сприяти створенню умов, за яких фірмам буде легше отримати фінансування.

Конкурентні переваги:

- Природні ресурси (33,3%)
- Кваліфіковані працівники (33,3%)
- Нові технології (30,0%)

Перешкоди:

- Недостатньо кваліфікованих працівників (36,7%)
- Недостатній попит на продукцію (26,7%)
- Висока ставка кредитів (16,7%)
- Високий рівень податків (16,7%)

Джерело: Опитування керівників підприємств

Використання інноваційного потенціалу.

Цей чинник інвестиційної привабливості використовується не повною мірою. Для покращення інвестиційної спроможності регіону необхідно здійснити ряд кроків, серед яких:

- Покращення взаємодії між підприємствами та навчальними

зкладами та науково-дослідними організаціями.

- Організація системи трансферу технологій за рахунок створення бізнес-інкубаторів, наукових парків, технопарків.
- Створення систем спільного фінансування, зокрема шляхом утворення регіонального венчурного фонду для фінансування інноваційних проектів.

Важливим напрямком є розгортання роботи зі **створення індустріальних парків**.

Зменшення залежності економіки регіону від змін кон'юнктури на зовнішніх ринках.

Однією з потенційно слабких сторін інвестиційної привабливості регіону є значна залежність його економіки від експорту.

Серед напрямків, які б дозволили зменшити вплив цього чинника є:

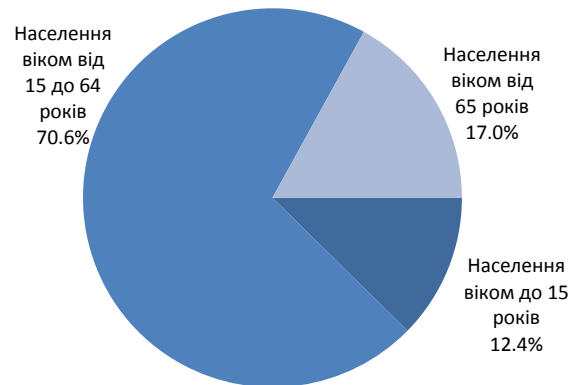
- **Вихід на нові ринки.** Це дає можливість диверсифікувати ринки збуту відповідної продукції.
- **Залучення інвестицій** в перспективні галузі, що дозволить диверсифікувати виробництво.

Збільшення ефективності роботи місцевих органів влади.

Результати опитування керівників підприємств відобразили запит на покращення роботи регіональної влади. Серед найважливіших напрямків є покращення роботи податкових та митних органів.

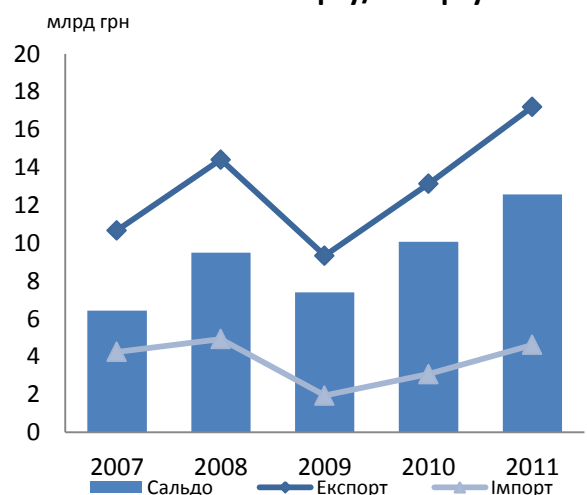
Також в регіоні спостерігаються тенденції щодо збільшення рейдерських захоплень підприємств. Таким чином, органи влади повинні докласти максимум зусиль задля зменшення кількості таких випадків. Адже захист власності є однією з базових характеристик, що обумовлює інвестиційну привабливість регіону.

Розподіл населення за віком

Джерело: Державна служба статистики України
Дані на 1 січня 2012 р.

Величина експорту/імпорту

Джерело: Державна служба статистики України

Прямі іноземні інвестиції

Головною слабкою стороною для регіону у сфері іноземного інвестування є відсутність чіткої політики стосовно **прямих іноземних інвестицій** (ПІІ). Задля вироблення системного підходу необхідно розробити стратегію залучення ПІІ, яка дозволить сформувати чітке бачення ролі ПІІ в економічному розвитку регіону.

Для ефективної інвестиційної стратегії регіональній владі необхідно визначити чіткі й зрозумілі цілі щодо наявних та очікуваних прибутків від ПІІ, наприклад, капіталовкладень, підвищення надходжень податків, зростання експорту, зайнятості та кваліфікації, технологій та інновацій. Зусилля із залучення інвестицій повинні бути зосереджені на кількох секторах, що мають конкурентні переваги, належать до ключових секторів зростання і сприятимуть нарощуванню потужностей місцевої економіки. Для кожного сектора регіональної економіки слід визначити потенційні країни та найкращі зарубіжні компанії, які можуть генерувати мобільні проекти і відповідають цілям регіону в окремих секторах і технологіях.

Житомирська область: загальна інформація

Площа, тис. км ² :	29,8
Кількість районів:	23
Чисельність населення, тис. осіб:	1276,1
Частка області у ВВП, %:	1,73%
Рівень безробіття, %:	10,0%

Житомирська область знаходиться у північній частині України. Її **центр** – м. Житомир, населення якого налічує більш, ніж 272 тисяч жителів.

До **великих міст** регіону належать також Новоград-Волинський, Коростень, Бердичів, Малин, Баранівка.

Область є лідером в Україні у виробництві таких продуктів як фарфоро-фаянсові вироби, панчішно-шкарпеткові вироби та білизна, різьба по дереву.

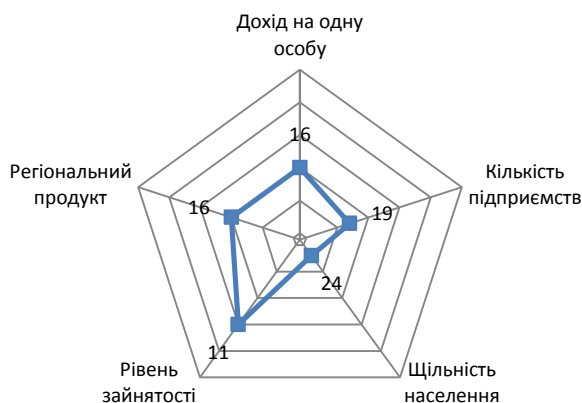
Основними галузями промисловості регіону є енергетика та харчова промисловість, виробництво неметалевих мінеральних продуктів. Основною сільськогосподарською продукцією області є зерно, картопля, цукровий буряк.

Корисні копалини: облицювальний камінь, мрамур, вугілля, торф, ванадій тощо. Більше 85% національних запасів кварцитів, апатитів, лабрадориту і габро залягають в області.

Інвестиційна привабливість: Жорсткі фактори

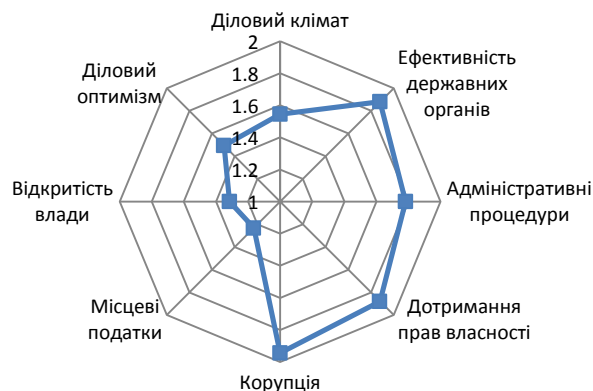
В рейтингу інвестиційної привабливості регіонів за групою жорстких факторів Житомирська область посідає 20 місце.

Місце регіону за відповідною величиною

Джерело: Державна служба статистики України

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

Джерело: опитування керівників підприємств

За більшістю факторів регіон посідає місця, які знаходяться в нижній частині рейтингів. Проте за рахунок трудових ресурсів загальний рейтинг регіону в цілому виглядає краще. Так, за групами статистичних індикаторів, які відображають рівень освіти та доступності трудових ресурсів, регіон посідає 5-е та 4-е місця відповідно.

Низька загальна оцінка жорстких факторів була зумовлена, в основному, чинником низької платоспроможності жителів регіону (за фактором «Споживчий сегмент» - 26-е місце). Відносно низька кількість зареєстрованих підприємств та невелика, порівняно з іншими регіонами, величина регіонального продукту зумовила також низьку позицію в рейтингу (за фактором «Бізнес-сегмент» область посідає 19-е місце). Крім того, відсутність в регіоні значної інноваційної діяльності спричинило низьку оцінку за фактором «Інноваційний потенціал» (22-е місце в рейтингу за цим фактором).

Дещо краща ситуація з інфраструктурою, за рівнем розвитку якої Житомирська область посіла 9-е місце. Також географічне розташування регіону є сприятливим з точки зору інвестування, оскільки область має міжнародний кордон (Білорусь) та межує з областями, які мають великі ринки збуту.

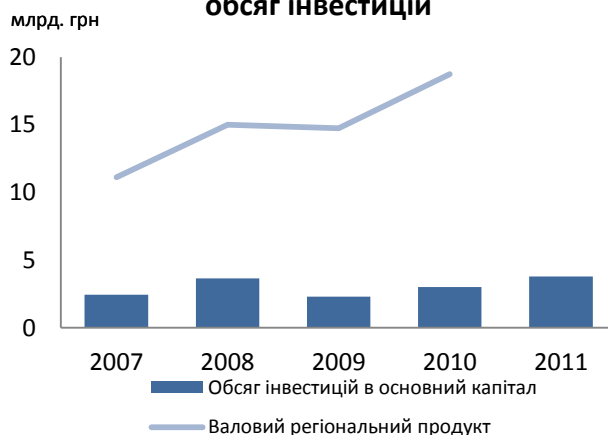
Інвестиційна привабливість: М'які фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості регіонів за групою м'яких факторів Житомирська область посідає 16-е місце.

В цілому керівниками підприємств дано досить високу оцінку ділового клімату регіону (за фактором «Діловий клімат» область займає 7-е місце).

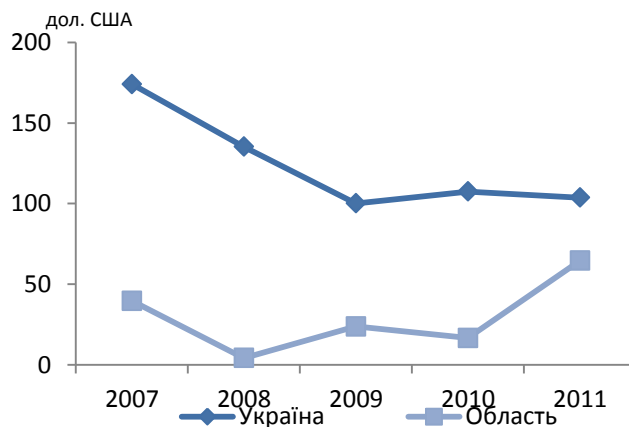
Характерною особливістю регіону є те, що інвесторами було високо оцінено результативність діяльності органів влади. Зокрема за фактором «Ефективність влади» Житомирська область посіла 2-е місце. Таке ж місце регіон посідає за фактором «Дотримання прав власності».

Валовий регіональний продукт та обсяг інвестицій

Джерело: Державна служба статистики України

Приріст ПІІ на одну особу

Джерело: Державна служба статистики України

Дуже високо порівняно з іншими регіонами, керівники підприємств оцінюють дотримання регуляторно-адміністративних процедур. Так, за фактором «Адміністративні процедури» Житомирська область посідає перше місце. Низький рівень корупції, за оцінками інвесторів, зумовив те, що область посіла 1-е місце за відповідним фактором.

З іншого боку вкрай негативною є оцінка інвесторами діяльності податкових органів, внаслідок чого область посіла 23-е місце за цим фактором. Інвестори також негативно оцінили відкритість влади – за відповідним фактором регіон посів 21-е місце.

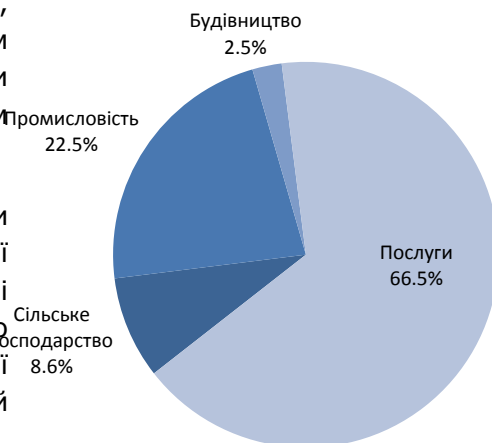
Проте варто зазначити, що порівняно з іншими регіонами, керівники підприємств Житомирської області позитивно оцінюють майбутні перспективи розвитку соціально-економічного середовища регіону та його інвестиційної привабливості. Тому за фактором «Діловий оптимізм» цей регіон посів 10-е місце.

Інвестиційна привабливість: Використання потенціалу

Сильні та слабкі сторони соціально-економічного середовища регіону, які впливають на інвестиційну привабливість, були визначені за допомогою опитування експертів.

За оцінкою експертів, використання наявного інвестиційного потенціалу відбувається не повною мірою. Очевидно, що мінімізація впливу слабких сторін соціально-економічного середовища в цілому дозволить значно збільшити інвестиційну привабливість регіону.

Розподіл зайнятого населення по секторах

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р.

<p>Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> • Географічне розташування • Активність регіональної влади • Дешева робоча сила 	<p>Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> • Невідповідність освіти потребам ринку • Низька якість робочої сили • Корупція
<p>Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> • Підвищення кваліфікації працівників • Інформаційне забезпечення інвестиційної діяльності • Впровадження нових технологій 	<p>Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> • Посилення соціальної напруги • Конфлікти між працівниками та працедавцями, • Скорочення державної підтримки

Джерело: Опитування експертів

Так, серед проблемних складових соціально-економічного становища регіону найбільшої уваги потребують питання, пов'язані з робочою силою.

Хоча область має один з найвищих рівнів безробіття та досить дешеву робочу силу, її кваліфікація недостатньо відповідає вимогам підприємств.

Високий рівень безробіття може стати джерелом підвищеного рівня соціальної напруги в регіоні. Тому органи влади повинні докласти значних зусиль для вирішення цієї проблеми та мінімізації її впливу на інвестиційну привабливість.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Для підвищення інвестиційної привабливості Житомирської області необхідно вживати заходи, що спрямовані на:

- покращення якості робочої сили.
- розвиток сільського господарства.
- розвиток промисловості.
- Збільшення обсягів залучення ПІІ.

Покращення якості робочої сили

Однією з основних проблем, що негативно впливають на інвестиційну привабливість Житомирської області, є кваліфікація робочої сили.

Вирішення проблеми невідповідності підготовки спеціалістів потребам ринку можливо декількома шляхами зокрема:

Приведення обсягу замовлень в навчальних закладах регіону у відповідність до потреб ринку. Мова йде не тільки і не стільки про державне замовлення, як про обсяги підготовки спеціалістів за різними напрямками підготовки. Особливої уваги потребує підготовка спеціалістів робітничих спеціальностей.

Перекваліфікація безробітних. Необхідно збільшити роль центрів зайнятості на ринок праці регіону. Це вимагає виведення Центру

Структура промислової продукції

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р..

зайнятості на вищий рівень і перетворення його не стільки на центр оформлення виплат по безробіттю, як на центр підвищення кваліфікації (перекваліфікації) працівників. Цього можна зокрема досягнути шляхом залучення кваліфікованих викладачів (тренерів) з діючих підприємств та організацій.

Враховуючи той факт, що значна частка підприємств має можливості для навчання на робочому місці, органи влади повинні стимулювати підприємства до такого виду співпраці.

Розвиток сільського господарства

Задля розвитку сільського господарства регіону необхідно проводити заходи щодо забезпечення вищої ефективності роботи сільськогосподарських підприємств. Органи влади можуть здійснювати роботу за декількома напрямками, серед яких:

- Створення умов для розвитку кооперації сільськогосподарських підприємств.
- Посилити взаємодію сільськогосподарських підприємств з науково-дослідними установами Житомирської та інших областей.
- Посилити співпрацю сільськогосподарських підприємств з навчальними закладами регіону.

Розвиток промислового виробництва

Серед проблем, які стримують розширення інвестиційної діяльності підприємств, частина має загальнонаціональний характер і не може бути вирішена на регіональному рівні. Значна частина може і повинна вирішуватись на рівні окремих підприємств. Завдання ж регіональної влади – допомогти підприємствам мінімізувати негативний вплив чинників, які стримують інвестування, що є особливо важливим для промисловості.

Так, недостатній попит на готову продукцію зумовлений рядом чинників, серед яких основним є неефективність виробництва,

наслідком чого є висока вартість готової продукції. Тому першочерговим завданням є створення можливостей для фінансування реального оновлення виробничих потужностей.

Органи влади також повинні сприяти підприємствам виходити на нові ринки збуту. Одним з кроків в цьому напрямку може стати регулярна організація промислових виставок. Крім того, влада може також сприяти укладанню угод про співпрацю з бізнес-асоціаціями інших регіонів чи країн.

Ці заходи можуть допомогти підприємствам залучати нові інвестиції в проекти, які б збільшили прибутковість підприємств, і, як результат, покращували б соціально-економічне середовище регіону та його інвестиційну привабливість.

Конкурентні переваги:

- Кваліфіковані працівники (30,0%)
- Низька заробітна плата (30%)
- Дешеві фінансові ресурси (25,0%)

Перешкоди:

- Часті зміни економічного законодавства (55,0%)
- Високий рівень податків (40%)
- Недостатній попит на продукцію (35,0%)

Джерело: Опитування керівників підприємств

Вдосконалення роботи органів влади

Відповідно до результатів опитування керівників підприємств найбільшою проблемою для інвестиційної діяльності в регіоні є часті зміни регулятивного середовища. Проте вирішення цієї проблеми лежить за межами компетенції місцевих органів влади.

Варто відзначити, що особливої уваги потребують контролюючі та дозвільні органи, оскільки корупція залишається одним з стримуючих факторів інвестиційної

привабливості для значної кількості підприємств.

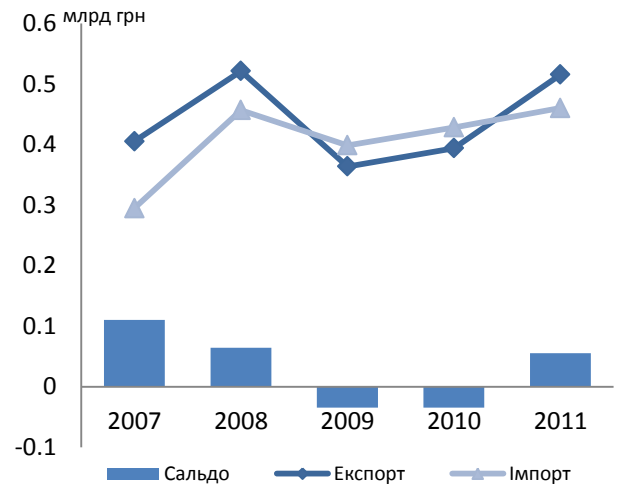
Таким чином, прозорість діяльності органів влади, передбачуваність їх рішень та ефективна взаємодія з підприємствами регіону значною мірою покращить інвестиційну привабливість Житомирської області.

Прямі іноземні інвестиції

Головною слабкою стороною для регіону у сфері іноземного інвестування є відсутність чіткої політики стосовно **прямих іноземних інвестицій** (ПІІ). Задля вироблення системного підходу необхідно розробити стратегію залучення ПІІ, яка дозволить сформувати чітке бачення ролі ПІІ в економічному розвитку регіону.

Для ефективної інвестиційної стратегії регіональній владі необхідно визначити чіткі й зрозумілі цілі щодо наявних та очікуваних прибутків від ПІІ, наприклад, капіталовкладень, підвищення надходжень податків, зростання експорту, зайнятості та кваліфікації, технологій та інновацій. Зусилля із залучення інвестицій повинні бути зосереджені на кількох секторах, що мають конкурентні переваги, належать до ключових секторів зростання і сприятимуть нарощуванню потужностей місцевої економіки. Для кожного сектора регіональної економіки слід визначити потенційні країни та найкращі зарубіжні компанії, які можуть генерувати мобільні проекти і відповідають цілям регіону в окремих секторах і технологіях.

Величина експорту/імпорту

Джерело: Державна служба статистики України

Закарпатська область: загальна інформація

Площа, тис. км ² :	12.8
Кількість районів:	13
Чисельність населення, тис. осіб:	1249
Частка області у ВВП, %:	1.41%
Рівень безробіття, %:	9.6%

Закарпатська область знаходиться у західній частині України. Її **центр** – м. Ужгород, населення якого налічує майже 117 тисяч жителів.

До **великих міст** регіону належать також Мукачево, Берегове, Хуст, Чоп.

Гори займають близько 80% території області. Гора Говерла (висота якої становить 2061 м), є найвищою точкою на території України.

Основними галузями промисловості є машинобудування, енергетика та харчова промисловість. Основною сільськогосподарською продукцією області є картопля, зерно, овочі.

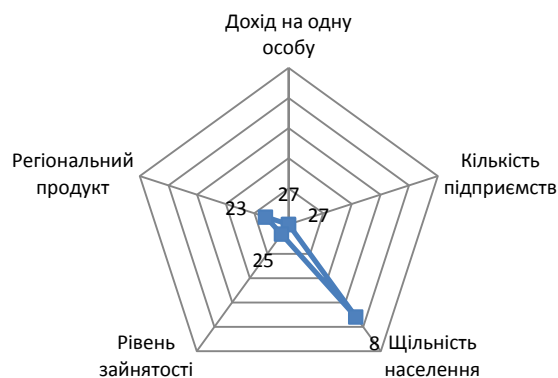
Корисні копалини регіону: нафта, газ, вугілля, ртуть, золото тощо. В області є багаті родовища цеолітів, кам'яної солі, каоліну, керамічної глини та сировини для цегли і черепиці.

Природно-ресурсний потенціал та кліматичні умови області є надзвичайно сприятливими для розвитку туристично-рекреаційної сфери.

Інвестиційна привабливість: жорсткі фактори

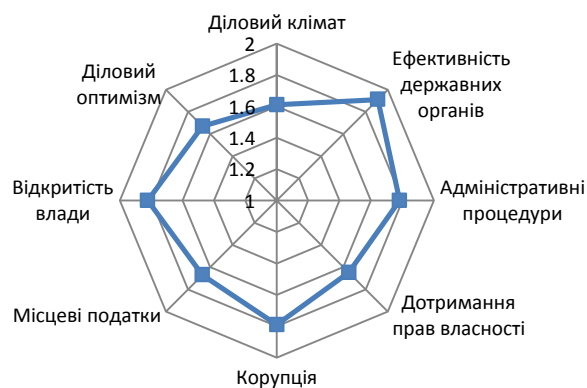
В рейтингу інвестиційної привабливості регіонів за групою жорстких факторів Закарпатська область посідає 24-е місце.

Місце регіону за відповідною величиною

Джерело: Державна служба статистики України

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

Джерело: опитування керівників підприємств

В рейтингу інвестиційної привабливості за фактором «Трудові ресурси» регіон посідає 4-е місце. Така досить висока оцінка цього фактора зумовлена рядом чинників, серед яких варто виділити доступність трудових ресурсів та здоров'я. До того ж екологічна ситуація регіону є однією з найкращих в країні, що і зумовлює низьку захворюваність в регіоні. Щодо доступності трудових ресурсів, то варто відмітити відносно низьку середню заробітну плату, що є важливим при вкладанні інвестицій в трудомісткі проекти. Крім того в області існує високий рівень безробіття (9,6% - один з найвищих в країні). Проте рівень освіти в Закарпатській області є не дуже високим (регіон посідає 17-е місце за цим фактором).

Ще одним фактором, який має позитивний вплив на інвестиційну привабливість регіону, є рівень розвитку інфраструктури (за фактором «Інфраструктура» область посідає 7-е місце).

За рештою факторів ситуація значно гірша. Так, за фактором «Інноваційний потенціал» регіон посідає 21-е місце. Це зумовлено невеликою порівняно з іншими регіонами кількістю науково-дослідних установ. Не набагато краща ситуація з споживчим сектором. Попри досить високу щільність проживання населення (регіон посідає 9-е місце), відносно невелика загальна кількість жителів регіону та низький рівень доходів громадян зумовили те, що за фактором «Споживчий сектор» регіон посів лише 18-е місце.

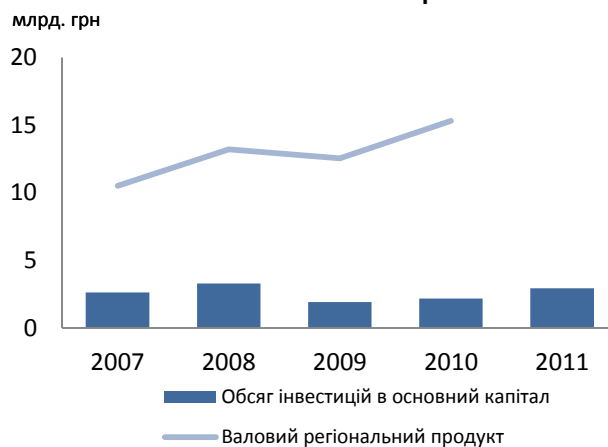
Інвестиційна привабливість: м'які фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості регіонів за групою м'яких факторів Закарпатська область посідає 3-е місце.

Таке місце було зумовлене високими оцінками, які дали керівники підприємств за всіма факторами м'якої групи (порівняно з відповідними оцінками для інших регіонів).

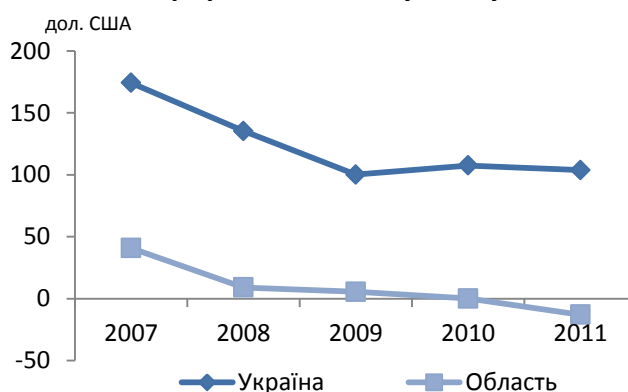
Найнижче 6-е місце Закарпатська область зайняла в рейтингу інвестиційної привабливості за факторами «Діловий клімат» та «Дотримання прав власності». Досить висока оцінка ділового клімату зумовлена тим, що, на думку інвесторів,

Валовий регіональний продукт та обсяг інвестицій

Джерело: Державна служба статистики України

Приріст ПІІ на одну особу

Джерело: Державна служба статистики України

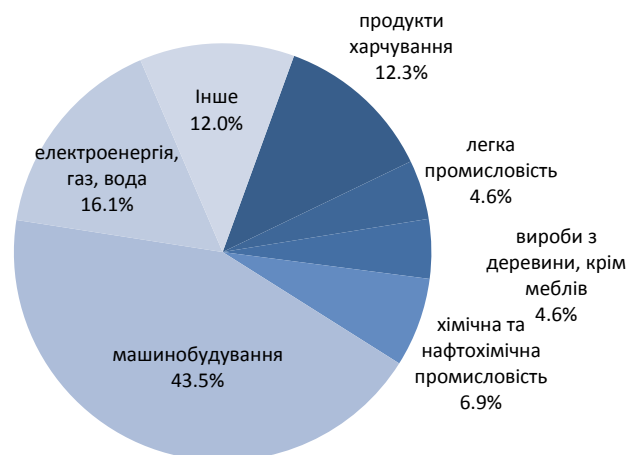
органи влади сприяють веденню бізнесу в регіоні.

В цілому керівники підприємств високо оцінили роботу органів влади. Так, за фактором «Правила та процедури. Ефективність влади» регіон посів 1-е місце.

За фактором «Правила та процедури. Адміністративні процедури» регіон посів 2-е місце, що свідчить про прозорість роботи органів влади при виконанні процедур, а також відносну простоту їх виконання. Говорячи про прозорість діяльності органів влади, варто відмітити, що за фактором «Відкритість» влади регіон посідає 3-е місце. Також нижчий, порівняно з іншими регіонами, рівень корупції дозволив регіону зайняти високе 3-е місце за фактором «Корупція». Крім того, також досить високо було оцінено роботу контролюючих органів. Так, за фактором «Правила та процедури. Податки та збори» регіон посів 5-у позицію в рейтингу.

В цілому керівники підприємств регіону позитивно оцінюють майбутнє інвестиційного клімату регіону і виявляють бажання продовжувати інвестування на території області в майбутньому. За рахунок цього Закарпатська область посіла 3-е місце в рейтингу інвестиційної привабливості за фактором «Діловий оптимізм».

Структура промислової продукції

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р..

Використання інвестиційного потенціалу

Слабкі та сильні сторони інвестиційної привабливості регіонів були визначені за допомогою опитування експертів.

<p>Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Географічне розташування Природно-рекреаційні ресурси 	<p>Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Сезонна міграція робочої сили
<p>Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> Підвищення кваліфікації працівників Інформаційне забезпечення інвестиційної діяльності Впровадження нових технологій 	<p>Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> Посилення соціальної напруги

Джерело: Опитування експертів

Серед сильних сторін області експерти виділили географічне розташування, що зумовлено наявністю кордонів із чотирма країнами Європейського Союзу. Крім того, природно-рекреаційні ресурси створюють сприятливі умови для інвестування саме в туристичний сектор.

Проте високий рівень безробіття змушує мешканців області мігрувати на сезонну роботу до сусідніх держав із високим рівнем доходу. Така робота, як правило, є низько кваліфікованою.

Водночас область отримала порівняно невисокі оцінки рівня освіти населення, що зумовлює нагальну потребу у підвищенні кваліфікації працівників. Крім цього, високий рівень освіти трудових ресурсів дозволить підприємствам впроваджувати нові технології. Це, на думку експертів, є однією із ключових можливостей для подальшого розвитку регіону.

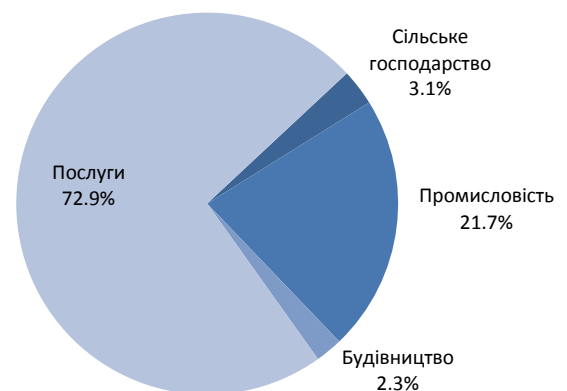
Серед інших можливостей розвитку регіону експерти також розглядають інформаційне забезпечення інвестиційної діяльності. Закарпатська область має досить сильні позиції за м'якими факторами інвестиційної привабливості, а тому роботу з залучення потенційних інвесторів слід активізувати. Варто також відмітити, що залучення інвестицій та створення робочих місць стає особливо важливим у зв'язку із загрозою зростання соціальної напруги в регіоні.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Базуючись на аналізі статистичних даних, результатів опитування інвесторів та експертів, а також беручи до уваги стратегію економічного розвитку Закарпатської області, покращення інвестиційної привабливості регіону варто здійснювати за такими основними напрямками:

- Розвиток туристично-рекреаційної сфери
- Розвиток промисловості
- Розвиток сільського господарства
- Відкриті та ефективні органи влади
- Підвищення кваліфікації трудових ресурсів
- Збільшення обсягів залучення ПІІ.

Розподіл зайнятого населення по секторах

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р.

Туристичний сектор

Враховуючи гарний природно-ресурсний потенціал та сприятливі кліматичні умови, туристично-рекреаційного потенціалу необхідно приділяти багато уваги, що в підсумку збільшить інвестиційну привабливість області.

Для збільшення інвестиційної привабливості туристичного сектору необхідними є наступні кроки:

- Спрощення процедури виділення земельних ділянок під будівництво туристичних об'єктів, а також збільшення прозорості при виділенні цих ділянок.
- Створення єдиного інформаційного ресурсу про туристичні можливості регіону, який включав би максимально повну інформацію про туристичні об'єкти, маршрути, місця відпочинку тощо.
- Відновлення пам'яток архітектури в регіоні.

Розвиток цієї сфери потребує комплексного підходу, причому головна увага повинна приділятися **інфраструктурному забезпеченню галузі** (водопостачання та водовідведення, транспортне сполучення, збирання та переробка сміття тощо), збереженню природно-кліматичних ресурсів.

Конкурентні переваги:

- Низька заробітна плата (57,1%)
- Кваліфіковані працівники (38,1%)

Перешкоди:

- Високий рівень конкуренції (28,6%)
- Недостатній попит на продукцію (28,6%)
- Високий рівень податків (28,6%)

Промисловість

Хоча найважливішою галуззю промисловості регіону є машинобудування, проблеми, які існують в цьому секторі, характерні і для інших галузей. Найважливішими з них є:

- Відсутність попиту на продукцію
- Високий конкурентний тиск

Органам влади пропонуються наступні шляхи мінімізації факторів, які стримують інвестиційну активність в регіоні і промисловості зокрема:

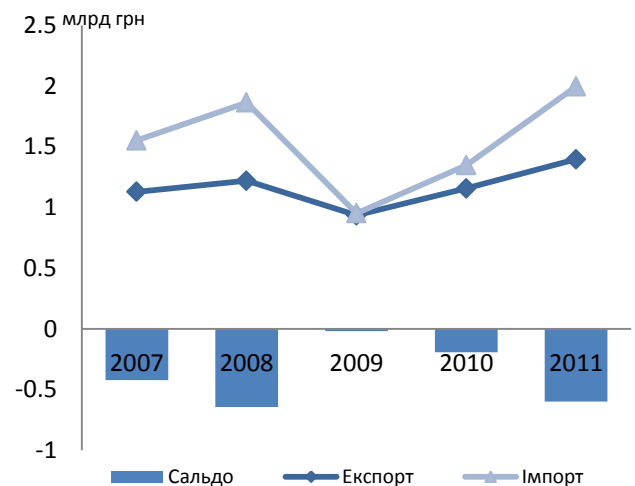
- Допомога підприємствам в пошуку нових ринків збуту. Так, встановлення зв'язків з міжнародними бізнес-асоціаціями чи органами влади може бути джерелом інвестицій у виробництво, що має збільшити ефективність роботи підприємств.
- Інформаційна підтримка інвесторів. Слід інформувати потенційних інвесторів про інвестиційні можливості в регіоні. Ця інформація повинна бути максимально доступною для цільових груп. Цього можна досягти через публікацію каталогів, в тому числі в режимі он-лайн, проведення подій, турів, надання консультацій.
- Варто також допомагати підприємствам налагоджувати виробничу кооперацію як в межах регіону, так і за його рамками.

Слід також ефективно використовувати такий інструмент управління очікуваннями інвесторів як розробка планів розвитку територій, оскільки їх наявність та послідовна реалізація яких має велике значення для прийняття інвестиційних рішень.

Важливим напрямком виконання заходів щодо покращення інвестиційної привабливості регіону є розгортання роботи зі **створення індустріальних парків**.

Стратегічним напрямком економічної політики має стати запровадження екологічно стійкої моделі економічного розвитку області.

Величина експорту/імпорту

Джерело: Державна служба статистики України

Відкриті та ефективні органи влади

В цілому, керівниками підприємств дано позитивну оцінку органам влади.

Проте високі рейтингові місця органів влади частково зумовлені тим фактом, що в цілому по країні рівень ефективності їх роботи залишається недостатньо високим.

Таким чином залишається актуальним:

- Зменшення рівня корупції (в правоохоронних органах зокрема)
- Збільшення фахової компетенції працівників державних установ.

Підвищення кваліфікації трудових ресурсів

Висококваліфіковані трудові ресурси дадуть змогу інвесторам вводити інноваційні технології в роботі підприємств. Також якісна освіта дозволить мешканцям області знайти кваліфіковану роботу.

Для підвищення кваліфікації трудових ресурсів потрібно здійснити наступні кроки:

- Розвивати діяльність навчальних закладів, програм та центрів професійної підготовки працівників, заохочувати співпрацю інвесторів із навчальними закладами.
- Надати можливість навчальним закладам змінювати програму відповідно до сучасних стандартів та потреб інвесторів.

Прямі іноземні інвестиції

Головною слабкою стороною для регіону у сфері іноземного інвестування є відсутність чіткої політики стосовно **прямих іноземних інвестицій** (ПІІ). Задля вироблення системного підходу необхідно розробити стратегію залучення ПІІ, яка дозволить сформувати чітке бачення ролі ПІІ в економічному розвитку регіону.

Для ефективної інвестиційної стратегії регіональній владі необхідно визначити чіткі й

зрозумілі цілі щодо наявних та очікуваних прибутків від ПІІ, наприклад, капіталовкладень, підвищення надходжень податків, зростання експорту, зайнятості та кваліфікації, технологій та інновацій. Зусилля із залучення інвестицій повинні бути зосереджені на кількох секторах, що мають конкурентні переваги, належать до ключових секторів зростання і сприятимуть нарощуванню потужностей місцевої економіки. Для кожного сектора регіональної економіки слід визначити потенційні країни та найкращі зарубіжні компанії, які можуть генерувати мобільні проекти і відповідають цілям регіону в окремих секторах і технологіях.

Запорізька область: загальна інформація

Площа, тис. км ² :	27,2
Кількість районів:	20
Чисельність населення, тис. осіб:	1796,5
Частка області у ВВП, %:	3,95%
Рівень безробіття, %:	7,2%

Запорізька область знаходиться у південно-східній частині України. Її **центр** – м. Запоріжжя, населення якого складає понад 773 тисяч жителів.

До **найбільших міст** регіону належать також Мелітополь, Енергодар, Бердянськ.

Область має давню історію і багату культурну спадщину. Її найбільш відомі історичні та культурні пам'ятки – Кам'яна Могила і острів Хортиця (центр Козацької Республіки).

Основними галузями економіки є металургія, машинобудування, енергетика та харчова промисловість. Основною сільськогосподарською продукцією області є зерно, соняшник, овочі.

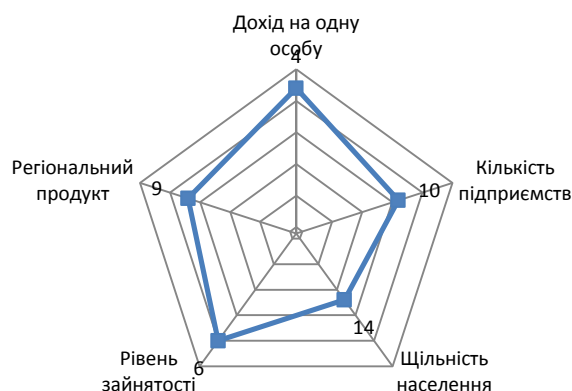
Природні ресурси: нафта, газ, вугілля, ртуть, золото тощо. В області є багаті родовища цеолітів, кам'яної солі, каоліну, керамічної глини та сировини для цегли і черепиці.

Інвестиційна привабливість: жорсткі фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості за групою жорстких факторів Запорізька область посідає 15 місце.

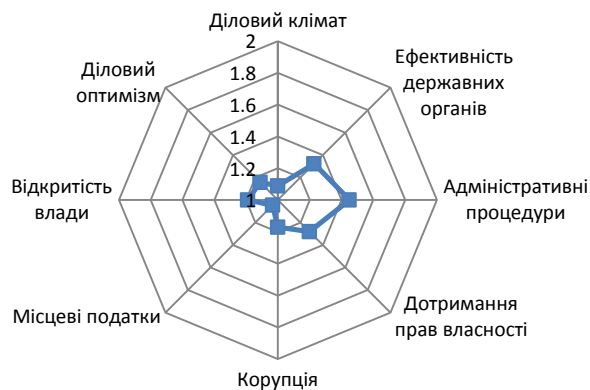
Значна чисельність населення та рівень його доходів додають переваг до інвестиційної привабливості цього регіону. Так, за фактором «Споживчий сегмент» Запорізька

Місце регіону за відповідною величиною

Джерело: Державна служба статистики України

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

Джерело: опитування керівників підприємств

область посідає 8-е місце серед решти регіонів України.

Область має значний порівняно з рештою регіонів, інноваційний потенціал (4-а позиція за відповідним фактором).

Проте в регіоні спостерігаються проблеми з трудовим потенціалом. Так, в рейтингу інвестиційної привабливості регіонів за фактором «Трудові ресурси» регіон посідає 26-е місце. В основному це зумовлено наступними чинниками:

- За показником стану здоров'я населення регіон посідає 26-у позицію, що зумовлено поганим станом навколишнього середовища.
- Нижчий порівняно з більшістю інших регіонів рівень освіти.

Таким чином, попри значний інвестиційний потенціал, проблеми з трудовими ресурсами та застарілість технологій зумовили низьке місце регіону в рейтингу за групою жорстких факторів.

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості регіонів за групою м'яких факторів Запорізька область посідає 27-е місце.

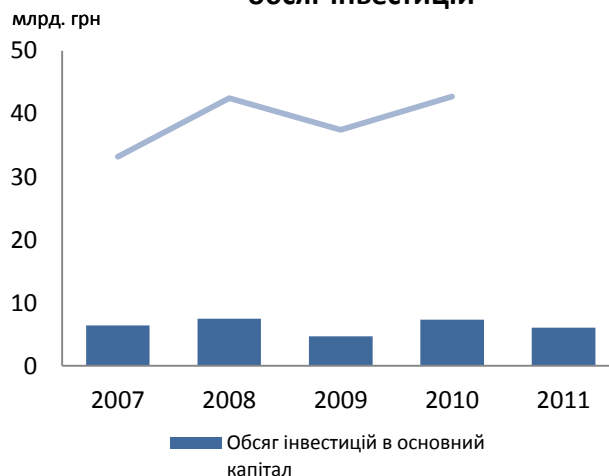
Це зумовлено тим, що за абсолютною більшістю факторів м'якої групи регіон займає дуже низькі позиції.

Так, за оцінками керівників підприємств, діловий клімат в регіоні є несприятливим для діяльності підприємств. В результаті цього регіон посів останнє, 27-е місце в рейтингу.

Лише за кількома факторами регіон посідає місце, вище 20-го. Так, область зайняла 19-е місце за фактором «Ефективність влади». Регіон за фактором «Адміністративні процедури» займає 18-е місце.

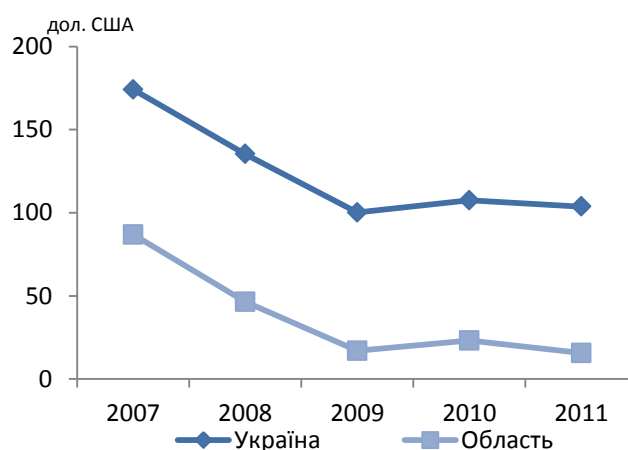
В рейтингах інвестиційної привабливості за рештою факторів регіон посідає останні позиції (від 24-го по 27-е).

Валовий регіональний продукт та обсяг інвестицій

Джерело: Державна служба статистики України

Приріст ПІІ на одну особу

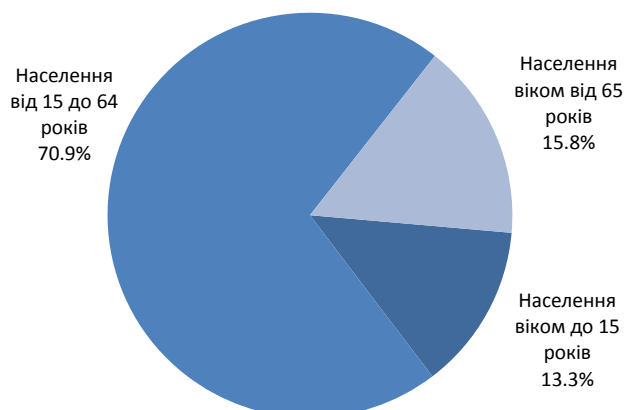
Джерело: Державна служба статистики України

Варто відмітити, що такі оцінки супроводжуються негативними очікуваннями щодо перспектив покращення інвестиційного середовища в майбутньому. Так, в рейтингу інвестиційної привабливості за фактором «Діловий оптимізм» Запорізька область посідає передостаннє, тобто 26-е місце.

Використання інвестиційного потенціалу

Сильні та слабкі сторони інвестиційної привабливості Запорізької області були визначені за допомогою опитування експертів.

Розподіл населення за віком

Джерело: Державна служба статистики України
Дані на 1 січня 2012 р.

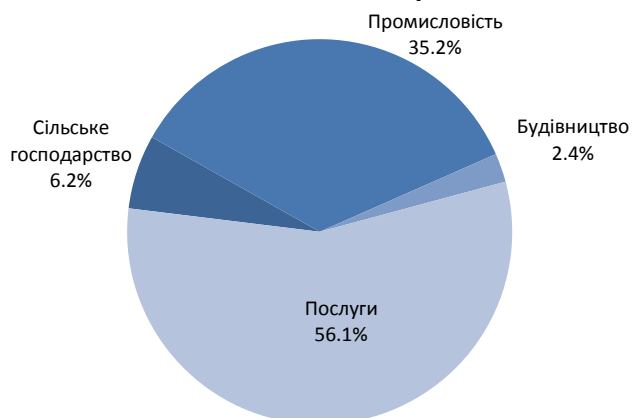
<p>Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Промислова інфраструктура Інженерно-технічні кадри 	<p>Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Інституційна незахищеність інвесторів Забрудненість навколишнього середовища Низька якість медичного обслуговування
<p>Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> Активізація ділової активності 	<p>Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> Погіршення інвестиційного середовища, Рейдерство Тимчасові коливання попиту на ринках

Джерело: опитування експертів

Серед сильних сторін інвестиційної привабливості, які назвали експерти, варто зазначити промислову інфраструктуру та інженерно-технічні кадри. Проте виробництва регіону залишаються енергоємними, що, в свою чергу, знижує їх ефективність та негативно впливає на стан навколишнього середовища. Ці проблеми негативно впливають на інвестиційну привабливість.

Серед слабких сторін регіону окрім стану навколишнього середовища та низького рівня медичного обслуговування, експерти виділили також незахищеність інвесторів. Крім того, експерти вказують на значний рівень корупції та некомпетентність представників органів влади.

Розподіл зайнятого населення по секторах

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Базуючись на аналізі статистичної інформації та результатів опитування керівників підприємств та експертів, а також беручи до уваги стратегію економічного розвитку регіону, задля покращення інвестиційної привабливості Запорізької області необхідно вжити заходів в наступних напрямках:

- Покращення екологічної ситуації, якості та доступності медичних послуг для населення.
- Підвищення ефективності виробництва (передовсім в частині енергоефективності) та розвиток неметалургійних секторів промисловості.
- Підвищення ефективності роботи та прозорості діяльності органів влади.
- Збільшення обсягів залучення ПІІ.

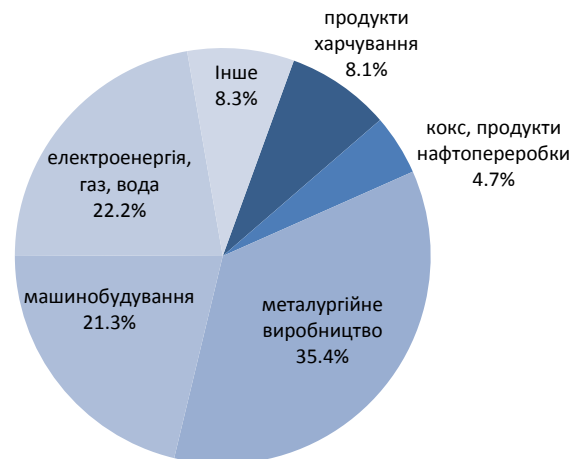
Екологічна ситуація

Якість навколишнього Запорізької області перебуває на дуже низькому рівні і тому потребує наляганих та ефективних дій з боку влади. Основними забруднювачами навколишнього середовища регіону є об'єкти ЖКГ та промислові підприємства.

Тому необхідно здійснити кроки, спрямовані на зменшення кількості викидів шкідливих речовин зокрема:

- **Посилення та підвищення контролю** за дотриманням зобов'язань підприємств щодо зниження викидів в атмосферу.
- **Стимулювання підприємств** запроваджувати нові технології виробництва, які б дозволили мінімізувати шкідливі викиди.
- **Стимулювати підприємства встановлювати очисні фільтри, тощо.**
- **Будівництво нових та модернізація наявних очисних споруд** передовсім для очищення стічних вод (як при промислових підприємствах, так і в населених пунктах).

Структура промислової продукції

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р.

Промисловість

Основними чинниками, які стримують інвестиційну діяльність підприємств в Запорізькій області і безпосередньо пов'язані з виробництвом, є:

- Недостатній попит,
- Високий конкурентний тиск.

Варто відмітити, що однією з основних причин наявності цих проблем є низька ефективність виробництва. Значна частина підприємств використовує застарілі виробничі потужності та технології. Економічні проблеми в інших країнах-споживачах продукції області також зумовлює зниження попиту.

Таким чином, для збільшення попиту на продукцію підприємств Запорізької області необхідно:

- **Модернізація виробничих потужностей підприємств області**, як основи переходу до екологічно стійкої моделі економічного розвитку ,.
- **Допомагати підприємствам шукати та виходити виходити на нові ринки** збуту шляхом організації виставок, активізації співпраці місцевої влади та бізнес-асоціацій з Міністерством закордонних справ, Міністерством економічного розвитку в частині використання потенціалу зовнішніх ринків та джерел інвестицій тощо.
- **Посилити співпрацю між підприємствами і навчальними**

Конкурентні переваги:

- Кваліфіковані працівники (55,0%)
- Оптимальна структура управління підприємством (55,0%)
- Нові технології (35,0%)

Перешкоди:

- Недостатній попит на продукцію (70,0%)
- Нестабільність політичної ситуації (50,0%)
- Високий регуляторний тиск (45,0%)

зкладами та науково-технічними установами.

Важливим напрямком виконання заходів щодо покращення інвестиційної привабливості регіону є розгортання роботи зі **створення індустріальних парків**.

Органи влади

Оскільки керівниками підприємств Запорізької області дано досить низьку оцінку ефективності органів влади, необхідно зосередити увагу на наступних кроках вирішення цієї проблеми, яка негативно впливає на інвестиційну привабливість.

Підвищення фахової компетенції співробітників органів влади. Крім традиційних форм підвищення кваліфікації державних службовців для цього необхідно активно використовувати можливості відповідних програм технічної допомоги ЄС та інших донорів. Також необхідно збільшити інформованість представників влади щодо змін законодавства чи прийняття рішень на загальнодержавному рівні.

Посилити контроль за дотриманням чинного законодавства з боку саме контролюючих органів (зокрема, податкової служби тощо).

Також важливим кроком є активне залучення представників підприємств та бізнес-асоціацій до процесу прийняття владних рішень в регіоні, **об'єднання зусиль бізнесу та влади області** в плані розробки рекомендацій щодо вирішення проблемних питань регуляторного середовища на загальнонаціональну рівні.

Неодмінною передумовою такої співпраці має стати збільшення прозорості діяльності органів влади в цілому, що досягається зокрема шляхом не лише якісного (швидкого та повного) інформування про прийняті рішення, а й зменшенням рівня корупції.

Прямі іноземні інвестиції

Головною слабкою стороною для регіону у сфері іноземного інвестування є відсутність чіткої політики стосовно **прямих іноземних інвестицій** (ПІІ). Задля вироблення системного підходу необхідно розробити стратегію залучення ПІІ, яка дозволить сформувати чітке бачення ролі ПІІ в економічному розвитку регіону.

Для ефективної інвестиційної стратегії регіональній владі необхідно визначити чіткі й зрозумілі цілі щодо наявних та очікуваних прибутків від ПІІ, наприклад, капіталовкладень, підвищення надходжень податків, зростання експорту, зайнятості та кваліфікації, технологій та інновацій. Зусилля із залучення інвестицій повинні бути зосереджені на кількох секторах, що мають конкурентні переваги, належать до ключових секторів зростання і сприятимуть нарощуванню потужностей місцевої економіки. Для кожного сектора регіональної економіки слід визначити потенційні країни та найкращі зарубіжні компанії, які можуть генерувати мобільні проекти і відповідають цілям регіону в окремих секторах і технологіях.

Івано-Франківська область: загальна інформація

Площа, тис. км ² :	13,9
Кількість районів:	14
Чисельність населення, тис. осіб:	1380,0
Частка області у ВВП, %	1,89%
Рівень безробіття, %:	8,7%

Івано-Франківська область знаходиться у західній частині України. Її адміністративний **центр** – м. Івано-Франківськ, населення якого налічує більш, ніж 225 тисяч жителів.

До найбільших міст області належать Коломия, Калуш, Надвірна, Долина, Бурштин.

Область славиться своїми рекреаційними та лікувальними ресурсами. 43,5% її площі покрито лісами, більшість з яких захищені. Крім того, є багато санаторно-оздоровчих курортів на основі мінеральних джерел («спа»), тільки близько 10% з яких вивчені і реалізовані.

Основними галузями економіки є енергетика і харчова промисловість, лісове господарство. Основною сільськогосподарською продукцією області є зерно, цукровий буряк, льон.

Корисні копалини: нафта, газ, вугілля, ртуть, золото тощо. В області є багаті родовища цеолітів, кам'яної солі, каоліну, керамічної глини та сировини для цегли і черепиці.

Інвестиційна привабливість: жорсткі фактори

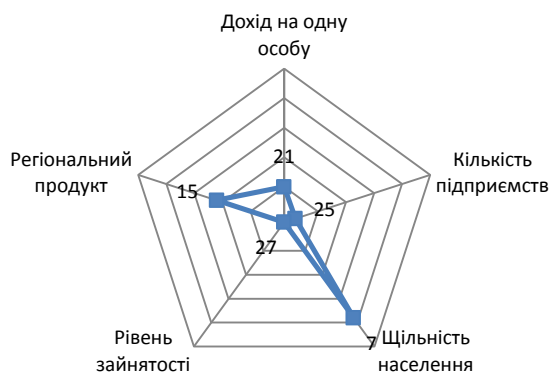
В рейтингу інвестиційної привабливості за групою жорстких факторів Івано-Франківська область посідає 22-е місце.

Це зумовлено тим фактом, що за кожним окремим фактором жорсткої групи регіон посідає позиції в нижній частині рейтингів.

Так, за фактором «Трудові ресурси» Івано-Франківська область посідає 23 місце. Попри

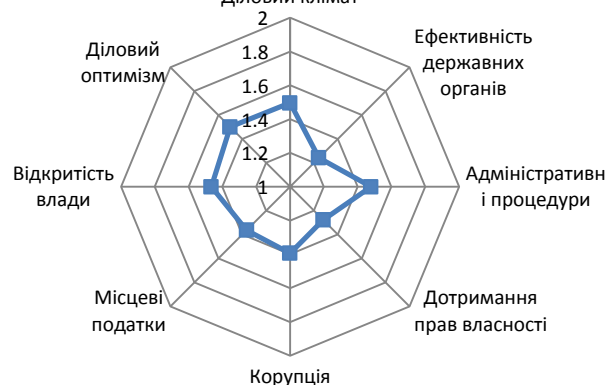

Місце регіону за відповідною величиною

Джерело: Державна служба статистики України

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

Джерело: опитування керівників підприємств

те, що за компонентом «Здоров'я» регіон посідає 12-е місце, доступність робочої сили є досить низькою (26-е місце). За групою показників, що характеризують рівень освіти, область посідає 19-е місце.

Незважаючи на те, що регіон межує з іншою країною, транспортні потоки через міжнародний кордон ускладнені чинниками рельєфу. Крім того, віддаленість регіону від міст-мільйонників з їх споживчим ринком та промисловістю зумовила те, що регіон посів 20-е місце в рейтингу інвестиційної привабливості за фактором «Географічне розташування».

Недостатньо розвинена інфраструктура регіону спричинила те, що Івано-Франківська область посіла 18-е місце в рейтингу інвестиційної привабливості за цим фактором.

Низький рівень доходів порівняно з іншими регіонами, є головною причиною низького місця в рейтингу за фактором «Споживчий сегмент».

Проте варто відзначити, що оцінки економічної активності підприємств та рівня розвитку підприємницької діяльності зумовили те, що Івано-Франківська область посідає 13-е місце в рейтингу інвестиційної привабливості за фактором «Бізнес-сегмент».

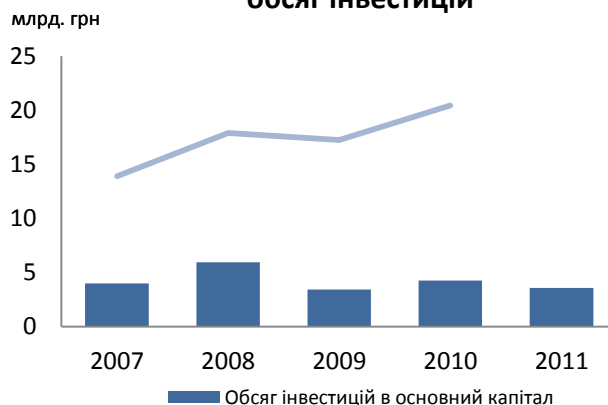
Інвестиційна привабливість: м'які фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості за групою м'яких факторів Івано-Франківська область посідає 11 місце.

Діловий клімат в цілому був оцінений керівниками підприємств досить позитивно, і тому регіон посідає 9-е місце в рейтингу за відповідним фактором.

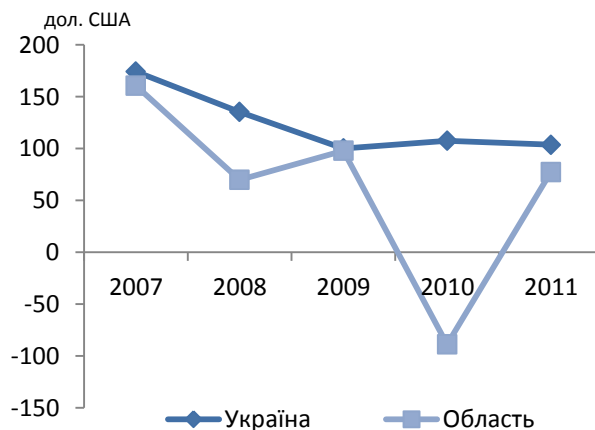
Проте інвестори дали досить низьку оцінку діям влади. Так, за фактором «Правила та процедури. Ефективність влади» регіон посів лише 23-е місце. Також керівниками підприємств негативно оцінений стан дотримання прав власності. В результаті цього Івано-Франківська область посіла 25-е місце за відповідним фактором.

Валовий регіональний продукт та обсяг інвестицій

Джерело: Державна служба статистики України

Приріст ПІІ на одну особу

Джерело: Державна служба статистики України

Дещо краща ситуація з роботою контролюючих органів: хоча регіон і займає позицію в нижній частині рейтингу за фактором «Правила та процедури, але за показником «Податки та збори» він посів 19-е місце. Що ж до рівня корупції, то за цим фактором регіон знаходиться в середині списку (15-е місце), а за фактором «Відкритість влади» область знаходиться на 16-му місці.

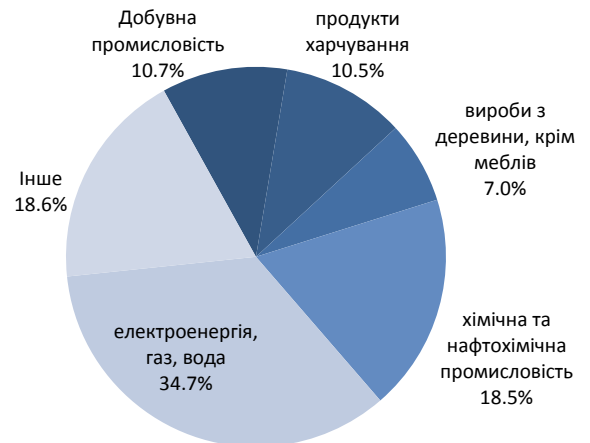
Проте в цілому інвестори регіону зберігають помірний оптимістично оцінюють перспективи покращення інвестиційного середовища Івано-Франківської області. В результаті цього регіон посів 9-е місце за фактором «Діловий оптимізм».

Використання інвестиційного потенціалу

Сильні та слабкі сторони інвестиційної привабливості регіону були визначені за допомогою опитування експертів.

До слабких сторін зокрема належать труднощі комунікації між бізнесом та місцевими органами влади. Хоча регіональна влада є досить активною, а для досягнення реального покращення інвестиційної привабливості регіону, необхідно мати чіткі та прозорі механізми взаємодії між бізнесом та владою, що б дозволило місцевій владі гармонійно узгоджувати інтереси як жителів регіону, так і підприємств, які в функціонують на його території..

Структура промислової продукції

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р..

<p>Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Активність регіональної влади, Природно-рекреаційні ресурси, Інвестиційна інфраструктура (вільні площі, ресурси) 	<p>Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Комунікації з владою ускладнені
<p>Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> Розвиток туризму Підвищення якості інвестиційних пропозицій Формування підприємницьких мереж, кластерів 	<p>Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> Корупція Низька якість державного управління

Джерело: Опитування експертів

Варто відмітити, що регіон володіє значним інвестиційним потенціалом, зокрема у рекреаційній сфері. Оскільки значну частку

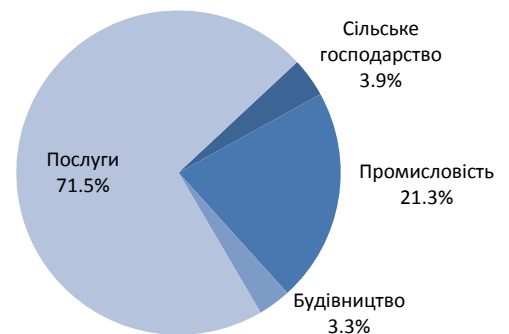
території займають гори, Івано-Франківська область має все необхідне, щоб стати важливим туристичним центром України не тільки для жителів країни, а й для громадян інших держав.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Відповідно до результатів аналізу статистичної інформації, опитування експертів та керівників підприємств Івано-Франківської області, а також беручи до уваги програму економічного розвитку регіону, для покращення інвестиційної привабливості регіону і, як результат, підвищення його інвестиційного рейтингу, необхідно проводити роботу за наступними напрямками:

- Покращення рекреаційного потенціалу
- Використання промислового потенціалу
- Підвищення якості робочої сили
- Покращення екологічної ситуації
- Збільшення ефективності роботи органів влади
- Покращення інфраструктури

Розподіл зайнятого населення по секторах

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р.

Туристичний сектор

Необхідними кроками покращення інвестиційної привабливості туристично-рекреаційного сектору є:

Покращення інформування про рекреаційні можливості. Створення та активне функціонування інформаційного ресурсу, який містив би вичерпну інформацію про туристичні можливості регіону, значно спростило б доступ потенційних туристів до рекреаційних можливостей.

Врегулювання земельних відносин. Підвищення рівні прозорості діяльності влади передовсім у сфері виділення земельних ділянок полегшить процес облаштування нових туристичних об'єктів (готелів, туристичних баз тощо).

Очевидно, що область потребує розробки реалістичного **Генерального плану розвитку території**.

Покращення екологічної ситуації

Окрім того, що в регіоні недостатньо розвинена інфраструктура (в т. ч. природоохоронна), значної шкоди господарська діяльність завдає навколишньому середовищу. В результаті втрачаються можливості для залучення інвестицій в туристичний сектор. Крім того, це негативно впливає на здоров'я працівників, що зменшує інвестиційну привабливість за фактором «Трудові ресурси».

Встановлення нових та оновлення вже існуючих очисних споруд. Попри те, що в регіоні існує значна кількість очисних споруд, лише небагато з них працюють ефективно.

Посилення контролю за підприємствами в сфері виконання екологічного законодавства. Це дозволить зменшити обсяги шкідливих викидів забруднюючих речовин, що сприятливо позначиться на екологічному стані регіону. Проте варто відмітити, що посилення контролю повинно паралельно зі збільшенням рівня прозорості діяльності контролюючих органів.

Конкурентні переваги:

- Природні ресурси (45,0%)
- Кваліфіковані працівники (35,0%)
- Низька заробітна плата (25,0%)

Перешкоди:

- Недостатній попит на продукцію (55,0%)
- Нестабільність політичної ситуації (40,0)
- Високий рівень конкуренції (35,0%)

Трудові ресурси

Незважаючи на те, що в регіоні функціонує значна кількість навчальних закладів, існує невідповідність між обсягами підготовки фахівців за напрямками навчання та потребами ринку. Це є однією з причин значного рівня безробіття в регіоні.

Збалансування попиту і пропозиції робочої сили можна здійснювати за декількома основними напрямками:

- **Запровадження регіонального замовлення** для навчальних закладів.
- **Збільшення обсягів підготовки** в навчальних закладах за робітничими спеціальностями
- **Збільшення ролі центрів зайнятості** підготовці та перепідготовці працівників.

Промисловість

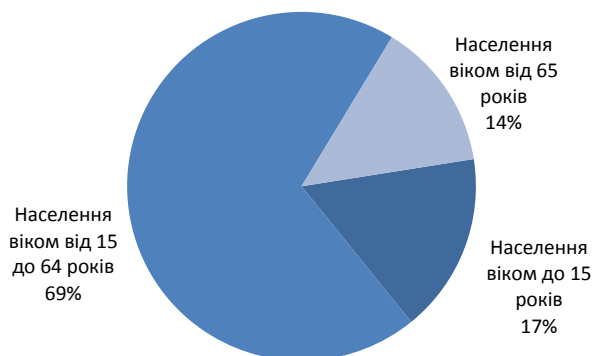
Регіональний продукт, основну частку якого складає промисловість, є недостатньо великим, враховуючи як чисельність населення, так і промисловий потенціал.

Однією з основних перешкод, які стримують інвестування в промисловість, є недостатній попит на її продукцію. Причинами цього є низька ефективність виробництва, що збільшує вартість виробленої продукції, та потреба в постійному пошуку нових ринків за межами регіону. Тому підвищення ролі промисловості в регіоні можна забезпечити наступним чином:

- **Підтримка органами влади підприємств** при виході на нові ринки. Для цього необхідно розвивати міжрегіональну та міжнародну взаємодію бізнес-асоціацій регіону з потенційними партнерами та споживачами за межами регіону.
- **Створення умов для доступу підприємств до фінансових та інших ресурсів**, що дозволило б впроваджувати нові технології у виробництво в тому числі шляхом сприяння **розвитку індустріальних парків** та **міжрегіональних венчурних фондів**.
- **Посилення співпраці** між підприємствами та науково-дослідними організаціями, що знаходяться як у регіоні, так і за його межами.

Важливим напрямком виконання заходів щодо покращення інвестиційної привабливості регіону є розгортання роботи зі **створення індустріальних парків**.

Розподіл населення за віком

Джерело: Державна служба статистики України
Дані на 1 січня 2012 р.

Варто також відзначити важливість деревообробної промисловості. Проте її розвиток має йти паралельно з мінімізацією незаконної вирубки лісів в горах та формування **екологічно сталої моделі економічного розвитку** регіону.

Інфраструктура

Для збільшення інвестиційної привабливості регіону необхідно докласти значних зусиль до розвитку інфраструктури. Необхідно перш за все вкласти значні кошти в ремонт доріг, в тому числі гірських.

Крім того, важливо брати до уваги той факт, що регіон потребує вкладень в інфраструктурні об'єкти, які б дозволили мінімізувати можливість виникнення та негативний вплив можливих стихійних лих (зсувів, паводків тощо). В цьому зв'язку необхідно активно шукати можливості використання як механізмів державно-приватного партнерства, так і ефективні формати міжрегіональної співпраці, враховуючи характер названих проблем.

Джерело: Державна служба статистики України

Прямі іноземні інвестиції

Головною слабкою стороною для регіону у сфері іноземного інвестування є відсутність чіткої політики стосовно **прямих іноземних інвестицій** (ПІІ). Задля вироблення системного підходу необхідно розробити стратегію залучення ПІІ, яка дозволить сформувати чітке бачення ролі ПІІ в економічному розвитку регіону.

Для ефективної інвестиційної стратегії регіональній владі необхідно визначити чіткі й зрозумілі цілі щодо наявних та очікуваних прибутків від ПІІ, наприклад, капіталовкладень, підвищення надходжень податків, зростання експорту, зайнятості та кваліфікації, технологій та інновацій. Зусилля із залучення інвестицій повинні бути зосереджені на кількох секторах, що мають конкурентні переваги, належать до ключових секторів зростання і сприятимуть нарощуванню потужностей місцевої економіки. Для кожного сектора регіональної економіки слід визначити потенційні країни та найкращі зарубіжні компанії, які можуть генерувати

мобільні проекти і відповідають цілям регіону в окремих секторах і технологіях.

Київська область: загальна інформація

Площа, тис. км ² :	28,1
Кількість районів:	25
Чисельність населення, тис. осіб:	1718,6
Частка області у ВВП, %:	4,15%
Рівень безробіття, %:	6,7%

Київська область розташована в північній частині України. **Обласним центром** є місто Київ. Хоча воно розташоване у центрі області та містить її керуючі органи, саме місто має спеціальний самоврядний статус та не знаходиться під обласною юрисдикцією.

До **великих міст** регіону належать також Біла Церква, Бровари, Бориспіль, Ірпінь, Вишгород, Фастів, Васильків.

Основними галузями промисловості регіону є: енергетика, харчова, хімічна та нафтопереробна промисловість, паперово-целюзна промисловість та поліграфія. В області, в основному, вирощують зерно, картоплю та цукровий буряк.

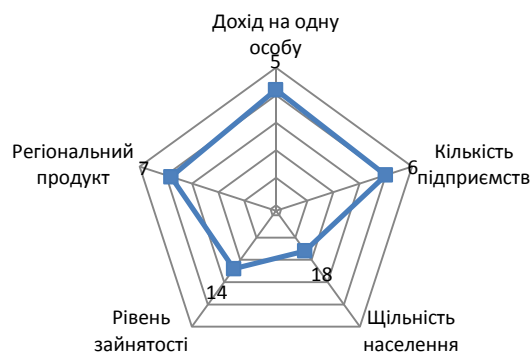
Корисні копалини: граніт, гнейс, глини, каоліни, кварцові піски тощо. Також в області є мінеральні джерела (Миронівка, Біла Церква) та родовища торфу.

Інвестиційна привабливість: жорсткі фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості регіонів за групою жорстких факторів Київська область посідає 10-е місце.

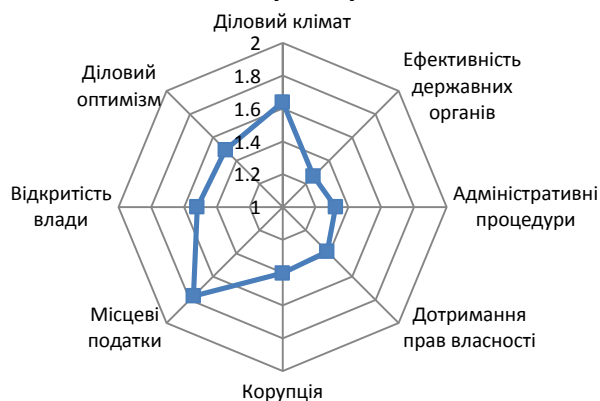
Однією з найбільших конкурентних переваг регіону є його наближеність до Києва. Проте ця наближеність водночас знижує інвестиційну привабливість цього регіону.

Місце регіону за відповідною величиною

Джерело: Державна служба статистики України

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

Джерело: опитування керівників підприємств

Географічне розташування області вивело її на 6-е місце рейтингу за цим критерієм, але брак природних ресурсів зумовив 22-у позицію у рейтингу за відповідним фактором.

В рейтингу інвестиційної привабливості з фактором «Трудові ресурси» Київська область посідає 22-е місце. Хоча за групою статистичних індикаторів, які характеризують освіту, регіон займає 10-е місце, а за індикаторами здоров'я та доступності трудових ресурсів посідає останні позиції.

Наявність науково-дослідних організацій в області, але водночас середній порівняно з іншими регіонами, рівень інноваційної діяльності в регіоні зумовило те, що Київська область посіла 17-е місце за рівнем інноваційного потенціалу.

Наближеність регіону до Києва з його значним інвестиційним потенціалом та розвиненою бізнес-інфраструктурою, дозволила зайняти 8-е місце за фактором «Бізнес-сегмент».

За показником розвитку інфраструктури Київська область знаходиться на 14-у місці рейтингу.

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості за групою м'яких факторів Київська область посідає 6-е місце.

Інвестори дають різні оцінки м'яким факторам регіону, що впливають на інвестиційну привабливість регіону. За деякими з них позиції області перевищують результати практично всіх інших областей України. Так, у рейтингу за фактором «Податки та збори» Київська область знаходиться на 2-у місці.

Високо оцінюють інвестори і діловий клімат регіону – за цим показником області належить 4-е місце у рейтингу. Проте їхні очікування вже не настільки оптимістичні – за показником «Діловий оптимізм» Київська область знаходиться на 11-й сходинці рейтингу.

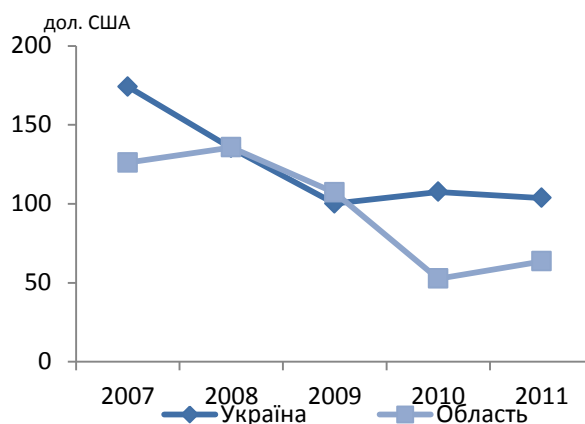
Низькі оцінки деяких факторів свідчать про наявність проблем у сфері адміністративних правил та процедур, з якими стикаються

Валовий регіональний продукт та обсяг інвестицій

Джерело: Державна служба статистики України

Приріст ПІІ на одну особу

Джерело: Державна служба статистики України

інвестори. Зокрема за фактором «Адміністративні процедури» область знаходиться практично в кінці рейтингу на 24-у місці.

Також інвестори дають низьку оцінку ефективності влади. За цим критерієм область займає 22-е місце.

Відкритість влади оцінюється дещо краще: за відповідним показником Київська область займає 13-е місце рейтингу. Таке ж місце регіон займає і за фактором «Правила та процедури. Корупція». Крім того, за дотриманням прав власності область знаходиться на 16-у місці відповідного рейтингу.

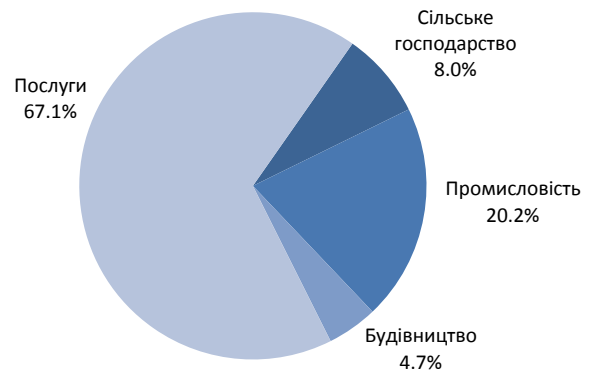
Використання інвестиційного потенціалу

Сильні та слабкі сторони соціально-економічного середовища регіону, які впливають на інвестиційну привабливість, були визначені за допомогою опитування експертів.

Експерти відмічають близькість до Києва як сильну сторону Київської області. Цю перевагу посилює порівняно розвинута інфраструктура.

Слабкою стороною області є широке поширення корупції. Усунення умов, що спричиняють корупцію та боротьба з проявами корупції є передумовою створення прозорого та сприятливого для бізнесу середовища. Для виходу бізнесу з тіні, що вважається експертами одним з напрямів покращення інвестиційної привабливості регіону, також потрібно створити сприятливі фіскальні умови для ведення бізнесу.

Розподіл зайнятого населення по секторах

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р.

<p>Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Розвинута інфраструктура Близькість до Києва 	<p>Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Корупція Низька якість медичного обслуговування Низький рівень взаємодії бізнесу та наукових установ
<p>Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> Вихід з тіні Підвищення якості професійно-технічної освіти Впровадження нових технологій 	<p>Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> Соціальна напруга

Джерело: Опитування експертів

Серед можливостей підвищення інвестиційної привабливості експерти бачать підвищення

якості професійно-технічної освіти та впровадження нових технологій на виробництві. Проте вирішити ці завдання буде важко досягнути, оскільки сьогодні співпраця бізнесу та науки знаходиться на надзвичайно низькому рівні, що також зазначили експерти.

Проблемна ситуація з трудовими ресурсами в Київській області серед інших чинників зумовлена низькою якістю медичного обслуговування та потенційною загрозою збільшення соціальної напруги.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Відповідно до результатів дослідження соціально-економічного середовища Київської області, а також беручи до уваги програму економічного розвитку регіону, задля збільшення інвестиційної привабливості регіону та збільшення його інвестиційного рейтингу потрібно проводити роботу за наступними напрямками:

- Посилення співпраці бізнесу та науки
- Запобігання відтоку кадрів
- Усунення умов, що породжують корупцію
- Розвиток інфраструктури
- Розвиток ділового та оздоровчого туризму

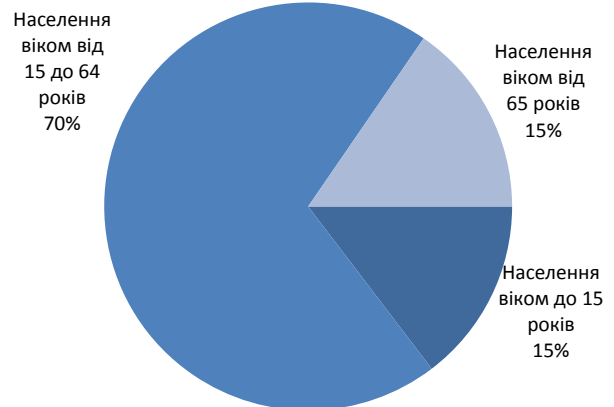
Посилення співпраці бізнесу та науки

Посилення співпраці між підприємствами та науковими установами області створить як передумови для розвитку науки в частині прикладних досліджень, так і для запровадження нових інноваційних технологій у виробництво.

Для цього необхідно **посилити інформування** бізнесу про діяльність дослідницьких центрів, технопарків, бізнес-інкубаторів, наукових клубів та інших наукових установ та сприяти цим установам у пошуку інвесторів. Важливо, щоб освітні заклади також мали умови та можливості розвивати **наукову діяльність** та **адаптувати навчальний процес** до потреб інвесторів.

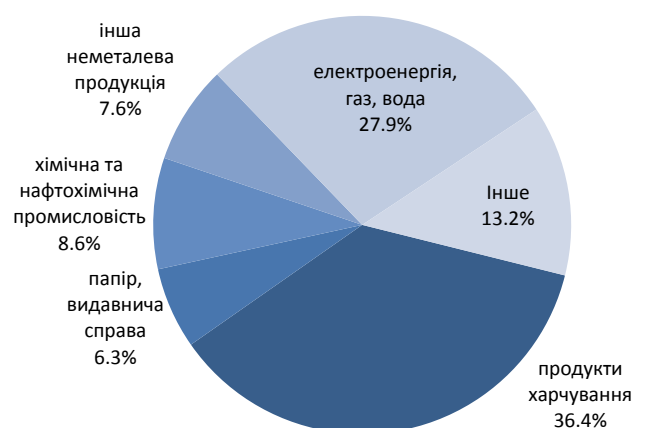
Крім цього, слід підтримати підприємства, які використовують **інноваційні технології** та **усунути будь-які адміністративні**

Розподіл населення за віком

Джерело: Державна служба статистики України
Дані на 1 січня 2012 р.

Структура промислової продукції

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р..

перешкоди, які можуть ускладнити запровадження нових технологій та співпрацю із науковими закладами.

Запобігання відтоку кадрів

Розташування області безпосередньо біля Києва, який є економічним, науково-освітнім та культурним центром України, мотивує її мешканців постійно або тимчасово працевлаштовуватись в столиці та постійного там проживати. Щоб запобігти відтоку кадрів з регіону, потрібно збільшувати кількість робочих місць в області та розвивати соціальну сферу.

Збільшення кількості робочих місць можна досягнути в тому числі за рахунок **залучення інвестицій**. За інших рівних умов інвестори звертають особливу увагу на **прозорість системи регулювання та забезпечення рівних умов**, а також на надійність системи **захисту прав інвесторів**. Потенційних інвесторів необхідно оперативнo та якісно **інформувати про можливості інвестування в регіоні**, зокрема через проведення спеціальних подій, форумів, публікацію каталогів та баз даних.

Для покращення **здоров'я** трудових ресурсів потрібно забезпечити якісні та доступні медичні послуги, а для збільшення їх **доступності та рівня кваліфікації** слід створити умови для розвитку малого та середнього бізнесу та сфери послуг.

Конкурентні переваги:

- Оптимальна структура управління підприємством (50,0%)
- Кваліфіковані працівники (45,0%)
- Дешеві фінансові ресурси (30,0%)

Перешкоди:

- Недостатній попит на продукцію (45,0%)
- Високий рівень податків (40,0%)
- Проблема ліквідності (25,0%)
- Недостатньо кваліфікованих працівників (25,5%)

Джерело: Опитування керівників підприємств

Усунення умов, що породжують корупцію

Подолання корупції та забезпечення прозорого та справедливого регулювання бізнесу є запорукою економічного розвитку області.

Регулювання має бути **зрозумілим та передбачуваним**. Інвестори мають розуміти вимоги, які до них застосовуються, а ці вимоги, у свою чергу, мають бути справедливими та рівними і не залежати від особистих симпатій та інтересів державних службовців.

Потрібно збільшити прозорість роботи органів влади, які мають контролюючі функції щодо підприємств. Зокрема, слід забезпечити **доступ до публічної інформації** про діяльність органів місцевої влади для громадських організацій та ініціатив із громадської експертизи чи моніторингу діяльності органів влади.

Розвиток інфраструктури

Для покращення умов ведення бізнесу та проживання на території області потрібно забезпечити доступність транспортних перевезень та комунальних послуг для населення та підприємств.

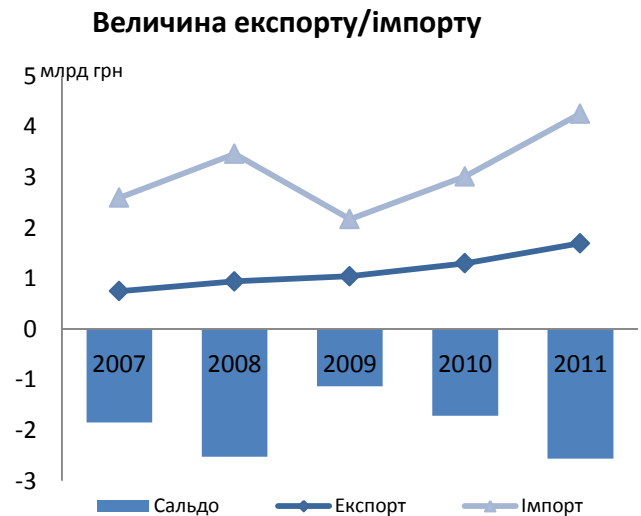
Потрібно розширювати мережу **транспортного сполучення та комунікацій** на території області. Важливо забезпечити максимально повний доступ мешканців області до мережі Інтернет. Також потрібно покращувати якість та пропускну здатність автомобільних шляхів.

Важливою складовою забезпечення доступності комунальних послуг є регулювання діяльності **монополій** у сфері виробництва та розподілення газу, води та електроенергії. Структура тарифів та вартість послуг має бути прозорою та економічно обґрунтованою.

Розвиток ділового та оздоровчого туризму

Як регіон, що знаходиться біля Києва, Київська область має потенціал для розвитку ділового туризму. Також вона може стати місцем для відпочинку та відновлення сил і здоров'я, особливо для мешканців столиці.

Оздоровчий туризм може розвиватися лише за умови збереження якісного **навколишнього**

Джерело: Державна служба статистики України

середовища. Для покращення стану навколишнього середовища потрібно вжити наступні заходи:

- Заохочення підприємств до зменшення обсягів викидів шкідливих речовин, зокрема шляхом переходу на енергоефективні технології
- Підвищення екологічних стандартів та контролю за їх безумовним дотриманням
- Упорядкування сміттєзвалищ, ефективне сортування та переробка сміття, промислових та побутових відходів
- Ліквідація наслідків аварії на ЧАЕС
- Створення заповідних територій, заліснення земель

Для розвитку **ділового туризму** потрібно забезпечити регулярне транспортне сполучення населених пунктів області із Києвом та іншими обласними центрами. Крім цього, потрібно сприяти просуванню регіону як центру ділового туризму шляхом проведення зустрічей та форумів за участі туристичних операторів та ділових кіл.

Кіровоградська область: загальна інформація

Площа, тис. км ² :	24.6
Кількість районів:	21
Чисельність населення, тис. осіб:	1006.2
Частка області у ВВП, %:	1.45%
Рівень безробіття, %:	8.6%

Кіровоградська область розташована в центральній частині України. **Обласним центром** є місто Кіровоград, населення якого налічує 235 тисяч мешканців.

До **великих міст** регіону належать також Знам'янка, Олександрія, Світловодськ.

В Кіровоградській області біля міста Добровелічківка розташований географічний центр України.

Головними галузями промисловості регіону є: енергетика та харчова промисловість, а також машинобудування. В області вирощують зерно, соняшник та цукровий буряк.

Корисні копалини: вугілля, залізна та нікелева руда, озокерит, графіт, уран тощо. Також знайдені поклади золота, платини та діамантів.

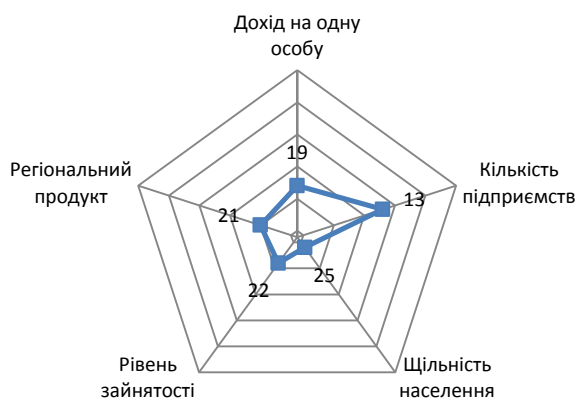
Інвестиційна привабливість: жорсткі фактори

У рейтингу інвестиційної привабливості за групою жорстких факторів Кіровоградська область посідає 18-е місце.

Регіон виграє за критеріями географічного розташування та забезпеченості природними ресурсами, але водночас він суттєво програє іншим регіонам за характеристиками споживчого сегменту, бізнес-сегменту, інфраструктури та людських ресурсів.

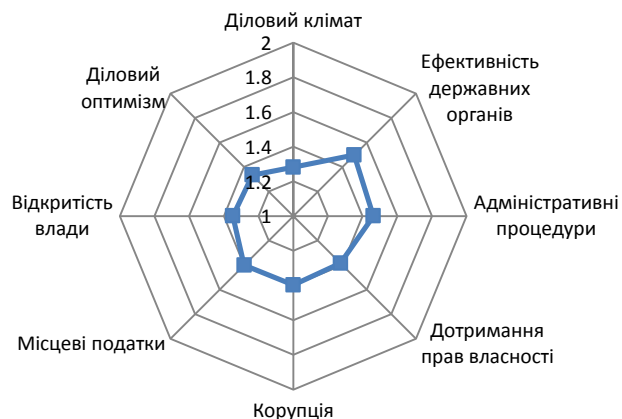
Так, наприклад, за фактором «Трудові ресурси» Кіровоградська область посідає 25-е місце.

Місце регіону за відповідною величиною

Джерело: Державна служба статистики України

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

Джерело: опитування керівників підприємств

Особливо низькі позиції області за складником «Освіта» (25-е місце). За доступністю трудових ресурсів область посідає 22-е місце, а за станом здоров'я вона на 19-у місці.

Центральне географічне розташування області, яке зумовлює її 5-е місце в національному рейтингу за відповідним показником, виступає позитивним фактором її інвестиційної привабливості. Кіровоградська область межує із шістьма областями України, що робить її потенційно сильним транзитним регіоном.

Проте реалізація транзитного потенціалу області стримується недостатньо розвинутою інфраструктурою. У рейтингу інвестиційної привабливості за фактором інфраструктури область посідає 20-е місце в Україні. Особливо актуальною проблемою Кіровоградської області є брак залізничного сполучення із Києвом.

Слабко розвинений в області як бізнес-сегмент (25-е місце у відповідному рейтингу), так і споживчий сегмент (також 25-е місце). Низька чисельність населення (1 млн. осіб) означає, що внутрішній ринок області є відносно малим. Не сприяє розвитку споживчого сегменту і те, що за рівнем доходів населення Кіровоградська область перебуває в групі регіонів з доходом, який є нижчим від середнього по країні.

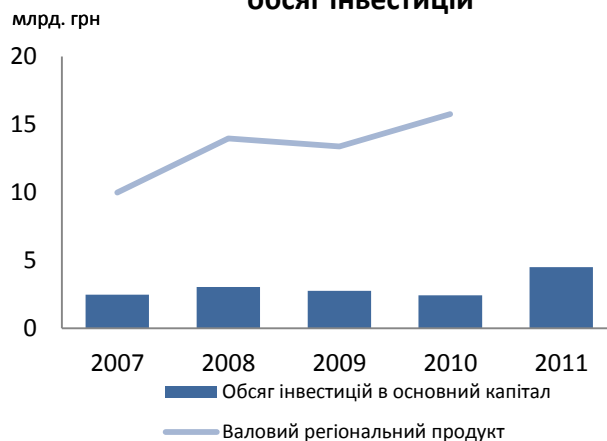
Низький рівень розвитку бізнес-сегменту зумовлений невеликою кількістю підприємств у регіоні, недостатнім рівнем розвитку ділових кластерів та низькими обсягами реалізації промислової продукції.

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

У рейтингу інвестиційної привабливості за групою м'яких факторів Кіровоградська область посідає 24-е місце.

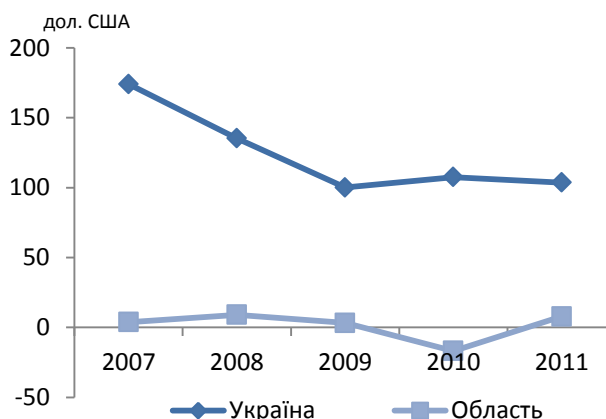
Інвестори оцінили діловий клімат регіону негативно, в результаті чого за відповідним показником Кіровоградська область посіла 23-е місце у рейтингу інвестиційної привабливості. Не сподіваються інвестори і на поліпшення клімату : за індикатором ділового оптимізму область знаходиться на 22-у місці.

Валовий регіональний продукт та обсяг інвестицій

Джерело: Державна служба статистики України

Приріст ПІІ на одну особу

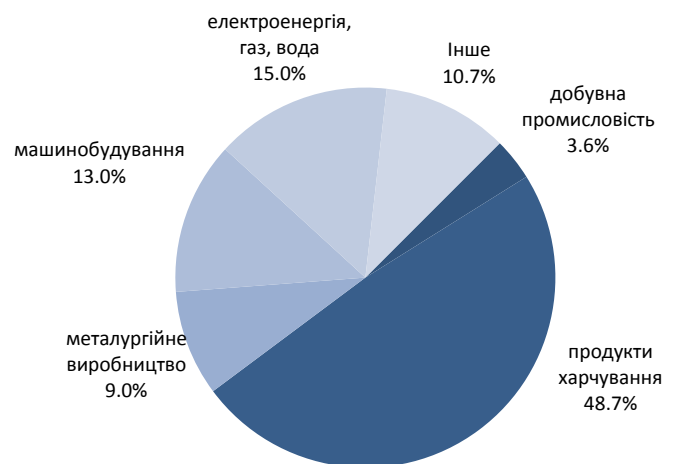
Джерело: Державна служба статистики України

При цьому керівники підприємств області досить високо оцінюють ефективність місцевої влади: за фактором «Правила та процедури. Ефективність влади» Кіровоградська область знаходиться на 9-у місці.

За іншими м'якими факторами Кіровоградська область займає середні позиції у рейтингах інвестиційної привабливості. Так, за показником «Правила та процедури. Корупція» регіон знаходиться на 14-у місці по Україні. За факторами «Правила та процедури. Дотримання прав власності» та «Правила та процедури. Податки та збори» Кіровоградська область посіла 15-е місце. А за таким критерієм, як «Правила та процедури. Адміністративні процедури», регіон знаходиться на 17-му місці.

Гірше оцінюють інвестори відкритість влади у Кіровоградській області. За відповідним показником Кіровоградська область займає лише 19-у сходинку рейтингу.

Структура промислової продукції

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р..

Використання інвестиційного потенціалу

Сильні та слабкі сторони соціально-економічного середовища регіону, які впливають на інвестиційну привабливість, були визначені за допомогою опитування експертів.

Експерти визначили низьку ємність ринку в Кіровоградській області як її основну слабку сторону. На фоні такої загрози, як міграція місцевого населення в столичний регіон, ця проблема може лише ускладнитись: зменшиться розмір ринку області. Скорочення державної підтримки загрожує браком умов для розвитку тих галузей, які традиційно функціонують в регіоні.

<p>Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Розвинутий АПК 	<p>Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Низька ємність регіонального ринку
<p>Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> Створення системи підтримки підприємництва 	<p>Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> Погіршення екології Міграція в столичний регіон Скорочення державної підтримки

Джерело: Опитування експертів

За цих умов постає необхідність, по-перше, шукати нові ринки для діючих підприємств, та,

по-друге, розвивати нові галузі економіки та забезпечити умови для того, щоб галузі, які раніше фінансувалися державою, стали фінансово стійкими.

Для цього варто розглянути таку можливість, як створення спеціальної мережі підтримки підприємництва. Область конче потребує таких умов розвитку підприємництва, які б стимулювали появу та розвиток малого та середнього бізнесу, заохочували утворення ділових кластерів. Враховуючи низьку ємність ринку області, місцеві підприємства об'єктивно слід повинні шукати вихід на регіональні та національні ринки.

Перспективною сферою є, зокрема, подальший розвиток агропромислового комплексу. Водночас розвиток АПК та інших галузей економіки має відбуватись у поєднанні з заходами щодо покращення стану навколишнього середовища області.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

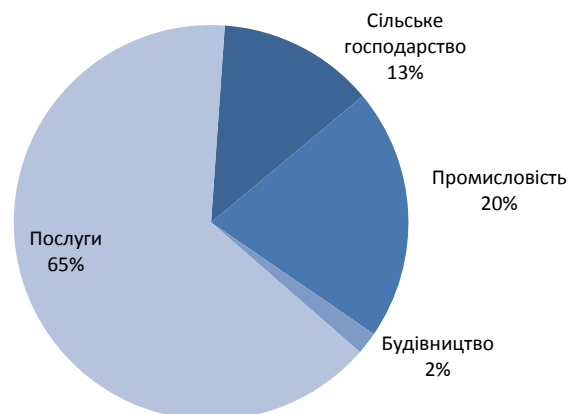
Відповідно до результатів дослідження соціально-економічного середовища Кіровоградської області, а також беручи до уваги програму економічного розвитку регіону, задля збільшення інвестиційної привабливості регіону та збільшення його інвестиційного рейтингу, потрібно проводити роботу за наступними напрямками:

- Розвиток інфраструктури,
- Посилення виробничих зв'язків між підприємствами,
- Розвиток туризму та сфери послуг,
- Залучення новітніх технологій для розвитку АПК,
- Збільшення обсягів залучення ПІІ.
- Покращення якості життя населення.

Розвиток інфраструктури

Центральне географічне положення області створює гарні можливості для того, щоб стати транзитним регіоном для ділових поїздок та перевезень.

Розподіл зайнятого населення по секторах

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р.

Для цього потрібно, насамперед, налагодити регулярне та зручне **залізничне сполучення за ключовими напрямками**: північним (Київ), південним (Одеса, АР Крим), східним (промислові центри Східної України) та західним (Західна Україна, Молдова, Румунія).

Також важливо вдосконалити **транспортне сполучення в межах області**. Це підвищить мобільність населення та розширить можливості комерційних перевезень.

Посилення зв'язків між підприємствами

Для підвищення конкурентоздатності підприємств області потрібно сприяти їхньому **об'єднанню в кластери за секторами**. Для цього потрібно усунути бар'єри для реєстрації та ведення бізнесу, які лежать у площині адміністративних процедур та регулювання, а також надавати інформаційну підтримку підприємствам. Крім цього, варто надати можливість бізнесу впливати на формування навчальних програм у закладах вищої та професійної освіти.

Щоб мінімізувати ризики, пов'язані із низькою ємністю ринку області та виходити на нові ринки, варто **посилювати ділові зв'язки із підприємствами** інших областей. Це, насамперед, можуть бути області, які межують із Кіровоградською областю.

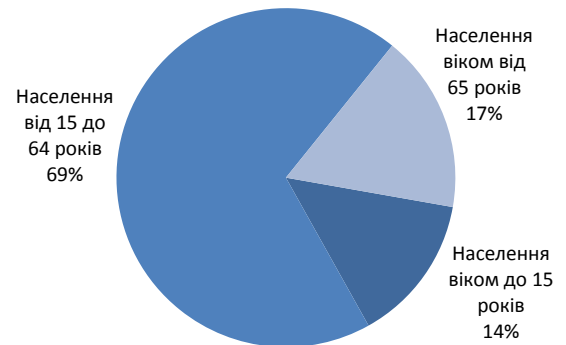
Важливим напрямком виконання заходів щодо покращення інвестиційної привабливості регіону є розгортання роботи зі **створення індустріальних парків**.

Розвиток туризму

Як одна із центральних областей України, Кіровоградська область може стати **центром ділового туризму**. Кіровоград потрібно просувати як місто, у якому варто проводити ділові та наукові події, промислові виставки, міжнародні заходи. Для цього у місті потрібно створити необхідні умови (наявність приміщень, транспортна мережа, вказівники іноземними мовами, пункти туристичної інформації).

Також перспективним напрямком туризму є відвідування **пам'яток природи**, які знаходяться на території області. Для розвитку

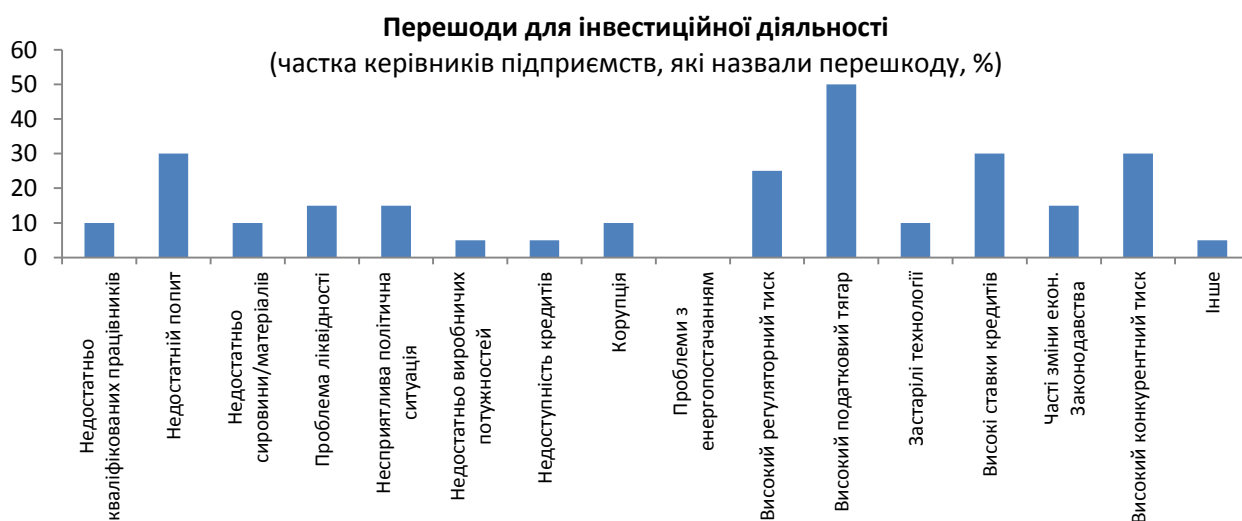
Розподіл населення за віком

Джерело: Державна служба статистики України
Дані на 1 січня 2012 р.

цього виду туризму потрібно розробляти туристичні маршрути та створювати необхідну туристичну інфраструктуру. Зокрема, варто зосередитись на наступних заходах:

- Розвиток заповідних та рекреаційних зон,
- Створення туристичних маршрутів,
- Сприяння розвитку бізнесу у туристичній сфері,
- Покращення транспортного сполучення та стану доріг в межах області.

Джерело: Опитування керівників підприємств

Залучення новітніх технологій для розвитку АПК

У сільському господарстві працює 13% зайнятого населення Кіровоградської області. Зважаючи на сприятливі природні умови та гарні перспективи розвитку АПК на національному та світовому ринках, для розвитку цього сектору варто залучити новітні технології. Застосування цих технологій повинне бути зосереджене на таких напрямках:

- Діагностика ґрунтів,
- Очищення землі від хімічних та небезпечних матеріалів,
- Очищення питної води,
- Енергозбереження. Використання біоенергетики,
- Збільшення родючості ґрунтів,
- Зберігання та обробка сільськогосподарської продукції.

Це дасть можливість підвищити ефективність використання земель сільськогосподарського

Конкурентні переваги:

- Кваліфіковані працівники (60,0%)
- Низька заробітна плата (40,0%)
- Природні ресурси (20,0%)
- Оптимальна структура управління підприємством (20,0%)

Перешкоди:

- Високий рівень податків (50,0%)
- Недостатній попит на продукцію (30,0%)
- Високий рівень конкуренції (30,0%)

призначення, забезпечити підвищення стандартів якості сільськогосподарської продукції.

Покращення якості життя

Для того, щоб зупинити міграцію населення з області та покращити якість трудових ресурсів області, потрібно приділити особливу увагу покращенню якості життя населення.

Розвиток малого та середнього бізнесу та сфери послуг забезпечить мешканців області робочими місцями та сприятиме зростанню їхнього добробуту, що позитивно відобразиться на їхній купівельній спроможності.

Підвищення якості та доступності охорони здоров'я значно збільшить рівень здоров'я працівників і, як результат, підвищить інвестиційну привабливість регіону за фактором «Трудові ресурси».

Підвищення якості вищої та професійно-технічної освіти стане запорукою формування необхідного пулу кваліфікованих трудових ресурсів. Також наявність конкурентоздатних навчальних закладів знизить відтік учнів та студентів із області.

Прямі іноземні інвестиції

Головною слабкою стороною для регіону у сфері іноземного інвестування є відсутність чіткої політики стосовно **прямих іноземних інвестицій** (ПІІ). Задля вироблення системного підходу необхідно розробити стратегію залучення ПІІ, яка дозволить сформувати чітке бачення ролі ПІІ в економічному розвитку регіону.

Для ефективної інвестиційної стратегії регіональній владі необхідно визначити чіткі й зрозумілі цілі щодо наявних та очікуваних прибутків від ПІІ, наприклад, капіталовкладень, підвищення надходжень податків, зростання експорту, зайнятості та кваліфікації, технологій та інновацій. Зусилля із залучення інвестицій повинні бути зосереджені на кількох секторах, що мають конкурентні переваги, належать до ключових секторів зростання і сприятимуть нарощуванню потужностей місцевої економіки. Для кожного сектора регіональної економіки

Джерело: Державна служба статистики України

слід визначити потенційні країни та найкращі зарубіжні компанії, які можуть генерувати мобільні проекти і відповідають цілям регіону в окремих секторах і технологіях.

Луганська область: загальна інформація

Площа, тис. км ² :	26,7
Кількість районів:	18
Чисельність населення, тис. осіб:	2282
Частка області у ВВП, %:	4,21%
Рівень безробіття, %:	6,6%

Луганська область розташована в східній частині України. **Обласним центром** є місто Луганськ, населення якого налічує більше 427 тисяч мешканців.

До **великих міст** регіону належать також Сєвєродонецьк, Алчевськ, Лисичанськ, Красний Луч, Стаханов.

Область має високий рівень індустріального розвитку та володіє надзвичайно великими промисловими запасами вугілля. **Основними галузями** промисловості області є: виробництво коксу та нафтопродуктів, металургія, добувна промисловість, енергетика. В області вирощують зерно, картоплю, соняшник.

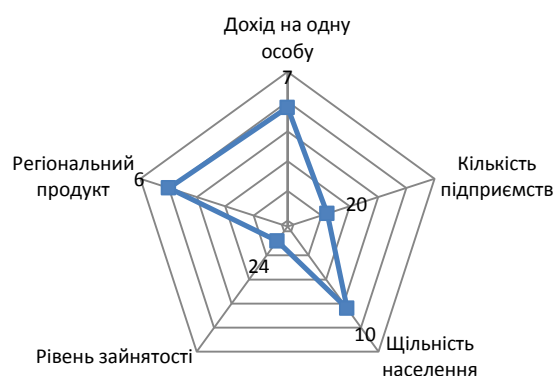
Корисні копалини регіону: газ (в т.ч. нетрадиційного походження), вугілля, фосфати, золото, мінеральна вода і т.д. Поклади вугілля в області є одними із найбагатших в Україні. Дві третини цих запасів – це антрацити та паливне вугілля, одна третина - коксівне вугілля.

Інвестиційна привабливість: жорсткі фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості за групою жорстких факторів Луганська область посідає 19-е місце.

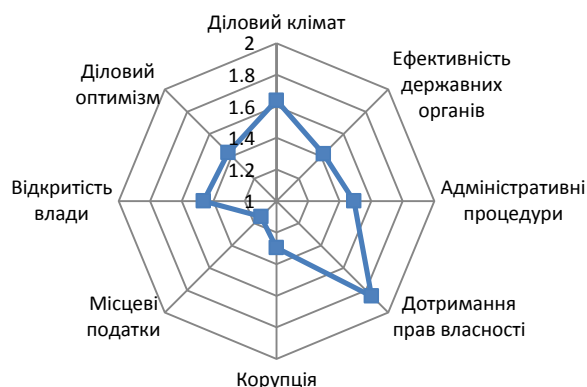
Досить низьке місце у цьому рейтингу зумовлене тим, що за деякими показниками із групи жорстких факторів Луганська область знаходиться в кінці або в середині списку.

Місце регіону за відповідною величиною

Джерело: Державна служба статистики України

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

Джерело: опитування керівників підприємств

Так, за фактором «Трудові ресурси» Луганська область посідає останнє місце серед усіх областей України. Критично низькими є показники області за здоров'ям та доступністю трудових ресурсів. За цими складовими Луганська область опинилася в кінці рейтингу. Відносно краща ситуація в області з освітою трудових ресурсів. За цим компонентом область знаходиться посередині списку на 16-му місці.

Негативно впливає на стан здоров'я населення несприятливе навколишнє середовище. Луганська область займає третє місце в Україні за обсягом викидів шкідливих речовин. Низька доступність трудових ресурсів зумовлена низьким рівнем економічно активного населення та вищим, ніж в більшості інших регіонів, медіанним віком.

За фактором «Інноваційний потенціал» Луганська область займає 20-е місце.

За фактором «Споживчий сегмент» Луганська область перебуває на 14-у місці, що зумовлено, в основному, значною чисельністю жителів регіону.

Найвищі позиції Луганська область займає за фактором «Бізнес-сегмент» (6-е місце) та «Інфраструктура» (10-е місце).

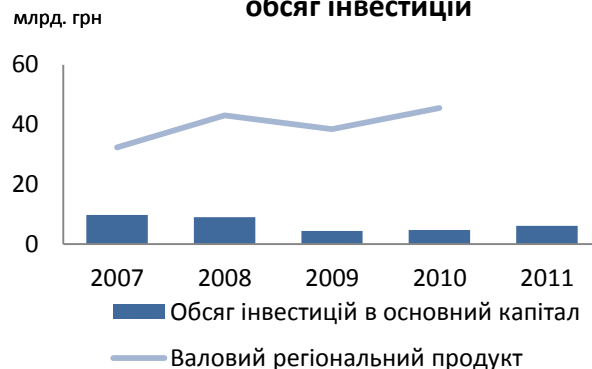
Інвестиційна привабливість: м'які фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості за групою м'яких факторів Луганська область посідає 3-є місце.

Інвестори високо оцінюють діловий клімат в області. За відповідним показником Луганська область знаходиться на 5-у місці. Проте очікування інвесторів на майбутнє не такі позитивні. За фактором «Діловий оптимізм» Луганська область посідає лише 12-е місце.

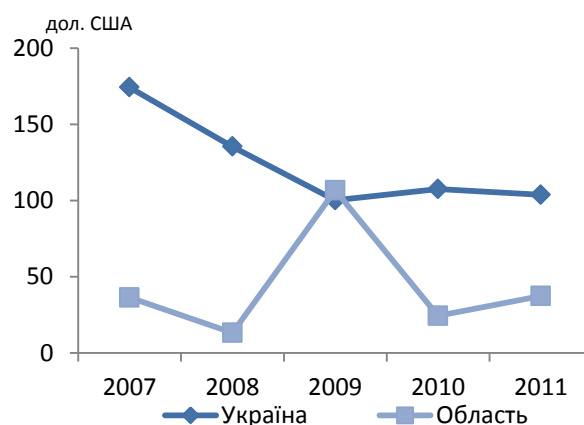
Ситуацію із дотримання прав власності в Луганській області керівники підприємств вважають досить гарною. За показником «Правила та процедури. Дотримання прав власності» область знаходиться на 3-у місці. Така висока позиція обумовлена тим, що керівники підприємств не заявляють про випадки незаконної втрати власності внаслідок

Валовий регіональний продукт та обсяг інвестицій

Джерело: Державна служба статистики України

Приріст ПІІ на одну особу

Джерело: Державна служба статистики України

рейдерських атак так часто, як підприємці більшості інших областей України.

Один із показників цієї ж категорії – оцінка податків та зборів – є найслабшим місцем Луганської області у групі м'яких факторів. Регіон отримав 25-е місце у рейтингу за фактором «Правила та процедури. Податки та збори».

За рештою факторів, які відносяться до правил та процедур, Луганська область має результати близькі до середніх по Україні. Так, за фактором адміністративних процедур область знаходиться на 14-у місці, за ефективністю влади – на 16-у, а за рівнем корупції – на 18-у. Відкритість влади інвестори оцінили на такому ж рівні – за цим показником Луганська область зайняла 17-е місце.

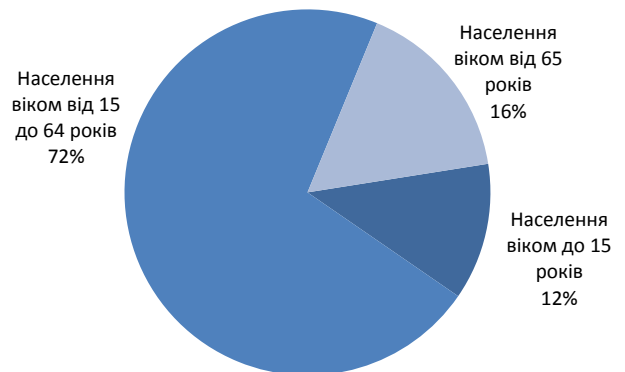
Використання інвестиційного потенціалу

Сильні та слабкі сторони соціально-економічного середовища регіону, які впливають на інвестиційну привабливість, були визначені за допомогою опитування експертів.

Реалізація потенційних вигод від наявності кордону з Росією суттєво гальмується слабким розвитком інфраструктура. За оцінками експертів, саме брак доріг та готелів є слабкою стороною області.

Крім цього, незважаючи на те, що місцеву владу вважають активною, експерти вказують на існування корупції, що перешкоджає налагодженню ефективної співпраці інвесторів з органами влади.

Розподіл населення за віком

Джерело: Державний комітет статистики України
Дані на 1 січня 2012 р.

<p>Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> • Близькість до кордону • Активність регіональної влади • Природні ресурси 	<p>Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> • Інфраструктура (дороги, готелі) • Корупція • Взаємодія бізнесу та науки • Високий рівень забруднення навколишнього середовища
<p>Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> • Формування підприємницьких мереж, кластерів 	<p>Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> • Відсутність інвестиційних проектів у виробничій сфері • Зменшення кількості трудових ресурсів

Джерело: Опитування експертів

На фоні загрозливого дефіциту інвестиційних проектів у сфері виробництва стають актуальними зусилля, спрямовані серед іншого на формування виробничих зв'язків між підприємствами та формування промислових кластерів. Також експерти наголошують на потребі посилити співпрацю бізнесу з науковими інституціями.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Відповідно до результатів дослідження соціально-економічного середовища Луганської області, а також беручи до уваги програму економічного розвитку регіону, задля збільшення інвестиційної привабливості регіону та підвищення його інвестиційного рейтингу, необхідно здійснити низку заходів за наступними напрямками:

- Захист прав власності
- Прозорі та справедливі податки
- Створення науково-підприємницьких кластерів
- Зменшення бар'єрів для бізнесу
- Підвищення якості життя
- Збільшення обсягів залучення ПІІ.

Захист прав власності

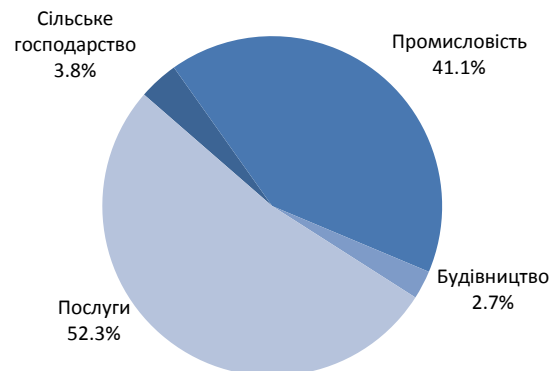
Інвестори повинні бути впевненими у тому, що їхні права власності будуть захищені.

Інвестори не завжди повідомляють про випадки рейдерських атак та факти незаконної втрати власності, однак вважають слабкий захист прав власності суттєвою перешкодою для інвестиційної діяльності. Тому інвестори повинні бути впевнені у можливості **захисту прав власності судовим шляхом**. Потрібно забезпечити умови для об'єктивного та справедливого розгляду майнових спорів та вчасного реагування на повідомлення про незаконне захоплення виробничих об'єктів.

Створення та функціонування ефективної, прозорої та економічно раціональної системи реєстрації прав власності є одним з найважливіших елементів ділового середовища

Така система є важливим запобіжником рейдерських атак та незаконного захоплення майна.

Розподіл зайнятого населення по секторах

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р.

З метою своєчасного митного оформлення експортно-імпортних вантажів необхідно удосконалювати роботу митної служби в тому числі шляхом запровадження механізму єдиного вікна тощо.

Прозорі та справедливі податки

Податки та збори, що стягуються з інвесторів, повинні бути прозорими та справедливими. Водночас процес адміністрування податків має бути прозорим та зрозумілим.

Для підприємств особливо важливим є своєчасне та повне відшкодування ПДВ, недопущення авансових сплат податків.

Дуже важливо забезпечити **рівні умови для розвитку бізнесу**. Мова йде про однакові для всіх умови започаткування та ведення бізнесу незалежно від структури власності та інших характеристик підприємства.

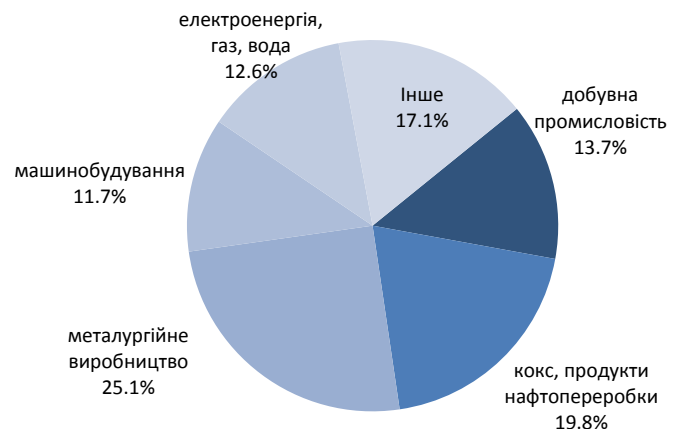
Створення науково-підприємницьких кластерів

Для посилення конкурентоздатності промислових підприємств області потрібно сприяти зміцненню їхніх зв'язків між собою та з науково-дослідницькими закладами.

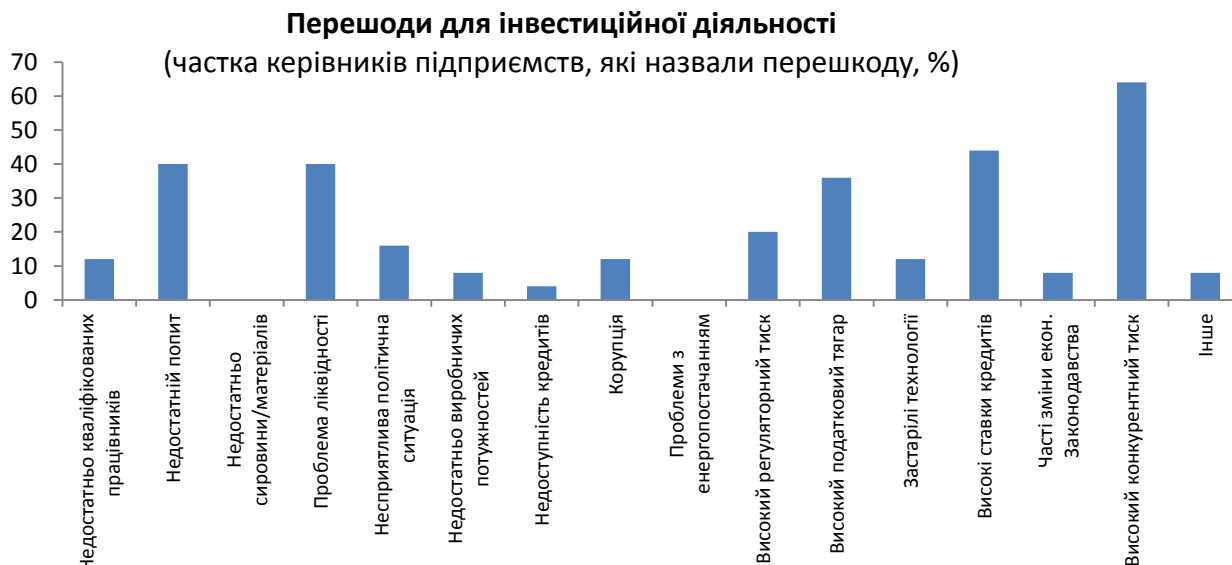
Для цього потрібно інформувати підприємства про можливості галузевої та міжгалузевої співпраці. Таке інформування може включати створення відкритих інформаційних каталогів та проведення спеціальних заходів.

Важливим напрямком виконання заходів щодо покращення інвестиційної привабливості регіону є розгортання роботи зі **створення індустріальних парків**.

Структура промислової продукції

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р..

Джерело: Опитування керівників підприємств

Також потрібно заохочувати співпрацю виробничих підприємств із навчальними закладами та науковими і дослідницькими установами. Заклади освіти повинні мати змогу змінювати навчальний процес та адаптувати навчальні програми відповідно до вимог виробництва.

Збільшення рівня залучення нових технологій у виробництво можна досягнути також шляхом створення бізнес-інкубаторів, технопарків та наукових парків (в т. ч. використовуючи наукову базу Східноукраїнського національного університету).

При цьому потрібно усунути всі потенційні перешкоди для співпраці між підприємствами, які лежать у площині адміністративних процедур.

Зменшення бар'єрів для бізнесу

Для збільшення ефективності підприємницької діяльності потрібно покращити умови для мобільності продукції та сировини.

По-перше, потрібно спростити митні процедури та усунути перешкоди та преференції при перетині кордону для товарів усіх виробників. Рух товарів через кордон має бути простий та відбуватися на рівних та прийнятних умовах.

По-друге, потрібно вдосконалити інфраструктуру області. Це включає покращення стану існуючих доріг та

Конкурентні переваги:

- Природні ресурси (76,0%)
- Оптимальна структура управління підприємством (40,0%)
- Нові технології (28,0%)

Перешкоди:

- Високий рівень конкуренції (64,0%)
- Застарілі технології (44,0%)
- Недостатній попит на продукцію (40,0%)
- Проблема ліквідності (40,0%)

будівництво нових. Крім цього, потрібно розвивати прикордонну інфраструктуру.

Підвищення якості життя

Для того, щоб зупинити негативну тенденцію міграції мешканців регіону в інші області України та закордон та збільшити ефективність трудових ресурсів, необхідно зосередити зусилля на покращенні якості життя, які включатимуть:

- Реформування сфери охорони здоров'я, забезпечення якісного та доступного лікування
- Покращення стану навколишнього середовища
- Підвищення якості вищої та професійної освіти, її адаптація до вимог високотехнологічного виробництва
- Створення умов для розвитку малого та середнього бізнесу та зайнятості сільського населення

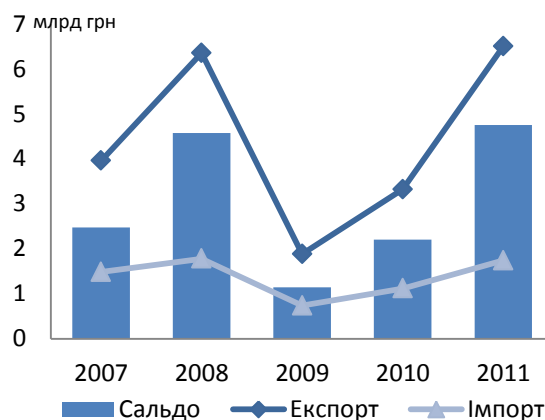
Покращення стану навколишнього середовища має стати одним з наріжних каменів стратегії соціально-економічного розвитку області. Очевидно, що виконання цього завдання вимагає масштабних інвестицій в нові екологічно безпечні технології виробництва, скорочення промислових викидів, рекультивації порушених земель тощо.

Прямі іноземні інвестиції

Головною слабкою стороною для регіону у сфері іноземного інвестування є відсутність чіткої політики стосовно **прямих іноземних інвестицій** (ПІІ). Задля вироблення системного підходу необхідно розробити стратегію залучення ПІІ, яка дозволить сформувати чітке бачення ролі ПІІ в економічному розвитку регіону.

Для ефективної інвестиційної стратегії регіональній владі необхідно визначити чіткі й зрозумілі цілі щодо наявних та очікуваних прибутків від ПІІ, наприклад, капіталовкладень, підвищення надходжень податків, зростання експорту, зайнятості та кваліфікації, технологій та інновацій. Зусилля із залучення інвестицій

Величина експорту/імпорту

Джерело: Державна служба статистики України

повинні бути зосереджені на кількох секторах, що мають конкурентні переваги, належать до ключових секторів зростання і сприятимуть нарощуванню потужностей місцевої економіки. Для кожного сектора регіональної економіки слід визначити потенційні країни та найкращі зарубіжні компанії, які можуть генерувати мобільні проекти і відповідають цілям регіону в окремих секторах і технологіях.

Львівська область: загальна інформація

Площа, тис. км ² :	21,8
Кількість районів:	20
Чисельність населення, тис. осіб:	2542,8
Частка області у ВВП, %:	3,85%
Рівень безробіття, %:	7,7%

Львівська область розташована в західній частині України. **Обласним центром** є місто Львів, населення якого нараховує більше 730 тисяч мешканців.

До **важливих міст** області також належать Борислав, Дрогобич, Самбір, Стрий, Трускавець.

Область багата культурними та історичними пам'ятками. Найбільш відомими є Старе місто (історичний центр Львова), Олеський, Підгорецький, Свірзький та Золочівський замки (що належать до так званої Золотої підкови України).

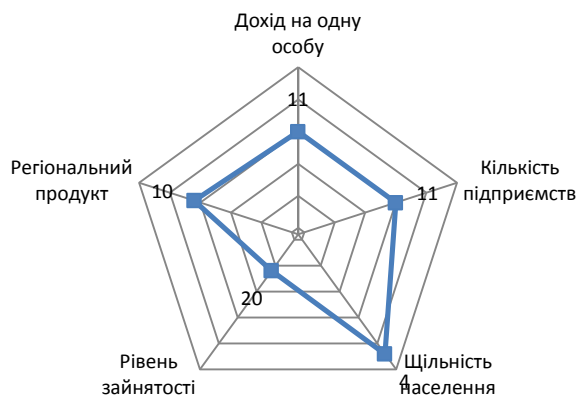
Головними галузями промисловості області є: енергетика та харчова промисловість, машинобудування, хімічна та нафтохімічна промисловість. В області вирощують картоплю, зерно, овочі.

Природні ресурси: нафта, газ (в т. ч. нетрадиційного походження), вугілля, глини, пісок, гіпс, вапняк і т.д. Область також відома своїми лікувальними мінеральними джерелами та оздоровлюючими курортами, які функціонують на базі цих джерел.

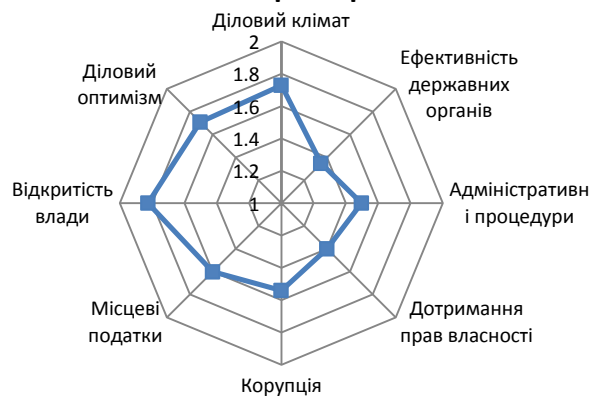
Інвестиційна привабливість: жорсткі фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості за групою жорстких факторів Львівська область посідає 5-е місце.

Місце регіону за відповідною величиною

Джерело: Державна служба статистики України Інвестиційна привабливість: м'які фактори

Джерело: опитування керівників підприємств

Найкращі позиції у групі м'яких факторів Львівська область має за складником трудових ресурсів. За цим критерієм область знаходиться на 2-у місці серед усіх регіонів України.

За компонентом «Освіта» Львівська область посідає 3-є місце. Трудові ресурси області характеризуються порівняно високою часткою працівників із вищою освітою. За станом здоров'я працівників області займає 5-е місце у відповідному рейтингу, а за їхньою доступністю – 7-е місце.

Добре розвинена інфраструктура ставить Львівську область на 5-е місце за цим фактором. Так, Львівська область має найвищу щільність автомобільного покриття в Україні та досить щільне залізничне покриття. Область має спільний кордон з Європейським союзом та межує з кількома областями України, що забезпечило їй 9-е місце у рейтингу за географічним розташуванням.

Перевагами Львівської області є і високий інноваційний потенціал (6-е місце у відповідному рейтингу) та розвинений споживчий сегмент (7-е місце).

Гірша ситуація в області за фактором «Бізнес-сегмент», тут Львівщина займає 10-е місце. А найслабкішим місцем Львівської області із групи жорстких факторів є «Природні ресурси», за яким вона знаходиться на 17-у місці.

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості за групою м'яких факторів Львівська область посідає 1-е місце.

Інвестори Львівської області позитивно оцінюють її діловий клімат. За відповідним показником область знаходиться на 2-у місці. Також серед інвесторів переважають позитивні очікування щодо подальшої зміни ділового клімату, в результаті чого за фактором «Діловий оптимізм» Львівська область зайняла 2-е місце серед усіх областей України.

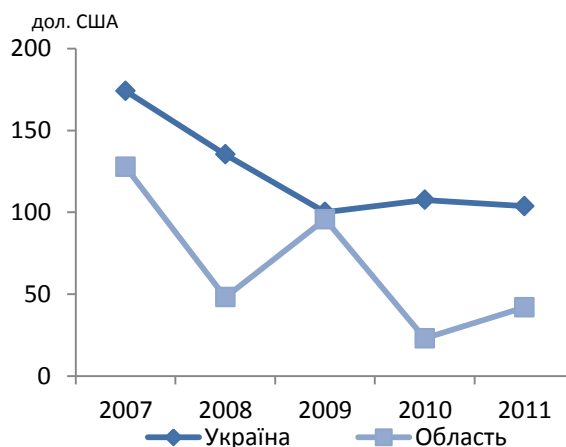
Керівники підприємств Львівської області високо оцінюють відкритість місцевої влади. За цим показником регіон займає перше місце в

Валовий регіональний продукт та обсяг інвестицій

Джерело: Державна служба статистики України

Приріст ПІІ на одну особу

Джерело: Державна служба статистики України

Україні. Проте за критерієм «Правила та процедури. Ефективність влади» область знаходиться в нижній третині рейтингу – на 17-у місці.

Оцінки інших факторів із категорії правил та процедур також вказують на існування певних проблем. Так, за показником «Правила та процедури. Адміністративні процедури» Львівська область займає 12-у позицію у рейтингу. За фактором «Правила та процедури. Дотримання прав власності» ситуація у Львівській області трохи гірша – тут область знаходиться на 14-й сходинці рейтингу.

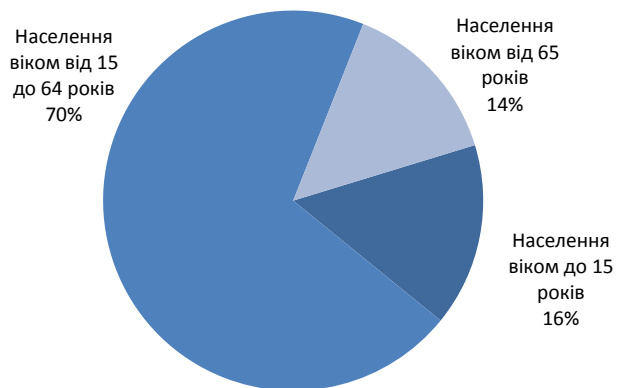
Порівняно краще інвестори оцінюють такі показники із групи м'яких факторів, як корупція та податки і збори. У рейтингу за показником «Правила та процедури. Корупція» Львівська область займає 5-е місце, у рейтингу «Правила та процедури. Податки та збори» – також 5-е.

Використання інвестиційного потенціалу

Сильні та слабкі сторони соціально-економічного середовища регіону, які впливають на інвестиційну привабливість, були визначені за допомогою опитування експертів.

Експерти бачать у кордоні Львівської області з Польщею, яка входить до Євросоюзу, одну із сильних сторін області. Проте потенційні вигоди від такого сусідства погіршуються труднощами перетину кордону (складні процедури перевірок, тривалий час перетину тощо) .

Розподіл населення за віком

Джерело: Державна служба статистики України
Дані на 1 січня 2012 р.

<p>Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> • Близькість до кордону з ЄС • Природні та трудові ресурси 	<p>Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> • Транспортна інфраструктура • Централізація влади
<p>Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> • Спрощення митних процедур • Впровадження нових технологій • Концентрація ресурсів на пріоритетних проектах 	<p>Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> • Зменшення туристичних потоків • Посилення проблем з підприємствами, що використовують застарілі технології

Джерело: Опитування експертів

Місцева влада потребує більшої гнучкості у питаннях розпорядження фінансовими та майновими ресурсами. Надмірна централізація влади несе загрозу для регіону, оскільки не дає йому можливості повноцінно розвиватись. Ще одною проблемою Львова та області

експерти називають низький рівень розвитку транспортної інфраструктури.

Зважаючи на застарілі технології виробництва з одного боку, та загрозу зменшення туристичних потоків з іншого, вдалим рішенням для подальшого розвитку області місцеві експерти вважають розвиток новітніх технологій та їх впровадження у виробництві, а також цілеспрямовану підтримку конкретних проектів, які буде визначено як пріоритетні. Саме на реалізації цих проектів потрібно сконцентрувати зусилля та наявні ресурси.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Відповідно до результатів дослідження соціально-економічного середовища Львівської області, а також беручи до уваги програму економічного розвитку регіону, задля збільшення інвестиційної привабливості регіону та збільшення його інвестиційного рейтингу, потрібно здійснити низку кроків за наступними напрямками:

- Спрощення митних процедур
- Реалізація інвестиційних проектів
- Розвиток місцевого самоврядування
- Модернізація підприємств
- Дерегуляція бізнесу
- Збільшення обсягів залучення ПІІ

Спрощення митних процедур

Потрібно спростити митні процедури та усунути перешкоди при перетині кордону для фізичних осіб, товарів та транспортних засобів.

Реалізація інвестиційних проектів

Враховуючи високі позиції Львівської області у рейтингу сприятливості інвестиційного середовища, потрібно вживати комплексних заходів із залучення інвесторів, серед яких першочерговими є наступні кроки:

- Забезпечення прозорості та рівних умов для всіх інвесторів та підприємців;
- Надання інвесторам доступу до необхідної інформації про інвестиційні можливості регіону, про наявні земельні ділянки, підприємства, що шукають

Структура промислової продукції

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р..

Розподіл зайнятого населення по секторах

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р.

- інвестиції, можливості фінансування. Ця інформація повинна бути поставлена в контекст стратегії соціально-економічного розвитку регіону;
- Сприяння розвитку виробничих зв'язків між підприємствами та співпраці підприємств із науково-дослідницькими закладами;
 - Поглиблення співпраці з підприємствами та державними органами Польщі, особливо з тими, які розташовані у прикордонних регіонах;
 - Розвиток інфраструктури, налагодження транспортного сполучення між ключовими промисловими та туристично-рекреаційними об'єктами області.

Важливим напрямком виконання заходів щодо покращення інвестиційної привабливості регіону є розгортання роботи зі **створення індустріальних парків**.

Розвиток місцевого самоврядування

Місцева влада повинна діяти на умовах прозорості. Її рішення потрібно попередньо обговорювати за участю громадськості. Якщо пропонувані зміни стосуються діяльності інвесторів, їх слід повідомляти про це заздалегідь. Зауваження та пропозиції інвесторів слід обов'язково враховувати при виробленні місцевої політики.

Міське самоврядування повинне здійснюватись за принципом ресурсної самодостатності. Потрібно розширити повноваження місцевих органів влади у розпорядженні коштами, що надходять із податків та зборів з фізичних та юридичних осіб, що мешкають чи діють на території області. Бюджети та витрати місцевих органів влади повинні бути доступні для публічного ознайомлення.

Модернізація підприємств

Для того, щоб промислові підприємства Львівської області були конкурентоздатними на світовому ринку та в Україні, потрібно модернізувати виробничі процеси на основі запровадження новітніх виробничих технологій.

По-перше, потрібно **сприяти співпраці виробництва з науковими та навчальними установами**. Слід надати можливість навчальним закладам змінювати навчальний процес та адаптувати навчальні програми відповідно до вимог високотехнологічного виробництва.

По-друге, для підприємств, які **підвищують енергоефективність** та вживають заходів для покращення екологічного середовища, потрібно передбачити фінансові та нефінансові стимули (допомога у пошуку інформації про доступні енергозберігаючі технології, фінансування закупівлі енергоефективного обладнання, проведення енергетичного аудиту та ін.).

По-третє, слід забезпечити підтримку підприємствам, які **оптимізують кількість персоналу** чи інвестують кошти у його навчання у зв'язку з запровадженням новітніх технологій.

Крім того, для збільшення ефективності трансферу технологій необхідним є створення

Конкурентні переваги:

- Дешеві фінансові ресурси (69,2%)
- Нові технології (42,3%)
- Кваліфіковані працівники (38,5%)

Перешкоди:

- Проблема ліквідності (50,0%)
- Висока ставка кредитів (38,5%)
- Недостатній попит на продукцію (34,6%)

бізнес-інкубаторів, наукових парків та технопарків.

Реалізація інноваційних проектів також потребує ефективної системи спільного фінансування, елементом якої може стати регіональний венчурний фонд.

Дерегуляція бізнесу

Потрібно **спростити адміністративні процедури**, пов'язані із реєстрацією та веденням бізнесу, та скоротити кількість дозволів, необхідних при змінах у діяльності підприємства. Також потрібно забезпечити прозорість діяльності органів, які взаємодіють із підприємствами.

Особливо слід забезпечити рівні шанси та **справедливу конкуренцію** інвесторів на ринку державних закупівель та надання муніципальних послуг.

Крім цього, потрібно **спростити процес взаємодії підприємств із державними органами та службами**. Для цього варто забезпечити можливість подавати документи через «єдине вікно», автоматизувати процеси прийому та обробки документів, зробити діяльність таких органів та служб максимально зручною для підприємств.

Прямі іноземні інвестиції

Головною слабкою стороною для регіону у сфері іноземного інвестування є відсутність чіткої політики стосовно **прямих іноземних інвестицій** (ПІІ). Задля вироблення системного підходу необхідно розробити стратегію залучення ПІІ, яка дозволить сформувати чітке бачення ролі ПІІ в економічному розвитку регіону.

Для ефективної інвестиційної стратегії регіональній владі необхідно визначити чіткі й зрозумілі цілі щодо наявних та очікуваних прибутків від ПІІ, наприклад, капіталовкладень, підвищення надходжень податків, зростання експорту, зайнятості та кваліфікації, технологій та інновацій. Зусилля із залучення інвестицій повинні бути зосереджені на кількох секторах,

Джерело: Державна служба статистики України

що мають конкурентні переваги, належать до ключових секторів зростання і сприятимуть нарощуванню потужностей місцевої економіки. Для кожного сектора регіональної економіки слід визначити потенційні країни та найкращі зарубіжні компанії, які можуть генерувати мобільні проекти і відповідають цілям регіону в окремих секторах і технологіях.

Миколаївська область: загальна інформація

Площа, тис. км ² :	24,6
Кількість районів:	19
Чисельність населення, тис. осіб:	1180,8
Частка області у ВВП, %:	2,22%
Рівень безробіття, %:	8,1%

Миколаївська область розташована в південній частині України. **Обласним центром** є місто Миколаїв, населення якого налічує більше 497 тисяч мешканців.

До **великих міст** регіону належать також Первомайськ, Вознесенськ, Очаків.

На півдні область омивається Чорним морем. У межах берегової лінії знаходиться декілька морських портів та Миколаївський міжнародний аеропорт.

Основними галузями промисловості регіону є: енергетика та харчова промисловість, машинобудування (зокрема, суднобудування). В області вирощують зерно, соняшник, овочі.

Корисні копалини: нікелева руда, уран, гнейс, кварцит. В області є багаті поклади будівельного каменю, декоративного граніту, цементу, мулярного піску, плиткового матеріалу.

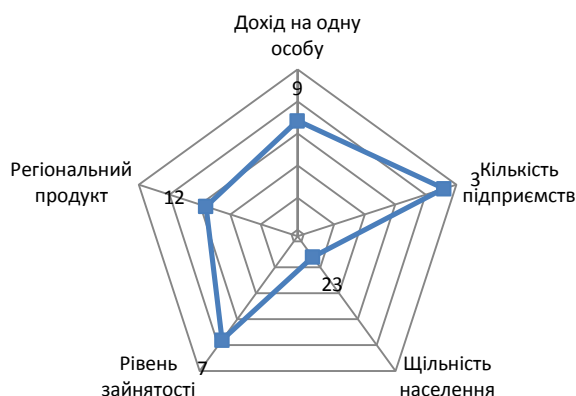
Інвестиційна привабливість: жорсткі фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості за групою жорстких факторів Миколаївська область посідає 13-е місце.

Таке місце в рейтингу зумовлене неоднорідними позиціями регіону за показниками, які входять до групи жорстких факторів. За рядом показників Миколаївська область займає провідні місця в Україні. Так,

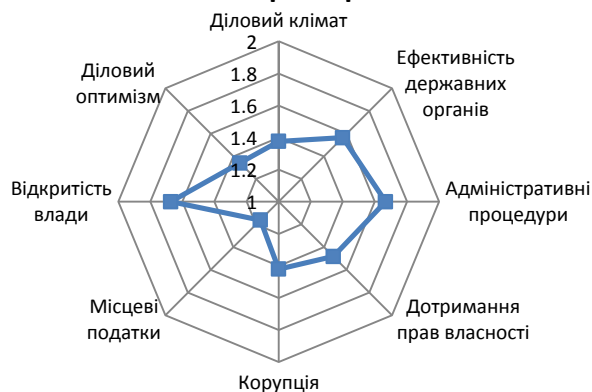

Місце регіона за відповідною величиною

Джерело: Державна служба статистики України

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

Джерело: опитування керівників підприємств

за фактором «Бізнес-сегмент» вона посідає 5-е місце. За критерієм «Інноваційний потенціал» Миколаївській області належить 8-а сходинка.

Однак за деякими показниками із групи жорстких факторів позиції Миколаївської області є особливо низькими. Зокрема слабкість розвитку інфраструктури поставила область на останнє місце (27-е) у відповідному рейтингу. Миколаївська область – одна із областей з найменшою щільністю автомобільних доріг.

Погане становище у Миколаївській області і з трудовими ресурсами. У рейтингу за цим показником регіон знаходиться на 24-у місці. Якщо за доступністю трудових ресурсів область посідає 8-е місце, за компонентом «Освіта» область займає 26-е місце, а за складником «Здоров'я» – лише 23-є. Такі низькі показники пояснюються тим, що це одна з областей, де знаходиться найменше ВНЗ, технікумів та ПТУ.

За фактором «Споживчий сегмент» Миколаївська область розташована на 12-у місці. Слід відмітити, що область нараховує дещо більше, ніж 1 млн. населення, що робить її одним із найменш густо населених регіонів України. У рейтингу за географічним розташуванням Миколаївська область посідає 16-е місце, а за наявністю природних ресурсів – 18-е.

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості за групою м'яких факторів Миколаївська область посідає 17-е місце.

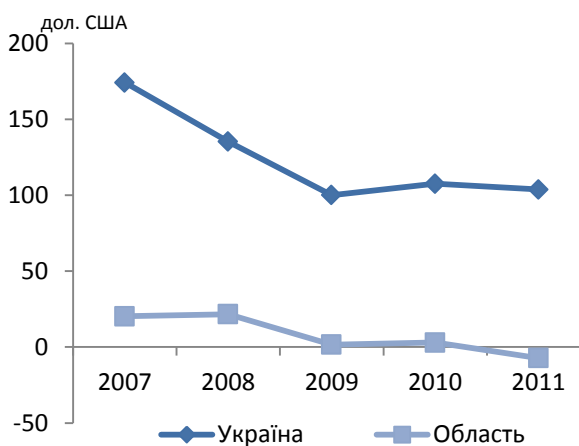
Місце у нижній частині рейтингу дісталось Миколаївській області через низькі оцінки інвесторами низку факторів. Миколаївська область зокрема знаходиться на 16-у місці у рейтингу за оцінкою ділового клімату. Ще гірша ситуація в області із оцінкою майбутніх змін ділового клімату. Інвестори налаштовані досить песимістично, в результаті чого Миколаївська область знаходиться на 20-у місці у рейтингу за фактором «Діловий оптимізм».

Валовий регіональний продукт та обсяг інвестицій

Джерело: Державна служба статистики України

Приріст ПІІ на одну особу

Джерело: Державна служба статистики України

Особливо негативно інвестори оцінюють становище із податками та зборами. За фактором «Правила та процедури. Податки та збори» область займає 24-у сходинку рейтингу.

Дещо краща ситуація в області із іншими показниками з категорії правил та процедур. Так, за критерієм «Правила та процедури. Дотримання прав власності» область займає 11-е місце. На тому ж рівні Миколаївська область знаходиться у рейтингу за фактором «Правила та процедури. Корупція». А за показником «Правила та процедури. Адміністративні процедури» позиції області особливо добрі – вона займає 5-е місце у всеукраїнському рейтингу.

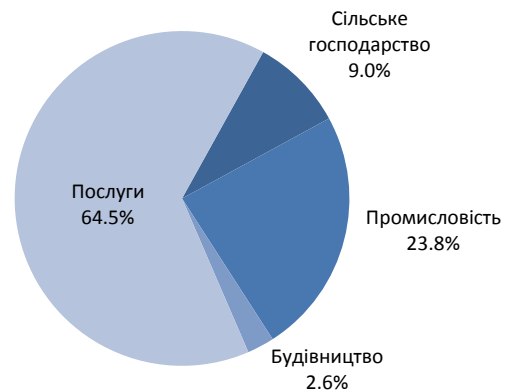
Також Миколаївська область займає провідні позиції за критерієм «Правила та процедури. Ефективність влади» (7-е місце) та «Відкритість влади» (8-е місце).

Використання інвестиційного потенціалу

Сильні та слабкі сторони соціально-економічного середовища регіону, які впливають на інвестиційну привабливість, були визначені за допомогою опитування експертів.

Експерти відносять транспортну інфраструктуру Миколаївської області до її сильних сторін. Це можна пояснити тим, що через область проходять залізничні та автошляхи національного та міжнародного значення. Проте експерти бачать як проблему віддаленість області від Києва. Можливо, якби транспортне сполучення зі столицею було кращим, велика відстань не становила б такої проблеми.

Розподіл зайнятого населення по секторах

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р.

<p>Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Транспортна інфраструктура 	<p>Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Несприятливе бізнес-середовище та позиція влади Низька якість медичного обслуговування Віддаленість від столиці
<p>Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> Розвиток АПК Підвищення компетентності регіональної влади 	<p>Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> Міграція бізнесу та трудових ресурсів в інші регіони

Джерело: Опитування експертів

На думку експертів, в області склалося несприятливе бізнес-середовище, що вони пов'язують із позицією влади. Це загрожує міграцією бізнесу та трудових ресурсів в інші регіони країни.

Експерти бачать вихід із ситуації у підвищенні фахової компетенції місцевої влади. Перспективним напрямком експерти назвали і розвиток АПК. Миколаївська область має у цьому позитивний досвід: іноземні інвестиції вже надали харчовій промисловості області стимул для розвитку.

Крім цього, як слабку сторону Миколаївської області експерти відмітили низьку якість медичного обслуговування.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Відповідно до результатів дослідження соціально-економічного середовища Миколаївської області, а також беручи до уваги програму економічного розвитку регіону, задля збільшення інвестиційної привабливості регіону та збільшення його інвестиційного рейтингу, потрібно здійснювати заходи за наступними напрямками:

- Реалізація масштабних інвестиційних проектів,
- Прозорість та справедливість податків,
- Підвищення фахової компетентності місцевої влади,
- Підвищення якості трудових ресурсів,
- Розвиток інфраструктури.
- Збільшення обсягів залучення ПІІ.

Реалізація масштабних інвестиційних проектів

Миколаївська область потребує комплексного підходу із залучення інвестицій. При цьому такі заходи мають серед іншого передбачати **зміцнення трудового потенціалу області.**

В галузевому плані особливу увагу слід приділити **розвитку туристично-рекреаційного потенціалу**, враховуючи вплив сезонності та конкуренцію з боку інших регіонів країни.

Розподіл населення за віком

Джерело: Державна служба статистики України
Дані на 1 січня 2012 р.

Очевидно, що необхідним компонентом всіх інвестиційних проектів мають стати **заходи, які спрямовані на захист та збереження навколишнього середовища.**

Серед інших кроків слід традиційно назвати забезпечення всім інвесторам **рівних умов для розвитку бізнесу, спрощення процедур та правил, що регулюють підприємницьку діяльність.** Зокрема, слід створити систему «єдиного вікна», автоматизувати процеси прийому та обробки документів. Скорочення кількості дозволів, необхідних для діяльності підприємства, повинно йти паралельно із забезпечення прозорості діяльності органів, з яким стикаються підприємства.

По-третє, потрібно розширити можливості **доступу до інформації** для інвесторів про інвестиційні можливості регіону, підприємства, що шукають інвестиції, можливості фінансування та ін. При цьому особливу увагу слід звернути на якість та інформативність відвідуваних заходів та матеріалів (зустрічей національних та закордонних виробників, ділових кіл та представників державних підприємств, сприяння місцевим підприємствам в участі у ділових подіях в інших областях України та закордоном.

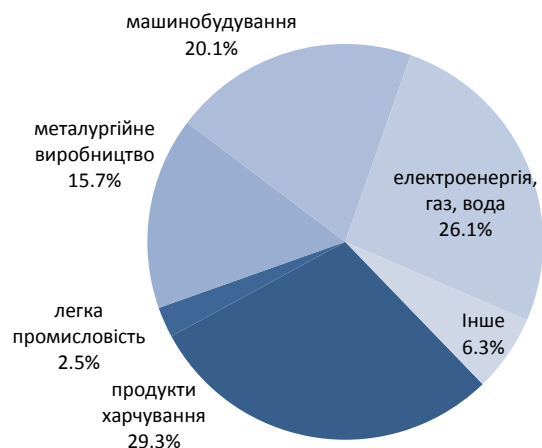
Важливим напрямком виконання заходів щодо покращення інвестиційної привабливості регіону є розгортання роботи зі **створення індустріальних парків.**

Прозорість та справедливість податків

Оподаткування бізнесу повинно відбуватися справедливо та прозоро, а адміністрування податків не повинно створювати зайвого тягар для бізнесу.

В цьому зв'язку дуже важливим є **забезпечення справді рівного ставлення до всіх учасників виробничо-комерційної діяльності.**

Структура промислової продукції

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р..

Підвищення фахової компетентності місцевої влади

Місцева влада Миколаївської області вважається досить відкритою та ефективною. Підвищення компетентності держслужбовців дозволить їм ще ефективніше втілювати заплановані зміни та збільшить довіру і бажання співпраці з боку інвесторів.

З цією метою важливо використовувати різні форми післядипломного навчання державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування. Очевидно, слід більше приділяти уваги обміну досвідом із представниками місцевої влади з інших регіонів України та з інших країн, які вирішують схожі проблеми. Особливу увагу варто звернути на застосування європейських інструментів інституційної розбудови. Участь у програмах навчання та обміну досвідом, а також професійні компетенції кандидатів повинні стати ключовими критеріями при формуванні кадрового резерву місцевої влади.

Підвищення якості трудових ресурсів

Оскільки незадовільний рівень здоров'я та освіти місцевого населення становить серйозну перешкоду для інвестиційного клімату, якість та доступність медичного обслуговування, а також удосконалення

Конкурентні переваги:

- Нові технології (55,5%)
- Низка заробітна плата (25,0%)
- Кваліфіковані працівники (15,0%)
- Дешеві фінансові ресурси (15,0%)
- Державна підтримка (15,0%)

Перешкоди:

- Високий рівень податків (35,0%)
- Недостатньо кваліфікованих працівників (35,0%)
- Недостатній попит на продукцію (30,0%)

системи освіти в області потребують особливої уваги.

В галузі охорони здоров'я слід робити кроки, спрямовані на збільшення доступності медичних послуг для пацієнтів та підвищення їх стандартів. Важливе значення має наявність та доступність медичних препаратів та необхідного матеріально-технічного забезпечення медичних закладів.

Навчальні програми та навчальний процес потрібно пристосувати до вимог сучасного ринку праці. Для цього варто заохочувати співпрацю між підприємствами та науково-освітніми закладами. Потрібно збільшити автономію навчальних закладів у питаннях навчального процесу. Також потрібно всіляко сприяти розвитку діяльності закладів післядипломної освіти та перепідготовки працівників.

Розвиток інфраструктури

Для розвитку інфраструктури регіону варто здійснити такі основні кроки:

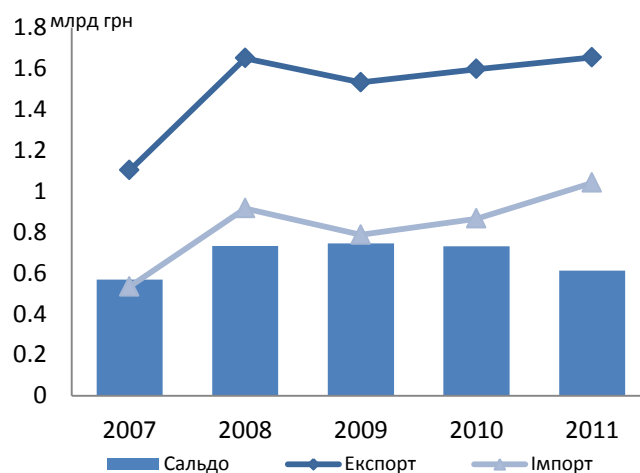
- Провести модернізацію річкового порту м. Миколаєва,
- Поліпшити стан транспортного сполучення та якість доріг в межах області,
- Побудувати мостовий перехід через річку Південний Буг,
- Покращити залізничне та транспортне сполучення з м. Києвом.

Прямі іноземні інвестиції

Головною слабкою стороною для регіону у сфері іноземного інвестування є відсутність чіткої політики стосовно **прямих іноземних інвестицій** (ПІІ). Задля вироблення системного підходу необхідно розробити стратегію залучення ПІІ, яка дозволить сформувати чітке бачення ролі ПІІ в економічному розвитку регіону.

Для ефективної інвестиційної стратегії регіональній владі необхідно визначити чіткі й зрозумілі цілі щодо наявних та очікуваних

Величина експорту/імпорту

Джерело: Державна служба статистики України

прибутків від ПІІ, наприклад, капіталовкладень, підвищення надходжень податків, зростання експорту, зайнятості та кваліфікації, технологій та інновацій. Зусилля із залучення інвестицій повинні бути зосереджені на кількох секторах, що мають конкурентні переваги, належать до ключових секторів зростання і сприятимуть нарощуванню потужностей місцевої економіки. Для кожного сектора регіональної економіки слід визначити потенційні країни та найкращі зарубіжні компанії, які можуть генерувати мобільні проекти і відповідають цілям регіону в окремих секторах і технологіях.

Одеська область: загальна інформація

Площа, тис. км ² :	33.3
Кількість районів:	26
Чисельність населення, тис. осіб:	2388.5
Частка області у ВВП, %:	4.98%
Рівень безробіття, %:	6.0%

Одеська область розташована в південній частині України. **Обласним центром** є місто Одеса, населення якого налічує більше 1 млн мешканців.

До **великих міст** області належать також Белгород-Дністровський, Котовськ, Ізмаїл, Іллічівськ.

Область є частиною Українського морського шельфу. Вона розташована на перехресті важливих міжнародних водних шляхів: річковий шлях по Дунаю є найкоротшим виходом до Чорного моря з Європейських країн; Дністер сполучає область із Молдовою, а Дніпро – з Центральною Україною та Білоруссю.

Головними галузями промисловості регіону є: харчова промисловість, виробництво коксу та нафтопродуктів. В області вирощують зерно, овочі та соняшник.

Корисні копалини: мрамур, вапняк, глина, граніт, уран і т.д. Знайдені поклади залізної руди та золота, проте поки що ці корисні копалини не видобуваються.

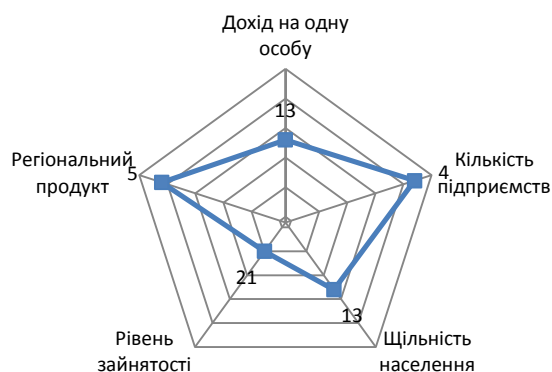
Інвестиційна привабливість: жорсткі фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості за групою жорстких факторів Одеська область посідає 6-е місце.

Високе місце у рейтингу Одеської області забезпечують гарні позиції за кількома показниками, які входять до групи жорстких

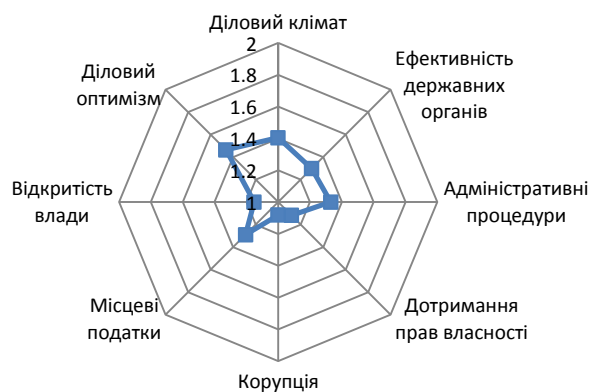

Місце регіону за відповідною величиною

Джерело: Державна служба статистики України

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

Джерело: опитування керівників підприємств

факторів. Так, Одеська область знаходиться на 4-у місці за фактором «Споживчий сегмент». Цьому сприяє висока чисельність населення області та те, що центр області належить до міст-мільйонників. Крім цього, Одеська область має досить високе позитивне сальдо внутрішньої та зовнішньої міграції.

За показником «Інноваційний потенціал» в Одеської області 7-е місце, а за критерієм «Інфраструктура» – 8-е. За площею Одеська область найбільша в Україні. Разом з іншими перевагами географічного розташування це забезпечило області місце у першій половині рейтингу за відповідним показником (13-е місце). Слабшими є позиції області за фактором «Бізнес-сегмент» (16-е місце).

Досить складною є ситуація в області із трудовими ресурсами. В рейтингу за компонентом «Доступність трудових ресурсів» область посідає 21-е місце. Здоров'я трудових ресурсів ставить Одеську область на 18-у сходинку відповідного рейтингу, а їх освіта – на 15-е місце рейтингу за цим складником. В результаті, загальні результати за фактором «Трудові ресурси» в Одеської області – 19-е місце серед всіх областей України.

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості за групою м'яких факторів Одеська область посідає 18-е місце.

За деякими критеріями із групи м'яких факторів ситуація в області особливо складна. Так, інвестори повідомляють про часті випадки захоплення власності. Через це за показником «Правила та процедури. Дотримання прав власності» область знаходиться на останньому місці в Україні (27-е). Також інвестори вказують на розповсюдженість корупції. За фактором «Правила та процедури. Корупція» область також знаходиться наприкінці рейтингу – на 27-у місці.

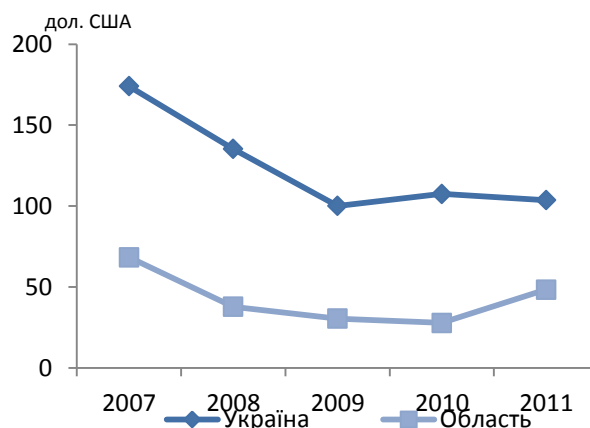
Інвестори низько оцінюють адміністративні процедури в області. За відповідним фактором Одеська область знаходиться на 23-у місці. Керівники підприємств не вважають владу області ефективною: за фактором «Правила та

Валовий регіональний продукт та обсяг інвестицій

Джерело: Державна служба статистики України

Приріст ПІІ на одну особу

Джерело: Державна служба статистики України

процедури. Ефективність влади» Одеська область посідає 20-е місце.

Та ще нижче інвестори оцінили відкритість влади. За цим фактором область опинилася на 25-у місці. У рейтингу за критерієм «Правила та процедури. Податки та збори» область посідає 22-е місце.

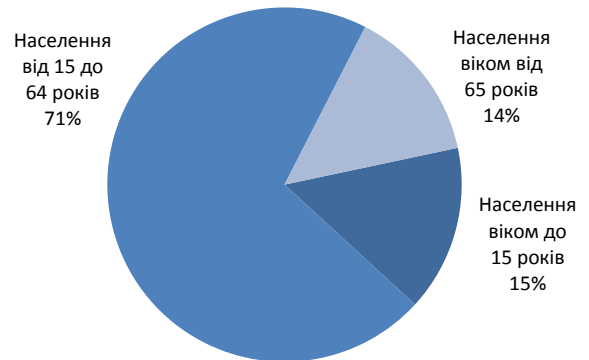
Порівняно краще інвестори області оцінюють діловий клімат в цілому. За цим показником Одеська область займає 14-е місце. Крім цього, область знаходиться на 12-у місці серед всіх регіонів України за фактором «Діловий оптимізм».

Використання інвестиційного потенціалу

Сильні та слабкі сторони соціально-економічного середовища регіону, які впливають на інвестиційну привабливість, були визначені за допомогою опитування експертів.

Гарний клімат та вигідне географічне положення експерти віднесли до переваг Одеської області. Слабкі ж сторони лежать у сфері державного управління та створення сприятливих «кліматичних умов» для інвестицій. Зокрема, експерти наголосили на таких недоліках, як відсутність промислових майданчиків та неефективність дій місцевої влади для створення сприятливого інвестиційного клімату.

Розподіл населення за віком

Джерело: Державна служба статистики України
Дані на 1 січня 2012 р.

<p>Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Географічне положення (море) Клімат 	<p>Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Неефективність дій влади щодо інвестиційного клімату Відсутність промислових майданчиків
<p>Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> Підвищення кваліфікації, професійно-технічної освіти Розвиток інфраструктури 	<p>Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> Рейдерство

Джерело: Опитування експертів

Розвиток бізнесу може ще більше ускладнитись внаслідок недостатнього захисту прав власності. Вже зараз експерти бачать загрозу для бізнесу у рейдерстві. Враховуючи, що і самі інвестори повідомляють про випадки рейдерства, це критична проблема, яка потребує рішучих кроків.

Можливості для розкриття інвестиційного потенціалу області інвестори бачать у

підвищенні кваліфікації трудових ресурсів та у розвитку професійно-технічної освіти. Підвищення стандартів освіти потрібне для запровадження сучасних технологій у виробництво. Крім цього, експерти пов'язують можливості для покращення інвестиційного середовища в області із розвитком інфраструктури.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Відповідно до результатів дослідження соціально-економічного середовища Одеської області, а також беручи до уваги програму економічного розвитку регіону, задля збільшення інвестиційної привабливості регіону та збільшення його інвестиційного рейтингу, потрібно здійснити цілу низку кроків за наступними напрямками:

- Використання туристично-рекреаційного потенціалу
- Захист прав власності.
- Прозоре та справедливе адміністративне регулювання.
- Підвищення компетентності місцевої влади.
- Підвищення якості трудових ресурсів,
- Розвиток інвестиційних проектів.
- Збільшення обсягів залучення ПІІ.

Туристичний потенціал

Хоча регіон має значний туристичний потенціал, проблеми, пов'язані з його використанням зменшують інвестиційну привабливість регіону за цим напрямком.

Для збільшення інвестиційної привабливості туристично-рекреаційного сектору необхідними є наступні кроки:

Розвиток туристичної інфраструктури. Зокрема, покращення стану берегової лінії.

Покращення стану об'єктів, які можуть бути цікавими для туристів (культурні та історичні пам'ятки тощо).

Інформування потенційних туристів про рекреаційні можливості регіону.

Зменшення рівня забруднення прибережних вод. В цьому напрямку

Розподіл зайнятого населення по секторах

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р.

необхідно також звертати увагу на забрудненість річок, які впадають в Чорне море.

Захист прав власності

Заходи для забезпечення захисту прав власності та запобігання рейдерським атакам повинні проводитися за кількома напрямками. Потрібно поєднати інформаційну та правову підтримку підприємств із збільшенням прозорості та ефективності роботи органів місцевої влади. Зокрема, варто зосередитися на таких заходах:

- Інформаційна підтримка бізнесу: інформування керівників підприємств щодо того, які документи їм потрібні для того, щоб засвідчити права власності на підприємство, та куди звертатись при спробі незаконного захоплення їхнього майна. Відповідальним державним органам слід швидко та ефективно реагувати на такі звернення.
- Допомога бізнесу у залученні громадськості та засобів масової інформації до боротьби з рейдерством.
- Правова підтримка бізнесу: допомога при визначенні правового статусу власності, здійсненні переоцінки майна.
- Справедливий судовий розгляд справ, що стосуються прав власності.
- Боротьба із підкупом правоохоронних органів та суддів.

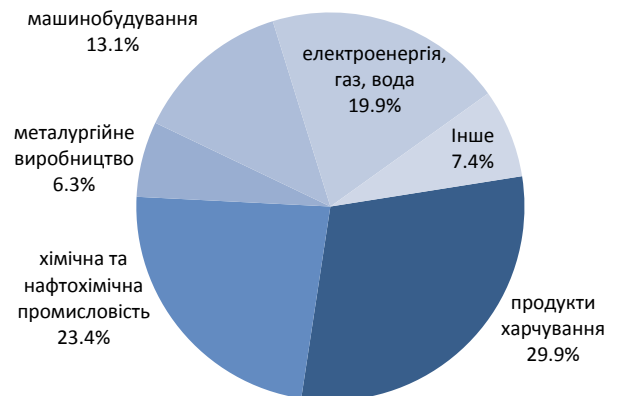
Прозоре та справедливе адміністративне регулювання

Регулювання підприємницької діяльності потрібно здійснювати на принципах прозорості та зручності для інвесторів.

Потрібно **спростити адміністративні процедури**, пов'язані із реєстрацією та веденням бізнесу, та скоротити кількість дозволів, необхідних при змінах у діяльності підприємства. Слід забезпечити можливість подавати документи через «єдине вікно», автоматизувати процеси прийому та обробки документів.

Також слід забезпечити **прозорість діяльності органів**, які взаємодіють із підприємствами.

Структура промислової продукції

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р..

Зміни в регулюванні повинні прийматись за умов публічного діалогу з інвесторами. Позицію інвесторів слід враховувати при зміні правил та процедур. Оподаткування бізнесу повинно відбуватися справедливо та прозоро. Податкові пільги та збори, які створюють нерівні умови для ведення бізнесу, повинні бути скасовані.

Підвищення фахової компетентності місцевої влади

Чесність та професійність, успішний досвід державного управління, а також вміння застосовувати сучасні підходи для сприяння інвестиційним проектам повинні бути основою для **формування кадрового резерву** місцевих органів влади.

Органам влади потрібно співпрацювати з громадськими організаціями, які контролюють їхню **прозорість та підзвітність**. Державним службовцям варто брати участь у програмах навчання та обміну досвідом із колегами із інших областей України, а також інших країн. Особливу увагу варто звернути на можливості співпраці з державними органами Молдови та Румунії, особливо з тими, які розташовані у прикордонних регіонах.

Особливого значення набуває ефективність функціонування системи реєстрації майнових прав.

Конкурентні переваги:

- Кваліфіковані працівники (84,0%)
- Оптимальна структура управління підприємством (52,0%)
- Низка заробітна плата (48,0%)
- Нові технології (44,0%)

Перешкоди:

- Недостатній попит на продукцію (56,0%)
- Високий рівень конкуренції (56,0%)
- Регуляторний тиск (36,0%)
- Висока ставка кредитів (36,0%)

Підвищення якості трудових ресурсів

Для того, щоб працівники могли адаптуватися до вимог сучасного ринку праці та високотехнологічного виробництва, потрібно забезпечити їм можливість здобувати відповідну освіту. Слід **розширити автономію навчальних закладів**, що надасть їм можливість самостійно формувати навчальний процес та адаптувати навчальні програми залежно від вимог ринку праці. Також варто сприяти співпраці підприємств із науково-дослідницькими та навчальними закладами.

У сфері охорони здоров'я важливо забезпечити дотримання **високих стандартів медичних послуг** та наявність необхідних медичних препаратів та матеріально-технічного забезпечення.

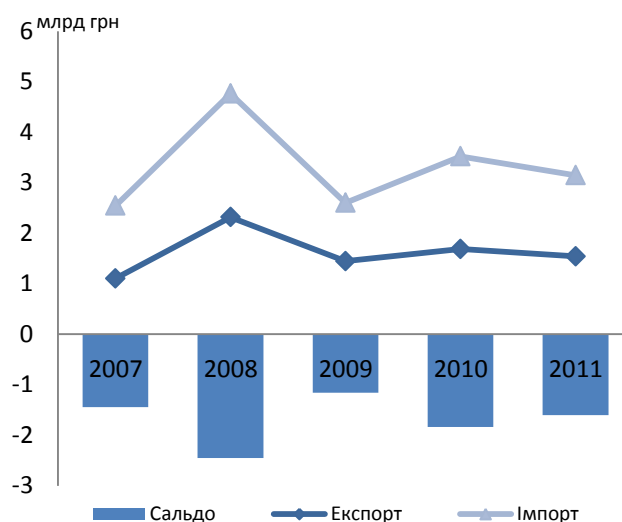
Сприяння реалізації інвестиційних проектів

Заходи із залучення інвесторів повинні бути комплексними та цілеспрямованими. Вони повинні включати:

- Заходи з інформування інвесторів про інвестиційні можливості регіону, такі як зустрічі за участі національних та закордонних виробників, сприяння місцевим підприємствам в участі у ділових подіях в інших областях України та закордоном, а також забезпечення доступу до відповідної інформації в спеціалізованих каталогах, в т. ч. у режимі он-лайн.
- Забезпечення прозорості на інвестиційному ринку та рівних умов для розвитку бізнесу, що включає скасування пільг та преференцій, які не дозволяють підприємствам розвиватися на умовах вільної конкуренції.
- Підтримку для підприємств, які застосовують сучасні технології, особливо такі, що допомагають підвищити енергоефективність та зберегти навколишнє середовище.

Розробку планів розвитку територій (особливо тих, що розташовані на узбережжі або поблизу них), наявність та послідовна реалізація яких має велике значення для прийняття

Величина експорту/імпорту

Джерело: Державна служба статистики України

інвестиційних рішень та розвитку туристично-рекреаційної сфери.

Прямі іноземні інвестиції

Головною слабкою стороною для регіону у сфері іноземного інвестування є відсутність чіткої політики стосовно **прямих іноземних інвестицій** (ПІІ). Задля вироблення системного підходу необхідно розробити стратегію залучення ПІІ, яка дозволить сформувати чітке бачення ролі ПІІ в економічному розвитку регіону.

Для ефективної інвестиційної стратегії регіональній владі необхідно визначити чіткі й зрозумілі цілі щодо наявних та очікуваних прибутків від ПІІ, наприклад, капіталовкладень, підвищення надходжень податків, зростання експорту, зайнятості та кваліфікації, технологій та інновацій. Зусилля із залучення інвестицій повинні бути зосереджені на кількох секторах, що мають конкурентні переваги, належать до ключових секторів зростання і сприятимуть нарощуванню потужностей місцевої економіки. Для кожного сектора регіональної економіки слід визначити потенційні країни та найкращі зарубіжні компанії, які можуть генерувати мобільні проекти і відповідають цілям регіону в окремих секторах і технологіях.

Полтавська область: загальна інформація

Площа, тис. км ² :	28.7
Кількість районів:	25
Чисельність населення, тис. осіб:	1482.5
Частка області у ВВП, %:	4.09%
Рівень безробіття, %:	9.2%

Полтавська область розташована в центральній частині України. **Обласним центром** є місто Полтава, населення якого налічує більше 298 тисяч мешканців.

До **великих міст** області належать також Кременчук, Комсомольськ, Миргород, Лубни.

Сприятливий клімат, густа річкова сітка, мінеральні джерела, відносно невисокий рівень урбанізації формують значний рекреаційний потенціал області. В основі курортних ресурсів області є мінеральні води, найвідоміші з яких – Миргород та Ліщинівка.

Основними галузями промисловості регіону є виробництво коксу та нафтопродуктів, добувна та харчова промисловість. В області вирощують зерно, цукровий буряк та картоплю.

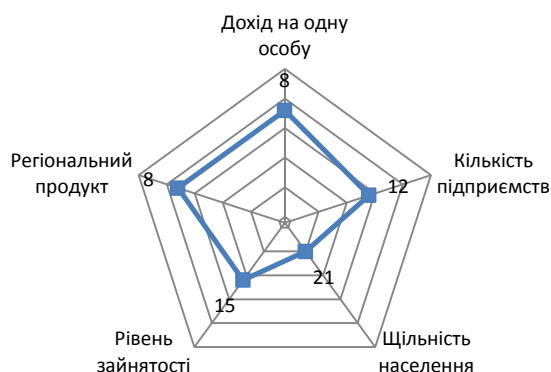
Корисні копалини регіону: нафта, газ, вугілля, торф, залізна руда і т. д. Поклади природного газу в області є одними із найбагатших в Україні та становлять 40% всього видобутку газу.

Інвестиційна привабливість: жорсткі фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості за групою жорстких факторів Полтавська область посідає 11-е місце.

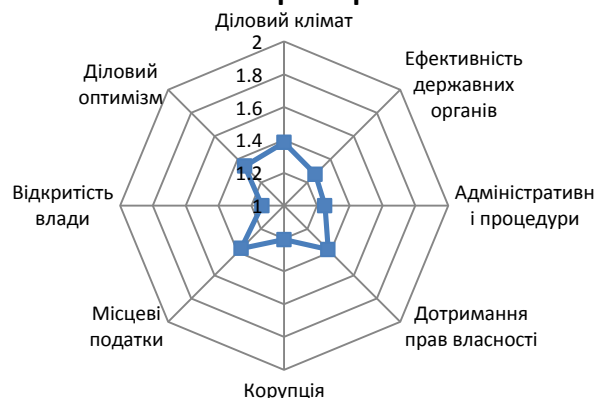
Місцем у першій частині рейтингу область завдячує вдалому географічному розташуванню. За цим показником вона

Місце регіону за відповідною величиною

Джерело: Державна служба статистики України

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

Джерело: опитування керівників підприємств

займає 2-е місце в Україні. Полтавська область знаходиться в центрі країни та межує з сімома областями. Крім цього, в Полтавській області частка сільськогосподарської землі перевищує середнє значення в Україні, що свідчить про значний потенціал розвитку сільського господарства.

Слабкою стороною області у групі жорстких факторів є недостатньо розвинена інфраструктура (22-е місце у відповідному рейтингу) та брак інновацій, через що область знаходиться на 24-у місці в рейтингу за фактором «Інноваційний потенціал».

Не найкраща ситуація в області і з трудовими ресурсами, особливо з їх здоров'ям. За цим компонентом Полтавська область займає 24-е місце в Україні. За іншими двома складовими – освітою та доступністю трудових ресурсів – в області 11-е та 19-е місця відповідно. У результаті, за фактором «Трудові ресурси» Полтавська область зайняла 18-е місце.

Кращі позиції в області за такими критеріями, як «Природні ресурси» (13-е місце), «Споживчий сегмент» (10-е місце) та «Бізнес-сегмент» (9-е місце).

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості за групою м'яких факторів Полтавська область посідає 25-е місце.

Така низька позиція зумовлена низькими оцінками області за рядом критеріїв, які входять до групи м'яких факторів. Так, за оцінками інвесторів Полтавська область опинилася на останньому місці у рейтингу за показником «Правила та процедури. Відкритість влади». Низько оцінили інвестори і адміністративні процедури, в результаті чого область знаходиться на 25-у місці за відповідним показником.

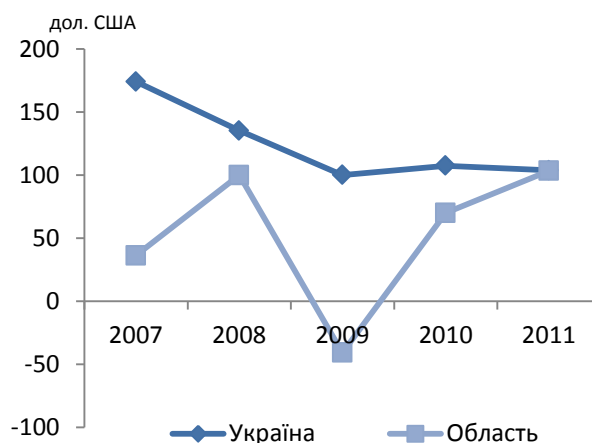
Ефективність влади в регіоні інвестори також оцінюють низько. У рейтингу за цим показником Полтавська область знаходиться на 21-у місці. Схожі позиції має область і за оцінками корупції: 22-е місце за фактором «Правила та процедури. Корупція».

Валовий регіональний продукт та обсяг інвестицій

Джерело: Державна служба статистики України

Приріст ПІІ на одну особу

Джерело: Державна служба статистики України

Досить низько оцінюють інвестори й інші показники з категорії правил та процедур. Зокрема у рейтингу за фактором «Правила та процедури. Податки та збори» Полтавська область посідає 18-е місце, а за фактором «Правила та процедури. Дотримання прав власності» – 17-е місце.

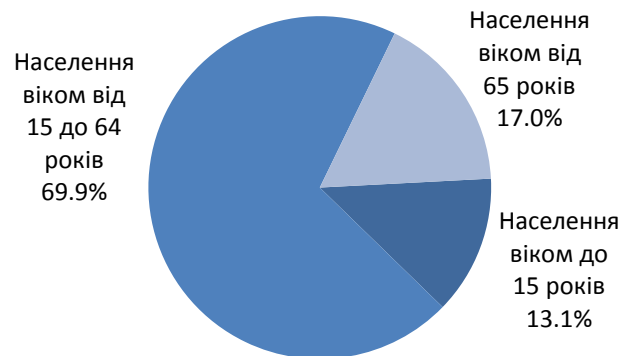
В результаті цього поточний діловий клімат інвестори оцінюють невисоко, а його майбутні зміни – ще гірше. За показником «Діловий клімат» у Полтавській області 15-е місце у рейтингу, а за показником «Діловий оптимізм» область знаходиться на 21-у місці.

Використання інвестиційного потенціалу

Сильні та слабкі сторони соціально-економічного середовища регіону, які впливають на інвестиційну привабливість, були визначені за допомогою опитування експертів.

Експерти вважають сильною стороною області активність місцевої влади. Також вони вказують на добре розвинене підприємництво, а особливо АПК, хоча і зазначають, що в області бракує переробної промисловості.

Розподіл населення за віком

Джерело: Державна служба статистики України
Дані на 1 січня 2012 р.

<p>Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Активність регіональної влади Розвинутий АПК та підприємництво 	<p>Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Низький рівень інноваційної діяльності Залежність економіки регіону від декількох підприємств
<p>Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> Підвищення ефективності роботи місцевої влади 	<p>Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> Відсутність інвестиційних проектів у виробничій сфері

Джерело: Опитування експертів

Незважаючи на те, що зараз, за оцінками експертів, в області добре розвинене підприємництво, викликають занепокоєння перспективи виробництва – експерти вказують на відсутність інвестиційних проектів у виробничому секторі. На фоні такої загрози питання залучення інвесторів стає дуже актуальним.

Успішність зусиль із залучення інвесторів багато у чому залежить від діяльності державних органів, які працюють із підприємствами. Підвищення ефективності роботи місцевої влади експерти розглядають

як можливість для інвестиційного розвитку Полтавської області. Це підтверджують і результати опитування інвесторів, де за «м'якими» факторами позиція області набагато слабша, ніж за «жорсткими».

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Відповідно до результатів дослідження соціально-економічного середовища Полтавської області, а також беручи до уваги програму економічного розвитку регіону, задля збільшення інвестиційної привабливості регіону та збільшення його інвестиційного рейтингу, потрібно проводити роботу за наступними напрямками:

- Дерегуляція бізнесу
- Збільшення відкритості місцевої влади
- Підвищення фахової компетенції місцевої влади
- Сприяння реалізації інвестиційних проектів
- Розвиток кластерів
- Збільшення обсягів залучення ПІІ.

Дерегуляція бізнесу

Для того, щоб полегшити умови відкриття та ведення бізнесу, потрібно спростити його регулювання.

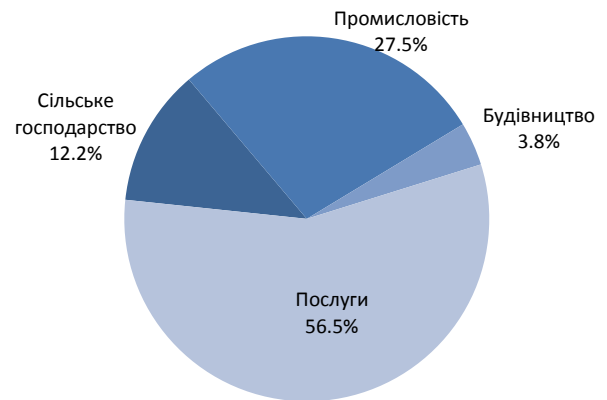
Для цього слід **скоротити кількість дозволів та процедур**, необхідних при змінах у діяльності підприємства. Потрібно переглянути повноваження контролюючих органів та забезпечити їхню прозорість і справедливість. Податкові пільги та збори, які створюють нерівні умови для ведення бізнесу, повинні бути скасовані.

Також потрібно зробити **адміністративні послуги якомога більш зручними** для їх отримання. Для цього слід створити реальні можливості подавати документи через «єдине вікно» та автоматизувати процеси прийому та обробки документів.

Збільшення відкритості місцевої влади

Органам влади потрібно співпрацювати з громадськими організаціями, які контролюють

Розподіл зайнятого населення по секторах

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р.

їхню **прозорість та підзвітність**.
Забезпечити доступ до публічної інформації для ініціатив із громадської експертизи та моніторингу діяльності органів влади. Місцева влада повинна приймати до уваги та включати у свою політику консультації аналітичних центрів, рішення громадських рад, громадських слухань та інших місцевих ініціатив.

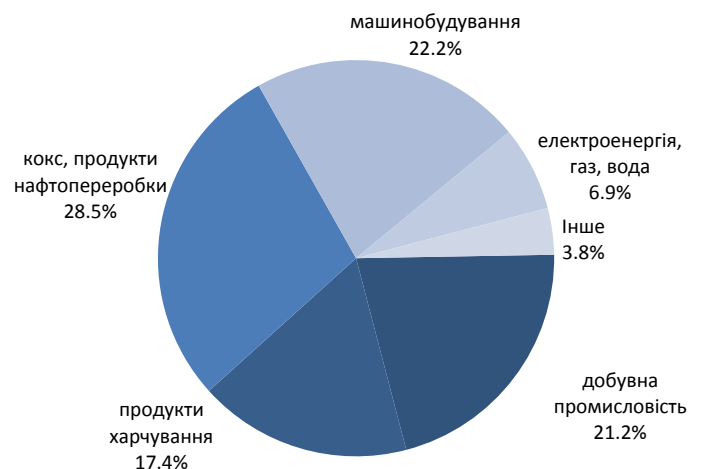
Зміни в регулюванні повинні прийматись за умови публічного діалогу з інвесторами. Зауваження та пропозиції інвесторів слід враховувати при виробленні місцевої політики. Варто прийняти публічні зобов'язання перед інвесторами, де буде вказано, що співпраця органів влади з інвесторами буде проводитися на принципах рівності, відкритості і добросовісності.

Підвищення фахової компетенції місцевої влади

Чесність, професійність, успішний досвід державного управління, а також вміння застосовувати сучасні підходи для сприяння інвестиційним проектам повинні служити основою для **формування кадрового резерву** місцевих органів влади. За цими критеріями потрібно проводити конкурсний відбір державних службовців та приймати рішення про оплату їхньої праці та просування по службі.

Слід також ефективно використовувати такий інструмент управління очікуваннями інвесторів як розробка планів розвитку територій, оскільки їх наявність та послідовна реалізація має велике значення для прийняття інвестиційних рішень.

Структура промислової продукції

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р..

Сприяння реалізації інвестиційних проектів

Для залучення інвесторів потрібно вживати комплексних та цілеспрямованих заходів:

- Забезпечити прозорість на інвестиційному ринку та рівні умови для інвесторів у започаткуванні та веденні бізнесу,
- Регулярно інформувати інвесторів про інвестиційні можливості регіону, організовувати зустрічі за участі національних та закордонних виробників, сприяти місцевим підприємствам в участі у ділових подіях в інших областях України та закордоном, а також забезпечення доступу до відповідної інформації в спеціалізованих каталогах та базах даних
- Організаційно та фінансово підтримувати підприємства, які застосовують сучасні технології, особливо ті, що підвищують енергоефективність та дбають про збереження навколишнього середовища.

Конкурентні переваги:

- Кваліфіковані працівники (50,0%)
- Низька заробітна плата (20,0%)
- Природні ресурси (15,0%)
- Оптимальна структура управління підприємством (15,0%)

Перешкоди:

- Нестабільна політична ситуація (40%)
- Високий рівень податків (40%)
- Недостатній попит на продукцію (35%)
- Недостатньо кваліфікованих працівників (35%)

Важливим напрямком виконання заходів щодо покращення інвестиційної привабливості регіону є розгортання роботи зі **створення індустріальних парків**.

Розвиток кластерів

Для розвитку кластерів підприємств у Полтавській області потрібно, насамперед, **інформувати підприємства** про можливості галузевої та міжгалузевої співпраці. Таке інформування може включати створення відкритих інформаційних каталогів та проведення спеціальних заходів.

Крім цього, варто заохочувати **співпрацю виробничих підприємств із навчальними закладами та науковими і дослідницькими установами**. Заклади освіти повинні мати змогу змінювати навчальний процес та адаптувати навчальні програми відповідно до вимог виробництва.

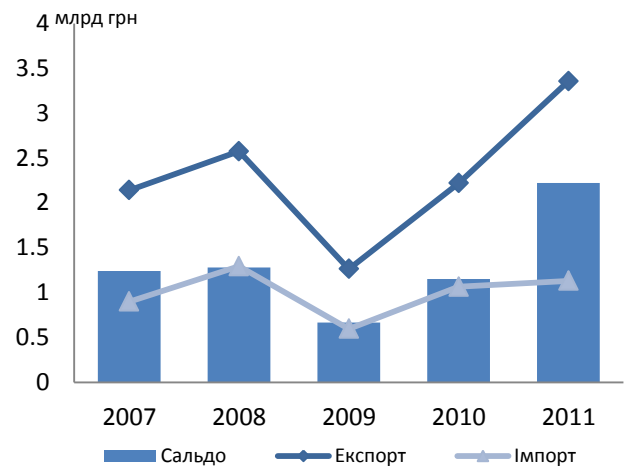
При цьому потрібно **усунути всі можливі адміністративні перешкоди** для такої співпраці.

Прямі іноземні інвестиції

Головною слабкою стороною для регіону у сфері іноземного інвестування є відсутність чіткої політики стосовно **прямих іноземних інвестицій** (ПІІ). Задля вироблення системного підходу необхідно розробити стратегію залучення ПІІ, яка дозволить сформувати чітке бачення ролі ПІІ в економічному розвитку регіону.

Для ефективної інвестиційної стратегії регіональній владі необхідно визначити чіткі й зрозумілі цілі щодо наявних та очікуваних прибутків від ПІІ, наприклад, капіталовкладень, підвищення надходжень податків, зростання експорту, зайнятості та кваліфікації, технологій та інновацій. Зусилля із залучення інвестицій повинні бути зосереджені на кількох секторах, що мають конкурентні переваги, належать до ключових секторів зростання і сприятимуть нарощуванню потужностей місцевої економіки. Для кожного сектора регіональної економіки слід визначити потенційні країни та найкращі зарубіжні компанії, які можуть генерувати мобільні проекти і відповідають цілям регіону в окремих секторах і технологіях.

Величина експорту/імпорту

Джерело: Державна служба статистики України

Рівненська область: загальна інформація

Площа, тис. км ² :	20.0
Кількість районів:	16
Чисельність населення, тис. осіб:	1153.4
Частка області у ВВП, %:	1.47%
Рівень безробіття, %:	10.4%

Рівненська область розташована в північно-західній частині України. **Обласним центром** є місто Рівне, населення якого налічує більше 250 тисяч мешканців.

До **великих міст** регіону належать також Дубно, Кузнецовськ, Острог.

У структурі промислового комплексу області найбільшу питому вагу має енергетика (31,5%). У місті Кузнецовськ розташована атомна електростанція, що виробляє до 8,5% всієї електроенергії країни.

Основними галузями економіки регіону є: енергетика та харчова промисловість, виробництво мінеральних добрив. В області вирощують картоплю, цукровий буряк, зерно.

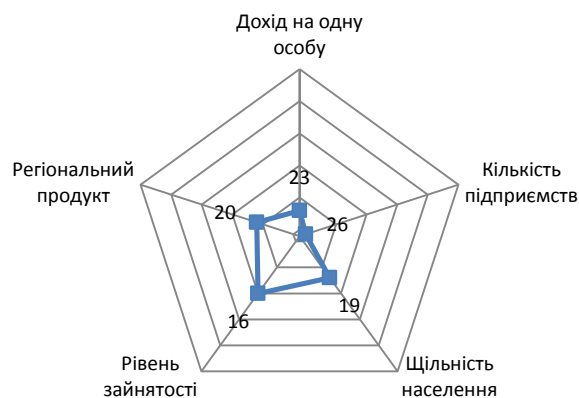
Корисні копалини: шпат, крейда, каоліни, будівельний камінь і т.д. Область займає перше місце в Європі за видобутком базальту.

Інвестиційна привабливість: жорсткі фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості за групою жорстких факторів Рівненська область посідає 9-е місце.

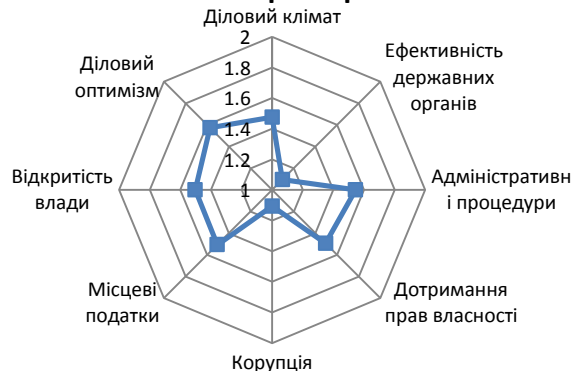
Фактором, якому Рівненська область найбільше завдячує місцем у першій половині загального рейтингу, є інфраструктура. За цим показником область займає 2-е місце у відповідному рейтингу. Природні ресурси області поставили її

Місце регіону за відповідною величиною

Джерело: Державна служба статистики України

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

Джерело: опитування керівників підприємств

на 11-е місце серед усіх регіонів України, а географічне розташування – на 14-е.

Неоднозначна ситуація в області з трудовими ресурсами. Якщо за складником «Доступність» трудові ресурси виводять Рівненську область на перше місце в Україні, то за рівнем освіти регіон замикає рейтинг. При цьому Рівненська область – друга за часткою проживання мешканців молодого віку, отже тут питання браку освіти стоїть особливо гостро.

За здоров'ям трудових ресурсів регіон займає 3-є місце. У підсумку, за фактором «Трудові ресурси» результат Рівненської області – 14-а сходинка в рейтингу. Водночас у Рівненській області, поряд з Тернопільською, зафіксовано найбільший рівень офіційного безробіття в Україні.

Слабкі позиції у Рівненській області і у сфері інновацій. За критерієм «Інноваційний потенціал» вона знаходиться на 18-у місці. Ще складнішою є ситуація із споживчим сегментом. У відповідному рейтингу область займає 23-є місце. Однією із причин цього є те, що маючи 1,15 млн. населення, Рівненська область входить до найменш населених регіонів України.

Крім цього, відносно невелика кількість зареєстрованих підприємств зумовила те, що у рейтингу за фактором «Бізнес-сегмент» області дісталось лише 18-е місце.

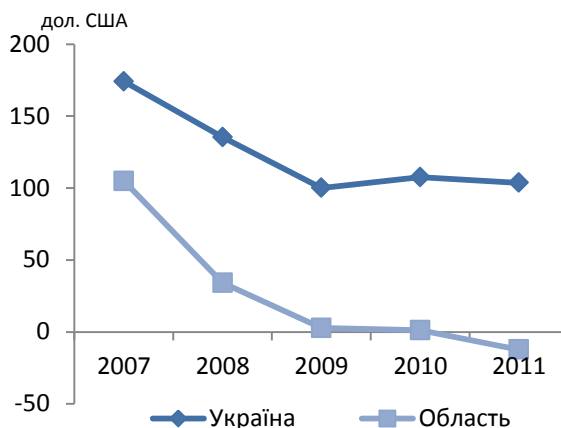
Інвестиційна привабливість: м'які фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості за групою м'яких факторів Рівненська область посідає 9-е місце.

Інвестори оцінюють діловий клімат в області нейтрально, проте висловлюють оптимізм щодо його майбутніх змін. У рейтингу за фактором «Діловий клімат» область знаходиться на 11-у місці, а за показником «Діловий оптимізм» займає 6-е місце.

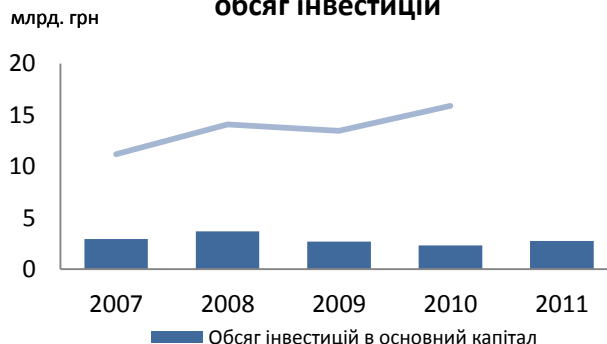
Вкрай низько інвестори Рівненської області оцінюють ефективність влади. За цим критерієм область знаходиться на 27-у місці. Критична ситуація в регіоні і з корупцією: у рейтингу за

Приріст ПІІ на одну особу

Джерело: Державна служба статистики України

Валовий регіональний продукт та обсяг інвестицій

Джерело: Державна служба статистики України

фактором «Правила та процедури. Корупція» область займає передостаннє 26-е, місце.

Краще оцінили інвестори адміністративні процедури в області. За цим критерієм Рівненська область посідає 8-е місце. За фактором «Правила та процедури. Дотримання прав власності» область знаходиться на 9-й сходинці.

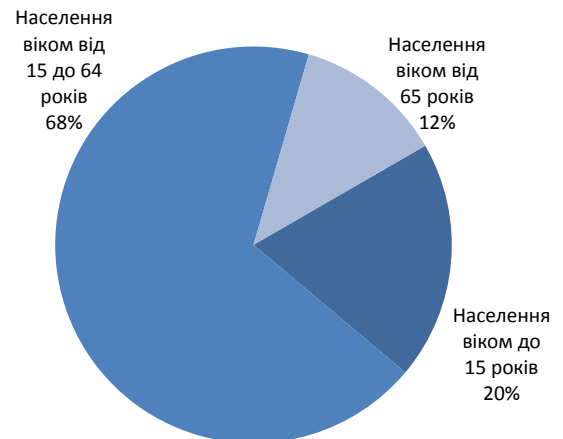
Ще один фактор з категорії правил та процедур – податки та збори – керівники підприємств оцінили не надто добре. За цим критерієм Рівненська область знаходиться на 14-у місці. Таку ж позицію область займає і за показником «Відкритість влади».

Використання інвестиційного потенціалу

Сильні та слабкі сторони соціально-економічного середовища регіону, які впливають на інвестиційну привабливість, були визначені за допомогою опитування експертів.

Експерти відмічають сприятливе середовище для бізнесу в області, проте бояться виходу інвесторів з регіону. Справді, діловий клімат оцінюється інвесторами відносно добре. Проте негативні показники за деякими аспектами регулювання бізнесу, зокрема високий рівень корупції, можуть бути причиною небажання інвестувати в економіку області.

Розподіл населення за віком

Джерело: Державна служба статистики України
Дані на 1 січня 2012 р.

<p>Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Сприятливе бізнес-середовище Активність регіональної влади 	<p>Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Недостатня кількість вільних земель Залежність від рішень Києва щодо корисних копалин
<p>Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> Створення промислових зон Формування підприємницької мережі, кластерів Захист інвесторів 	<p>Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> Погіршення екологічного стану Старіння виробничих фондів Вихід інвесторів з регіону

Джерело: Опитування експертів

Як можливість для розвитку інвестиційного середовища в області експерти бачать створення промислових зон. При розвитку промисловості потрібно враховувати такі загрози, як погіршення навколишнього середовища та старіння виробничих фондів. Тому варто сприяти використанню нових та екологічно безпечних технологій на виробництві.

Вразливою стороною області є недостатня кількість вільних земель та залежність від рішень центральної влади у розпорядженні корисними копалинами. А серед можливостей експерти назвали формування підприємницьких кластерів та мереж, а також захист інвесторів.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Відповідно до результатів дослідження соціально-економічного середовища Рівненської області, а також беручи до уваги програму економічного розвитку регіону, задля збільшення інвестиційної привабливості регіону та збільшення його інвестиційного рейтингу, потрібно здійснювати заходи за наступними напрямками:

- Розвиток освіти
- Викорінення корупції
- Підвищення ефективності діяльності влади
- Сприяння реалізації інвестиційних проектів
- Формування підприємницьких кластерів
- Збільшення обсягів залучення ПІІ.

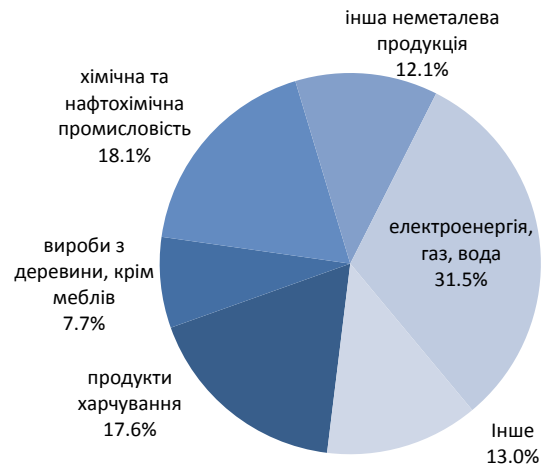
Розвиток освіти

У Рівненській області потрібно створити можливості для розвитку якісної вищої та професійно-технічної освіти, а також для бізнес-освіти, підвищення кваліфікації та навчання впродовж життя, які будуть відповідати потребам підприємств у якісних трудових ресурсах.

Варто також **заохочувати співпрацю** між підприємствами та навчальними і науковими закладами. Також слід сприяти збільшенню автономії вищих навчальних закладів та розвитку наукових досліджень на їх базі. Заклади освіти повинні мати змогу змінювати навчальний процес та адаптувати навчальні програми відповідно до вимог виробництва.

Для того, щоб сприяти здоровій конкуренції між навчальними закладами, потрібно **підтримувати найбільш якісні** навчальні заклади незалежно від форми власності.

Структура промислової продукції

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р..

Розподіл зайнятого населення по секторах

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р.

Викорінення корупції

Подолання корупційних практик в державних органах та службах, на які вказують інвестори, створить умови для вільної конкуренції у сфері бізнесу.

Насамперед, регулювання бізнесу повинно бути **зрозумілим та передбачуваним**. Інвестори повинні розуміти вимоги, які до них застосовуються, і бути впевненими у тому, що ці вимоги однакові для всіх та не залежать від особистих рішень державних службовців. Зміни в регулюванні повинні прийматись за умов публічного діалогу з інвесторами.

Потрібно забезпечити **доступ до публічної інформації** для ініціатив із громадської експертизи та моніторингу діяльності органів влади.

При прийомі на державну службу потрібно дотримуватись **стандартів чесності**. Покарання за корупційні дії державних службовців повинне включати заборону їм обіймати державні посади.

Конкурентні переваги:

- Кваліфіковані працівники (40,9%)
- Нові технології (22,7%)
- Низька заробітна плата (18,2%)
- Природні ресурси (18,2%)
- Дешеві фінансові ресурси (18,2%)

Перешкоди:

- Недостатньо кваліфікованих працівників (45,5%)
- Недостатній попит на продукцію (36,4%)
- Високий рівень конкуренції (36,4%)

Перешкоди для інвестиційної діяльності

(частка керівників підприємств, які назвали перешкоду, %)

Джерело: Опитування керівників підприємств

Підвищення ефективності діяльності влади

Задля збільшення ефективності роботи органів державного управління потрібно **подолати будь-які конфлікти інтересів** в їхній діяльності. Один і той же орган не може виконувати взаємовиключні функції, такі як вироблення політики, втілення політики, надання адміністративних послуг чи здійснення контролюючої діяльності.

Кадрова політика органів влади повинна бути прозорою. Слід проводити **відкритий конкурс** на заміщення державних посад. Кандидати на посади державних службовців повинні знати, які критерії застосовуються при формуванні кадрового резерву та просуванні по службі.

Заробітна плата державних службовців, включаючи премії та інші надбавки чи вирахування, повинна формуватися на засадах прозорості. Інформація про розмір компенсації за державну службу повинна бути **публічно доступною**.

Діяльність органів влади повинна проводитись у форматі цілеспрямованих **програм та проектів**. Результативність цих програм має стати основою для оцінки ефективності роботи представників органів влади.

Сприяння реалізації інвестиційних проектів

Для залучення інвесторів в економіку Рівненської області слід забезпечити **захист їхніх прав власності та спростити процес реєстрації та ведення бізнесу**. Зокрема, слід автоматизувати процеси прийому та обробки документів, забезпечити можливість подавати їх через «єдине вікно».

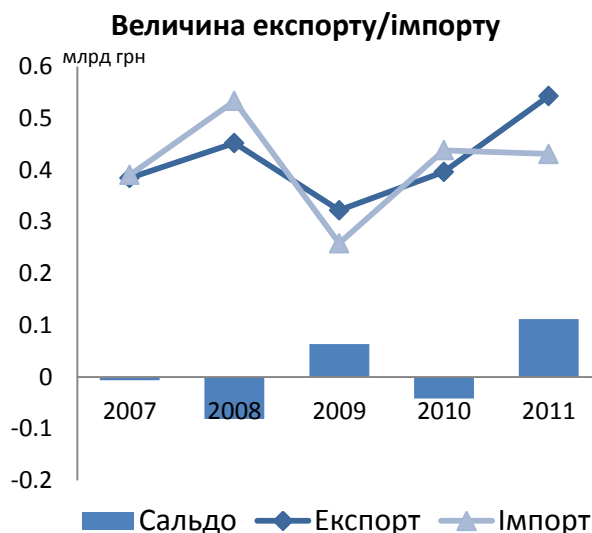
Також потрібно забезпечити **прозорість та рівні** умови на інвестиційному ринку. Будь-яка фінансова та інформаційна підтримка підприємств повинна надаватися на рівних і зрозумілих засадах.

Крім цього, слід надавати інвесторам **необхідну інформацію** про можливості фінансування, інвестиційні можливості регіону, про підприємства, що шукають інвестиції тощо.

Варто підтримувати підприємства, що здійснюють такі зміни у технологіях та процесах виробництва, які дозволять **економити енергоресурси та зберегти навколишнє середовище**.

Важливим напрямком виконання заходів щодо покращення інвестиційної привабливості регіону є розгортання роботи зі **створення індустріальних парків**.

Формування підприємницьких кластерів

Джерело: Державна служба статистики України

Для підвищення конкурентоздатності підприємств області потрібно сприяти їхньому **об'єднанню в кластери**. Для цього потрібно здійснити такі кроки:

- Надавати підприємствам інформацію про можливості галузевої та міжгалузевої співпраці, а також співпраці з навчальними та науковими закладами. Це можна здійснювати шляхом проведення зустрічей та створення відкритих інформаційних каталогів.
- Усунути будь-які перешкоди для співпраці підприємств між собою та між підприємствами і навчально-науковими закладами чи іншими установами та організаціями, які лежать у площині адміністративних процедур та регулювання.
- Сприяти діяльності дослідницьких центрів, технопарків, бізнес-інкубаторів, ділових та освітніх мереж, клубів тощо.

Прямі іноземні інвестиції

Головною слабкою стороною для регіону у сфері іноземного інвестування є відсутність чіткої політики стосовно **прямих іноземних інвестицій** (ПІІ). Задля вироблення системного підходу необхідно розробити стратегію залучення ПІІ, яка дозволить сформулювати чітке бачення ролі ПІІ в економічному розвитку регіону.

Для ефективної інвестиційної стратегії регіональній владі необхідно визначити чіткі й зрозумілі цілі щодо наявних та очікуваних прибутків від ПІІ, наприклад, капіталовкладень, підвищення надходжень податків, зростання експорту, зайнятості та кваліфікації, технологій та інновацій. Зусилля із залучення інвестицій повинні бути зосереджені на кількох секторах, що мають конкурентні переваги, належать до ключових секторів зростання і сприятимуть нарощуванню потужностей місцевої економіки. Для кожного сектора регіональної економіки слід визначити потенційні країни та найкращі зарубіжні компанії, які можуть генерувати

мобільні проекти і відповідають цілям регіону в окремих секторах і технологіях.

Сумська область: загальна інформація

Площа, тис. км2:	23.8
Кількість районів:	18
Чисельність населення, тис. осіб:	1156.9
Частка області у ВВП, %:	1.69%
Рівень безробіття, %:	9.1%

Сумська область розташована в північно-східній частині України. **Обласним центром** є місто Суми, населення якого налічує більше 270 тисячі мешканців.

До **великих міст** регіону належать також Конотоп, Охтирка, Ромни, Шостка.

Область містить 168 об'єктів та територій природно-заповідного фонду. Вона багата мальовничими ландшафтами. Це формує сприятливі передумови для розвитку рекреаційної сфери в області.

Головними галузями промисловості регіону є машинобудування, енергетика та харчова промисловість. В області вирощують картоплю, зерно та цукровий буряк.

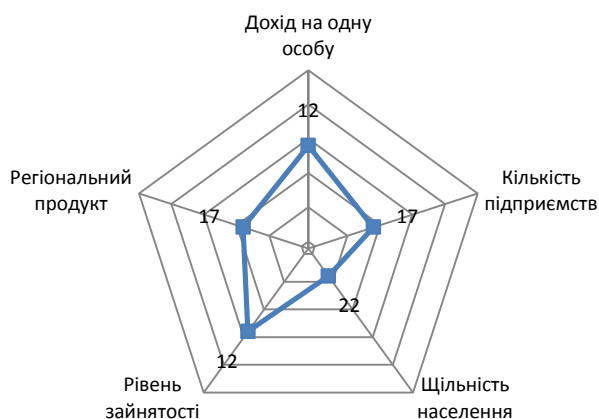
Корисні копалини: нафта, газ, торф, фосфорити, кам'яна сіль і т.д. Поклади паливних мінеральних ресурсів є одними із найбагатших в Україні.

Інвестиційна привабливість: жорсткі фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості за групою жорстких факторів Сумська область посідає 12 місце.

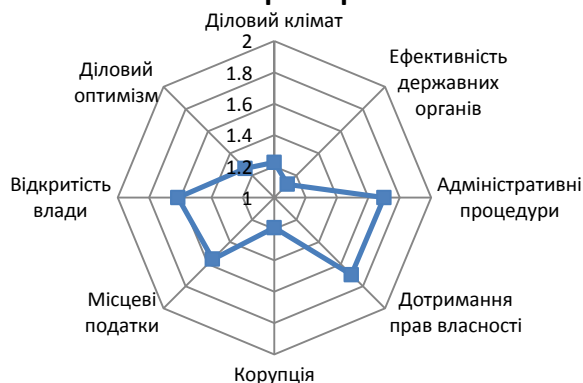
Найсильнішими позиції область має за показником «Інноваційний потенціал». У відповідному рейтингу Сумська область займає 3-є місце в Україні. Забезпеченість

Місце регіону за відповідною величиною

Джерело: Державна служба статистики України

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

Джерело: опитування керівників підприємств

природними ресурсами поставили область на 10-е місце серед всіх регіонів України.

З 1,15 млн. мешканців Сумська область є однією з найменших за чисельністю населення регіонів. Це визначило те, що за показником «Доступність трудових ресурсів» область знаходиться на 18-у місці.

Проте ситуація із іншими двома компонентами фактора «Трудові ресурси» в області краща. Так, за рівнем освіти трудових ресурсів Сумська область посідає 6-е місце, а за рівнем здоров'я – 9-е. У підсумку за фактором «Трудові ресурси» Сумська область знаходиться на 8-й сходинці рейтингу.

Інфраструктура виявилась слабким місцем серед жорстких факторів, що впливають на якість інвестиційного середовища регіону. За цим критерієм Сумська область посідає 21-е місце.

Область також займає порівняно низьке місце за показником «Бізнес-сегмент» (21-місце). В області нараховується невелика кількість підприємств та незначні обсяги експорту та імпорту товарів. Дещо краща ситуація із споживчим сегментом – за цим критерієм Сумська область займає 16-е місце.

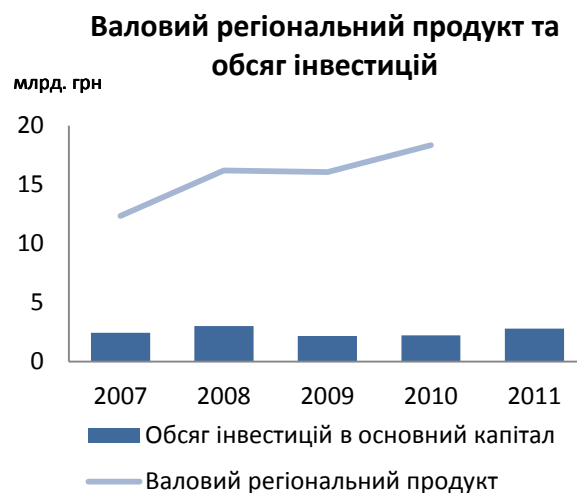
У рейтингу за географічним розташуванням регіон знаходиться на 19-у місці.

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості за групою м'яких факторів Сумська область посідає 13 місце.

Інвестори оцінюють діловий клімат області надзвичайно низько. За цим показником Сумська область знаходиться на передостанньому - 26-у місці - серед усіх регіонів України. Очікування на майбутнє практично не відрізняються від поточних оцінок: за фактором «Діловий оптимізм» Сумська область займає 25-е місце.

Однією із основних проблем області є низька ефективність влади. За цим критерієм область займає 25-е місце. Також інвестори вказують на високий рівень корупції. За фактором

«Правила та процедури. Корупція» регіон знаходиться на 23-й сходинці рейтингу.

Водночас, завдяки високій оцінці інвесторами адміністративних процедур Сумська область займає 4-е місце у рейтингу за цим фактором. За критерієм «Правила та процедури. Дотримання прав власності» регіон також має високий результат – 5-е місце у відповідному рейтингу.

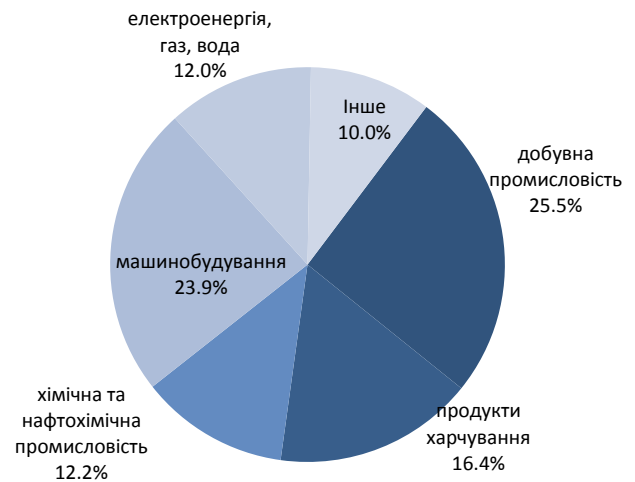
Податки та збори підприємці Сумської області оцінили вище середнього – за цим показником у регіону 10-е місце. Сумська область знаходиться на 11-у місці за фактором «Відкритість влади».

Використання інвестиційного потенціалу

Сильні та слабкі сторони соціально-економічного середовища регіону, які впливають на інвестиційну привабливість, були визначені за допомогою опитування експертів.

Експерти відмітили високий рівень знань випускників навчальних закладів області. Проте водночас вони відзначають низький рівень інноваційної діяльності на підприємствах. Причиною цього може бути те, що знання випускників не відповідають потребам сучасного інноваційного виробництва, або те, що підприємства не використовують потенціалу випускників навчальних закладів, не займаються запровадженням нових технологій, тощо.

Структура промислової продукції

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р..

<p>Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Активність регіональної влади Високий рівень знань випускників Кордон з Росією 	<p>Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Корупція Низький рівень інноваційної діяльності
<p>Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> Покращення інвестиційного середовища 	<p>Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> Залежність розвитку області від потужних містоутворюючих підприємств

Джерело: Опитування експертів

Експерти називають корупцію слабкою стороною області, а можливістю для розвитку бізнесу вважають покращення інвестиційного середовища. Очевидно, що зусилля із

покращення умов для інвесторів доцільно розпочати з боротьби з проявами корупції.

Разом з цим експерти наголошують на такій загрозі, як залежність економіки області від потужних містоутворюючих підприємств. Тому варто розглянути можливості диверсифікації виробництва в області, розвитку малого і середнього бізнесу, а також торгівлі. Цьому сприяє наявність спільного кордону області з Росією.

Також експерти відзначили активність регіональної влади як сильну сторону області. За умови збільшення ефективності її діяльності та зменшення проявів корупції така активність може стати вагомим чинником здійснення заходів, спрямованих на покращення інвестиційного середовища.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Відповідно до результатів дослідження соціально-економічного середовища Сумської області, а також беручи до уваги програму економічного розвитку регіону, задля збільшення інвестиційної привабливості регіону та відповідно його інвестиційного рейтингу необхідно здійснити низку заходів за наступними напрямками:

- Диверсифікація виробництва,
- Поглиблення співпраці підприємств з навчальними закладами,
- Підвищення ефективності влади,
- Залучення інвестиційних проектів,
- Розвиток інфраструктури.
- Збільшення обсягів залучення ПІІ

Диверсифікація виробництва

Для того, щоб усунути ризик залежності економічного розвитку області від обмеженої кількості ключових секторів економіки, потрібно сприяти розвитку торгівлі, сфери послуг та інших галузей економіки.

Важливим елементом сприяння структурним змінам регуляторного середовища мають стати генеральні плани розвитку територій або аналогічні за змістом документи.

Як прикордонний регіон Сумська область має високий потенціал для **розвитку торгівлі з**

Розподіл зайнятого населення по секторах

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р.

Росією. Для покращення умов руху товарів через кордон потрібно усунути необґрунтовані обмеження на експорт та імпорт, які мають дискримінаційний характер щодо певних категорій виробників та забезпечити швидке та повноцінне відшкодування ПДВ експортерам.

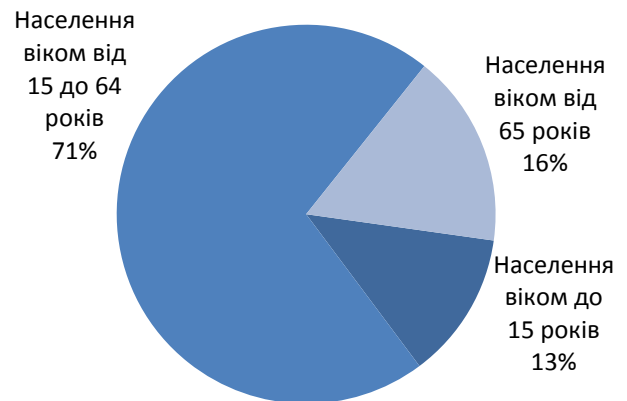
Для сприяння розвитку малого та середнього бізнесу та сфери послуг потрібно **спростити процедури відкриття, закриття та ведення бізнесу.** Зокрема, слід реально запровадити механізм «єдиного вікна», автоматизувати процеси прийому та обробки відповідних документів з тим, щоб реально скоротити строки надання відповідних адміністративних послуг.

Поглиблення співпраці підприємств з навчальними закладами

Адаптація навчальних програм та навчального процесу у вищих та професійно-технічних закладах Сумської області до вимог ринку праці дозволить вже на початку навчання готувати висококваліфікованих спеціалістів, готових до наукової та практичної діяльності. В області потрібно створити можливості для якісної вищої та професійно-технічної освіти, а також для бізнес-освіти, підвищення кваліфікації та навчання впродовж життя.

Навчальні заклади повинні мати достатню **автономію** для того, щоб дати можливість студентам обирати навчальні дисципліни та спеціалізацію. Також вони повинні мати можливість організовувати навчальний процес таким чином, щоб надати студентам можливість поєднувати навчання із роботою чи стажуванням. Це включає можливість вільного відвідування лекцій та збільшення частки самостійної роботи у навчальних планах.

Розподіл населення за віком

Джерело: Державна служба статистики України
Дані на 1 січня 2012 р.

Підвищення ефективності влади

Важливим напрямком вирішення цієї проблеми має стати підвищення фахової компетенції.

Діяльність органів влади повинна базуватись на програмно-цільовому підході.

Регулювання підприємницької діяльності потрібно здійснювати на принципах **прозорості та зручності** для інвесторів. Зокрема, система перевірок повинна бути зрозумілою, простою та прозорою.

Слід забезпечити повноцінний **доступ до публічної інформації** про діяльність органів місцевої влади для громадських організацій та ініціатив із громадської експертизи чи моніторингу діяльності владних структур.

Поліпшення інвестиційного клімату як чинника залучення інвестицій

Усунення бюрократичних та корупційних перешкод та спрощення адміністративного регулювання підприємницької діяльності є запорукою залучення інвестицій в економіку області. Потрібно максимально спростити **адміністративні процедури** та збільшити **прозорість** діяльності органів, які мають контролюючі функції щодо підприємств. Інвестори повинні мати **рівні умови** для започаткування та ведення бізнесу.

Конкурентні переваги:

- Оптимальна структура управління підприємством (30,0%)
- Державна підтримка (25,0%)
- Природні ресурси (25,0%)
- Низька заробітна плата (25,0%)

Перешкоди:

- Високий рівень конкуренції (65,0%)
- Високий рівень податків (65,0%)
- Часті зміни економічного законодавства (45,0%)
- Висока ставка кредитів (40,0%)

Крім цього, **права інвесторів як власників** мають бути адекватно захищені. Важливо забезпечити справедливий судовий захист прав інвесторів та інформаційну і правову підтримку у всіх питаннях, що стосуються прав власності.

Потенційним інвесторам слід надавати **інформацію про можливості для інвестування**, зокрема через проведення спеціальних подій, форумів, публікацію каталогів та баз даних.

Розвиток інфраструктури

Для підвищення ролі області як транзитного регіону та розвитку туристичного сектору потрібно здійснити ремонт та реконструкцію **автошляхів**, які сполучають Суми з Києвом, а також міжнародних автомагістралей. Також слід сприяти розвитку сервісної інфраструктури вздовж основних автошляхів.

Задля розвитку авіаперевезень потрібно **розширити пропускну здатність аеропорту** м. Суми, вдосконалити систему перевезень вантажів та логістики на базі аеропорту.

Розвиток інфраструктури має стати одним із пріоритетних напрямків соціально-економічного розвитку області та предметом приватно-державного партнерства.

Прямі іноземні інвестиції

Головною слабкою стороною для регіону у сфері іноземного інвестування є відсутність чіткої політики стосовно **прямих іноземних інвестицій** (ПІІ). Задля вироблення системного підходу необхідно розробити стратегію залучення ПІІ, яка дозволить сформулювати чітке бачення ролі ПІІ в економічному розвитку регіону.

Для ефективної інвестиційної стратегії регіональній владі необхідно визначити чіткі й зрозумілі цілі щодо наявних та очікуваних прибутків від ПІІ, наприклад, капіталовкладень, підвищення надходжень податків, зростання експорту, зайнятості та кваліфікації, технологій

Джерело: Державна служба статистики України

та інновацій. Зусилля із залучення інвестицій повинні бути зосереджені на кількох секторах, що мають конкурентні переваги, належать до ключових секторів зростання і сприятимуть нарощуванню потужностей місцевої економіки. Для кожного сектора регіональної економіки слід визначити потенційні країни та найкращі зарубіжні компанії, які можуть генерувати мобільні проекти і відповідають цілям регіону в окремих секторах і технологіях.

Тернопільська область: загальна інформація

Площа, тис. км ² :	13.8
Кількість районів:	17
Чисельність населення, тис. осіб:	1082.3
Частка області у ВВП, %:	1.18%
Рівень безробіття, %:	10.4%

Тернопільська область розташована в західній частині України. **Обласним центром** є місто Тернопіль, населення якого налічує більше 217 тисяч жителів.

До **великих міст** регіону належать також Бережани, Борщів, Бучач, Чортків.

Область займає перше місце в Україні за кількістю замків. Проте лише 34 з більше ста залишились неушкодженими..

Основними галузями промисловості регіону є: машинобудування, енергетика та харчова промисловість. Основними продуктами сільського господарства є характерні для західного регіону зернові культури, цукровий буряк та картопля.

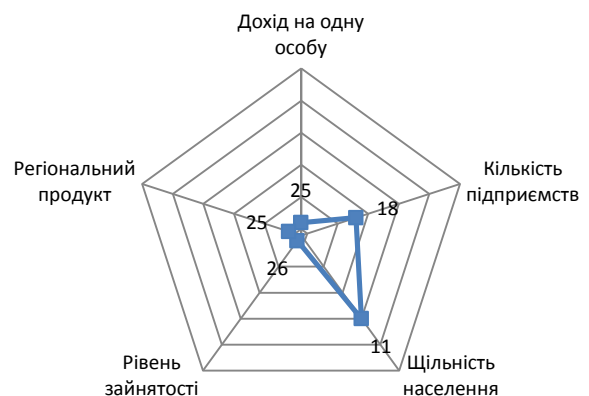
Корисні копалини: вапняк, доломіт, будівельний камінь тощо. Крім того, також є багато медичних мінеральних джерел.

Інвестиційна привабливість: жорсткі фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості за групою жорстких факторів Тернопільська область посідає 25-е місце.

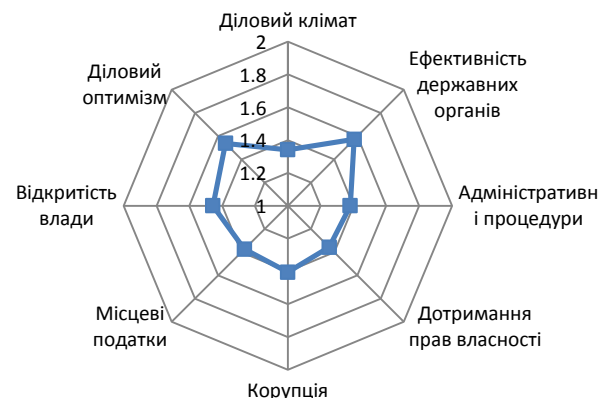
Таке низьке місце у загальному рейтингу зумовлене тим фактом, що практично за всіма рейтингами інвестиційної привабливості, які входять до групи жорстких факторів, Тернопільська область знаходиться на низьких позиціях.

Місце області за відповідною величиною

Джерело: Державна служба статистики України

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

Джерело: опитування керівників підприємств

В Тернопільській області особливо складна ситуація із споживчим сегментом. За цим критерієм вона займає останнє місце серед всіх регіонів України. Негативні показники області і за факторами «Інфраструктура» та «Інноваційний потенціал»: вона знаходиться на 26-у місці у відповідних рейтингах.

Також Тернопільська область поступається більшості регіонів України за розвитком бізнес-сегменту. У рейтингу за цим фактором вона знаходиться на 20-у місці. Таке ж місце Тернопільська область займає і в рейтингу за фактором «Трудові ресурси». Проте структура цього показника в області неоднорідна.

Так, маючи один із найвищих в Україні рівнів безробіття (10,4%), Тернопільська область займає 2-е місце за доступністю трудових ресурсів. Проте недостатня освіченість трудових ресурсів зумовила 24-е місце області у відповідному рейтингу, а незадовільний стан здоров'я – 22-е місце у рейтингу за компонентом «Здоров'я трудових ресурсів».

За фактором «Географічне розташування» позиції області дещо кращі – вона займає 18-е місце у відповідному рейтингу. Найкращим показником області у групі жорстких факторів є 5-е місце у рейтингу за критерієм «Природні ресурси».

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості за групою м'яких факторів Тернопільська область посідає 12-е місце.

Інвестори оцінюють діловий клімат в області досить низько. У рейтингу за цим показником Тернопільська область знаходиться на 19-у місці. Проте інвестори мають кращі очікування на майбутнє: у рейтингу за фактором «Діловий оптимізм» Тернопільська область займає 7-е місце.

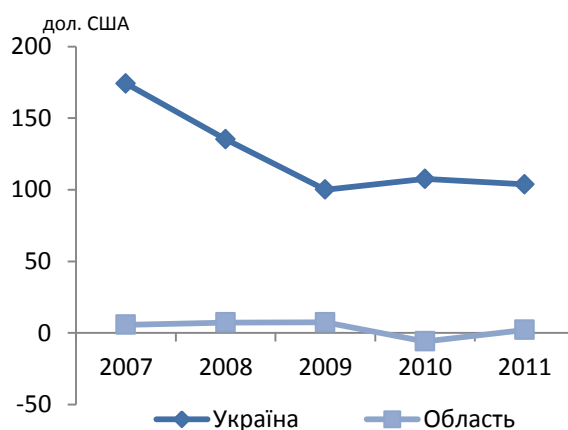
Проблемною сферою в області є адміністративні процедури. У відповідному рейтингу Тернопільська область займає 22-у сходинку. Також інвестори дають низькі оцінки захисту прав власності в регіоні. Тернопільська область посідає 20-е місце у рейтингу за фактором

Валовий регіональний продукт та обсяг інвестицій

Джерело: Державна служба статистики України

Приріст ПІІ на одну особу

Джерело: Державна служба статистики України

«Правила та процедури. Дотримання прав власності».

Водночас інвестори високо оцінюють ефективність влади в Тернопільській області. За цим показником область займає 6-у сходинку рейтингу. Проте відкритість влади за оцінками інвесторів є гіршою. Цей показник поставив Тернопільську область на 18-е місце по Україні.

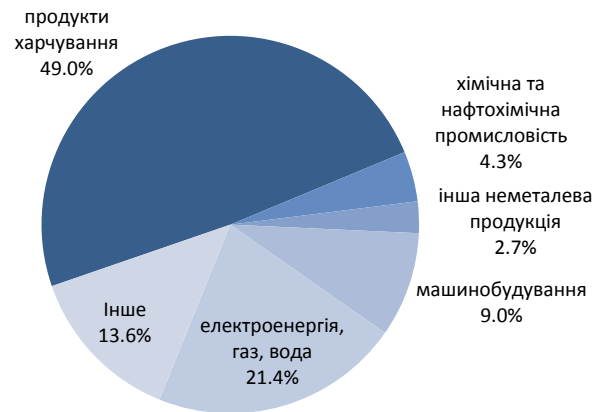
У рейтингу за фактором «Правила та процедури. Корупція» область займає 12-е місце, а у рейтингу за показником «Правила та процедури. Податки та збори» – 17-е.

Використання інвестиційного потенціалу

Сильні та слабкі сторони соціально-економічного середовища регіону, які впливають на інвестиційну привабливість, були визначені за допомогою опитування експертів.

Експерти вказали на такі сильні сторони Тернопільської області, як гарний кадровий ресурс та вигідне географічне положення. Проте вони підкреслили необхідність підвищення кваліфікації трудових ресурсів.

Структура промислової продукції

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р..

<p>Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Кадровий ресурс Географічне розташування 	<p>Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Неефективність дій влади щодо інвестиційного клімату, в т.ч. нестабільність влади Низький рівень взаємодії бізнесу та наукових установ Низький рівень розвитку інфраструктури
<p>Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> Підвищення кваліфікації робочої сили Підвищення ефективності регіональної політики Активізація ділової активності 	<p>Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> Старіння виробничих фондів

Джерело: опитування експертів

Також експерти бачать в регіоні можливості для активізації ділової діяльності. Проте сьогодні цьому заважає неефективність дій влади щодо покращення інвестиційного клімату. Експерти звертають особливу увагу на те, що влада в області нестабільна. Це може означати, що надто часто змінюється кадровий склад органів влади або що бізнес не встигає слідкувати за змінами вимог, які генеруються місцевою владою. Для того, щоб створити сприятливі

умови для ведення бізнесу, політика у сфері регулювання бізнесу повинна бути зрозумілою та передбачуваною.

Крім цього, експерти відмітили слабо розвинену інфраструктуру регіону, а до загроз віднесли старіння виробничих фондів.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Відповідно до результатів дослідження соціально-економічного середовища Тернопільської області, а також беручи до уваги програму економічного розвитку регіону, задля збільшення інвестиційної привабливості регіону та збільшення його інвестиційного рейтингу, потрібно здійснювати заходи за наступними напрямками:

- Передбачуване регулювання бізнесу,
- Поглиблення співпраці бізнесу та науки,
- Розвиток інфраструктури,
- Підвищення купівельної спроможності населення,
- Сприяння реалізації інвестиційних проектів,
- Розвиток рекреаційно-туристичного потенціалу.
- Збільшення обсягів залучення ПІІ.

Передбачуване регулювання бізнесу

Регулювання підприємницької діяльності потрібно здійснювати на принципах **прозорості та зручності** для інвесторів. Правила та процедури повинні бути рівними та справедливими і не залежати від особистих симпатій та суб'єктивних рішень державних службовців. Зміни в регулюванні повинні прийматись за умов **публічного діалогу** з інвесторами.

Потрібно **виключити політичний вплив** на формування кадрового резерву органів державної влади. Для цього потрібно розмежувати політичні та адміністративні посади.

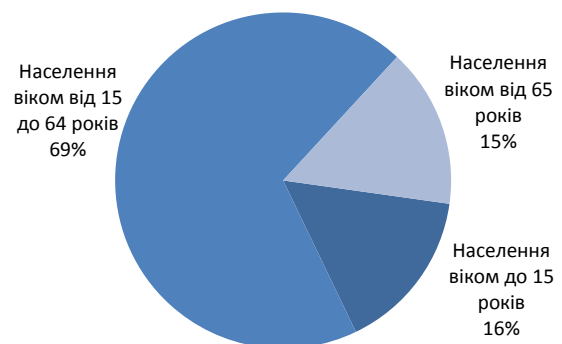
Також слід **подолати будь-які конфлікти інтересів** в діяльності державних органів та служб. Один і той же орган не може виконувати взаємовиключні функції, такі як вироблення політики, втілення політики, надання

Розподіл зайнятого населення по секторах

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р.

Розподіл населення за віком

Джерело: Державна служба статистики України
Дані на 1 січня 2012 р.

адміністративних послуг чи здійснення інспекційної діяльності.

Поглиблення співпраці бізнесу та науки

Практичне використання наукових досягнень у виробництві та співпраця підприємств з окремими науковцями та дослідницькими центрами, бізнес-інкубаторами, технопарками, науковими установами є запорукою розвитку як бізнесу, так і науково-дослідницької діяльності..

Це потребує, насамперед, **інформування** бізнесу про діяльність таких закладів, а наукових закладів - про потреби інвесторів, сприяння цим закладам у пошуку замовлень та інвестицій в науково-дослідницькі та дослідно-конструкторські роботи та розробки.

Крім цього, слід підтримати підприємства, які використовують інноваційні технології у виробництві. Підтримка цих підприємств може бути як **фінансовою** (позики, фінансування інвестицій у нові технології, оплата технічних консультацій), так і **нефінансовою** (інформування про наявні технології, сприяння в обміні досвідом).

Разом з цим потрібно **усунути всі можливі адміністративні перешкоди**, які можуть ускладнити введення нових технологій на підприємстві та співпрацю із науковими закладами. Наукові та освітні заклади повинні мати можливість адаптувати навчальний процес відповідно до потреб інвесторів.

Конкурентні переваги:

- Кваліфіковані працівники (54,8%)
- Низька заробітна плата (32,3%)
- Оптимальна структура управління підприємством (25,8%)
- Природні ресурси (22,6%)

Перешкоди:

- Високий рівень конкуренції (58,1%)
- Недостатній попит на продукцію (45,2%)
- Висока ставка податків (32,3%)

Розвиток інфраструктури

Розвинена інфраструктура збільшить роль Тернопільській області як транзитного регіону та сприятиме розвитку бізнесу. Для покращення інфраструктури в області слід здійснити наступні кроки:

- Відбудувати Тернопільський аеропорт та відновити його повноцінну роботу,
- Реконструювати автошляхи національного та міжнародного значення, особливо автомобільну дорогу Львів-Тернопіль,
- Збудувати кільцеві автомобільні дороги навколо міст,
- Реконструювати внутрішні автошляхи області, зокрема ті, що ведуть до районних центрів,
- Розвинути мережу туристичних маршрутів в області із відповідною інфраструктурою

Підвищення купівельної спроможності населення

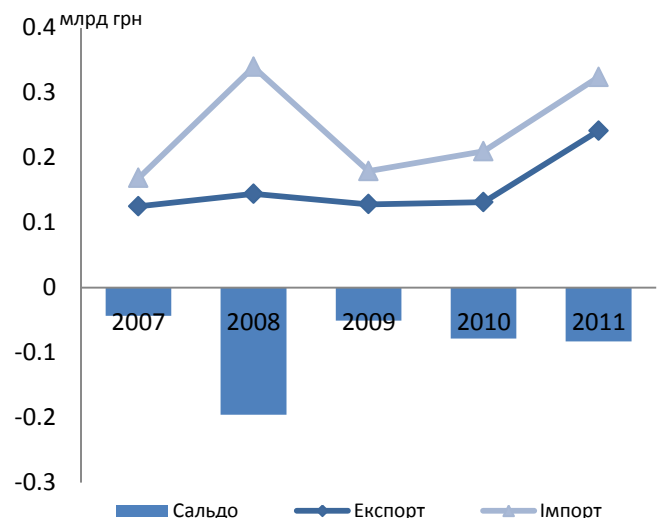
Розвиток малого та середнього бізнесу, а також сфери послуг збільшить купівельну спроможність населення області. Для цього потрібно **спростити процедури відкриття, закриття та ведення бізнесу**. Зокрема, потрібно автоматизувати процеси прийому та обробки документів та надати можливість подавати їх через «єдине вікно».

Адміністративні процедури та регуляції повинні здійснюватися **прозоро та бути зрозумілими** для підприємців. Вони повинні формуватися та втілюватися виходячи із принципу **рівних умов** для підприємств різного розміру, секторів та типу власності.

Сприяння реалізації інвестиційних проектів

Потенційним інвесторам слід надавати **інформацію про можливості для інвестування**, зокрема через проведення спеціальних подій, форумів, публікацію каталогів та баз даних. Будь-яка підтримка підприємств повинна надаватися на рівних і зрозумілих засадах.

Величина експорту/імпорту

Джерело: Державна служба статистики України

Права власності інвесторів мають бути захищені. Потрібно забезпечити справедливий судовий захист інвесторів та інформаційну і правову підтримку для них у всіх питаннях, що стосуються прав власності. Також важливо забезпечити **прозорість та рівні** умови на інвестиційному ринку.

Розвиток рекреаційно-туристичного потенціалу

Розвиток цієї сфери потребує комплексного підходу, причому головна увага повинна приділятися **інфраструктурному забезпеченню галузі** (водопостачання та водовідведення, транспортне сполучення, збирання та переробка сміття тощо).

Враховуючи ці та інші чинники важливою складовою стратегії розвитку області в цілому та окремих її територій має бути збереження навколишнього середовища та попередження негативного техногенного впливу.

Цей момент набуває особливого значення, враховуючи високий рівень господарського використання земельних ресурсів в області

Прямі іноземні інвестиції

Головною слабкою стороною для регіону у сфері іноземного інвестування є відсутність чіткої політики стосовно **прямих іноземних інвестицій** (ПІІ). Задля вироблення системного підходу необхідно розробити стратегію залучення ПІІ, яка дозволить сформулювати чітке бачення ролі ПІІ в економічному розвитку регіону.

Для ефективної інвестиційної стратегії регіональній владі необхідно визначити чіткі й зрозумілі цілі щодо наявних та очікуваних прибутків від ПІІ, наприклад, капіталовкладень, підвищення надходжень податків, зростання експорту, зайнятості та кваліфікації, технологій та інновацій. Зусилля із залучення інвестицій повинні бути зосереджені на кількох секторах, що мають конкурентні переваги, належать до ключових секторів зростання і сприятимуть

нарощуванню потужностей місцевої економіки. Для кожного сектора регіональної економіки слід визначити потенційні країни та найкращі зарубіжні компанії, які можуть генерувати мобільні проекти і відповідають цілям регіону в окремих секторах і технологіях.

Харківська область: загальна інформація

Площа, тис. км ² :	31,4
Кількість районів:	27
Чисельність населення, тис. осіб:	2748,6
Частка області у ВВП, %:	6,0%
Рівень безробіття, %:	7,0%

Харківська область розташована в східній частині України. **Обласним центром** є місто Харків, населення якого налічує понад 1,4 мільйона жителів.

До **найбільших міст** регіону належать Балаклея, Ізюм, Куп'янськ, Богодухів, Красноград.

Область відрізняється високим рівнем розвитку економіки. Це обумовлено як вигідним економіко-географічним положенням, так і достатньо багатим набором власних сировинних ресурсів.

Основними галузями промисловості регіону є машинобудування, енергетика та харчова промисловість. До основної продукції сільського господарства належать зернові культури, соняшник та цукровий буряк.

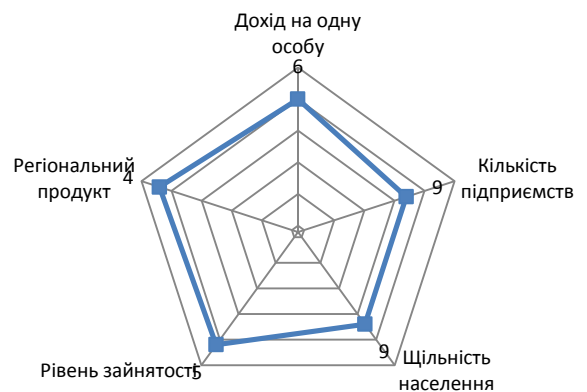
Природні ресурси: нафта, природний газ (в т. ч. нетрадиційного походження), вугілля, будівельне каміння, сіль. Крім того, поклади нафти в Харківській області є найбільшими в Україні.

Інвестиційна привабливість: жорсткі фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості регіонів за групою жорстких факторів Харківська область посідає 1-е місце.

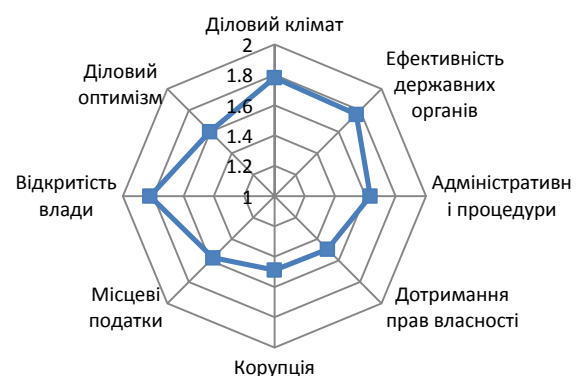
Перше місце регіону зумовлене тим, що він займає високі місця в рейтингах за значною

Місце регіону за відповідною величиною

Джерело: Державна служба статистики України

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

Джерело: опитування керівників підприємств

кількістю факторів цієї групи. Так, Харківська область посіла перше місце в рейтингу за фактором «Трудові ресурси». Це було зумовлено високими значеннями показників, які характеризують рівень освіти (1-е місце за відповідною групою статистичних індикаторів), а також 7-е місце за групою індикаторів, що характеризують рівень здоров'я.

Також 1-е місце регіон посів в рейтингу інвестиційної привабливості за фактором «Інфраструктура»

Сприятливе географічне розташування (7-е місце за відповідним фактором) та природні ресурси (1-е місце) також позитивно впливають на місце в рейтингу інвестиційної привабливості за всією групою факторів.

Значна кількість науково-дослідних установ, що знаходяться в регіоні, дозволила зайняти регіону 9-е місце за фактором «Інноваційний потенціал».

Велика чисельність жителів регіону та високий (порівняно з іншими регіонами) рівень доходів громадян стали основною причиною того, що Харківська область посіла 5-е місце за фактором «Споживчий сегмент».

Досить високе 7-е місце регіон посів за фактором «Бізнес-сегмент», що було зумовлено значним рівнем розвитку промислового виробництва.

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

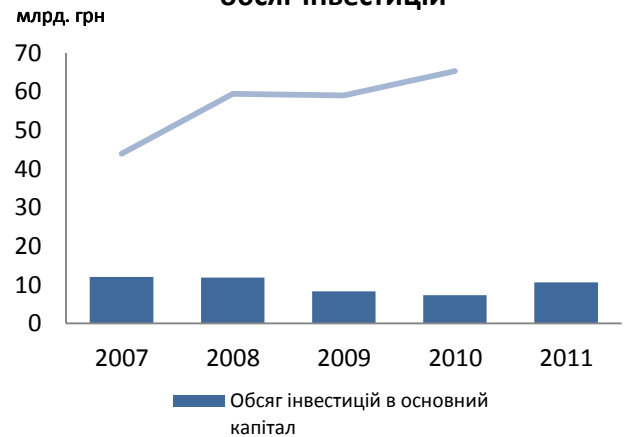
В рейтингу інвестиційної привабливості регіонів за групою м'яких факторів Харківська область зайняла 2-е місце.

За всіма факторами групи регіон посідає місця в першій десятці.

Зокрема, керівники підприємств позитивно оцінили діловий клімат в регіоні, що дозволило йому зайняти 1-е місце в рейтингу за відповідним фактором.

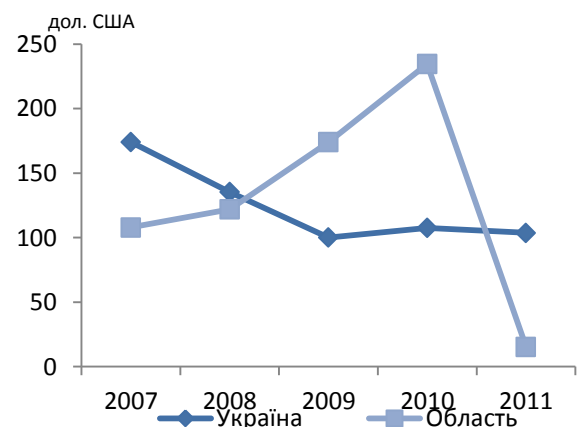
Також високі оцінки порівняно з іншими регіонами отримали органи влади, зокрема, за

Валовий регіональний продукт та обсяг інвестицій

Джерело: Державна служба статистики України

Приріст ПІІ на одну особу

Джерело: Державна служба статистики

фактором «Ефективність влади» регіон посідає 5-е місце.

8-ме місце регіон зайняв в рейтингах інвестиційної привабливості за факторами «Дотримання прав власності» та «Корупція» (низький її рівень, порівняно з іншими регіонами).

Дещо нижчу позицію регіон має в рейтингу за фактором «Податки та збори» (9-е місце), тоді як адміністративні процедури в цілому були високо оцінені інвесторами, що дозволило регіону посісти 6-е місце в рейтингу інвестиційної привабливості за відповідним фактором.

Варто також відмітити, що в порівнянні з іншими регіонами, прозорість дій влади та прийняття рішень знаходиться на високому рівні, що зумовило високе 4-е місце регіону в рейтингу інвестиційної привабливості за фактором «Відкритість влади».

Використання інвестиційного потенціалу

Сильні та слабкі сторони інвестиційної привабливості Харківської області були визначені за допомогою опитування експертів.

<p>Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> • Промислово-інтелектуальний капітал • Активність регіональної влади 	<p>Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> • Корупція
<p>Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> • Детінізація підприємницької діяльності • Підвищення кваліфікації представників влади в сфері залучення інвестицій 	<p>Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> • Злиття бізнесу з регіональною владою • Конфлікти між працівниками та працедавцями

Джерело: опитування експертів

Серед сильних сторін інвестиційної привабливості експерти виділили промисловий капітал. Розвинена промисловість регіону разом з високим рівнем людського капіталу створюють сприятливі умови для інвестування.

Проте, високий рівень корупції значно зменшує можливості для реалізації інвестиційних проектів. Хоча частина підприємств і «адаптувалась» до такого стану справ, але

корупція гальмує надходження інвестицій з інших країн.

Також варто відмітити те, що в регіоні намічаються тенденції злиття бізнесу та органів влади.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Враховуючи сильні та слабкі сторони інвестиційної привабливості Харківської області та беручи до уваги стратегію її соціально-економічного розвитку, покращення інвестиційної привабливості та використання інвестиційного потенціалу цього регіону необхідно проводити за декількома основними напрямками:

Розвиток промисловості

- Підвищення ефективності промислового виробництва
- Розвиток сільського господарства
- Покращення стану навколишнього середовища
- Вдосконалення роботи органів влади

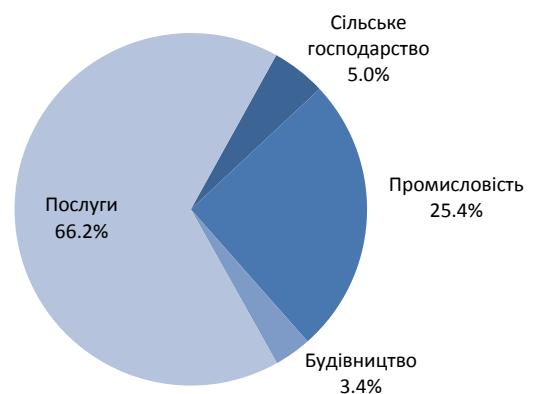
Промисловість

Промисловість області має високий рівень розвитку, проте досить гострою залишається необхідність підвищення ефективності цього сектора економіки.

Серед першочергових кроків в цьому напрямку слід назвати підвищення ефективності енергоспоживання:

- Промисловість регіону потребує капіталовкладень в модернізацію та реконструкцію обладнання паливно-енергетичного сектору.
- Варто також відмітити, що значні обсяги енергоресурсів залишаються неосвоєними. Ефективне використання енергопотенціалу в кінцевому рахунку є ефективним способом задоволення енергетичних потреб економіки регіону. Серед перспективних напрямків залучення нових енергоресурсів у господарський обіг варто назвати освоєння родовищ сланцевого газу тощо.

Розподіл зайнятого населення по секторах

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р.

Більш глибоке використання інноваційного потенціалу регіону дозволить збільшити ефективність виробництва. Тому необхідно вжити наступні заходи, а саме :

- Знайти оптимальну модель фінансування організацій, які займаються науково-інноваційною діяльністю.
- Забезпечити необхідні умови для трансферу технологій шляхом створення бізнес-інкубаторів, наукових парків та технопарків.
- Інтенсифікувати співпрацю підприємств регіону з науково-дослідними організаціями. Інструментами цього мають стати регулярні круглі столи за участі представників підприємств та науковців з презентацією наукових здобутків.
- Розширити залучення наукових кіл до реалізації інвестиційних програм.
- Створення системи спільного фінансування, а саме створення регіонального венчурного фонду для фінансування інноваційних проектів.

Крім того, необхідно вживати кроки, які б посилювали позиції виробників на міжнародних ринках. Так, органи влади можуть сприяти розвитку діалогу між підприємствами регіону та підприємствами з інших країн.

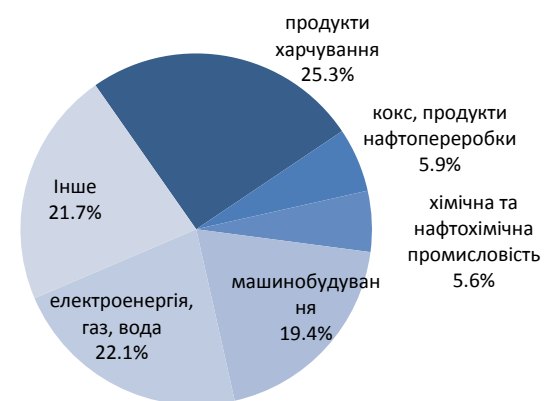
Важливим напрямком виконання заходів щодо покращення інвестиційної привабливості регіону є розгортання роботи зі **створення індустріальних парків**.

Також необхідно проводити заходи, які б дозволити полегшити підприємствам доступ до фінансових ресурсів. Це питання є актуальним тому, що понад 30% опитаних керівників підприємств назвали високі ставки кредитів як стримуючий чинник для розширення їх діяльності.

Сільське господарство

Підвищення ефективності виробництва та переробки продукції сільського господарства дозволить збільшити роль цієї галузі в економіці регіону і сприятиме насиченню ринку відповідною продукцією власного виробництва.

Структура промислової продукції

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р..

З метою залучення інвестицій в сільськогосподарську галузь необхідно здійснити наступні кроки:

- **Збільшити прозорість регулювання** земельних відносин.
- **Створення умов для розвитку кластерів** в галузі (виращування та переробка сільськогосподарських культур, м'ясомолочної продукції тощо).
- Посилення співпраці сільськогосподарських підприємств з науково-дослідними організаціями відповідної галузі.

Екологічна ситуація

Для покращення стану навколишнього середовища необхідно вживати наступні заходи:

- **Збільшити контроль** за дотриманням підприємствами зобов'язань щодо зменшення викидів шкідливих речовин.
- **Стимулювати підприємства** запроваджувати екологічно безпечні технології.
- **Будувати нові та модернізувати діючі очисні** споруди в секторі ЖКГ.

Конкурентні переваги:

- Нові технології (56,0%)
- Низька заробітна плата (44,0%)
- Кваліфіковані працівники (36,0%)
- Оптимальна структура управління підприємством (32,0%)

Перешкоди:

- Висока ставка податків (56,0%)
- Високий рівень конкуренції (56,0%)
- Висока ставка кредитів (32,0%)

Перешкоди для інвестиційної діяльності
(частка керівників підприємств, які назвали перешкоду, %)

Джерело: Опитування керівників підприємств

Органи влади

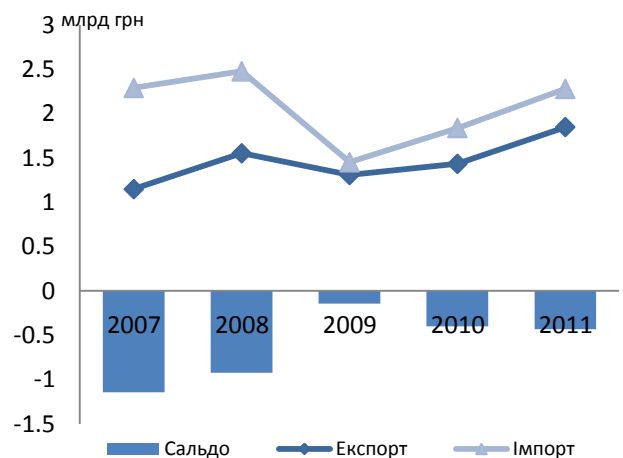
Регіон посідає високі місця в рейтингах, що описують ефективність діяльності органів влади. Проте цей результат зумовлений, в тому

числі, і тим фактом, що в цілому по країні ця ефективність залишається досить низькою.

Так, значною перепорою для інвестиційної діяльності підприємств регіону є наявність корупції. Вирішення цієї проблеми значно збільшить інвестиційну привабливість регіону, оскільки не корупція не тільки обмежує діяльність діючих підприємств, а й стримує появу нових.

Крім того, актуальним є питання збільшення фахової компетенції працівників органів влади, оскільки ускладнення виробничо-комерційних процесів вимагає адекватного розуміння їх особливостей як основи прийняття рішень в галузі економічної політики.

Величина експорту/імпорту

Джерело: Державна служба статистики України

Прямі іноземні інвестиції

Головною слабкою стороною для регіону у сфері іноземного інвестування є відсутність чіткої політики стосовно **прямих іноземних інвестицій** (ПІІ). Задля вироблення системного підходу необхідно розробити стратегію залучення ПІІ, яка дозволить сформулювати чітке бачення ролі ПІІ в економічному розвитку регіону.

Для ефективної інвестиційної стратегії регіональній владі необхідно визначити чіткі й зрозумілі цілі щодо наявних та очікуваних прибутків від ПІІ, наприклад, капіталовкладень, підвищення надходжень податків, зростання експорту, зайнятості та кваліфікації, технологій та інновацій. Зусилля із залучення інвестицій повинні бути зосереджені на кількох секторах, що мають конкурентні переваги, належать до ключових секторів зростання і сприятимуть нарощуванню потужностей місцевої економіки. Для кожного сектора регіональної економіки слід визначити потенційні країни та найкращі зарубіжні компанії, які можуть генерувати мобільні проекти і відповідають цілям регіону в окремих секторах і технологіях.

Херсонська область: загальна інформація

Площа, тис. км ² :	28,5
Кількість районів:	18
Чисельність населення, тис. осіб:	1085,8
Частка області у ВВП, %:	1,45%
Рівень безробіття, %:	9,0%

Херсонська область розташована в південній частині України. **Обласним центром** є місто Харків, населення якого налічує більше 300 тисяч жителів.

До **великих міст** регіону належить також Каховка, Нова Каховка, Цюрупинськ.

Область омивається Чорним морем. Азовським морем та озером Сиваш (Гниле море). Сиваш можна порівняти з Мертвим морем: концентрація солі тут становить 170 г/л, тоді як в Мертвому морі – 260-270 г/л.

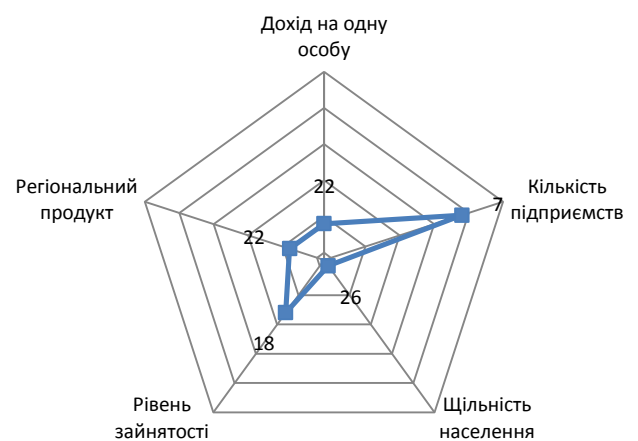
Основними галузями економіки регіону є машинобудування, гірничо-промисловість, енергетика та харчова промисловість. До основної продукції сільськогосподарства належать зернові культури, овочі, соняшник та цукровий буряк.

Корисні копалини: вапняк, глина, суглинки, пісок, кам'яна сіль тощо. Крім того, біля берегів Азовського та Чорного морів є велика кількість соляних озер.

Інвестиційна привабливість: жорсткі фактори

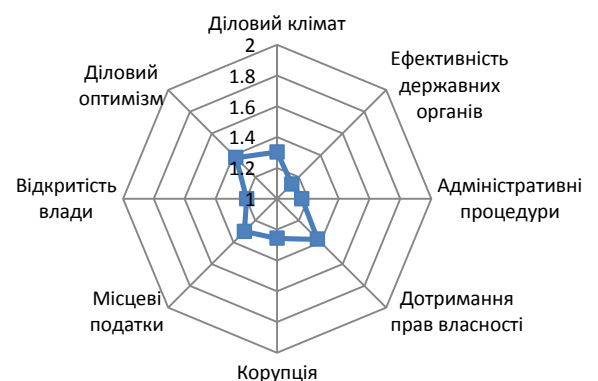
В рейтингу інвестиційної привабливості регіонів за групою жорстких факторів Херсонська область посідає 16-е місце.

Місце регіону за відповідною величиною

Джерело: Державна служба статистики України

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

Джерело: опитування керівників підприємств

При цьому місця в рейтингах за окремими факторами розподілились досить нерівномірно.

Так, за фактором «Трудові ресурси» регіон посідає 5-е місце, що пояснюється передовсім високим рейтингом за групою статистичних індикаторів, які відображають здоров'я трудових ресурсів, хоча за іншими компонентами цього фактора область посідає місця в нижній частині рейтингів.

Також позитивно на місце області в рейтингу вплинуло сприятливе географічне розташування (8-е місце в рейтингу за відповідним фактором), що зокрема виявляється у сусідстві з регіонами з високим рівнем економічної активності.

Проте в самій області рівень економічного потенціалу залишається на досить низькому рівні. Так, за фактором «Бізнес-сегмент» регіон посідає 15-е місце, тоді як за фактором «Інфраструктура» - 23-тє місце.

Крім того, відносно невелика чисельність населення регіону та низький рівень доходів спричинили низьке 19-е місце в рейтингу інвестиційної привабливості за фактором «Споживчий сектор».

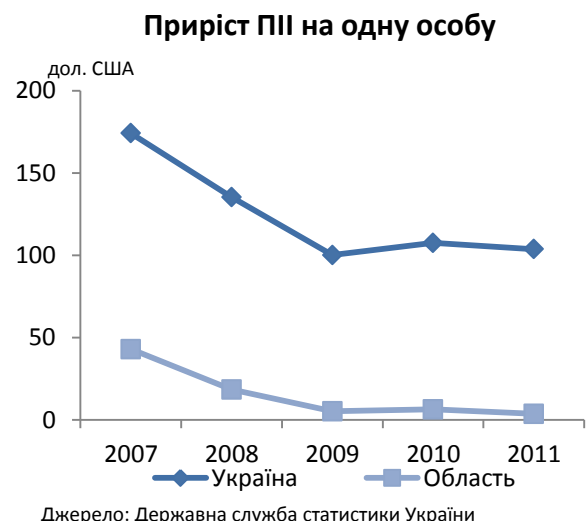
Інвестиційна привабливість: м'які фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості регіонів за групою м'яких факторів Херсонська область посідає 22-е місце.

Низька оцінка керівниками підприємств інвестиційного середовища області та його потенціалу спричинила те, що за переважною більшістю факторів групи регіон посідає місця нижче 20-го.

Так, в рейтингу інвестиційної привабливості за фактором «Діловий клімат» регіон посідає 21-е місце в Україні.

Інвестори регіону негативно оцінили діяльність органів влади. За фактором «Ефективність влади» Херсонська область посідає 24-е місце. Ще гірша ситуація спостерігається в сфері адміністративних процедур (26-е місце за відповідним фактором).

Високий рівень корупції за оцінками інвесторів зумовив те, що регіон посів 20-е місце за відповідним фактором. Варто додати, що в регіоні спостерігаються проблеми з процесом сплати податків (21-е місце за фактором «Податки та збори»).

Інвестори відмічають, що процес прийняття рішень в регіоні є досить закритим, оскільки рівень залучення представників бізнесу до нього досить низьким. В результаті цього Херсонська область посіла 23-е місце в рейтингу інвестиційної привабливості за фактором «Відкритість влади».

Опитані керівники підприємств не очікують значних позитивних змін в інвестиційному середовищі регіону. Так, за фактором «Діловий оптимізм» Херсонська область посіла 18-е місце.

Розподіл зайнятого населення по секторах

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р.

Використання інвестиційного потенціалу

Сильні та слабкі сторони інвестиційної привабливості Херсонської області були визначені за допомогою опитування експертів.

<p>Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Підтримка інвесторів Наявність портів 	<p>Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Нестача кадрів в АПК
<p>Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> Впровадження нових технологій 	<p>Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> Недостатній обсяг інвестицій у виробничу сферу Тимчасові коливання попиту на ринках

Джерело: опитування експертів

Серед сильних сторін регіону експерти виділили наявність портів та підтримку інвесторів з боку місцевих органів влади. В той же час, експерти повідомляють про нестачу кадрів у АПК, одному із ключових секторів економіки регіону.

Також експерти наголошують на необхідності активно залучати інвестиції у сферу виробництва. Оскільки впровадження нових технологій розглядається як потенційна можливість для розвитку економіки області, варто приділити особливу увагу залученню інвестицій з метою підвищення стандартів якості продукції та послуг, збільшення енергоефективності виробництва та зниження

його шкідливого впливу на навколишнє середовище.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Базуючись на аналізі статистичної інформації, результатах опитування експертів та керівників підприємств та беручи до уваги стратегію економічного розвитку регіону, інвестиційну привабливість Херсонської області можна здійснювати за декількома основними напрямками:

- Розвиток промисловості,
- Розвиток сільського господарства,
- Вдосконалення роботи органів влади.
- Збільшення обсягів залучення ПІІ.

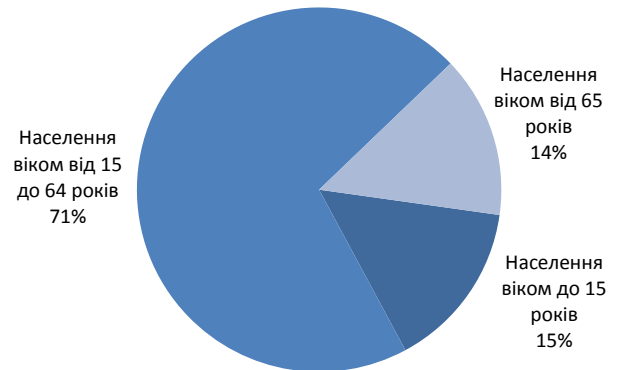
Промисловість

Серед перешкод, які стримують інвестиційну діяльність підприємств, особливо в промисловому секторі, керівники підприємств називають недостатній попит на продукцію та високий конкурентний тиск. Однією з основних причин виникнення таких проблем є низька ефективність виробництва. Тому органи влади повинні здійснювати кроки за такими основними напрямками:

- **Допомагати підприємствам** знаходити нові ринки збуту. Мова зокрема йде про сприяння розвиткові контактів з бізнес-асоціаціями інших країн тощо.
- Модернізація виробничої бази підприємств області в тому числі за рахунок запровадження нових технологій.
- Налагодження співпраці між науково-дослідними установами (в тому числі з інших регіонів) та підприємствами.

Варто також відмітити, що актуальним є проблема доступу підприємств до фінансових ресурсів. Очевидно, що органи влади можуть опосередковано сприяти вирішенню цієї проблеми через створення сприятливих умов для ведення бізнесу. .

Розподіл населення за віком

Джерело: Державна служба статистики України
Дані на 1 січня 2012 р.

Структура промислової продукції

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р..

Сільське господарство

Хоча ця галузь має значний потенціал, але її ефективність залишається досить низькою, особливо в порівнянні з іншими країнами Європи. Реалізація наступних заходів дозволить стимулювати розвиток сільського господарства:

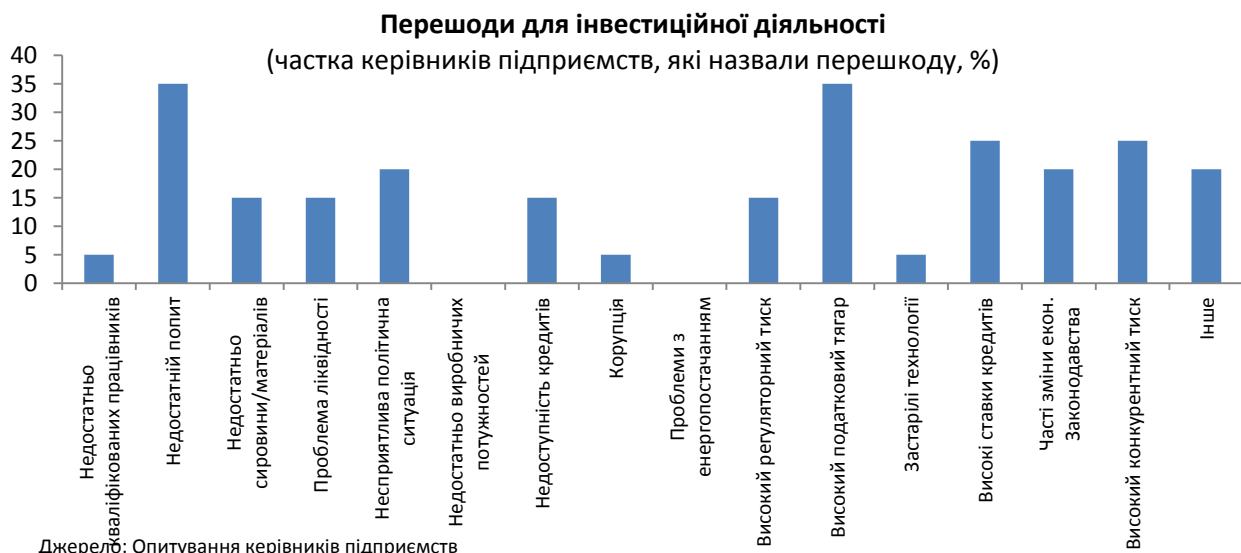
- **Врегулювання земельних відносин.** Питання власності на землю та регулювання землекористування традиційно відіграють надзвичайно важливу роль у розвитку сектору. Прозора та ефективна система такого регулювання є важливою передумовою залучення внутрішніх та іноземних інвестицій.
- Підвищення ефективності АПК вимагає **інтенсифікації взаємодії** сільськогосподарських підприємств з науково-дослідними установами, що працюють у відповідній сфері. Варто відзначити, що тут йдеться не тільки про установи Херсонської області, а й з інших регіонів, оскільки такі установи працюють і в інших областях, де сільське господарство відіграє значну роль в економіці регіону.

Конкурентні переваги:

- Оптимальна структура управління підприємством (35,0%)
- Кваліфіковані працівники (30,0%)
- Низька заробітна плата (40,0%)

Перешкоди:

- Висока ставка податків (35,0%)
- Недостатній попит на продукцію (35,0%)
- Високий рівень конкуренції (25,0%)
- Висока ставка кредитів (25,0%)

Вдосконалення роботи органів влади

В рейтингах інвестиційної привабливості регіонів за факторами, які тією чи іншою мірою стосуються діяльності органів влади, Херсонська область посідає низькі місця. Таким чином, в регіоні необхідно реалізувати систему

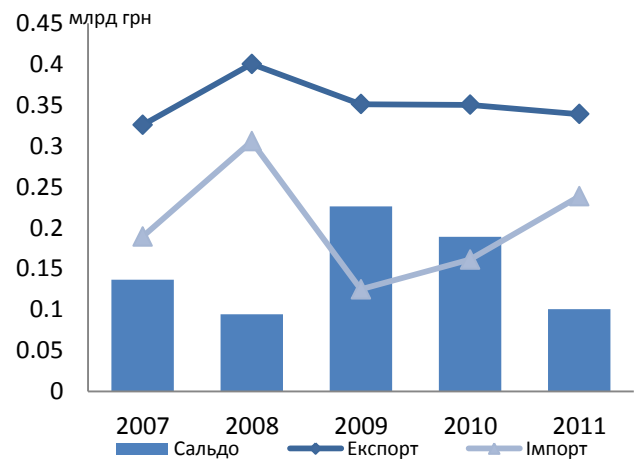
заходів, спрямованих на підвищення ефективності роботи органів влади, що в свою чергу приведе до зростання рейтингу інвестиційної привабливості регіону. Серед шляхів підвищення ефективності роботи державних органів слід назвати наступні:

- Підвищення фахової компетентності та кваліфікації представників органів влади,
- Посилення ефективної взаємодії між різними органами влади з метою прийняття адекватних рішень та їх ефективної реалізації,

Хоча корупція не відноситься до найпроблемніших факторів у Херсонській області, її подоланню також необхідно приділяти значну увагу.

Одним із засобів боротьби з корупцією є вільний доступ до суспільно важливої інформації, уникнення подвійних стандартів у регулюванні діяльності бізнесу, а також зацікавлений діалог з інвесторами.

Величина експорту/імпорту

Джерело: Державна служба статистики України

Прямі іноземні інвестиції

Головною слабкою стороною для регіону у сфері іноземного інвестування є відсутність чіткої політики стосовно **прямих іноземних інвестицій** (ПІІ). Задля вироблення системного підходу необхідно розробити стратегію залучення ПІІ, яка дозволить сформувати чітке бачення ролі ПІІ в економічному розвитку регіону.

Для ефективної інвестиційної стратегії регіональній владі необхідно визначити чіткі й зрозумілі цілі щодо наявних та очікуваних прибутків від ПІІ, наприклад, капіталовкладень, підвищення надходжень податків, зростання експорту, зайнятості та кваліфікації, технологій та інновацій. Зусилля із залучення інвестицій повинні бути зосереджені на кількох секторах, що мають конкурентні переваги, належать до ключових секторів зростання і сприятимуть нарощуванню потужностей місцевої економіки. Для кожного сектора регіональної економіки слід визначити потенційні країни та найкращі зарубіжні компанії, які можуть генерувати

мобільні проекти і відповідають цілям регіону в окремих секторах і технологіях.

Хмельницька область: загальна інформація

Площа, тис. км ² :	20,6
Кількість районів:	20
Чисельність населення, тис. осіб:	1323,5
Частка області у ВВП, %:	1,67%
Рівень безробіття, %:	8,8%

Хмельницька область розташована в західній частині України. **Обласним центром** є місто Хмельницький, населення якого налічує 264 тисячі жителів.

До **найбільших міст** області належать також Кам'янець-Подільський, Шепетівка, Нетішин.

Область розташована на історичному перехресті автомобільних та залізничних шляхів, що з'єднують Центральну Європу з Чорноморським узбережжям та Росією (зокрема, місто Шепетівка є найважливішим залізничним вузлом області).

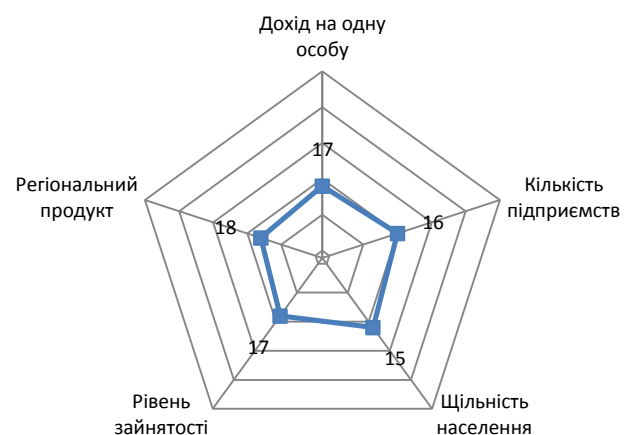
Основними галузями економіки області є енергетика, харчова промисловість та виробництво мінеральної продукції. Також розвинутим є сектор торгівлі. До основної продукції сільського господарства належать зернові культури, картопля та цукровий буряк.

Природні ресурси: фосфорити, сапоніт, вапняк, каолін, глина, графіт тощо. Поклади сапоніту є унікальними як для України, так і в Східній Європі.

Інвестиційна привабливість: жорсткі фактори

У рейтингу інвестиційної привабливості за групою жорстких факторів Хмельницька область посідає 17-е місце. За більшістю критеріїв, які характеризують вплив таких

Місце регіону за відповідною величиною

Джерело: Державна служба статистики України

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

Джерело: опитування керівників підприємств

факторів на інвестиційну привабливість, область займає середні місця в списку регіонів України. Проте за двома критеріями — за характеристиками споживчого сегменту та бізнес-сегменту — Хмельницька область перебуває у групі найменш розвинених, що і зумовлює її порівняно низьке підсумкове місце.

Найсильнішою стороною Хмельницької області є поширеність інноваційної діяльності: за цим фактором регіон посідає 11-е місце в Україні. Хоча в області небагато науково-дослідних установ порівняно з іншими регіонами країни, сума коштів, які витрачаються на інновації, є досить великою. Частка підприємств, які займаються інноваціями, також суттєво перевищує загальноукраїнський показник. Крім інновацій позиція області є вищою за середню ще за двома факторами: за географічним розташуванням (12-е місце) та за інфраструктурою (13-е), що відображає велику площу та транзитні переваги регіону.

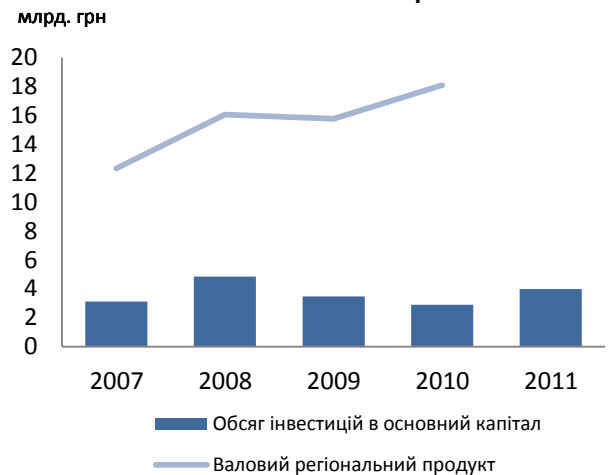
Поширення інновацій лише частково компенсує слабкі характеристики бізнес-сегменту та споживчого сегменту регіональної економіки, за якими область посідає місця в кінці загального рейтингу — 26-е та 24-е відповідно. Такі низькі місця пояснюються, зокрема, невеликою кількістю підприємств у регіоні, слабкою інвестиційною активністю, а також невисоким рівнем доходів населення (17-е місце серед регіонів України).

За складником «Трудові ресурси» регіон посідає 15-у позицію серед регіонів України, за складником «Природні ресурси» — 16-у.

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

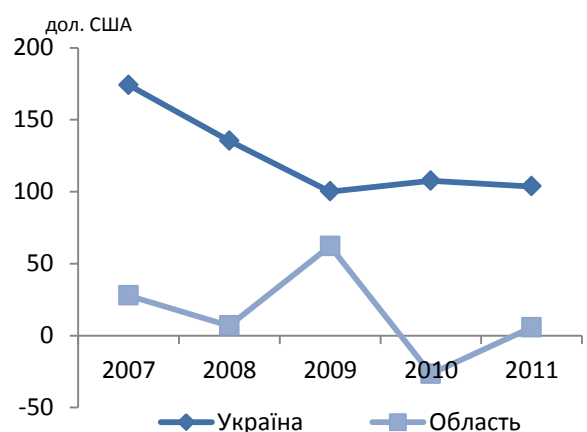
У рейтингу інвестиційної привабливості за групою м'яких факторів Хмельницька область посідає 23-е місце. Основним чинником, який зумовлює таке низьке місце, є несприятливий діловий клімат. Як свідчать опитування представників підприємств, за станом бізнес-клімату Хмельницька область перебуває на 25-му місці в Україні. Перспективи покращення ділового клімату інвестори також оцінили невисоко, тому за цим складником область посіла 19-е місце серед регіонів України.

Валовий регіональний продукт та обсяг інвестицій

Джерело: Державна служба статистики України

Приріст ПІІ на одну особу

Джерело: Державна служба статистики України

При цьому за більшістю інших критеріїв, які характеризують вплив м'яких факторів на інвестиційну привабливість, Хмельницька область посідає середні місця в переліку регіонів. Досить високо керівники підприємств оцінили область за факторами «Ефективність влади» (10-е місце), «Відкритість влади» (12-е місце) та «Дотримання прав власності» (10-е місце). В середині рейтингу область перебуває за факторами «Податки та збори» (13-е місце). Позиції нижче середнього область має лише за факторами «Корупція» (16-е місце) та «Адміністративні процедури» (19-е), що віддзеркалює наявність традиційних складностей у стосунках підприємств з органами влади.

Низька оцінка бізнес-клімату в області радше пов'язана не з м'якими, а з жорсткими факторами. Розмір внутрішнього ринку є порівняно невеликим, і це, ймовірно, є однією з причин песимізму. На думку 76,2% опитаних підприємств, низький попит на продукцію обмежує збільшення виробництва. За часткою керівників підприємств, які назвали низький попит у переліку перешкод виробництву, область посіла перше місце в Україні.

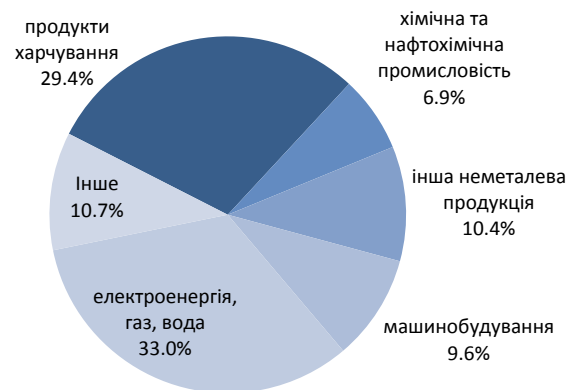
Використання інвестиційного потенціалу

Сильні та слабкі сторони інвестиційної привабливості регіону були визначені за допомогою опитування експертів. Сильними сторонами Хмельницької області експерти назвали наявність транспортних коридорів та природних ресурсів, а також активність регіональної влади. Можливості для розвитку економіки полягають у зміні структури агропромислового комплексу, який може збільшити частку продукції з високою доданою вартістю, а також у зменшенні частки тіньової економіки.

Сильні сторони <ul style="list-style-type: none"> Транспортні коридори, активність регіональної влади, природні ресурси 	Слабкі сторони <ul style="list-style-type: none"> Віддаленість кордонів
Можливості <ul style="list-style-type: none"> Оптимізація структури АПК, Детінізація підприємницької діяльності 	Загрози <ul style="list-style-type: none"> Призупинення реалізації великих інвестиційних проектів

Джерело: опитування експертів

Структура промислової продукції

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р..

Слабкою стороною регіону, на думку експертів, є його віддаленість від кордонів з іншими країнами, що збільшує транспортні видатки та зменшує кількість ринків збуту. Наявний потенціал області може бути використаний за умови масштабних інвестицій. Їх зменшення є основною загрозою для економіки регіону.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Відповідно до результатів аналізу статистичної інформації, опитування експертів та опитування керівників підприємств Хмельницької області, а також беручи до уваги програму економічного розвитку регіону, для збільшення інвестиційної привабливості регіону та його інвестиційного рейтингу потрібно вжити заходи за наступними напрямками:

- Диверсифікація економіки
- Збільшення продуктивності АПК
- Використання рекреаційного потенціалу
- Розвиток малого бізнесу
- Підвищення рівня освіти
- Збільшення обсягів залучення ПІІ

Диверсифікація економіки

Хмельницька область належить до групи сільськогосподарських областей з порівняно нерозвиненою промисловістю. Область входить до трійки регіонів з найменшою в Україні часткою промисловості у структурі валового регіонального продукту, випереджаючи за цим показником лише Чернівецьку область та Київ. А сільське господарство забезпечує випуск продукції переважно з низькою доданою вартістю. Саме цим пояснюється невеликий розмір внутрішнього споживчого ринку та невисока ділова активність у бізнес-сегменті економіки області. Тому найбільша увага має бути присвячена залученню інвестицій у інші сектори економіки, крім сільського господарства, перш за все, у промисловість. Для цього потрібно:

- розробити дієві заходи сприяння інвесторам, які вкладають кошти у **переробну промисловість**, особливо у

Розподіл зайнятого населення по секторах

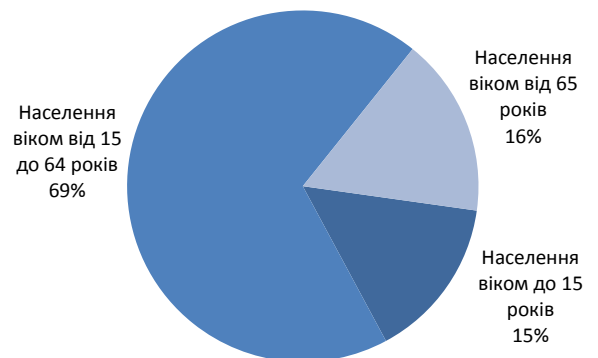
Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р.

виробництво високотехнологічної продукції;

- формувати **кластери промислових підприємств** у міських поселеннях;
- розробити програму **співфінансування витрат на поліпшення та розвиток інфраструктури** (автодороги, електромережі).
- спростити **адміністративні процедури**, покращити процес взаємодії підприємств з органами влади;
- вжити заходів для **викорінення корупції**, сприяти розвитку конкуренції;

Враховуючи сприятливе географічне розташування Хмельницької області, серед наявних інвестиційних проектів варто підтримувати перш за все ті, які спрямовані на продаж продукції на ринках інших регіонів.

Розподіл населення за віком

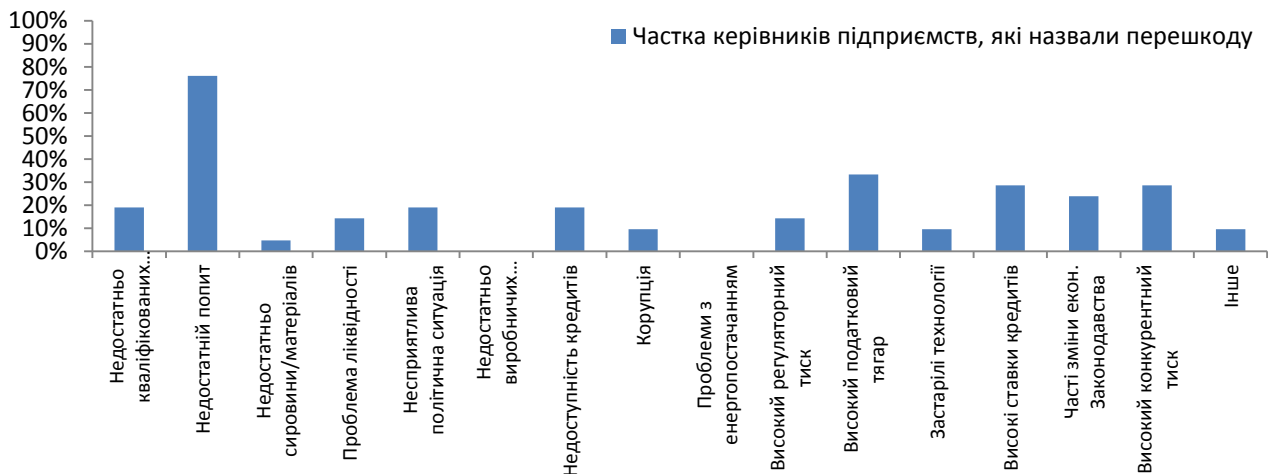

Джерело: Державна служба статистики України
Дані на 1 січня 2012 р.

Збільшення продуктивності АПК

Розвинене у області сільське господарство є потенційною базою для швидкого та значного розвитку переробки аграрної продукції, адже саме перероблена продукція має більш вищий вміст доданої вартості. Для розвитку переробки потрібно сприяти залученню інвестицій, підтримувати **укрупнення аграрних підприємств** (що полегшить інвестиції у переробні об'єкти великої потужності), сприяти підвищенню **кваліфікації їх керівників** (зокрема, у сфері маркетингу), а також вжити організаційних заходів для обміну інформацією між сільськогосподарськими підприємствами та потенційними інвесторами, зокрема, організовувати **конференції та виставки для інвесторів**.

Перешкоди для інвестиційної діяльності

Джерело: Опитування керівників підприємств

Використання рекреаційного потенціалу

Хмельницька область має значну кількість туристичних об'єктів (Кам'янець-Подільський, Меджибіж, національний природний парк «Подільські Товтри»), а також родовища мінеральних вод (курорт державного значення Сатанів, курорт місцевого значення Маків).

Щоб інтенсифікувати використання потенціалу, потрібне проводити цілеспрямовані **інформаційно-рекламні кампанії** як серед потенційних інвесторів, так і серед потенційних споживачів рекреаційних послуг, а також організовувати спеціальні культурно-розважальні події, які приваблюватимуть туристів з інших регіонів (фестивалі, історичні реконструкції тощо). Слід також приділити значну увагу **покращенню інфраструктури** (автомобільні шляхи, електромережі).

Розвиток малого бізнесу

Кількість підприємств на одного мешканця в області є нижчою, ніж в середньому по Україні. Тому важливим завданням органів влади має стати сприяння розвитку малого бізнесу, що в свою чергу створить базу як для формування середніх підприємств (у довгостроковій перспективі), так і для підвищення кваліфікації працівників (у короткостроковій перспективі).

Ключовою умовою для розвитку малого бізнесу є **спрощення адміністративних процедур** та викорінення корупції, а також розвиток **програм мікрофінансування**, можливе **створення індустріальних парків**.

Конкурентні переваги:

- Оптимальна структура управління підприємством (33,3%)
- Кваліфіковані працівники (28,6%)
- Низька заробітна плата (28,6%)

Перешкоди:

- Недостатній попит на продукцію (76,2%)
- Висока ставка податків (33,3%)
- Високий рівень конкуренції (28,6%)
- Висока ставка кредитів (28,6%)

Підвищення рівня освіти

Хмельницька область має значні трудовими ресурсами, але їх якість неповною мірою відповідає завданням диверсифікації економіки та збільшення продуктивності. З одного боку, область має непогані показники з охорони здоров'я, з іншого — рівень розвитку освіти є недостатнім. Очевидно, що треба вживати заходи, спрямовані на розвиток освітнього потенціалу області, зокрема формування **регіонального замовлення на підготовку спеціалістів** вищих навчальних закладів та професійно-технічних училищ.

Прямі іноземні інвестиції

Головною слабкою стороною для регіону у сфері іноземного інвестування є відсутність чіткої політики стосовно **прямих іноземних інвестицій** (ПІІ). Задля вироблення системного підходу необхідно розробити стратегію залучення ПІІ, яка дозволить сформувати чітке бачення ролі ПІІ в економічному розвитку регіону.

Для ефективної інвестиційної стратегії регіональній владі необхідно визначити чіткі й зрозумілі цілі щодо наявних та очікуваних прибутків від ПІІ, наприклад, капіталовкладень, підвищення надходжень податків, зростання експорту, зайнятості та кваліфікації, технологій та інновацій. Зусилля із залучення інвестицій повинні бути зосереджені на кількох секторах, що мають конкурентні переваги, належать до ключових секторів зростання і сприятимуть нарощуванню потужностей місцевої економіки. Для кожного сектора регіональної економіки слід визначити потенційні країни та найкращі зарубіжні компанії, які можуть генерувати мобільні проекти і відповідають цілям регіону в окремих секторах і технологіях.

Джерело: Державна служба статистики України

Черкаська область: загальна інформація

Площа, тис. км ² :	20,9
Кількість районів:	20
Чисельність населення, тис. осіб:	1281,3
Частка області у ВВП, %:	2,06%
Рівень безробіття, %:	9,2%

Черкаська область розташована в центральній частині України. **Обласним центром** є місто Черкаси, населення якого налічує більше 286 тисяч жителів.

До **найбільших міст** області належать також Канів, Умань, Сміла, Золотоноша, Ватутіно.

Область поділена річкою Дніпро на дві нерівні частини. Західна (більша) частина належить до Придніпровської височини і називається Канівські гори з найвищою точкою в м. Монастирище (275м над рівнем моря).

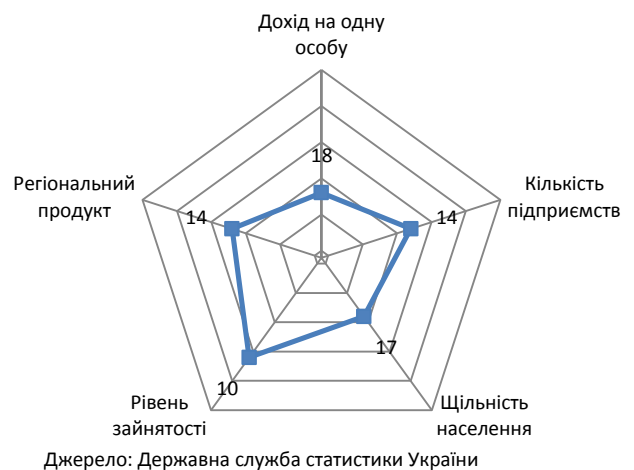
Основними галузями економіки області є: хімічна та нафтохімічна промисловість, енергетика та харчова промисловість. До основних видів продукції сільського господарства належать зернові культури, картопля та цукровий буряк.

Природні ресурси: торф, вугілля, залізна та титанова руда, будівельний камінь тощо. Поклади бентонітових та палигорськітових (алюмосилікат магнію) глин є найбільшими в Україні.

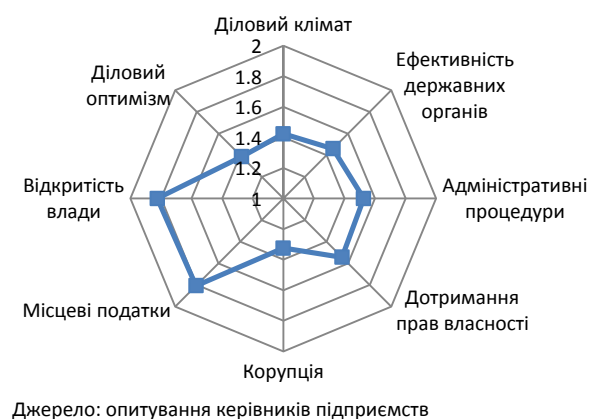
Інвестиційна привабливість: жорсткі фактори

У рейтингу інвестиційної привабливості за групою жорстких факторів Черкаська область посідає 14-е місце з 27-и. За більшістю критеріїв, які описують вплив цих факторів, Черкаська область займає місця, близькі до

Місце регіону за відповідною величиною

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

середніх. Але за двома показниками — за характеристиками бізнес-сегменту та за інноваціями — область перебуває у групі найменш розвинених в Україні, що дещо знижує її підсумковий результат.

Найсильнішою стороною Черкаської області є природні ресурси (8-е місце в загальноукраїнському рейтингу), а також географічне розташування (10-е місце). Хоча область немає спільних кордонів з іншими державами, по її території пролягають транзитні шляхи, перш за все, у напрямку північ-південь. Крім цього, область розташована порівняно близько до Києва - головного економічного центру країни.

Область посідає середнє 13-е місце за фактором «Споживчий сегмент», який характеризує розвиненість її споживчого ринку. За доступністю та якістю трудових ресурсів регіон перебуває на 16-му місці: рівень освіти працівників є дещо вищим за середній, але рівень охорони здоров'я є нижчим (17-е місце). За розвитком інфраструктури область займає 17-е місце.

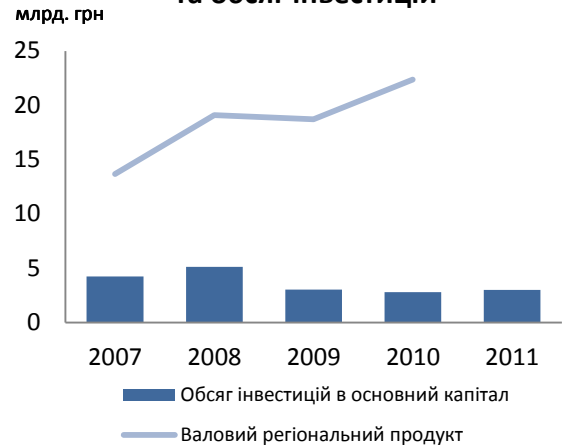
Як вже зазначалося, найслабшими є позиції області за факторами «Бізнес-сегмент» (22-місце) та «Інновації» (23-е місце), які віддзеркалюють порівняно низький рівень ділової активності: кількість підприємств в регіоні є невеликою (якщо порівнювати з іншими областями, які мають схожу чисельність населення), а обсяг інвестицій та сума витрат на інновації — досить низькими.

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

У рейтингу інвестиційної привабливості за групою м'яких факторів Черкаська область посідає 10-е місце.

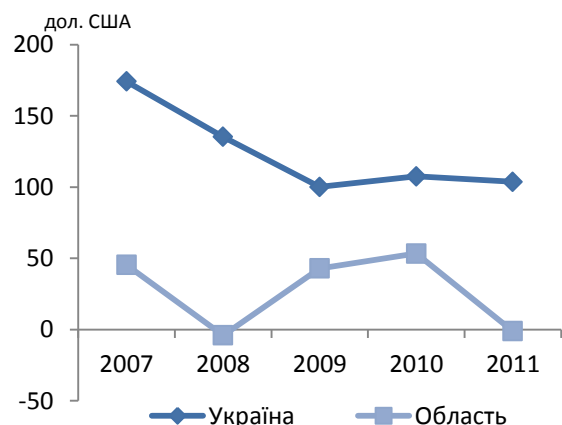
За результатами опитування керівників підприємств, регіон отримав високу, хоча й дещо суперечливу оцінку діяльності органів державної влади. З одного боку Черкаська область увійшла до групи лідерів в Україні за чотирма факторами, які характеризують взаємодію інвесторів та місцевої влади. Зокрема область посіла перше місце за фактором «Податки та збори», друге — за складником «Відкритість влади». Досить високим є також

Валовий регіональний продукт та обсяг інвестицій

Джерело: Державна служба статистики України

Приріст ПІІ на одну особу

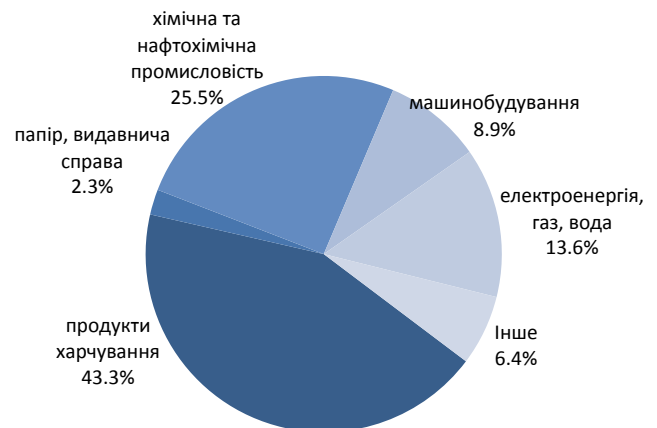
Джерело: Державна служба статистики України

місце регіону за факторами, які стосуються дотримання прав власності (7-е місце), а також характеризують складність адміністративних процедур (9-е місце).

З іншого боку за іншими двома факторами, які також описують якість співпраці місцевих органів влади з інвесторами, Черкаська область отримала порівняно низькі оцінки. Зокрема за оцінкою ефективності органів влади регіон перебуває на 13-му місці, за негативним впливом корупції — на 17-у місці.

Діловий клімат в області інвестори оцінили на середньому рівні (13-е місце у списку з 27 регіонів), а перспективи його зміни вони оцінюють порівняно песимістично (17-е місце). Ймовірно, що такі оцінки інвестори пов'язували не з діями місцевої влади (враховуючи оцінки за рештою факторів), а з економічною кон'юктурою. Черкаська область входить до четвірки областей з найвищою часткою переробної промисловості у валовому регіональному продукті, а саме цей сектор економіки перебував у складному стані в останньому кварталі 2012 року (коли проводилося опитування підприємств).

Структура промислової продукції

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р.

Використання інвестиційного потенціалу

Сильні та слабкі сторони інвестиційної привабливості регіону були визначені за допомогою опитування експертів. Сильними сторонами Черкаської області експерти вважають сприятливі кліматичні умови для агропромислового комплексу. Можливості для розвитку економіки полягають у запровадженні нових технологій, які дозволять збільшити додану вартість як у АПК, так і в інших галузях економіки.

<p>Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Кліматичні умови для АПК 	<p>Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Неефективність дій влади щодо інвестиційного клімату, Нерозвинута інфраструктура
<p>Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> Впровадження нових технологій 	<p>Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> Тимчасові коливання попиту на ринках

Джерело: опитування експертів

Слабкою стороною регіону, на думку експертів, є неефективність дій влади щодо поліпшення

інвестиційного клімату, а також недостатньо розвинена інфраструктура, зокрема, відсутність регулярних рейсів з аеропорту Черкас як в інші країни, так і в інші регіони України. А загрозу для економіки регіону становлять коливання попиту на ринках основної продукції області, насамперед, машинобудування, добрив та продовольчих товарів.

Рекомендації

Відповідно до результатів аналізу статистичної інформації, опитування експертів, опитування керівників підприємств Черкаської області, а також беручи до уваги програму економічного розвитку регіону, для збільшення інвестиційної привабливості регіону та збільшення його інвестиційного рейтингу потрібно проводити роботу за наступними напрямками:

- Підвищення ефективності функціонування органів влади;
- Диверсифікація промисловості;
- Підтримка інновацій;
- Розвиток малого та середнього бізнесу;
- Поліпшення якості охорони здоров'я.
- Збільшення обсягів залучення ПІІ

Підвищення ефективності органів влади

Хоча бізнес дав досить високу органам влади, зокрема у сферах відкритості та справляння податків і зборів, слабким місцем місцевих адміністрацій є відносно низька ефективність. На цю проблему звернули увагу як представники підприємств, так і експерти. Тому першочерговим завданням місцевих органів влади варто визначити підвищення якості управління.

Для поліпшення ситуації потрібно покращити процес планування, включаючи коригування довгострокових програм розвитку області, а також удосконалити мотивацію державних службовців (зокрема, створити **систему оцінювання** їх роботи в залежності від досягнення цільових показників розвитку регіону).

Крім цього, варто посилити **контроль за виконанням рішень**. Необхідно також розглянути доцільність **структурних змін** у місцевих органах влади.

Очевидно, що слід приділити особливу увагу **підвищенню кваліфікації держслужбовців**, використовуючи зокрема можливості технічної допомоги з боку ЄС,

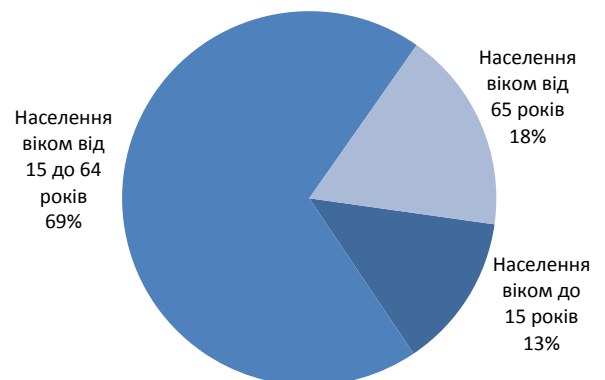
Диверсифікація промисловості

Як вже зазначалося, Черкаська область входить до четвірки регіонів з найбільшою в Україні часткою переробної промисловості у структурі валового регіонального продукту. При цьому основна частина промислового виробництва припадає на кілька галузей — хімічну, машинобудівну (перш за все, автомобілебудування) та харчову. Якщо ці галузі страждають від несприятливої кон'юнктури, негативні наслідки відчуває вся економіка області.

Тому важливим завданням органів місцевої влади має бути диверсифікація економіки, насамперед, у промисловому секторі. Для цього, зокрема, потрібно:

- покращити середовище інвестиційної діяльності шляхом **спрощення адміністративних процедур та викорінення корупції**;
- створити та розвивати **кластери промислових підприємств**;
- розробити та впровадити програму **співфінансування інфраструктури** (автомобільні дороги, електромережі) державою для нових промислових підприємств;
- вжити заходів з інформування потенційних інвесторів про можливості розвитку бізнесу в області, зокрема вивчити доцільність проведення **конференцій для інвесторів**.

Розподіл населення за віком

Джерело: Державна служба статистики України
Дані на 1 січня 2012 р.

Підтримка інновацій

Питома вага підприємств області, які впроваджують інновації, є близькою до середньої по Україні, але сума витрат на дослідні роботи та високотехнологічне обладнання є низькою.

Тому особливу увагу слід звернути на підтримку інвестиційних проектів, які мають **значний інноваційний потенціал**, як на діючих, так і на нових підприємствах. Окремим завданням варто визнати залучення **високотехнологічних інвестицій**.

Розвиток малого та середнього бізнесу

Кількість підприємств на одного мешканця в Черкаській області є нижчою, ніж в середньому по Україні. Тому важливим завданням органів влади має стати сприяння розвитку малого бізнесу, що свою чергу створить базу для формування середніх підприємств (у довгостроковій перспективі).

Для стимулювання розвитку малого бізнесу необхідно, насамперед, спростити адміністративні процедури, розробити та здійснити програму створення **мережі бізнес-інкубаторів**, а також розглянути доцільність розвитку **мікрофінансування**. Важливою є також підтримка середнього бізнесу, для чого потрібно, перш за все, посилити контроль за дотриманням законодавства про **захист конкуренції**. В цьому зв'язку окремої уваги

Конкурентні переваги:

- Кваліфіковані працівники (40,0%)
- Низька заробітна плата (30,0%)
- Природні ресурси (30,0%)
- Нові технології (25,0%)

Перешкоди:

- Недостатній попит на продукцію (60,0%)
- Недостатньо кваліфікованих працівників (30,0%)
- Високий рівень конкуренції (30,0%)

заслуговує пошук можливостей створення **індустріальних парків**.

Поліпшення якості охорони здоров'я

Черкаська область належить до числа найменш забруднених регіонів в Україні, але рівень поширеності хронічних захворювань є досить високим. Це знижує якість робочої сили. Тому одним з пріоритетів місцевих органів влади має бути поліпшення **якості медичного обслуговування**. Доцільно також розвивати програми популяризації **здорового способу життя**, а також посилити контроль за **дотриманням нормативів забруднення** природного середовища.

Прямі іноземні інвестиції

Головною слабкою стороною для регіону у сфері іноземного інвестування є відсутність чіткої політики стосовно **прямих іноземних інвестицій** (ПІІ). Задля вироблення системного підходу необхідно розробити стратегію залучення ПІІ, яка дозволить сформувати чітке бачення ролі ПІІ в економічному розвитку регіону.

Для ефективної інвестиційної стратегії регіональній владі необхідно визначити чіткі й зрозумілі цілі щодо наявних та очікуваних прибутків від ПІІ, наприклад, капіталовкладень, підвищення надходжень податків, зростання експорту, зайнятості та кваліфікації, технологій та інновацій. Зусилля із залучення інвестицій повинні бути зосереджені на кількох секторах, що мають конкурентні переваги, належать до ключових секторів зростання і сприятимуть нарощуванню потужностей місцевої економіки. Для кожного сектора регіональної економіки слід визначити потенційні країни та найкращі зарубіжні компанії, які можуть генерувати мобільні проекти і відповідають цілям регіону в окремих секторах і технологіях.

Джерело: Державна служба статистики України

Чернівецька область: загальна інформація

Площа, тис. км ² :	8,1
Кількість районів:	11
Чисельність населення, тис. осіб:	904,8
Частка області у ВВП, %:	0,91%
Рівень безробіття, %:	8,2%

Чернівецька область розташована в південно-західній частині України. **Обласним центром** є місто Чернівці, яке налічує понад 256 тисяч жителів.

До **великих міст** регіону належать також Хотин, Новодністровськ, Сторожинець.

Область охоплює три географічні зони: лісостепова зона (між річками Прут та Дністер), передгірська зона (між Карпатами та Прутом) та гірська (відома як Буковинська частина Карпатських гір).

Головними галузями промисловості області є: металургія, машинобудування, гірничодобувна промисловість, енергетика та харчова промисловість. До основної продукції сільського господарства належать зернові культури, картопля та інші овочі.

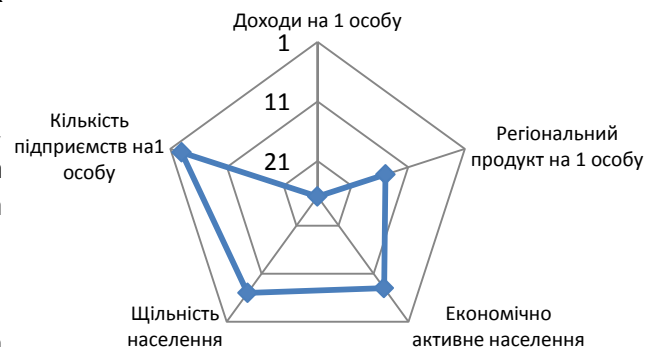
Корисні копалини регіону: гіпс, ангідрит, мергель, вапняк, мрамур тощо. Крім того, на території області розвідані 4 родовища нафти та газу.

Інвестиційна привабливість: жорсткі фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості регіонів за групою жорстких факторів Чернівецька область посідає 26-е місце.

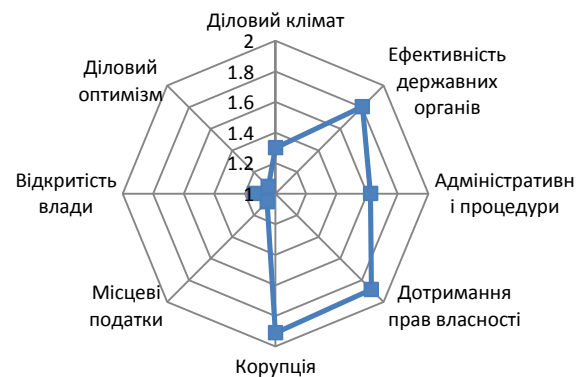
Позитивно на місце в рейтингу вплинуло лише те, що за фактором «Трудові ресурси» регіон посів місце в першій десятці (7-е місце), що обумовлено низьким рівнем захворюваності,

Місце регіону за відповідною величиною

Джерело: Державна служба статистики України

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

Джерело: опитування керівників підприємств

низьким рівнем середньої заробітної плати та високим рівнем освіти.

За рештою факторів групи Чернівецька область посідає позиції нижче 20-ї.

Інвестиційна привабливість: М'які фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості за групою м'яких факторів Чернівецька область посідає 26-е місце.

Керівники підприємств дали дуже низьку оцінку діловому середовищу регіону (за відповідним фактором область посіла 22 місце).

В цілому ж рейтингові місця регіону розподілились досить нерівномірно. За окремими з них Чернівецька область посідає місця в першій десятці, за рештою – місця нижче 20-го.

Так, регіон посідає перше місце за фактором «Дотримання прав власності» та 2-е за фактором «Корупція», що свідчить про низький рівень корупції в регіоні принаймні за оцінками керівників підприємств. Проте варто відзначити, що така оцінка може бути зумовлена в тому числі і тим, що загальний рівень корупції в країні є досить високим.

Варто відмітити, що керівники підприємств дали в цілому високу оцінку діям органів влади. Так, за фактором «Ефективність влади» Чернівецька область зайняла 3-є місце в рейтингу.

Проте досить негативно респонденти оцінили діяльність податкових органів, в результаті чого Чернівецька область посіла 26-е місце за рейтингом «податки та збори». Таке ж місце посів регіон за фактором «Відкритість влади», що свідчить про низький рівень залучення підприємств регіону до прийняття рішень органами влади та низький рівень прозорості їх діяльності.

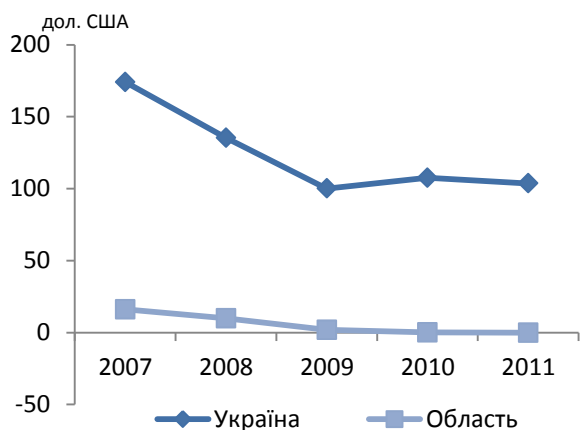
За оцінками інвесторів в регіоні не очікується покращення інвестиційного середовища в близькому майбутньому, в результаті чого Чернівецька область посіла останнє місце за рівнем ділового оптимізму.

Валовий регіональний продукт та обсяг інвестицій

Джерело: Державна служба статистики України

Приріст ПІІ на одну особу

Джерело: Державна служба статистики України

Використання інвестиційного потенціалу

Сильні та слабкі сторони соціально-економічного середовища регіону, які впливають на інвестиційну привабливість, були визначені за допомогою опитування експертів.

Так, серед сильних сторін Чернівецької області експерти виділили трудовий потенціал, близькість до кордону (регіон межує з Молдовою та Румунією) та низький рівень забруднення навколишнього середовища.

Проте позитивний вплив сильних сторін значною мірою нівелюється внаслідок високого рівня забюрократизованості органів влади. Крім того експерти відзначають наявність тенденції до збільшення залежності економіки регіону від обмеженої кількості потужних підприємств регіону.

Розподіл зайнятого населення по секторах

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р.

Сильні сторони <ul style="list-style-type: none"> Близькість до кордону Інтелектуально-трудова потенція Екологія 	Слабкі сторони <ul style="list-style-type: none"> Забюрократизованість влади
Можливості <ul style="list-style-type: none"> Підвищення правосвідомості населення 	Загрози <ul style="list-style-type: none"> Залежність від обмеженої кількості потужних підприємств

Джерело: Опитування експертів

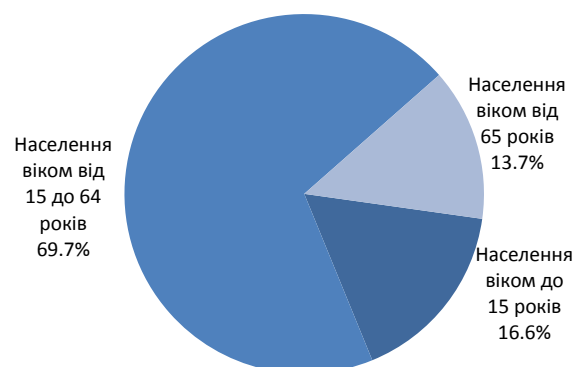
З опитування експертів області також можна зробити висновок про те, що інноваційний потенціал не використовується повною мірою, що значною мірою залежить від органів влади.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Базуючись на аналізі статистичної інформації, результатах опитування керівників підприємств та експертів Чернівецької області, а також беручи до уваги стратегію економічного розвитку регіону, для збільшення рівня інвестиційної привабливості необхідно здійснювати кроки за такими основними напрямками:

- Посилення транскордонного співробітництва.

Розподіл населення за віком

Джерело: Державна служба статистики України.
Дані на 1 січня 2012 р.

- Розвиток туристично-рекреаційної сфери.
- Розвиток сільського господарства.
- Покращення роботи органів влади.
- Збільшення обсягів залучення ПІІ.

Транскордонне співробітництво

Географічне розташування регіону, зокрема, його сусідство з Румунією та Молдовою (з їх ринками) робить Чернівецьку область інвестиційно привабливою за цим параметром.

Очевидно, що розвиток транскордонного співробітництва залежить від рівня та формату взаємодії підприємств та бізнес-асоціацій області з підприємствами та бізнес-асоціаціями країн-сусідів за активної участі та посередництва органів влади.

Конкретними кроками в цьому напрямку можуть стати:

Проведення спільних ділових, культурно-мистецьких заходів, що мають на меті позиціонування області як інвестиційної привабливої прикордонної території.

Розвиток співробітництва між українськими та закордонними науково-дослідними установами та підприємствами.

Диверсифікація виробництва в регіоні є запорукою його економічної стабільності і, як результат, зростання його інвестиційної привабливості. Тому необхідно докладати зусилля для розвитку як галузей промисловості, так і сільського господарства.

Розвиток природно-рекреаційної сфери.

Розвиток цієї сфери потребує комплексного підходу, причому головна увага повинна приділятися **інфраструктурному забезпеченню галузі** (водопостачання та водовідведення, транспортне сполучення, збирання та переробка сміття тощо).

Очевидно, що область разом з областями сусідами може створити свого роду міжрегіональний туристичний кластер, що посилить позиції області на рекреаційно-туристичному ринку.

Структура промислової продукції

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р..

Враховуючи ці та інші чинники важливою складовою стратегії розвитку області в цілому та окремих її територій має бути збереження навколишнього середовища та попередження негативного техногенного впливу.

Розвиток сільського господарства

Для збільшення інвестиційної привабливості сільського господарства необхідно здійснювати наступні кроки:

- Врегулювання земельних питань. Питання землі – одне з найважливіших для сільського господарства. Тому збільшення прозорості значною мірою сприятиме розвитку сектору.
- Посилення співпраці сільськогосподарських підприємств з науково-дослідними організаціями, що знаходяться в області та за її межами.
- Розширення сільськогосподарської кооперації, що дозволить полегшити доступ до фінансування підприємств.

Ці та інші кроки сприятимуть залученню інвестицій в сільське господарство.

Варто також відмітити, що розвинене сільське господарство є необхідною передумовою для розвитку харчової промисловості, яка відіграє вкрай важливу роль в економіці регіону.

Конкурентні переваги:

- Кваліфіковані працівники (55,0%)
- Дешеві фінансові ресурси (30,0%)
- Оптимальна структура управління підприємством (30,0%)

Перешкоди:

- Високі ставки податків (85,0%)
- Часті зміни економічного законодавства (60,0%)
- Високий регуляторний тиск (50,0%)
- Корупція (35,0%)

Перешкоди для інвестиційної діяльності
(частка керівників підприємств, які назвали перешкоду, %)

Джерело: Опитування керівників підприємств

Органи влади

Попри те, що керівники підприємств дали позитивну оцінку ефективності роботи місцевих

органів влади в цілому, необхідно приділяти увагу питанню подолання корупції.

Також варто звернути увагу на взаємодію підприємств регіону з податковими органами, оскільки для підприємців важливі не тільки ставки податків, але й процес податкового та митного адміністрування.

В цілому інвестори потребують, щоб діяльність органів влади була зрозумілою та передбачуваною, адже це зменшує ризики інвестиційної діяльності в цілому та реалізації окремих інвестиційних проектів зокрема.

Порівняно з іншими регіонами область має значно кращі можливості **вивчати та запроваджувати кращі управлінські практики та досвід країн-членів ЄС**, використовуючи відповідні програми технічної допомоги ЄС.

Прямі іноземні інвестиції

Головною слабкою стороною для регіону у сфері іноземного інвестування є відсутність чіткої політики стосовно **прямих іноземних інвестицій** (ПІІ). Задля вироблення системного підходу необхідно розробити стратегію залучення ПІІ, яка дозволить сформувати чітке бачення ролі ПІІ в економічному розвитку регіону.

Для ефективної інвестиційної стратегії регіональній владі необхідно визначити чіткі й зрозумілі цілі щодо наявних та очікуваних прибутків від ПІІ, наприклад, капіталовкладень, підвищення надходжень податків, зростання експорту, зайнятості та кваліфікації, технологій та інновацій. Зусилля із залучення інвестицій повинні бути зосереджені на кількох секторах, що мають конкурентні переваги, належать до ключових секторів зростання і сприятимуть нарощуванню потужностей місцевої економіки. Для кожного сектора регіональної економіки слід визначити потенційні країни та найкращі зарубіжні компанії, які можуть генерувати мобільні проекти і відповідають цілям регіону в окремих секторах і технологіях.

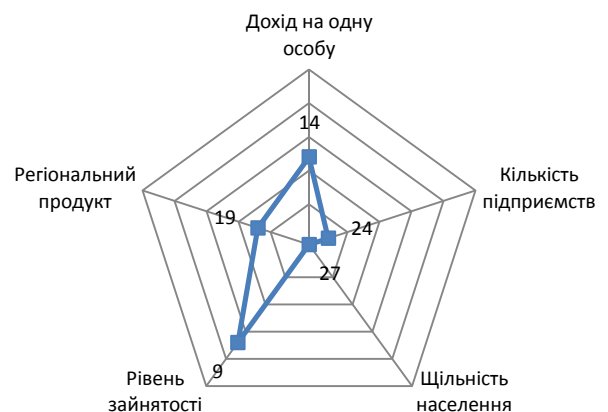
Джерело: Державна служба статистики України

Чернігівська область: загальна інформація

Площа, тис. км ² :	31,9
Кількість районів:	22
Чисельність населення, тис. осіб:	1093,4
Частка області у ВВП, %:	1,57%
Рівень безробіття, %:	10,4%

Місце регіону за відповідною величиною

Джерело: Державна служба статистики України

Чернігівська область розташована в північній частині України. **Обласним центром** є місто Чернігів, населення якого налічує більше 297 тисяч жителів.

До найбільших міст області належать також: Ніжин, Прилуки, Новгород-Сіверський, Любеч, Козелець, Бахмач.

В області є багато пам'яток архітектури та історичних місць, а саме: у Чернігові, Новгород-Сіверському, Любечі, Ніжині та Козельці (місто, яке є древнішим за Київ). Найвідомішими з таких споруд є Густинський монастир, Антонієві печери та Іллінська церква.

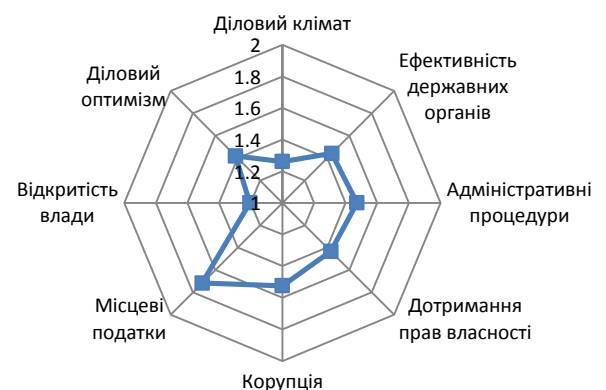
Основними галузями економіки регіону є харчова промисловість, машинобудування, целюлозно-паперова промисловість, енергетика, добувна промисловість. До основної продукції сільського господарства належать зернові культури, картопля та цукровий буряк.

Корисні копалини: нафта, газ, скляні піски, крейда, глина та ін. В області розташоване єдине в Україні родовище бішофіту.

Інвестиційна привабливість: жорсткі фактори

У рейтингу інвестиційної привабливості за групою жорстких факторів Чернігівська область посідає 21-е місце з 27-ми.

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

Джерело: опитування керівників підприємств

Така позиція зумовлена слабкими характеристиками області порівняно з іншими регіонами майже за всіма жорсткими факторами. Найсильнішими сторонами області є трудові, природні ресурси та географічне положення, найслабшими — стан ділової активності та інновацій, а також якість інфраструктура.

За фактором «Трудові ресурси» Чернігівська область займає 12-е місце у списку українських регіонів, зокрема за рахунок відносно високого рівня освіти населення. За складником «Природні ресурси» регіон займає середню 14-у позицію.

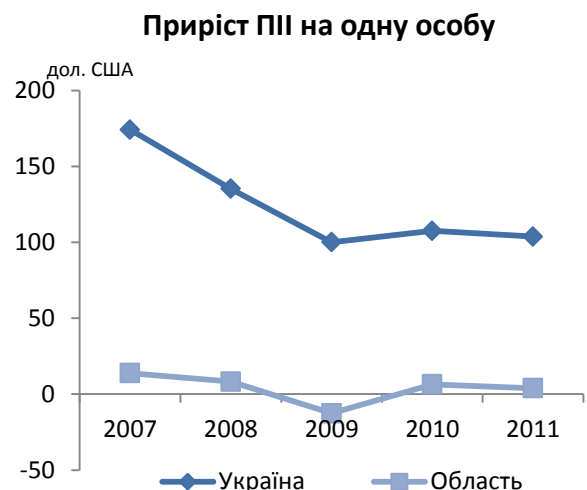
Ще за двома факторами область займає місця, які є дещо нижчими за середнє. Мова йде про географічне розташування (15-е) та рівень розвитку споживчого сегменту економіки (15-е). Регіон розташований відносно близько до економічного центру України — Києва, а також має спільні кордони з двома державами — Росією та Білоруссю.

Слабкими є позиції області за поширеністю інновацій (19-е місце). Частка підприємств області, які здійснюють інноваційну діяльність, близька до загальноукраїнської, проте сума витрат на інновації є невеликою. Цей факт можна пояснити невисоким рівнем ділової активності в області. За складником «Бізнес-сегмент» регіон посідає останнє, 27-е, місце в Україні: кількість підприємств на 1000 осіб населення є на третину нижчою загальноукраїнського показника, невеликою є й сума інвестицій, особливо іноземних. За рівнем розвитку інфраструктури область посідає 24-е місце в Україні, що пов'язано з порівняно низькою щільністю як автомобільних, так і залізничних шляхів.

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

У рейтингу інвестиційної привабливості за групою м'яких факторів Чернігівська область посідає 19-е місце.

Як свідчать результати опитування представників підприємств, оцінка регуляторного середовища в області є

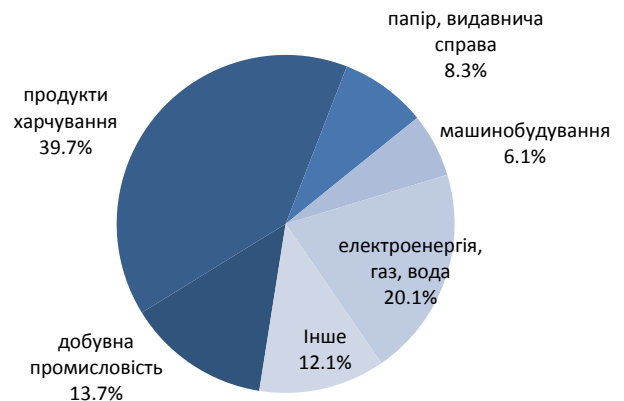

суперечливою. Так за окремими критеріями інвестори досить високо оцінили якість своєї взаємодії з місцевими органами влади. Зокрема, за фактором «Податки та збори» Чернігівська область посіла 4-е місце в Україні. Область також потрапила у групу регіонів, де було найменше скарг на корупцію (7-е місце).

Ще за трьома факторами, які характеризують регуляторне середовище, область отримала середні оцінки. За фактором «Дотримання прав власності» область перебуває на 12-му місці, за ефективністю органів влади — на 14-му, за адміністративними процедурами — на 16-му. Проте за одним фактором — відкритістю влади — область опинилася близько до кінця списку українських регіонів (22-е місце).

Діловий клімат в області є несприятливим порівняно з іншими регіонами (24-е місце). Якщо взяти до уваги наведені вище оцінки регуляторного середовища, можна припустити, що низька оцінка ділового клімату викликана слабкою активністю бізнесу. Але представники підприємств прогнозують позитивні зміни в майбутньому: за фактором «Діловий оптимізм» область перебуває на 15-му місці в Україні.

Структура промислової продукції

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р.

Використання інвестиційного потенціалу

Сильні та слабкі сторони інвестиційної привабливості регіону були визначені за допомогою опитування експертів. Сильними сторонами Чернігівської області експерти назвали наближеність до Києва, спільні кордони з іноземними державами (Росією та Білоруссю), а також наявність сировинної бази.

<p>Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> • Наближеність до Києва • Наявність спільних кордонів з Росією та Білоруссю • Сировинна база 	<p>Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> • Недостатня взаємодія бізнесу та науки
<p>Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> • Підвищення освітнього рівня (в тому числі володіння іноземними мовами) 	<p>Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> • Скорочення та старіння населення, які можуть призвести до дефіциту кадрів

Джерело: опитування експертів

Слабкою стороною регіону, на думку експертів, є слабка взаємодія бізнесу та науки. А основна

загроза для інвестиційного потенціалу полягає в негативних демографічних процесах: скороченні та старінні населення, які можуть стати причиною дефіциту робочої сили.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Відповідно до результатів аналізу статистичної інформації, опитування експертів, опитування керівників підприємств Чернігівської області, а також беручи до уваги програму економічного розвитку регіону, для збільшення інвестиційної привабливості регіону та збільшення його інвестиційного рейтингу потрібно проводити роботу за наступними напрямками:

- Покращення умов для підприємницької діяльності;
- Збільшення прозорості влади;
- Підтримка малого бізнесу;
- Сприяння іноземним інвестиціям;
- Розвиток інфраструктури.
- Збільшення обсягів залучення ПІІ

Покращення умов для підприємницької діяльності

Найслабшим місцем області з точки зору інвестиційної привабливості є слабка ділова активність. Тому головним завданням місцевих органів влади варто визначити покращення умов для підприємницької діяльності, що можна досягти шляхом:

- спрощення **адміністративних процедур** на місцевому рівні;
- зменшення **корупції**;
- посилення контролю за дотриманням законодавства про **захист конкуренції**;
- подолання **конфліктів інтересів** в діяльності органів влади⁴⁰.
- Сприяння **залученню інвестицій**.

Розподіл зайнятого населення по секторах

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р.

⁴⁰ З опитування експертів: «Один і той же орган не може виконувати взаємовиключні функції, такі як вироблення політики, втілення політики, надання адміністративних послуг чи здійснення контролюючої діяльності»

Особливо сприятливий режим має бути сформований для проектів розширення та створення **промислових підприємств**, оскільки продукція промисловості має більшу додану вартість порівняно з сільським господарством, а також може продаватися на більш розвинених споживчих ринках (що складно чи неможливо здійснити у секторі базових послуг, таких як роздрібна торгівля). Останнє важливо з огляду на **географічну наближеність** області до Києва, який має найбільш розвинений ринок в Україні.

Збільшення прозорості влади

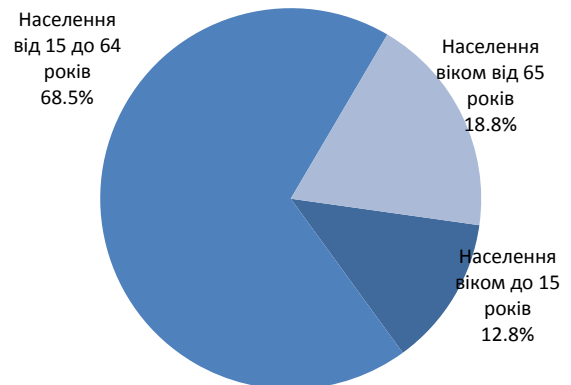
Оскільки область отримала одну з найнижчих в Україні оцінок відкритості влади, особлива увага має бути приділена збільшенню прозорості діяльності державних органів. Регулювання економічної діяльності повинно бути **зрозумілим та передбачуваним**. Інвестори повинні розуміти вимоги, які до них застосовуються, і бути впевненими у тому, що ці вимоги однакові для всіх. Зміни в регулюванні повинні прийматись за умов **публічного діалогу** з інвесторами. Зокрема, органи влади мають покращити доступ інвесторів до публічної інформації про:

- **рішення, що готуються;**
- **процес прийняття рішень** та можливості врахування думки інвесторів;
- **ухвалені рішення;**
- **можливості для співпраці** з органами влади (державні закупівлі, інвестиційні проекти);
- поточний соціально-економічний стан області.

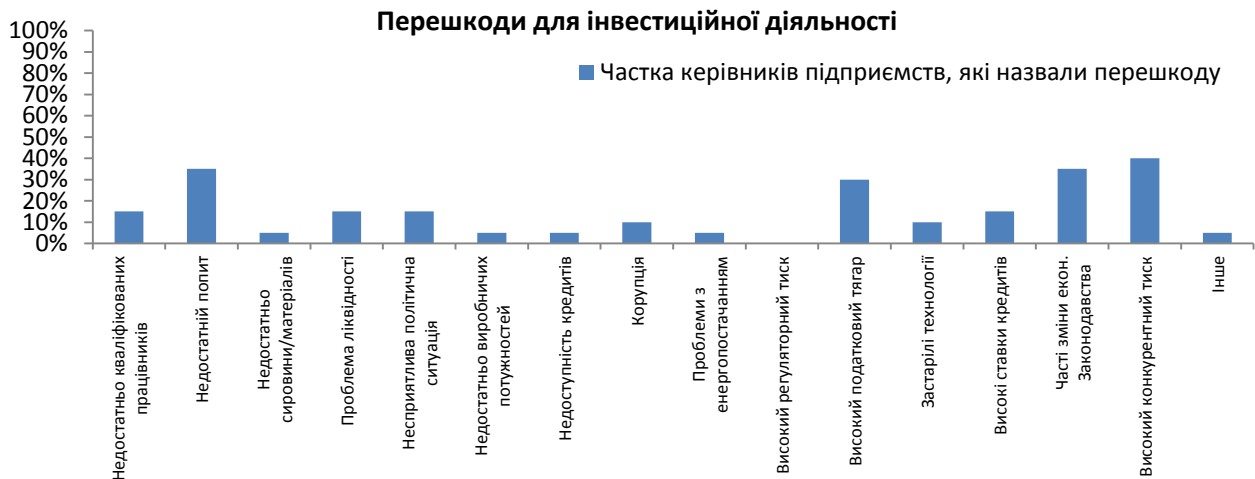
Підтримка малого бізнесу

Кількість підприємств на одного мешканця в області є на третину нижчою, ніж в середньому по Україні.

Розподіл населення за віком

Джерело: Державна служба статистики України
Дані на 1 січня 2012 р.

Джерело: Опитування керівників підприємств

Тому важливим завданням органів влади має стати формування сприятливого середовища для здійснення підприємницької діяльності в області. Розвиток малого бізнесу створить базу як для формування середніх підприємств (у довгостроковій перспективі), так і для підвищення кваліфікації працівників (у короткостроковій перспективі).

Головною умовою для розвитку малого бізнесу є спрощення адміністративних процедур та викорінення корупції, розвиток програм **мікрофінансування**, а також формування **мережі бізнес-інкубаторів**.

Сприяння іноземним інвестиціям

За даними Держкомстату, Чернігівська область займає останнє місце в Україні за сумарним приростом прямих іноземних інвестицій на одну особу в 2006-2011 роках (USD 6,7 порівняно з USD 724.4 в середньому по Україні). Тому важливим завданням місцевих органів влади має стати сприяння іноземним інвестиціям. Для цього потрібно:

- розробити довгострокову програму залучення іноземних інвестицій, визначити її **цільові показники**;
- створити систему **інформування іноземних компаній** про можливості здійснення інвестицій в області, зокрема, організовувати конференції для інвесторів;

Конкурентні переваги:

- Кваліфіковані працівники (60,0%)
- Низька заробітна плата (40,0%)

Перешкоди:

- Високий рівень конкуренції (40,0%)
- Часті зміни економічного законодавства (35,0%)
- Недостатній попит на продукцію (35,0%)

- підвищити рівень знання **іноземних мов** державними службовцями.

Розвиток інфраструктури

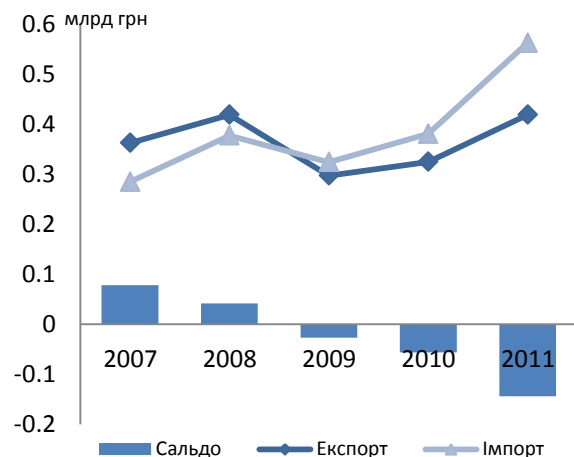
Поліпшення транспортної та енергетичної інфраструктури сприятиме розвитку підприємництва. Для покращення інфраструктури, потрібно, зокрема, збільшити **ефективність використання коштів**, які спрямовуються на підтримання та будівництво автомобільних шляхів, а також запровадити програму **спів фінансування розвитку інфраструктури** (автомобільні дороги, електромережі) державою при будівництві та розширенні промислових підприємств.

Прямі іноземні інвестиції

Головною слабкою стороною для регіону у сфері іноземного інвестування є відсутність чіткої політики стосовно **прямих іноземних інвестицій** (ПІІ). Задля вироблення системного підходу необхідно розробити стратегію залучення ПІІ, яка дозволить сформувати чітке бачення ролі ПІІ в економічному розвитку регіону.

Для ефективної інвестиційної стратегії регіональній владі необхідно визначити чіткі й зрозумілі цілі щодо наявних та очікуваних прибутків від ПІІ, наприклад, капіталовкладень, підвищення надходжень податків, зростання експорту, зайнятості та кваліфікації, технологій та інновацій. Зусилля із залучення інвестицій повинні бути зосереджені на кількох секторах, що мають конкурентні переваги, належать до ключових секторів зростання і сприятимуть нарощуванню потужностей місцевої економіки. Для кожного сектора регіональної економіки слід визначити потенційні країни та найкращі зарубіжні компанії, які можуть генерувати мобільні проекти і відповідають цілям регіону в окремих секторах і технологіях.

Величина експорту/імпорту

Джерело: Державна служба статистики України

Київ: загальна інформація

Площа, тис. км ² :	0.8
Кількість районів:	10
Чисельність населення, тис. осіб:	2806.7
Частка області у ВВП, %:	18.16%
Рівень безробіття, %:	5.6%

Київ є столицею і найбільшим містом України. Він розташований в північній частині країни на берегах Дніпра. Чисельність населення в місті становить понад 2,81 млн. жителів.

Київ є важливим індустріальним, науковим, освітнім та культурним центром не тільки України, а й Східної Європи. Місто має потужну інфраструктуру з високорозвиненою системою громадського транспорту, включаючи метрополітен.

Основними галузями економіки міста є: енергетика, машинобудування, хімія та нафтохімія, харчова промисловість, будівельний комплекс

Київ має досить розвинутий сектор послуг та великий туристично-рекреаційний потенціал.

У місті є 16 облаштованих пляжів (загальною площею 140 га) і 35 рекреаційних зон, що знаходяться біля води (площею понад 1000 га).

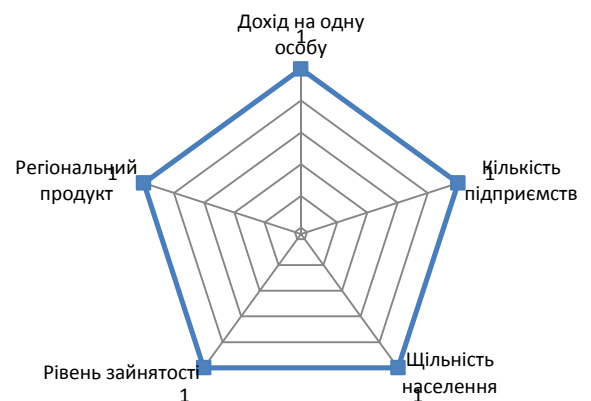
Інвестиційна привабливість: жорсткі фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості регіонів за групою жорстких факторів місто Київ займає 4-е місце.

За більшістю факторів інвестиційної привабливості жорсткої групи Київ займає лідируючі позиції, проте зі зрозумілих причин Київ займає лише 26-е місце за фактором «Природні ресурси».

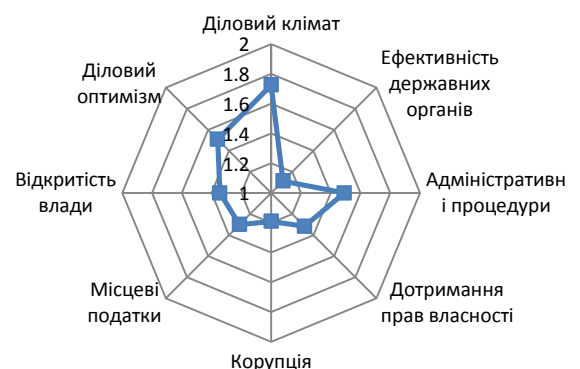

Місце регіону за відповідною величиною

Джерело: Державна служба статистики України

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

Джерело: опитування керівників підприємств

Місто зайняло 3-є місце в рейтингу за фактором «Трудові ресурси». Проте за групою компонентів, які відображають доступність трудових ресурсів регіон посідає 23-є місце, що в основному зумовлено високим рівнем середньої заробітної плати. Крім того, за групами індикаторів, що відображають стан здоров'я, місто посідає 15-у позицію. Але велика частка людей з вищою освітою та наявність великої кількості навчальних закладів (2-є місце за компонентом «Освіта» фактору «Трудові ресурси») в кінцевому рахунку дозволили Києву піднятися в рейтингу. Також 3-є місце Київ зайняв за фактором «Інфраструктура».

Велика кількість науково-дослідних установ в місті та значна частка підприємств, які займаються інноваційною діяльністю, зумовили той факт, що Київ зайняв 1-є місце за фактором «Інноваційний потенціал». Також 1-є місце в рейтингу інвестиційної привабливості зайняв Київ за фактором «Споживчий сегмент», що в основному зумовлено значним рівнем доходів жителів міста.

Крім того, характерною особливістю Києва є розташована наявність значної кількості підприємств, розвинена фінансова інфраструктура тощо, що в кінцевому рахунку дозволило регіону зайняти 1-є місце за фактором «Бізнес-сегмент».

Інвестиційний потенціал: м'які фактори

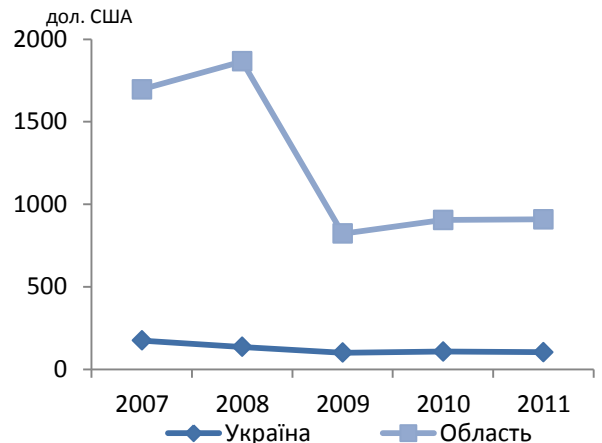
В рейтингу інвестиційної привабливості регіонів за групою м'яких факторів місто Київ зайняло 8-е місце.

Результати опитування керівників підприємств Києва є гарною ілюстрацією правила про те, що з розвитком економічного середовища зростає незадоволеність роботою органів влади. Причина цього полягає в тому, що підприємства, які розвиваються, є більш вимогливими щодо ефективності роботи органів влади.

В більшості рейтингів за окремими факторами цієї групи Київ посідає місця нижче 20-го.

Серед факторів, які позитивно впливають на місце в рейтингу, варто виділити «Діловий

Приріст ПІІ на одну особу

Джерело: Державна служба статистики України

Валовий регіональний продукт та обсяг інвестицій

Джерело: Державна служба статистики України

клімат» (3-е місце в рейтингу за цим фактором). В середині рейтингу інвестиційної привабливості (13-е місце) місто посіло за фактором «Адміністративні процедури».

Високий рівень корупції зумовив те, що Київ посів 24-е місце за відповідним рейтингом. Не на багато краща ситуація в Києві з дотриманням прав власності (23-е місце).

Також інвестори дуже негативно оцінили ефективність влади (26-е місце за відповідним фактором).

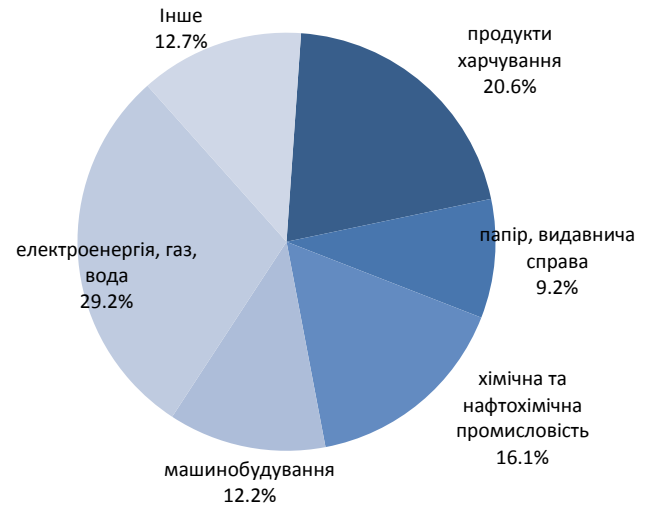
Проте варто відмітити, що керівники підприємств зберігають помірний оптимізм в очікуваннях щодо майбутнього стану інвестиційного середовища. Відповідно до результатів опитування Київ зайняв 8-е місце в рейтингу інвестиційної привабливості за фактором «Діловий оптимізм».

Використання інвестиційного потенціалу

Сильні та слабкі сторони соціально-економічного середовища регіону, які впливають на інвестиційну привабливість, були визначені за допомогою опитування експертів.

Так, сильними сторонами інвестиційної привабливості Києва є високий рівень концентрації ресурсів (в тому числі фінансових), а також високий рівень розвитку людського капіталу. Проте вплив сильних сторін певною мірою нівелюється неефективністю роботи органів влади. Також слабкою стороною інвестиційної привабливості міста є високий рівень витрат, які супроводжують основну діяльність підприємств (орендна плата тощо).

Структура промислової продукції

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р..

<p>Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Концентрація капіталу та інших ресурсів Високий рівень знань випускників Ємність ринку 	<p>Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Неефективність дій влади щодо інвестиційного клімату Високі витрати діяльності підприємств
<p>Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> Підвищення ефективності роботи місцевої влади Забезпечення умов для сталого розвитку з урахуванням інтересів територіальної громади 	<p>Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> Нестабільність влади Масові акції протесту Скорочення інвестицій у виробництво

Джерело: Опитування експертів

На думку експертів, підвищення прозорості діяльності органів влади та вищий рівень ефективності її роботи в майбутньому дозволять мінімізувати вплив слабких сторін на інвестиційну привабливість Києва.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Базуючись на статистичних даних та результатах опитування керівників підприємств та експертів, а також беручи до уваги стратегію економічного розвитку, для покращення інвестиційної привабливості Києва необхідно здійснити ряд кроків за такими напрямками:

- Розвиток інфраструктури
- Збільшення якості трудових ресурсів
- Використання інноваційного потенціалу
- Покращення взаємодії бізнесу та органів влади
- Збільшення обсягів залучення ПІІ.

Інфраструктура

Покращення інфраструктури сприятиме не лише збільшенню інвестиційної привабливості, а й може бути об'єктом інвестування.

При цьому варто виділити два основні напрямки розвитку інфраструктури:

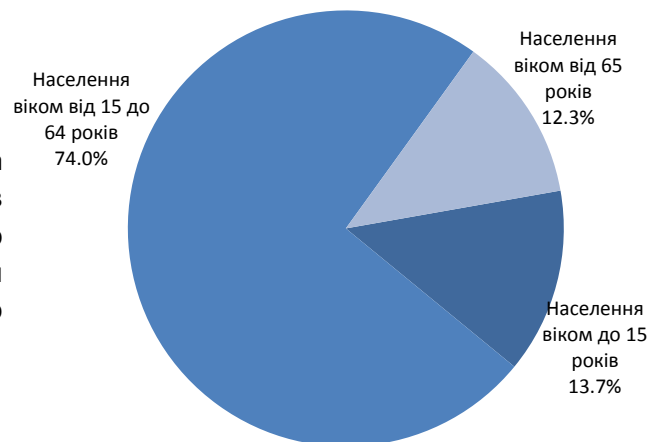
- Транспортна (розв'язки, паркінги тощо).
- Енергетична.

Очевидно, що Київ сьогодні нагально потребує масштабної модернізації практично всіх елементів інфраструктури (транспортної, електричних та газових мереж, водовідведення та водопостачання, збору та переробки сміття, тощо). Високий рівень зношеності основних елементів інфраструктури сьогодні гальмує сольно-економічний розвиток міста, а тому і державне та приватне інвестування в цю сферу є сьогодні проблемою номер один для міста..

Трудові ресурси

Попри те, що одним з основних чинників, які збільшують інвестиційну привабливість Києва, є

Розподіл населення за віком

Джерело: Державна служба статистики України.
Дані на 1 січня 2012 р.

високий рівень кваліфікації працівників, ця перевага є досить відносною, адже серед факторів, які стримують інвестиційний розвиток підприємств, інвестори якраз виділяють недостатній рівень кваліфікації. Звідси можна зробити висновок про те, що якісний рівень трудових ресурсів є високим порівняно з іншими регіонами, але він не повністю задовольняє вимоги підприємств та установ міста.

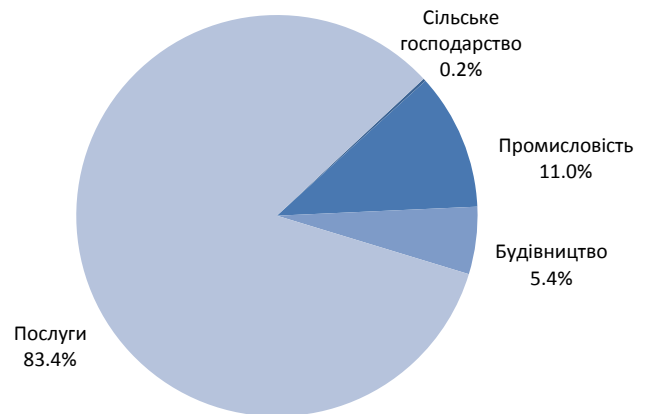
Таким чином, необхідно здійснювати наступні кроки, які наблизять рівень кваліфікації працівників до рівня, необхідного підприємствам:

- **Збільшувати роль центрів зайнятості на ринку праці.** Навчання новим спеціальностям в центрах зайнятості має проходити в тому числі за активної участі підприємств.
- **Посилювати співробітництво навчальних закладів з підприємствами.** Органи влади можуть бути посередниками у розвитку такої співпраці.
- **Посилювати автономію навчальних закладів** з тим, щоб вони могли потреби ринку праці.
- **Упорядкувати залучення трудових ресурсів з інших регіонів.** Відносно низький рівень безробіття в місті стримує залучення трудових ресурсів на підприємства. Водночас, в окремих сферах в Києві сьогодні працює велика кількість людей з інших регіонів країни. Оскільки їх кількість постійно зростає, місто Київ повинно мати спеціальну програму регулювання трудової міграції.

Інновації

Велика кількість наукових установ в місті є джерелом інноваційного потенціалу. Проте, залишається низьким рівень їх запровадження у виробництво. Досить часто причиною цього є недостатня поінформованість бізнес-спільноти про наукові розробки таких установ.

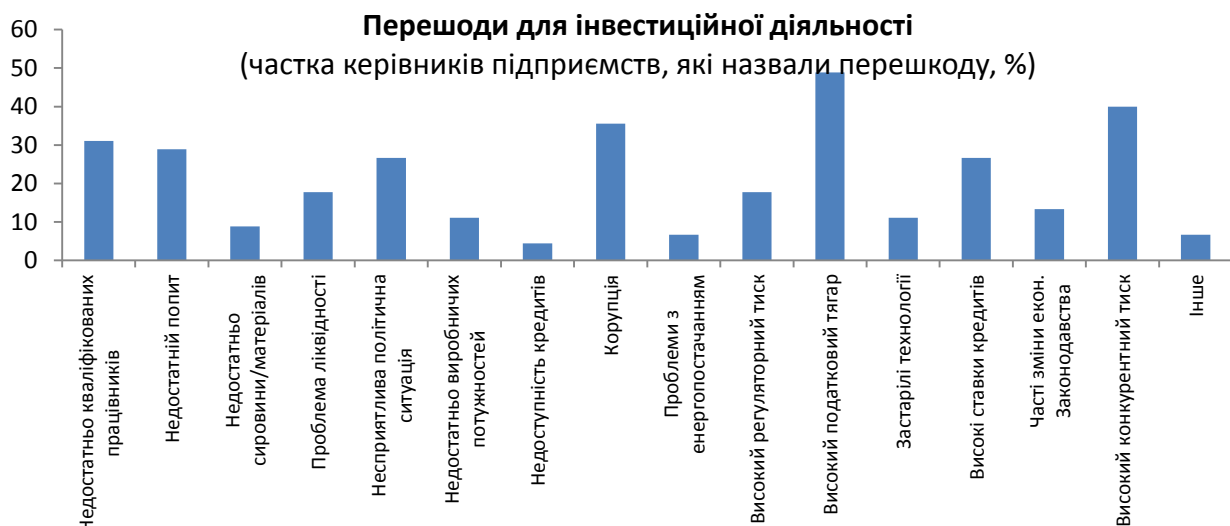
Розподіл зайнятого населення по секторах

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р.

Серед заходів, які дозволять збільшити використання інноваційного потенціалу Києва, можна назвати:

- Оптимізація моделі фінансування науково-дослідних установ.
- Посилення контактів між підприємства та науковими установами, що займаються розробками у відповідній сфері.
- Організація трансферу технологій за рахунок створення бізнес-інкубаторів, наукових парків, технопарків.
- Створення систем спільного фінансування, а саме створення регіонального венчурного фонду для фінансування інноваційних проектів.

Джерело: Опитування керівників підприємств

Покращення роботи органів влади

Для підвищення ефективності роботи місцевих органів влади необхідно здійснити кроки за такими основними напрямками:

Збільшення прозорості. Прозорість прийняття рішень робить роботу влади очікуваною і передбачуваною. Як результат, це дозволяє зменшити ризики інвестиційних проектів.

Врегулювання земельних відносин в столиці. Мова йде не тільки про процедури виділення та оформлення земельних ділянок, але про розробку комплексного плану розвитку території міста, яких би поєднував потреби захисту, збереження та відтворення природного та історично-культурного середовища міста та

Конкурентні переваги:

- Кваліфіковані працівники (66,7%)
- Оптимальна структура управління підприємством (40,0%)
- Нові технології (35,6%)
- Низька заробітна плата (31,1%)

Перешкоди:

- Високі ставки податків (48,9%)
- Високий рівень конкуренції (40,0%)
- Корупція (35,6%)
- Недостатньо кваліфікованих працівників (31,1%)

вирішення проблем соціально-економічного розвитку міста

Збільшення ефективності контролю.

Контроль за виконанням заходів є необхідною умовою для визначення ефективності їх виконання. Це дозволяє покращити не тільки реалізацію планів, а й дозволить значно збільшити ефективність подальшого планування.

Покращення взаємодії бізнесу та органів влади. Необхідними кроками для реалізації цієї цілі є:

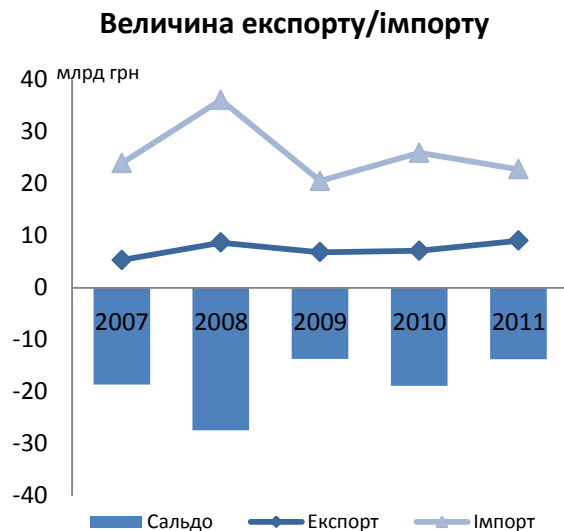
- Залучення представників бізнесу до розробки програм розвитку інвестиційного клімату міста.
- Покращення взаємодії органів влади з бізнес-асоціаціями міста.

Зменшення тиску контролюючих органів на підприємства. Контроль повинен здійснюватись виключно в рамках чинного законодавства на основі принципів, задекларованих відповідними органами.

Прямі іноземні інвестиції

Головною слабкою стороною для регіону у сфері іноземного інвестування є відсутність чіткої політики стосовно **прямих іноземних інвестицій** (ПІІ). Задля вироблення системного підходу необхідно розробити стратегію залучення ПІІ, яка дозволить сформувати чітке бачення ролі ПІІ в економічному розвитку регіону.

Для ефективної інвестиційної стратегії регіональній владі необхідно визначити чіткі й зрозумілі цілі щодо наявних та очікуваних прибутків від ПІІ, наприклад, капіталовкладень, підвищення надходжень податків, зростання експорту, зайнятості та кваліфікації, технологій та інновацій. Зусилля із залучення інвестицій повинні бути зосереджені на кількох секторах, що мають конкурентні переваги, належать до ключових секторів зростання і сприятимуть нарощуванню потужностей місцевої економіки. Для кожного сектора регіональної економіки слід визначити потенційні країни та найкращі зарубіжні компанії, які можуть генерувати

Джерело: Державна служба статистики України

мобільні проекти і відповідають цілям регіону в окремих секторах і технологіях.

Севастополь: загальна інформація

Площа, тис. км ² :	0,9
Кількість районів:	-
Чисельність населення, тис. осіб:	381
Частка області у ВВП, %:	0,72%
Рівень безробіття, %:	6,2%

Севастополь є **портовим містом**, яке розташоване в південно-західній частині Кримського півострова.

Унікальне географічне розташування та зручність гаваней міста робить Севастополь стратегічно важливим військово-морським об'єктом. Зараз в ньому розташовані українські військово-морські сили та об'єкти, які здані в оренду ВМФ Росії. В місті розташовані штаб-квартири ВМС України та ВМФ Росії.

Головними галузями економіки міста є машинобудування, енергетика та харчова промисловість.

Основу сільськогосподарської продукції складають зернові культури.

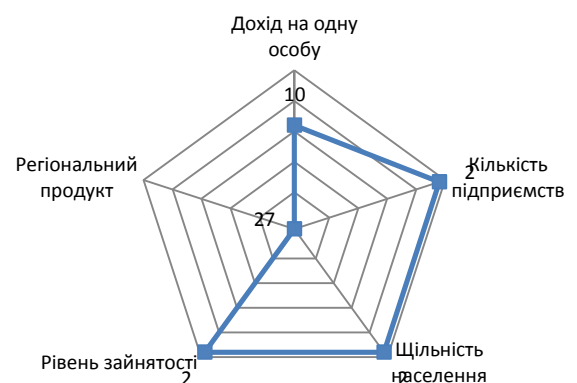
Основною **корисною копалиною** є флюсовий вапняк, який видобувається в околицях міста.

Інвестиційна привабливість: жорсткі фактори

В рейтингу інвестиційної привабливості за групою жорстких факторів м. Севастополь посідає 27-е місце.

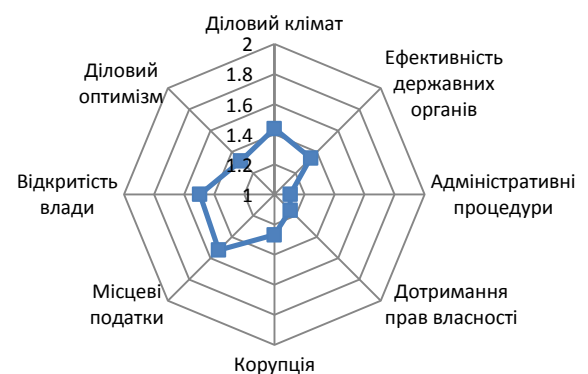
Місто програє іншим регіонам України за показниками географічного положення та забезпеченістю природними ресурсами. Об'єктивними причинами цього є невелика площа та відсутність родовищ корисних копалин. У результаті цього у рейтингу за

Місце регіону за відповідною величиною

Джерело: Державна служба статистики України

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

Джерело: опитування керівників підприємств

факторами «Географічне розташування» та «Природні ресурси» м. Севастополь знаходиться на останній позиції.

Низькими є і показники Севастополя за критерієм «Інноваційний потенціал» – 25-е місце у відповідному рейтингу. Дещо кращими, проте порівняно низькими, є позиції міста за фактором «Трудові ресурси». За освіченістю трудових ресурсів Севастополь знаходиться на 18-у місці. Слід зазначити, що більше третини працівників міста (36%) мають вищу освіту.

Разом з тим у Севастополі невелика чисельність економічно активного населення (0,2 млн.) та відносно низький рівень безробіття (6,2%). Тому за доступністю трудових ресурсів місто посідає 25-е місце у рейтингу. Здоров'я робочої сили ставить Севастополь на 10-у позицію рейтингу. У результаті цього за фактором «Трудові ресурси» місту належить 21-а сходинка рейтингу.

У Севастополі досить низька щільність залізничного покриття (27 км). Місто посідає 16-е місце у рейтингу за фактором «Інфраструктура». За показником «Бізнес-сегмент» Севастополь знаходиться на 11-у місці. Таку ж позицію місто займає у рейтингу за критерієм «Споживчий сегмент».

Інвестиційна привабливість: м'які фактори

У рейтингу інвестиційної привабливості за групою м'яких факторів Севастополь посідає 21-е місце.

Основною причиною, яка зумовлює таку невисоку позицію, є низькі оцінки регуляторного середовища. За чотирма з шести факторів, які визначають якість взаємодії інвесторів з місцевими органами влади, місто перебуває в кінці списку регіонів України. Найбільш негативну оцінку отримала якість адміністративних процедур. За цим фактором Севастополь займає останнє - 27-е - місце серед українських регіонів. Як свідчать результати опитування представників підприємств, несприятливою є також ситуація з дотриманням прав власності (26-е місце) та корупцією (19-е). Ефективність влади при

цьому перебуває також на досить низькому рівні (18-а позиція).

Дещо краще інвестори оцінили роботу державних органів зі справляння податків та зборів, а також відкритість місцевої влади, хоча й за цими факторами місто перебуває лише на середньому рівні (12-е і 15-е місця відповідно).

Порівняно несприятливе регуляторне середовище є негативним фактором розвитку бізнесу, але за оцінками ділового клімату місто перебуває на досить високій 12-й позиції. Ймовірно, це пов'язано з жорсткими факторами, а саме з досить високим рівнем ділової активності (фактор «Бізнес-сегмент»). Проте перспективи покращення ділового клімату представники підприємств оцінюють песимістично: за фактором «Діловий оптимізм» область входить до останньої п'ятірки регіонів України, перебуваючи на 23-му місці.

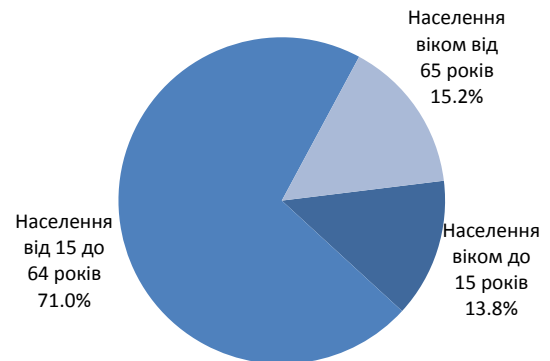
Використання інвестиційного потенціалу

Сильні та слабкі сторони соціально-економічного середовища регіону, які впливають на інвестиційну привабливість, були визначені за допомогою опитування експертів.

Сильними сторонами Севастополя експерти вважають наявність наукового потенціалу та розвинену інфраструктуру. Основні можливості для розвитку економіки міста полягають у підвищенні підприємницької активності населення, подоланні негативного іміджу військового міста з обмеженим доступом, а також у підвищенні якості запропонованих інвестиційних проектів.

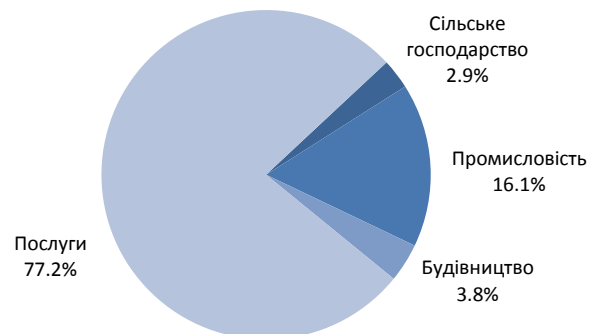
Слабкими сторонами міста, на думку експертів, є неефективність дій влади щодо поліпшення інвестиційного клімату, а також низька якість медичного обслуговування, яка погіршує якість робочої сили. Головну загрозу сталому розвитку міської економіки становлять демографічні тенденції, а саме старіння населення та низька народжуваність. Ці тенденції можуть призвести до дефіциту трудових ресурсів.

Розподіл населення за віком

Джерело: Державна служба статистики України
Дані на 1 січня 2012 р.

Розподіл зайнятого населення по секторах

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р.

<p>Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Науковий потенціал інфраструктура 	<p>Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> Неефективність дій влади щодо поліпшення інвестиційного клімату, Низька якість медичного обслуговування
<p>Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> Підвищення якості інвестиційних пропозицій, Подолання негативного іміджу закритого міста, Підвищення підприємницької активності населення 	<p>Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> Погіршення демографічної ситуації, Зміна військової доктрини РФ в частині, що стосується військово-морських сил

Джерело: опитування експертів

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Відповідно до результатів дослідження соціально-економічного середовища Севастополя, а також беручи до уваги програму економічного розвитку регіону для збільшення інвестиційної привабливості міста та збільшення його інвестиційного рейтингу потрібно прикласти зусилля в наступних напрямках:

- Підвищення ефективності органів місцевої влади.
- Викорінення корупції.
- Розвиток малого бізнесу.
- Регулювання міграційних процесів.
- Підвищення рівня освіти.

Підвищення ефективності влади

Діяльність органів влади повинна базуватись на реалізації цільових програм та проектів. Результативність цих програм має стати основою для оцінки ефективності роботи представників місцевих органів влади.

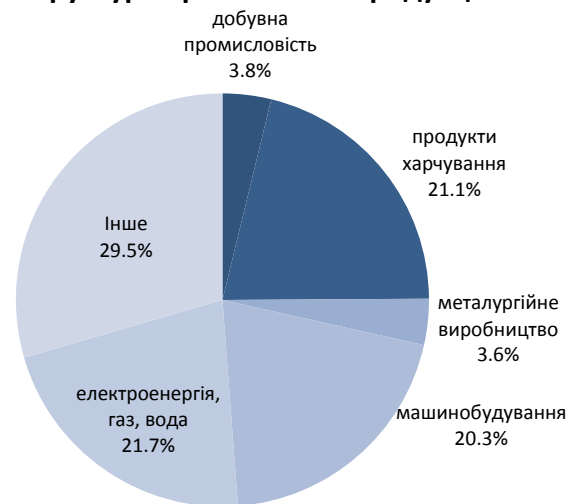
Кадрова політика органів влади повинна бути прозорою. Очевидно, що відкриті конкурси на заміщення вакантних посад можуть стати ефективним інструментом поліпшення кадрового складу органів влади.

Очевидно що система міського управління потребує серйозного удосконалення.

Викорінення корупції

Подолання корупційних практик в державних органах та службах, на які вказують інвестори, створить умови для вільної конкуренції у сфері бізнесу.

Структура промислової продукції

Джерело: Державна служба статистики України
Дані за 2011 р.

Очевидно, що регулювання бізнесу повинно бути зрозумілим та передбачуваним. Інвестори повинні розуміти вимоги, які до них застосовуються, і бути впевненими у тому, що ці вимоги однакові для всіх та не залежать від особистих симпатій та інтересів державних службовців. Зміни режиму регулювання повинні прийматись за умов публічного діалогу з інвесторами.

Необхідно рухатись в напрямку спрощення адміністративних процедур. Крім цього, потрібно забезпечити доступ до публічної інформації для ініціатив із громадської експертизи та моніторингу діяльності органів влади..

Розвиток малого бізнесу

Важливим завданням органів влади має стати формування сприятливого середовища для здійснення підприємницької діяльності в області. Розвиток малого бізнесу має створити нові робочі місця, диверсифікувати економіку міста та покращити оцінку перспектив представниками підприємств.

У короткостроковій перспективі розвиток малого бізнесу серед іншого сприятиме підвищенню кваліфікації працівників, а у довгостроковій перспективі створюватиме середовище для формування середніх підприємств, розвитку конкуренції та підвищення продуктивності.

Конкурентні переваги:

- Кваліфіковані працівники (40,0%)
- Нові технології (33,3%)
- Оптимальна структура управління підприємством (26,7%)

Перешкоди:

- Недостатній попит на продукцію (66,7%)
- Високий рівень конкуренції (66,7%)
- Високі ставки податків (33,3%)
- Часті зміни економічного законодавства (26,7%)

Перешкоди для інвестиційної діяльності

Джерело: Опитування керівників підприємств

Головною умовою для розвитку малого бізнесу є спрощення адміністративних процедур та викорінення корупції, розвиток програм мікрофінансування, а також формування бізнес-інкубаторів.

Регулювання міграції

Показники ділової активності, які є досить високими попри несприятливе регуляторне середовище, вказують на значний економічний та інвестиційний потенціал Севастополя. Але реалізація цього потенціалу може бути обмежена в результаті дефіциту трудових ресурсів, про ймовірність якого свідчить низький рівень безробіття (місто входить до четвірки регіонів з найнижчим рівнем безробіття в Україні). Тому органам влади варто приділити увагу регулюванню ринку праці, зокрема:

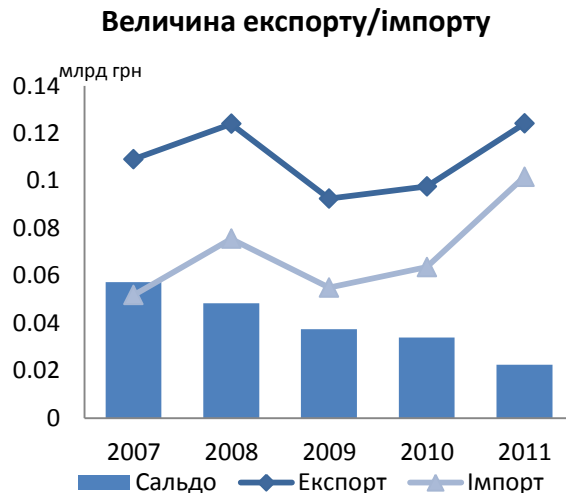
- Здійснити поглиблений аналіз трудових ресурсів міста та міграційних потоків;
- Розробити та запровадити програму, яка регулюватиме приплив робочої сили у місто, а за необхідності — сприятиме залученню працівників з інших регіонів у Севастополь.

Підвищення рівня освіти

Місто має непогані показники з охорони здоров'я, але рівень розвитку освіти є недостатнім. Очевидно, що розвиток мережі навчальних закладів та підтримка програм підвищення кваліфікації, а також формування регіонального замовлення на підготовку спеціалістів вищих навчальних закладів та професійно-технічних училищ може не тільки суттєво поліпшити якість трудових ресурсів, але й стати одним з важливих секторів економіки міста.

Прямі іноземні інвестиції

Головною слабкою стороною для регіону у сфері іноземного інвестування є відсутність чіткої політики стосовно **прямих іноземних інвестицій** (ПІІ). Задля вироблення системного підходу необхідно розробити стратегію залучення ПІІ, яка дозволить сформувати чітке

Джерело: Державна служба статистики України

бачення ролі ПІІ в економічному розвитку регіону.

Для ефективної інвестиційної стратегії регіональній владі необхідно визначити чіткі й зрозумілі цілі щодо наявних та очікуваних прибутків від ПІІ, наприклад, капіталовкладень, підвищення надходжень податків, зростання експорту, зайнятості та кваліфікації, технологій та інновацій. Зусилля із залучення інвестицій повинні бути зосереджені на кількох секторах, що мають конкурентні переваги, належать до ключових секторів зростання і сприятимуть нарощуванню потужностей місцевої економіки. Для кожного сектора регіональної економіки слід визначити потенційні країни та найкращі зарубіжні компанії, які можуть генерувати мобільні проекти і відповідають цілям регіону в окремих секторах і технологіях.

Додаток Б. Методологія дослідження

Опис теоретичної бази дослідження та методології
побудови Індексу інвестиційної привабливості регіонів

Зміст

1. Теоретичне обґрунтування підходу до побудови Індексу	335
2. Групи факторів: загальні визначення	339
3. Жорсткі фактори	340
3.1 Географічне розташування області та її площа	341
3.2 Природні ресурси	341
3.3 Робоча сила	341
3.4 R&D потенціал	342
3.5 Розмір ринку: споживчий сектор	342
3.6 Розмір ринку: бізнес-сегмент	342
3.7 Інфраструктура	343
4. М'які фактори	344
4.1 Діловий клімат	345
4.2 Група факторів Правила та процедури	345
4.3 Відкритість влади	346
4.4 Діловий оптимізм	346
4.5 Успішний досвід реалізації інвестиційних проектів	346
5. Методологія побудови Індексу	347
5.1 Визначення внутрішньої узгодженості статистичних індикаторів	347
5.2 Нормалізація статистичних індикаторів	348
5.3 Ваги статистичних індикаторів	348
5.4 Агрегування даних в композитний індекс	349
5.5 Схематичний приклад розрахунку індексу	351

1. Теоретичне обґрунтування підходу до побудови Індексу

В теоретичному плані запропоноване бачення інвестиційної привабливості територій (регіонів) та, відповідно, можливості та способи її (інвестиційної привабливості) вимірювання базується на наступних міркуваннях.

Мета цієї роботи полягає в тому, щоб оцінити здатність регіонів генерувати та залучати інвестиції, які сприяють економічному зростанню, в міжрегіональному (порівняльному) вимірі.

В свою чергу, здатність регіонів генерувати та залучати інвестиції, які сприяють економічному зростанню, ми визначаємо як певний набір характеристик територіальної одиниці (області), які бере до уваги новий та чинний інвестор при прийнятті рішення щодо інвестування на даній конкретній території.

В нашому аналізі ми виходимо з того, що оцінка інвестором тієї чи іншої території для інвестування є фактично його очікуванням отримати можливість здійснювати виробничо-комерційну діяльність, яка характеризується прийнятним рівнем ризику та дохідності (прибутковості).

Очевидно, що рішення щодо розробки та реалізації конкретних інвестиційних проектів має свою специфіку, яка визначається трьома основними чинниками, а саме:

- Стратегія (мета) компанії (інвестора);
- Специфіка галузі (сектору) інвестування;
- Розміри компанії інвестора.

Що стосується території (регіону), то відповідні очікування можна визначити наступним чином:

- Створення робочих місць;
- Надходження до місцевого бюджету;
- Внесок в розвиток інфраструктури (в тому числі соціальної);
- Демонстраційний ефект (позитивний приклад для інших інвесторів).

За таких умов з точки зору регіону:

- Всі інвестиції (іноземні та національні) потрібні;
- Конкуренція інвесторів за можливість вкладати кошти на даній території – благо для регіону;
- Регіон має певною мірою активно конкурувати за інвестиції з іншими регіонами країни та світу.

В кінцевому підсумку ми визначаємо інвестиційне рішення як результат оцінки загальних та специфічних чинників інвестування. При цьому очевидно, що відповідні характеристики конкретної території є одним із факторів, що впливає на рішення інвестора.

Зазначимо також, що конкретний інвестор оцінює лише ті економічні характеристики території, які мають критично важливе значення з точки зору стратегії (мети) компанії та специфіки галузі (сектору) її виробничо-комерційної діяльності. Так, для компаній, що займаються видобутком природних ресурсів, наявність покладів корисних копалин у відповідних обсягах та належної якості та розвинута транспортна мережа є головними чинниками вибору території інвестування. Водночас цей чинник не має якогось значення

для легкої промисловості, для якої велике значення має наявність трудових ресурсів, тощо.

Із визначення здатності регіонів генерувати та залучати інвестиції, які сприяють економічному зростанню, як певного набору характеристик територіальної одиниці (області), які бере до уваги новий та чинний інвестор при прийнятті рішення щодо інвестування на даній конкретній території, впливає, що інвестиційна привабливість регіону фактично відображає якість пакету таких характеристик, тоді як індекс інвестиційної привабливості регіонів є фактично відносною оцінкою такої якості.

Такий індекс, на нашу думку, повинен виконувати наступні завдання:

- Оцінити відносну інвестиційну привабливість регіонів України для нових інвесторів та тих, хто вже працює в Україні;
- Допомогти Уряду визначити проблеми, що гальмують розвиток інвестування на регіональному рівні;
- Допомогти місцевій владі визначити чинники, що впливають на інвестиційну привабливість регіону (області) в порівнянні з іншими регіонами (областями), дію яких треба посилити або мінімізувати.

В ідеальному варіанті методика розрахунку індексу інвестиційної привабливості повинна задовольняти наступним вимогам:

- Методика розрахунку індексу має бути адекватною поставленим цілям і завданням;
- Можливість регулярного повторення розрахунку індексу та отримання результатів, які можна порівняти;
- «Пояснюваність» індексу.

Зазначимо, що вже кілька років підряд Фонд ефективного управління разом зі Світовим економічним форумом розраховують індекс конкурентоспроможності регіонів України.

Експерти Світового економічного форуму визначають конкурентоспроможність як набір інститутів, політик та факторів, які визначають рівень продуктивності (тобто ефективності економіки) країни. Рівень продуктивності праці, в свою чергу, визначає рівень добробуту, який може забезпечити економіка. Рівень продуктивності також визначає норму прибутку, отриманого за рахунок інвестицій в економіку, які в свою чергу є основними чинниками зростання.

На рівні країни автори дослідження щодо конкурентоспроможності регіонів визначають конкурентоспроможність як сукупність елементів, політик (інструментів) розвитку, які через свою взаємопов'язаність впливають на загальний рівень продуктивності, якість бізнесу (quality of the business sector) та бізнес-середовища.

Очевидно, що конкурентоспроможність серед інших чинників визначається масштабами та якістю інвестиційного процесу, тоді як конкурентоспроможні економіки традиційно входять до групи лідерів за показниками інвестиційної активності.

Водночас ми виходимо з того, що категорії конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості не є тотожними. Але при цьому слід зауважити, що окремі показники (чинники) конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості співпадають.

В цілому наша логіка побудови індексу описується наступною схемою (Рисунок 1).

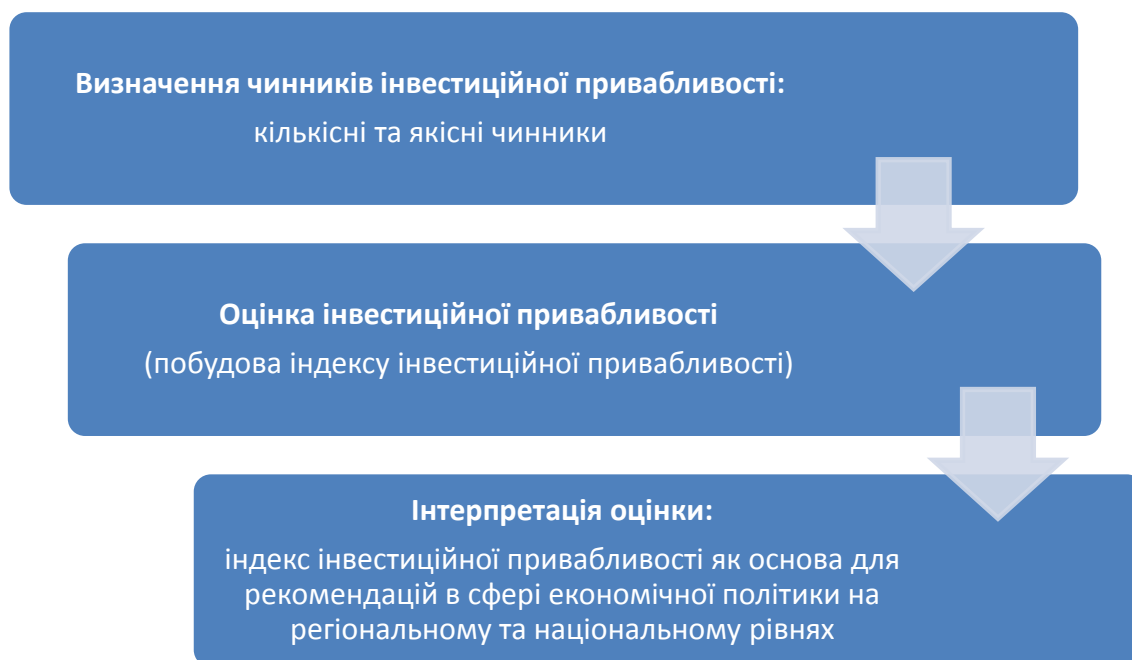

Рисунок 1. Структурно- логічна схема побудови та інтерпретації індексу інвестиційної привабливості регіону (території).

Розробка індексу інвестиційної привабливості регіону є досить складним теоретичним завданням. Ця складність визначається наступними обставинами:

- Труднощами в плані виділення суто регіональної складової інвестиційної привабливості (тобто розмежування регіонального компоненту та загальнонаціонального);
- Традиційна проблема поєднання в одному показнику даних кількісної та якісної статистики;
- Труднощі поєднання в одному показнику оцінки факторів універсального характеру з оцінкою специфічних (для конкретних галузей) факторів.

В цілому, індекс – це відносна величина, яка є узагальненою мірою певного явища, утвореного з різномірних елементів, що не підлягають безпосередньому підсумовуванню. Хоча складовими частинами індексу можуть бути різномірні величини, їх підбір повинен відповідати предмету дослідження для того, щоб можна було проводити обґрунтовані і порівняння.

Зв'язок між інвестиційною привабливістю, регіональними чинниками та статистичними індикаторами показаний на Рисунку 2.

Предметом цього дослідження є інвестиційна привабливість областей, тоді як об'єктом – їх соціально-економічне становище. В цій роботі поняття інвестиційної привабливості області визначене як здатність області залучати інвестиції, яка формується під впливом сукупності соціально-економічних факторів.

Рисунок 2. Схема аналізу інвестиційної привабливості

Варто відзначити, що інвестиційні рішення базуються не тільки і не стільки на простоті заснування або закриття підприємств, конкретних регуляторних умов ведення бізнесу. Важливе значення також має соціально-економічне середовище, в якому об'єкт інвестування свою виробничо-комерційну діяльність. В цьому зв'язку варто враховувати не лише поточний соціально-економічний стан області, але й потенціал, яким ця область володіє, що має безпосередній вплив на очікуваний прибуток.

Як економічний феномен інвестиційна привабливість формується на основі дії регіональних факторів впливу. Оскільки самі фактори потребують певного рівня конкретизації, їх можна описати за допомогою системи статистичних індикаторів з різними одиницями виміру.

Виходячи з того, що інвестиційна привабливість області формується під впливом цілої сукупності факторів, виникає необхідність комплексного аналізу їх дії та ступеню впливу на прийняття рішень інвесторами.

Ось чому при побудові Індексу необхідно врахувати ряд важливих моментів:

1. Система факторів, що оцінюються, повинні бути такими, які не стільки впливають на економічне середовище регіону, скільки впливають на прийняття рішення інвестором стосовно вкладання фінансових та інших ресурсів на даній території.
2. Важливим є також розмежування факторів, які мають загальнодержавний вплив (податкове законодавство, митне регулювання etc.) та таких, вплив яких обмежується окремим регіоном (рівень розвитку людського капіталу, транспортна мережа etc.).
3. Статистичні індикатори, що входять до складу індексу, повинні бути достовірними, якомога повніше описувати явище чи процес, мати чітку інтерпретацію.

2. Групи факторів: загальні визначення

Як відзначалось раніше, інвестиційна привабливість регіону (області) визначається сукупністю чинників. Ці чинники інвестиційних рішень можна поділити на дві великі групи за критерієм незмінності/змінності в часі (Рисунок 3):

- **Жорсткі фактори.** До цієї групи належать фактори, дію яких неможливо (або дуже складно) змінити в короткостроковій перспективі. Проте вони значною мірою визначають потенціал області та є базою для середньо- та довгострокових прогнозів розвитку середовища реалізації інвестиційних проектів. Ця група факторів може бути описана за допомогою офіційних статистичних даних.

Рисунок 3. Фактори інвестиційної привабливості

- **М'які фактори.** Ця група охоплює фактори, які можуть бути змінені протягом відносно короткого періоду часу та можуть створювати бар'єри для реалізації інвестиційних проектів. Фактори, що належать до цієї групи, переважно стосуються сприйняття економічного середовища інвесторами. Названі фактори можна кількісно оцінити за допомогою методів якісної статистики (тобто, через оцінки та очікування економічних агентів, які приймають інвестиційні рішення).

Тому суто в методологічному плані ми виходили з того, що:

1. Інвестиційна привабливість області – це узагальнена характеристика області як адміністративно-територіальної одиниці.
2. Ця характеристика формується під впливом соціально-економічних факторів («жорстких» та «м'яких»), що відображено на Рисунку 3.
3. Фактори можуть бути описані та оцінені за допомогою статистичних індикаторів та результатів опитувань економічних агентів. Ці фактори впливають на два основні критерії прийняття інвестиційних рішень (очікуваний прибуток та ризик).

Виходячи з цього, індекс, який характеризує інвестиційну привабливість області, складається з сукупності агрегованих компонентів, які характеризують «жорсткі» та «м'які» фактори.

3. Жорсткі фактори

Рисунок 4. Сукупність жорстких факторів інвестиційної привабливості.

Група «жорстких» факторів описується легко вимірюваними статистичними індикаторами. Важливість і ступінь впливу цих факторів на прийняття інвестиційних рішень буде різною для різних інвесторів в залежності від напрямків їх діяльності (див. Рисунок 4).

До цієї групи факторів належать:

3.1 Географічне розташування області та її площа.

Це є чи не єдиним фактором, зміна якого неможлива. Проте вплив цього фактору може коливатись в залежності від тієї чи іншої області. Мова йде про те, що важливість цього чиннику в кінцевому підсумку залежить від місцезнаходження головних ринків збуту компанії, рівня розвитку інфраструктури, що, в свою чергу, визначає рівень транспортних витрат, витрати часу тощо.

З іншого боку рівень впливу цього чинника залежить також від типу технологічних особливостей виробництва: частина підприємств для своєї діяльності потребує великих територій, інші – ні; деякі підприємства намагаються розміщувати виробничі потужності якомога ближче до кордонів з країною, яка є найбільшим ринком збуту, для інших вибір місця визначається наявністю потрібних ресурсів.

Суто в статистичному плані цей чинник описується такими показниками, які розмір (площа) відповідної території, частка земель сільськогосподарського призначення, наявність кордонів з іншими країнами, кількість сусідніх областей, відстань до міст-мільйонників тощо.

3.2 Природні ресурси

Для значної кількості інвесторів цей фактор відіграє вирішальну роль. Варто відзначити, що майже кожна область тією чи іншою мірою забезпечена тими чи іншими природними ресурсами, наявність яких робить область інвестиційно привабливою. Проте сам факт наявності окремих типів природних ресурсів в області не варто переоцінювати. Акцент на виробництві видів продукції, які використовують лише поширений в цій області природний ресурс, робить економіку області вразливою, якщо попит на цю продукцію різко змінюється..

Варто також відзначити, що відсутність природних ресурсів, необхідних для певних видів виробництва, може бути компенсовано наявністю економічно ефективних можливостей їх отримання. Так, наприклад, наявність розвинутої інфраструктури та/або порівняно невеликих відстаней до родовищ природних копалин знижують вплив цього фактору на інвестиційне рішення.

Зазначимо, що при оцінці забезпеченості природних ресурсів, береться до уваги не лише їх наявність та обсяги, а й їх диверсифікація (індекс Херфіндаля-Хіршмана)⁴¹.

3.3 Робоча сила.

Якість робочої сили є однією з найголовніших соціально-економічних характеристик області. Чим вищим є рівень розвитку людського капіталу, тим менше ресурсів витрачатиметься компанією на підготовку та перепідготовку кадрів. При підборі статистичних індикаторів, які кількісно та якісно

⁴¹ Див. детальніше: *Stephen A. Rhoades* "The Herfindahl-Hirschman Index".

характеризують людський капітал, мають враховуватись не тільки рівень економічної активності, безробіття, освіти, міграції та природного приросту населення, але й рівень захворюваності та забезпеченість лікарями, що також впливає на якість та вартість робочої сили тощо.

3.4 R&D потенціал.

Цей фактор відображає здатність області створювати та абсорбувати інновації в різних сферах. Так, співпраця бізнесу з дослідними установами сприяє розвитку нових технологій, застосування яких у виробництві позитивно впливає на прибутковість підприємств. Варто наголосити на тому, що здатність абсорбувати нові технології може відігравати більш важливу роль, ніж можливість їх створення. Причиною цьому полягає в тому, що значна частка інвесторів надає перевагу імпорту нових технологій з-за кордону або з інших регіонів України. Водночас насиченість науковими та освітніми закладами є значною перевагою, яка робить область особливо привабливою з точки зору інвестора. Статистичними індикаторами, які характеризують цей фактор є наявність науково-дослідних установ, технопарків, кількість вищих навчальних закладів та рівень їх акредитації, заклади професійно-технічної освіти в області тощо.

3.5 Розмір ринку: споживчий сектор.

Вплив цього фактору залежить від величини споживчих ринків. Ця величина має два основні виміри: кількість споживачів продукції та коштів, що витрачаються споживачами. Так, область з більшою чисельністю жителів, але з меншими доходами є менш інвестиційно привабливою від тієї, що має меншу кількість жителів, але з більшим рівнем доходів (та, відповідно, витрат). Статистичними індикаторами, які є відображенням цього фактору є: величина доходів на одну особу, заробітна плата в тих галузях, де частка зайнятих є найбільшою, частка витрат, щільність та кількість населення тощо.

Варто відзначити, що для значної кількості підприємств розмір споживчого ринку не обмежується лише власною областю, а й сусідніми регіонами чи країнами. Але цей чинник врахований у факторі «Географічне розташування».

3.6 Розмір ринку: бізнес-сегмент.

Взаємодія з іншими підприємствами області є важливим елементом виробничо-комерційної діяльності будь-якого підприємства. Результатом такої співпраці є створення економічних кластерів на рівні однієї області. В цьому контексті наявність індустріальних парків є важливою перевагою області в плані інвестиційної привабливості.

За інших рівних умов наявність розвиненої фінансової мережі полегшує доступ до фінансових ресурсів та зменшує їх вартість. Статистичними індикаторами, що входять до складу індексу та характеризують цей фактор є: кількість підприємств в області, обсяги інвестицій (в тому числі іноземних), кількість банків в області, ступінь галузевої концентрації, величина валового регіонального продукту тощо.

3.7 Інфраструктура.

Цей фактор має великий вплив як при виборі розташування виробничих потужностей, так і для реалізації продукції. Так, розвинена транспортна мережа дозволяє зменшити транспортні витрати та час транспортування, позитивно впливає на забезпечення підприємств робочою силою відповідної якості у відповідній кількості тощо. До того ж стабільність та якість електропостачання має безпосередній вплив на процес виробництва.

До складу індексу входять наступні статистичні індикатори, які характеризують даний чинник: щільність автомобільних доріг та залізничних колій, показники водо- та електропостачання.

4. М'які фактори

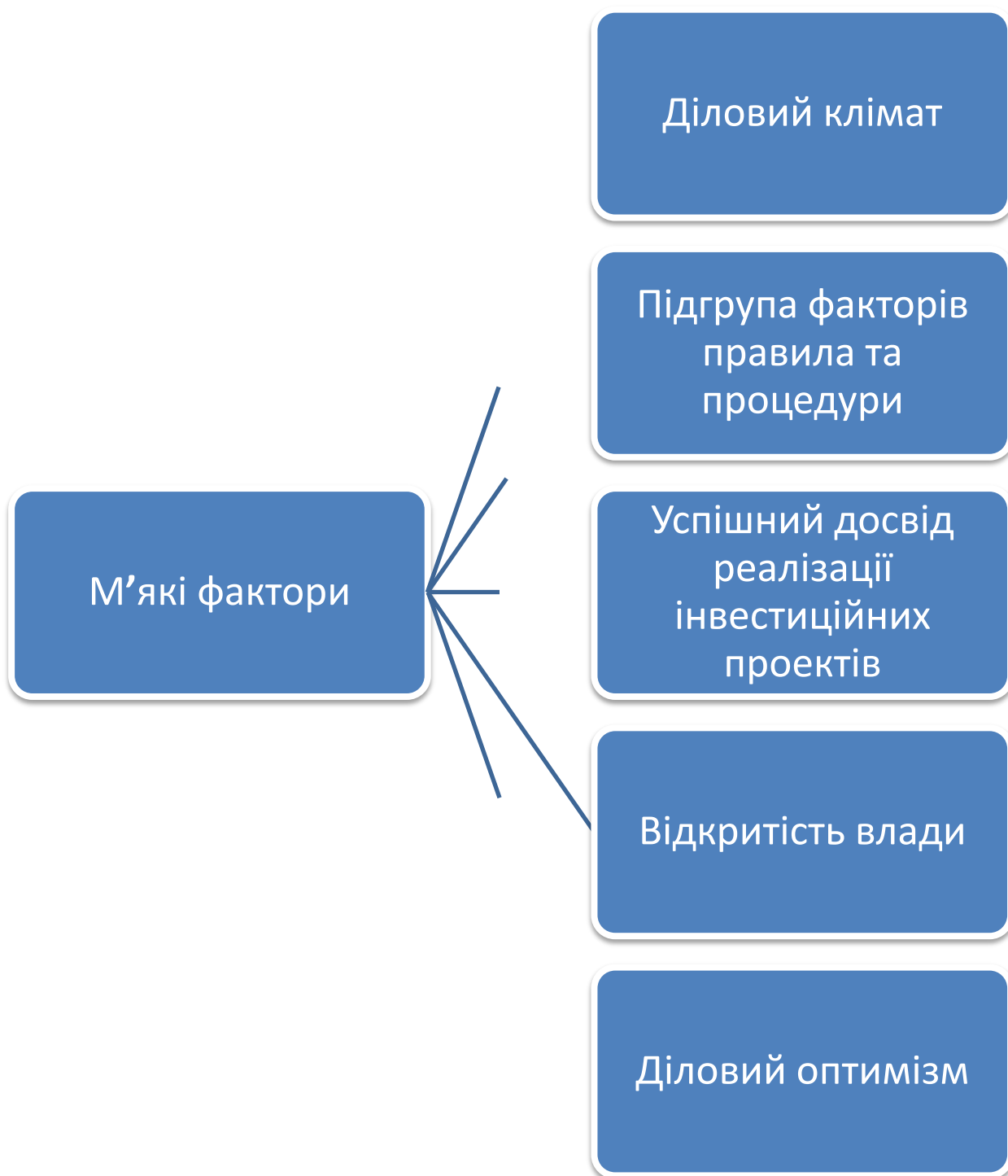

Рисунок 5. Сукупність м'яких факторів інвестиційної привабливості.

Якщо «жорсткі» фактори стосуються більшою мірою інвестиційного потенціалу області, то «м'які» чинники розглядаються як бар'єри розвитку виробничо-комерційної діяльності та/або входу на ринок (виходу з ринку). В цій якості м'які фактори також визначають додаткові ризики, які супроводжують діяльність інвестора (Див. Рисунок 5). В тому випадку, коли область багата на природні, трудові ресурси тощо, негативний вплив навіть одного з «м'яких» чинників може перекреслити зацікавленість інвестора в області. Ця група важко піддається об'єктивній статистичній оцінці на відміну від жорстких

чинників, але ступінь впливу названих чинників на прийняття інвестиційних рішень можна визначити за допомогою опитувань (методів якісної статистики).

До групи м'яких факторів належать такі підгрупи:

4.1 Діловий клімат.

Діловий клімат – це сукупність факторів, що характеризують середовище, в якому здійснюють свою діяльність підприємства. Зазвичай при оцінці ділового клімату беруться до уваги регуляторні перешкоди, кон'юнктура ринку, практики взаємодії між підприємствами тощо.

Оцінка ділового клімату регіонів проводилася шляхом опитування керівників підприємств щодо стану самого ділового клімату, кон'юнктури ринку, ділової активності.

4.2 Група факторів Правила та процедури

Хоча значна кількість правил та процедур, що стосуються діяльності підприємств, визначаються на рівні всієї країни, частина з них приймається на місцях. До того ж процес реалізації загальнонаціональних правил та процедур має свої особливості в різних областях (часові витрати на реєстрацію підприємств, наявність чи відсутність так званого «єдиного вікна», тощо)

Відтак, процес адміністрування може бути бар'єром, який суттєво впливає на рішення інвестора. З іншого боку прозорість роботи органів влади також значною мірою позитивно впливає на рішення інвесторів за інших рівних умов.

До цієї підгрупи належать такі фактори:

Ефективність державних органів. Цей фактор характеризує те, наскільки якісно органи влади виконують свої обов'язки. Він вимірювався за допомогою оцінки інвесторами ефективності роботи різних державних установ.

Адміністративні процедури. Для характеристики цього фактору використовувалась оцінка інвесторами основних адміністративних процедур, з якими вони стикались в процесі своєї діяльності.

Дотримання прав власності. Оскільки право власності є одним з найважливіших інститутів ринкової економіки, важливо оцінити його ефективність в регіональному вимірі. Тому до уваги бралась оцінка інвесторами масштабів такого явища як рейдерство, процесу вирішення спорів щодо прав власності тощо.

Корупція. Фактор характеризує додаткові витрати, які мусить здійснювати бізнес в процесі своєї діяльності. Як результат, вона є важливою перешкодою діяльності підприємств, що існують на ринку, а також є бар'єром для входу на ці ринки нових господарюючих суб'єктів. Показник вимірювався через оцінювання інвесторами розповсюдженості явища та його впливу на господарську діяльність.

Місцеві податки та інші платежі. З метою залучення додаткових інвестицій в область місцеві органи влади можуть використовувати податкові та

фінансові стимули, які дозволяють зменшити витрати підприємств. Так, наприклад, саме на місцевому рівні визначається величина місцевих податків. Слід також враховувати пільги та стимули, які законодавчо надаються окремих галузям економіки. До уваги бралась оцінка інвесторами впливу місцевих податків на їх діяльність.

4.3 Відкритість влади

Відкритість влади робить її діяльність зрозумілою і передбачуваною для підприємств, що функціонують в регіоні, тим самим зменшуючи ризики, які пов'язані з рішеннями державних органів на місцях.

Для визначення рівня відкритості роботи органів влади, опитування включало питання не тільки про повноту та швидкість інформування громадськості про прийняті рішення, а й визначення ступеню залучення керівників підприємств до прийняття важливих для регіону рішень.

4.4 Діловий оптимізм

Те, як підприємства оцінюють майбутній стан економіки регіону та ринків збуту продукції значною мірою впливає на їх рішення щодо закупівлі ресурсів, встановлення планових обсягів виготовлення продукції, обсяги отриманого ззовні фінансування (позики тощо).

Для інвестора, окрім очікуваного прибутку, найважливішим елементом при прийнятті рішень щодо інвестування є оцінка сукупності ризиків, тобто чинників, які впливають на відхилення реальних результатів виробничо-комерційної діяльності від початкових очікувань (перш за все прибутку). В цьому контексті управління очікуваннями інвесторів є одним з головних напрямків діяльності місцевих органів державної влади як елементу заохочення інвестиційної діяльності. Цілями та інструментами такої діяльності є забезпечення сталого та передбаченого економічного розвитку регіону. Наявність планів розвитку регіону та покращення інвестиційного середовища і, головне, ефективна реалізація таких планів, посилює впевненість інвесторів і, таким чином, зменшує ризики, пов'язані з їхньою діяльністю. Для визначення рівня ділового оптимізму використовувались очікування інвесторів щодо зміни кон'юнктури ринку, ділового клімату та оцінка привабливості області для започаткування бізнесу в річній та п'ятирічній перспективах.

4.5 Успішний досвід реалізації інвестиційних проектів.

Важливим показником якості інвестиційного клімату та економічної активності є діяльність існуючих в області підприємств. Очевидно, що успішний досвід реалізації інвестиційних проектів позитивно впливає на імідж регіону в цілому та на його інвестиційну привабливість зокрема. Успішні інвестиційні проекти генерують так званий демонстраційний ефект (demonstration effect).

5. Методологія побудови Індексу

Сьогодні в економічній літературі існує велика кількість робіт, присвячена різним теоретичним та методологічним аспектам побудови різного роду індексів для оцінки стану та динаміку соціально-економічних процесів. Для реалізації завдань цієї роботи ми обрали той інструментарій, який на нашу думку є найкращим з огляду на його застосування міжнародними організаціями та провідними аналітичними центрами світу⁴².

5.1 Визначення внутрішньої узгодженості статистичних індикаторів

Після визначення факторів, які впливають на інвестиційну привабливість, вибору статистичних індикаторів, які описують ці фактори, необхідно переконатись, що обрані індикатори дійсно відображають вплив названих чинників. Крім того, сукупність індикаторів повинна бути внутрішньо узгодженою та максимально повно характеризувати відповідні фактори, що визначають інвестиційну привабливість.

Для визначення внутрішньої узгодженості вибраних статистичних індикаторів необхідно провести аналіз кореляційних зв'язків між ними. Наявність високого ступеню кореляційних зв'язків дозволяє зробити висновок про те, чи характеристики, що включені в індекс, дійсно відображають об'єкт дослідження та узгоджуються між собою. Головним інструментом кореляційного аналізу, який використовується в цьому дослідженні, є коефіцієнт альфа Кронбаха⁴³, що відображає внутрішню узгодженість характеристик, які описують один об'єкт. Сама ж формула для знаходження альфи Кронбаха виглядає наступним чином:

$$\alpha = \frac{n \cdot \bar{R}}{1 + (n-1) \cdot \bar{R}} \quad (1)$$

де

n – це кількість компонентів в суб-індексі;

\bar{R} – це середня кореляція величин.

Таким чином, α дорівнює нулю в тих випадках, коли кореляція між величинами відсутня, і дорівнює одиниці, коли величини ідеально корелюють (Див. Таблицю 1). Отже, висока α свідчить про те, що підібрані змінні добре характеризують об'єкт. Прийнятною межею⁴⁴ вважається $\alpha = 0,7$.

За результатами обчислення α можливі деякі зміни в наборі базових статистичних показників, необхідних для побудови індексу, якщо вони порушують внутрішню узгодженість системи показників.

Таблиця 1. Оцінка рівня внутрішньої узгодженості.

Альфа Кронбаха	Рівень внутрішньої узгодженості
$\alpha \geq 0.9$	Чудовий
$0.8 \leq \alpha < 0.9$	Добрий
$0.7 \leq \alpha < 0.8$	Прийнятний
$0.6 \leq \alpha < 0.7$	Частково прийнятний
$0.5 \leq \alpha < 0.6$	Поганий
$\alpha < 0.5$	Неприйнятний

⁴² Див. OECD, "Handbook on Constructing Composite Indicators"

⁴³ Див. детальніше: Cronbach, L. J. "Coefficient alpha and internal structure of tests"

⁴⁴ Див. детальніше: Groh, A. P. and Wich, M. "A composite measure to determine a host country's attractiveness for foreign direct investments"

5.2 Нормалізація статистичних індикаторів

Після того, як остаточно визначено множину змінних, які характеризують інвестиційну привабливість і є узгодженими між собою, необхідно провести їх нормалізацію. Найпоширенішим методом нормалізації є стандартизація даних відповідно до нормального розподілу з середнім значенням, яке дорівнює нулю та стандартним відхиленням, що дорівнює одиниці. Проте недоліком такого методу для побудови індексу інвестиційної привабливості є те, що змінні з великими крайніми значеннями мають сильний вплив на індекс в цілому⁴⁵. Це може привести до того, що області з значним потенціалом в одній сфері (при низьких показниках в іншій) можуть мати значно вищий рейтинг ніж ті, в яких значення показників перевищує середній рівень, але не є найбільшими. Прикладом такого впливу можуть бути східні області, які за рахунок значної чисельності чи ресурсного потенціалу, але водночас маючи незадовільний стан навколишнього середовища та порівняно нижчий рівень освіти тощо, в підсумку матимуть вищий рейтинг порівняно з регіонами з більш «збалансованими» характеристиками. Тому слід обрати інший метод нормалізації, який дозволить уникнути спотворюючого впливу екстремально великих значень.

З цією метою в роботі використано метод Min-Max, який дозволяє привести всі дані до одного діапазону в межах 0 та 1. Цей метод, хоча і дещо ускладнює процес розрахунку в динаміці, але водночас дозволяє більш адекватно відобразити амплітуду коливання відповідних величин. Крім того метод Min-Max дозволяє краще перевести дані у тих випадках, коли значення статистичних даних знаходяться близько один до одного по областях. Ось чому для обрахунку індексу інвестиційної привабливості всі компоненти були приведені до наступного вигляду:

$$i_k = \frac{x_n - x_{min}}{x_{max} - x_{min}} \quad (2)$$

де

x_n – значення статистичного показника для області n ;

x_{max} та x_{min} – максимальне та мінімальне значення статистичного показника k ;

$x_{max} - x_{min}$ – діапазон значень відповідного статистичного показника k ;

i_k – стандартизоване значення статистичного показника k .

Таким чином, на даному етапі побудови індексу ми вже маємо узгоджену систему нормалізованих показників, що характеризує інвестиційну привабливість.

5.3 Ваги статистичних індикаторів

Наступним етапом побудови індексу є визначення ваги кожного показника. В цьому дослідженні використовується трирівнева структура побудови індексу, саме :

- Рівень двох груп факторів («м'які» та «жорсткі»).
- Рівень факторів в межах однієї групи.
- Рівень статистичних індикаторів в межах одного фактору.

Відповідно до цього визначення вагових коефіцієнтів та агрегування показників повинно проходити на кожному з зазначених рівнів.

⁴⁵ Див. детальніше: Nardo, M et al. "Tools for composite indicators building"

Основним джерелом отримання інформації про ваги є результати опитувань інвесторів. За результатами відповідей на кожен блок питань визначається ступінь впливу всієї сукупності чинників, які визначають прийняття рішень інвесторами.

Відповідно до початкових умов, як пояснювалось вище, всі фактори поділяються на «жорсткі» та «м'які». Проте оскільки вплив м'яких факторів на прийняття інвестиційних рішень є порівняно більшим, то необхідно присвоїти групі «жорстких» факторів меншу вагу.

Загальну структуру індексу зображено на Рисунку 6.

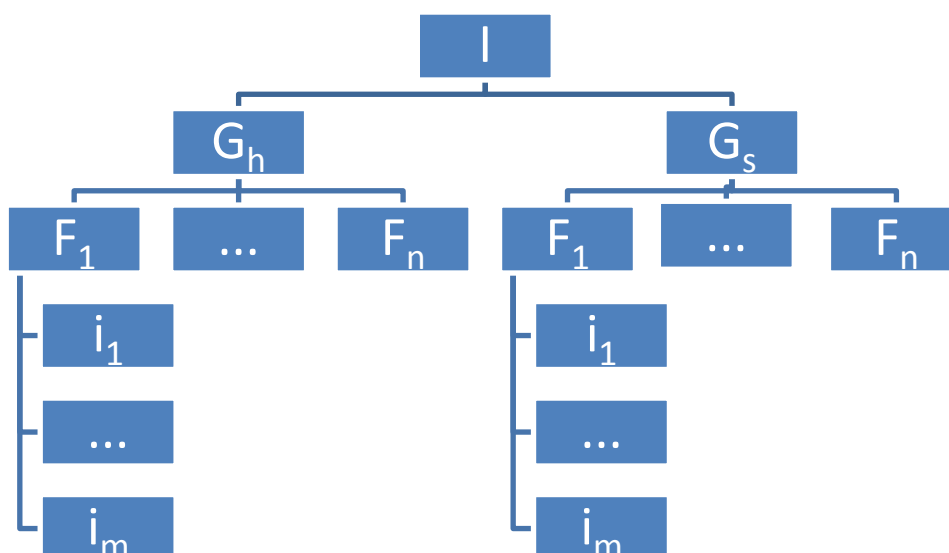

Рисунок 6. Структурна схема індексу.

Примітка: I – індекс інвестиційної привабливості; G_h , G_s – показник, що характеризує групу факторів в цілому («жорстких» (hard) та «м'яких» (soft) відповідно); F_i – i -тий фактор; i_i – i -тий індикатор.

5.4 Агрегування даних в композитний індекс

Заключним етапом побудови індексу інвестиційної привабливості є агрегування. Поширеним підходом при побудові індексів є спосіб лінійного агрегування, що визначається за формулою:

$$\bar{y} = \sum_i w_i \cdot y_i \quad (2.1)$$

де

w_i – вага величини;

y_i – значення величини.

Проте, такий підхід можна використовувати лише у тих випадках, коли суб-індекси мають однакові одиниці виміру. В нашому ж випадку, використовуються величини, які характеризують як економічні, так і соціальні та географічні чинники, що, як результат, мають різні одиниці виміру.

Отже, для побудови індексу інвестиційної привабливості, що за своєю суттю враховує вплив системи різнорідних факторів, прийнятним є метод геометричного агрегування, який має наступний вигляд:

$$\bar{y} = \prod_i y_i^{w_i} \quad (2.2)$$

В загальному вигляді формула для знаходження індексу інвестиційної привабливості виглядає наступним чином:

$$I = G_h^{w_h} \cdot G_s^{w_s} \quad (3)$$

I – індекс інвестиційної привабливості;

G_h, G_s – показник, що характеризує групу факторів в цілому («жорстких» (hard) та «м'яких» (soft));

w_h, w_s – вага групи факторів.

Індекс інвестиційної привабливості є інтегральним показником, який, в свою чергу складається з двох індексів інвестиційної привабливості за кожною з груп факторів («жорстких» та «м'яких»). Для їх обрахунку ми використовували наступні формули:

Для групи жорстких факторів

$$G_h = \prod_{i=1}^{n_h} {}_hF_i^{w_i}$$

Для групи м'яких факторів

$$G_s = \prod_{i=1}^{n_s} {}_sF_i^{w_i} \quad (4)$$

F_i – показник, що характеризує фактор в межах однієї групи;

w_i – вага фактора;

n – кількість факторів в межах однієї групи.

Індекси привабливості областей за групами факторів теж є інтегральними показниками, які складаються з індексів інвестиційної привабливості за кожним фактором в межах групи. Кожен з таких індексів визначається за формулою:

Для жорстких факторів

$${}_hF_i = \prod_{k=1}^{m_h} i_k^{w_k}$$

Для м'яких факторів

$${}_sF_i = \prod_{k=1}^{m_s} i_k^{w_k} \quad (5)$$

i_k – нормалізований статистичний індикатор в межах фактора;

w_k – вага індикатора;

m_h, m_s – кількість індикаторів в межах одного фактору.

Оскільки процес обрахунку індексу інвестиційної привабливості починається з агрегації статистичних показників. Процедура обрахунку відбувається наступним чином:

Вибір та нормалізація статистичних індикаторів

1. Вибирається група індикаторів, яка є відображенням певного фактора.
2. Кожен з цих індикаторів нормалізується за формулою (2). В результаті цього ми отримуємо масив даних, де для кожної області є нормалізований статистичний індикатор.

Агрегація I-го рівня:

3. Використовуючи формулу (5) знаходимо індекс інвестиційної привабливості за вибраним фактором (F_i).
4. Повторюємо процедури 1-3 для всіх інших факторів групи. В результаті цього, отримуємо ряд індексів інвестиційної привабливості за кожним з факторів групи для кожної області.

Агрегація II-го рівня:

5. За допомогою формули (4) знаходимо індекс інвестиційної привабливості за групою жорстких факторів (G_h).
6. Повторюємо процедури 1-5 для іншої групи факторів і отримуємо індекс інвестиційної привабливості за групою м'яких факторів (G_s).

Агрегація III-го рівня:

7. За допомогою формули (3) знаходимо значення індексу інвестиційної привабливості.

В результаті проведених обчислень отримується композитний індекс інвестиційної привабливості областей, який складається з двох індексів інвестиційної привабливості за групами факторів («жорстких» та «м'яких»), які, в свою чергу, складаються з індексів привабливості з кожним окремим фактором в межах відповідної групи.

5.5 Схематичний приклад розрахунку індексу.

Примітка: Для того, щоб почати побудову індексу необхідно мати статистичні дані, взяті з сайту ДССУ та/або інших джерел статистичної інформації.

Для того, щоб проілюструвати процес побудови індексу наведемо спрощений схему, в якій повторимо процес побудови індексу на прикладі Київської області:

1. Для прикладу, почнемо з фактору «Робоча сила». Цей фактор описується трьома статистичними індикаторами:
 - рівень економічно активного населення;
 - частка людей з вищою освітою;
 - рівень безробіття.

Стандартизація статистичних даних:

2. Починаємо стандартизацію статистичних даних з показника «Рівень економічно активного населення», використовуючи формулу $i_k = \frac{x_n - x_{min}}{x_{max} - x_{min}}$ (2):
 - Найбільше значення показника «Рівень економічно активного населення» має м. Київ (68,2%). Відповідно до Формули 2, для цього показника $x_{max}=68,2$. Найменше значення показника «Рівень економічно активного населення» має Івано-Франківська область (57,2%). Відповідно до Формули (2), для цього показника $x_{min}=57,2$.
 - Значення показника «Рівень економічно активного населення» для Київської області дорівнює 63,1%, то $x_n=63,1$.

- Таким чином, підставивши всі відповідні значення у Формулу 2 ми отримуємо стандартизоване значення показника «Рівень економічно активного населення» для Київської області, який дорівнює $i_{ea} = \frac{x_n - x_{min}}{x_{max} - x_{min}} = \frac{63,1 - 57,2}{68,2 - 57,2} = \frac{5,9}{11,0} = 0,5364$.
3. Повторюємо кроки з попереднього пункту для інших статистичних показників, що описують фактор «Трудові ресурси». В результаті отримуємо такі стандартизовані значення для статистичних показників:
- частка людей з вищою освітою $i_{члво} = 0,1467$
 - рівень безробіття $i_{pb} = 0,2292$;
 - рівень економічно активного населення $i_{ea} = 0,5364$;

Агрегація I-го рівня для фактору «Трудові ресурси»

4. Отримавши стандартизовані значення всіх статистичних показників, які описують фактор «Трудові ресурси» підставляємо їх у формулу ${}_h F_i = \prod_{k=1}^{m_h} i_k^{w_k}$ (5):

Примітка: Припустимо, що ваги статистичних показників розподілені таким чином:

$$\begin{aligned} w_{ea} &= 0,3; \\ w_{члво} &= 0,4; \\ w_{pb} &= 0,3 \end{aligned}$$

Підставивши отримані результати з пунктів 2, 3 та ваги статистичних показників у Формулу (5) отримаємо: ${}_h F_{тр} = 0,2474$. Отже, індекс інвестиційної привабливості за фактором «Трудові ресурси» для Київської області дорівнює 0,2474.

5. Повторюємо кроки 1-4 для інших факторів «жорсткої групи» («Природні ресурси», «Інфраструктура» etc.).

Агрегація II-го рівня для фактору «Трудові ресурси»

6. Отримавши індекси інвестиційної привабливості за кожним фактором «жорсткої» групи («Робоча сила», «Інфраструктура», «Природні ресурси» etc.), за формулою (4) знаходимо індекс інвестиційної привабливості за цією групою факторів в цілому (G_h).
7. Повторюємо кроки 1-6 для групи «м'яких» факторів.

Агрегація II-го рівня для фактору «Трудові ресурси»

8. Отримавши індекси інвестиційної привабливості за кожною групою факторів (G_h та G_s), використовуючи формулу (3) отримуємо композитний індекс інвестиційної привабливості областей – Агрегація III-го рівня.

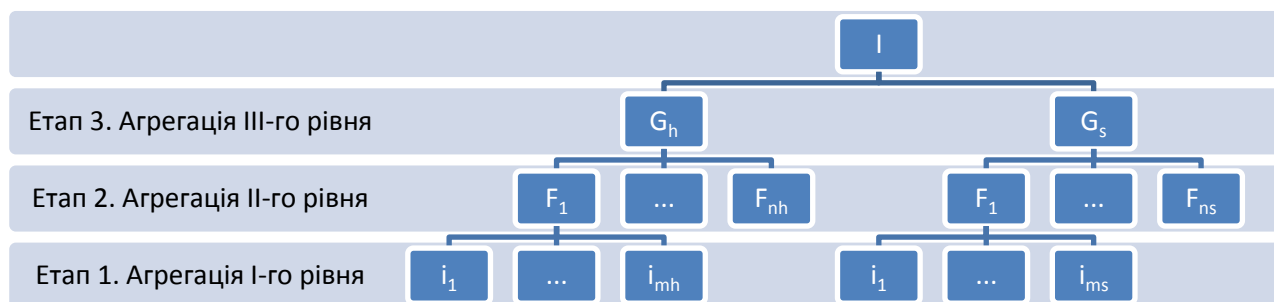

Рисунок 7. Побудова індексу інвестиційної привабливості: етапи агрегації індикаторів

Дослідження виконано Київським міжнародним інститутом соціології у співпраці з Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій.

Київський міжнародний інститут соціології

Київський міжнародний інститут соціології (KMIC) — одна з провідних дослідницьких компаній в Україні, що надає своїм клієнтам повний комплекс дослідницьких рішень. KMIC — це приватна українська компанія, що співпрацює з Національним університетом «Києво-Могилянська академія». KMIC був заснований у 1990 році як дослідницький центр Соціологічної асоціації України, а з 1992 року перетворений у приватне підприємство.

KMIC входить до провідних дослідницьких асоціацій, зокрема, Соціологічної асоціації України (САУ), Європейського товариства дослідження громадської думки та маркетингу (ESOMAR), AAPOR і WAPOR. Професор Володимир Паніотто, генеральний директор KMIC, був першим національним представником ESOMAR в Україні у 1996–2005 роках.

KMIC спеціалізується у наданні повного спектру послуг у таких напрямках: соціально-економічні дослідження, політичні дослідження, дослідження здоров'я, маркетингові дослідження, консалтинг та дослідницький аудит. У KMICі працюють автори підручників з методів збору інформації і статистичного аналізу даних, що мають досвід роботи в університетах США.

Інститут економічних досліджень та політичних консультацій

Інститут економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕД) — визнаний український незалежний аналітичний центр, який було засновано у жовтні 1999 року провідними українськими політиками, науковцями та Німецькою консультативною групою з питань економічних реформ в Україні, яка була частиною німецької програми технічної допомоги ТРАНСФОРМ. За час свого існування ІЕД пройшов шлях від проекту німецької технічної допомоги до потужного українського незалежного аналітичного центру.

Місія ІЕД це вироблення альтернативного погляду на ключові проблеми суспільного та економічного розвитку України. Ключовими завданнями для реалізації місії на даному етапі є: вироблення фахової експертної оцінки в сфері економіки та економічної політики, розробка стратегічних та інструментальних складових економічної політики формування громадської думки шляхом організації публічного діалогу та поширення знань сприяння розвитку економічних та суспільних наук, стимулювання розвитку дослідницької спільноти в Україні.

ІЕД складається з трьох дослідницьких Центрів, які пов'язані між собою спільною метою — дослідження проблем та перспектив економічного розвитку України в контексті модернізації суспільства та держави

